

BRIQ

Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi

Çin'e Özgü Sosyalizmin Ekonomi Politikası

HE GANQIANG

Çin'in Ekonomik Çağdaşlaşmasına
Yön Vermek İçin
Marksist Ekonomiye Uygulamak

XINHUA JIAN

Çin'e Özgü
Sosyalist Politik Ekonomi'ye
Genel Bakış

BELKACEM IRATNI

Afrika'da
Yabancı Güçlerin
Müdahaleleri

FANG CHENYU & WANG WEIBIN

Güneydoğu Asya'da
Kuşak ve Yol Girişimi'nin
Siyasallaşması

WERNER RÜGEMER

Hitler'in Sovyetler Birliği'ne Karşı Savaşı,
Aynı Zamanda ABD İçin Bir
Vekalet Savaşıydı

HIROSHI ONISHI

Japonya'daki ABD İşgaline Karşı
"Sağ" ve "Sol" Arasında
Olası İttifak

ŞİİR

LI BAI

Zor Yolculuk

ŞİİR

MELİH CEVDET ANDAY

Telgrafhane

FOTOĞRAF ZHANG YAXIN

RESİM LIU CHUNHUA

AFİŞ ŞANGHAY HALK GÜZEL SANATLAR YAYINEVİ PROPAGANDA AFİŞ GRUBU

Genel Yayın Yönetmeni (Sorumlu Müdür)

Fikret Akfırat

Yayın Kurulu

Mehmet Adnan Akfırat, Türk-Çin İş Der • Rafet Ballı, Gazeteci-Yazar • Latif Bolat, Türk Müziği ve Folklorü Uzmanı
Necati Demircan, Şanghay Üniversitesi • Salih Ertan, Elektrik Mühendisi • Dr. Hande Günözü İstanbul Üniversitesi
Hüseyin Haydar, Şair • Dr. Öğretim Üyesi, Ceyhun İlsever, Okan Üniversitesi • Doç. Dr. Şiir Kılış, TÜBİTAK, ODTÜ
Serhat Latifoğlu, Serbest Fon Yöneticisi • Prof. Dr. Uğur Murat Leloğlu, Türk Hava Kurumu Üniversitesi
Ebru Şahin, Dokuz Eylül Üniversitesi • Dr. Tülin Uygur, Gazeteci-Yazar • Doç. Dr. Yang Chen, Şanghay Üniversitesi

Danışma Kurulu

Cankut Bagana, Onur Air Yönetim Kurulu Başkanı • Keith Bennett, Sosyalist Çin'in Dostları • Prof. Dr. Cheng Enfu, Çin Sosyal Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Radhika Desai, Manitoba Üniversitesi • Prof. Dr. Ding Xiaoqin, Dünya Politik Ekonomi Derneği Genel Sekreteri
Dr. Francisco Dominguez, Venezuela Dayanışma Kampanyası Genel Sekreteri • Prof. Dr. Guo Changgang, Şanghay Sosyal Bilimler Akademisi
Doç. Dr. Efe Can Gürcan, London School of Economics and Political Science • Prof. Dr. Emin Gürses, Yeditepe Üniversitesi
• Doç. Dr. Han Zhimin, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi • Faik Işık, Avukat • Prof. Dr. Birol Kılış, OSTİM Teknik Üniversitesi
Murat Kolbaşı, DEİK Asya Pasifik İş Konseyleri Koordinatör Başkanı • Prof. Dr. Semih Koray, Bilkent Üniversitesi
Prof. David Laibman, Brooklyn College • Prof. Dr. Li Xi, Kuzeybatı Politeknik Üniversitesi • Ethem Sancak, ES Yatırım Yönetim Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Sun Degang, Fudan Üniversitesi • Wu Keming, Emekli Büyükelçi • Ardan Zentürk, Gazeteci-Yazar

Editörler

Mustafa Altınkaya, İTÜ TMDK, Yüksek Lisans Öğrencisi • Tolga Dişçi, Bilkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Jessica Durdu, Çin Dışişleri Üniversitesi, Doktora öğrencisi • Elif Erkeç, Shanghai Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi, Doktora öğrencisi
Ece Kirbaş Perinçek, Sanat Tarihçisi-Ressam • Şafak Terzi, Gazeteci • Arda Tunçel, Şanghay Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi
Ye Zhangxu, Şanghay Üniversitesi, Doktora öğrencisi

İngilizce Dil Editörü • Dr. Sean Thomas McKenna

Grafik Tasarım • Çiçek İlsever

Yönetim Yeri

Ünalın Mahallesi, Libadiye Caddesi No:84, 34700, Üsküdar /İstanbul
www.briqjournal.com • editor@briqjournal.com

+90 (212) 401 13 33 +90 (212) 401 13 34 +90 (542) 800 41 85

Yayın Türü • Süreli Bilimsel Dergi

Genel Müdür • Elif Nisa Kılavuz

Sahibi • Çin İş Geliştirme ve Dostluk Derneği (Türk-Çin İş Der) adına Emine Sağlam

Bu dergi INDEX COPERNICUS, CiteFactor ve SSOAR da indekslenmektedir.

Yayın İlkeleri

Dünya siyasetinin çok kutuplaşması ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin hız kazanması, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu bir dünya düzeni yaratma arzusunun boşa çıkarmıştır. İşte böyle bir dönemde, emperyalist devletlerin küreselleşmeciliğini reddeden yeni bir dünya düzeninin şekillendiği gözlemlenmektedir. Şekillenmekte olan yeni dünya düzeni, kamusal ağırlıklı projeler üzerinden ortak kalkınma ve dayanışma sağlamaya meyilli gelişmekte olan ülkelerin gereksinim ve özlemlerine yanıt vermelidir. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2013'te ortaya attığı Kuşak ve Yol Girişimi, bu temelde yeni bir işbirliği modeli için uygun bir fırsat ve zemin oluşturmuştur.

Kuşak ve Yol Girişimi, İpekyolu kavramını yeniden uygulamaya yönelik çığır açıcı bir hamledir. İpekyolu, 2 bin yıl öncesine kadar Çin'in küresel refaha, ticarete ve işbirliğine yoğun şekilde katkı koyduğu bir dönemi betimlemektedir. Günümüzün İpekyolu projesi ise bu kez demir ve deniz yollarının yanı sıra dijital sistemleri de içermektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi; Çin'in teklifi ve desteğiyle Asya, Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'dan 60'ın üzerinde ülkeyi ortak refah ve kalkınma gayesiyle bir araya getirmeyi öneriyor. Bütün bu ülkeler, günümüzde dünya gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısını gerçekleştirmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi; Batı merkezli dünya düzeninden farklı olarak, insanlığın ortak çıkarları adına küresel üretim ve ticareti ilerletmeye yönelik barışçıl bir işbirliği yaratma arzusundadır. Emperyalist sömürü düzenini kesin olarak reddetmektedir. Barut, baharat, ipekliler, pusula ve kâğıdı 2 bin yıl önce insanlığa sunan Asya merkezli İpekyolu; bugün de yapay zekâ, kuantum bilgisayar, yeni enerji ve malzeme teknolojileriyle uzay vizyonunu yaygınlaştırmayı, gelişmekte olan ülkelere teklif ediyor. Bunun yanı sıra, Kuşak ve Yol Girişimi, ekosistemi yok olmanın eşiğine getiren iklim değişikliği ve diğer çevresel tehditlere karşı biyoekonomik planların oluşturulup harekete geçirilmesi için paydaş ülkelere teşvik ve fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini ilerletmede kilit bir konuma sahiptir. Tıpkı eski İpekyolu'nda olduğu gibi, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Asya'dan batıya açılan en ileri kapısı konumunda olacaktır. Yine Türkiye, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde son derece önemli bir konumdadır. Ancak genel olarak Çin'in gelişmesi ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin insanlığın geleceğine katkıları; Türkiye'de akademi, medyada ve siyaset dünyasında çok yüzeysel bir şekilde bilinmektedir. Bu durumun başlıca nedeni, Türk akademi ve medyasının, buna bağlı olarak da siyasi karar vericilerin, Çin'i Batı kaynaklarından takip etmeleridir. Aynı şekilde Türkiye'deki değişim ve dönüşümlerle ilgili bilgiler, Batı kaynakları süzgecinden geçerek Çin'e ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin potansiyel ortakları olan diğer ülkelere ulaşmaktadır.

BRIQ, Asya Yüzyılı'na doğru ortaya çıkan yeni olanak ve güçlükleri derinlemesine anlama amacıyla yayın hayatına atılmıştır.

BRIQ, öncelikle Çin ve Türkiye'nin akademisyen, aydın ve karar vericileri arasında doğrudan görüş ve bilgi alışverişini sağlayacaktır. Aynı zamanda insanlığın ortak geleceği için tarihsel olanaklar sağlayan Kuşak ve Yol Girişimi temelinde bütün dünyanın, özellikle de gelişmekte olan dünyanın entelektüel birikimini bir araya getirecek bir platform olma iddiasındadır.

Dergi, bireysel kâr ve çıkar sistemine karşı halkın yararının temel ilke olarak benimsendiği kamucu ekonomilerin dönüştürücü gücünü ortaya koyan entelektüel katkıların yayımlanmasına adanmıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi'nin kamucu ekonomi modelinin uygulanmasındaki rolünü ve bu girişimin gelecekteki ortaklarının mevcut dönüştürücü potansiyele katkılarını anlamak derginin öncelikleri arasındadır.

BRIQ, adil bir uluslararası dünya düzeni altında insanlığın birliğini savunmaktadır. Dolayısıyla Avrasya, Afrika ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyadan seçkin akademisyen ve aydınların bulunduğu bir yayın organı olacaktır. Barış, kardeşlik, işbirliği, refah, toplumsal fayda ve ortak kalkınma ilkeleri temelinde yeni bir uygarlığın savunucuları BRIQ çatısı altında buluşacaklardır.

Yazım Kuralları

BRIQ, akademik makalelerden kitap incelemelerine, araştırma/inceleme yazılarına, röportajlara, haber bültenlerine ve ana makalelere uzanan geniş bir içerik dizisini yayımlar.

Yayın Kurulu, özel konular için bildiri çağrısı yayımlayabilir; yazılara katkı sağlaması için yazarları davet edebilir. Ayrıca talep edilmemiş gönderileri de memnuniyetle karşılar.

Gönderiler İngilizce ya da Türkçe kabul edilir. Tüm gönderiler kısa bir biyografi (en fazla 150 kelime) içermeli ve briq@briqjournal.com adresine Microsoft Word dosya eki olarak gönderilmelidir. Daha önceden yayımlanmış olan ya da başka dergiler tarafından incelenmekte olan makaleler ve diğer içerikler yayımlama için dikkate alınmayacaktır.

BRIQ, American Psychology Association (APA, 7th edition, <https://www.apastyle.org>) yöntemini izler ve İngilizce makalelerde Amerikan İngilizcesi yazımını kullanır.

BRIQ, tüm "akademik makaleler" için çift kör hakem değerlendirme sürecini uygular.

Akademik makaleler özetler, notlar, referanslar ve diğer tüm içerikler dahil 5000 ila 9000 kelime aralığında olmalıdır. Bir özet (en fazla 200 kelime) ve 5 anahtar kelime içeren tamamen isimsizleştirilmiş yazının ve tam yazar bilgisinin dahil olduğu bir kapak sayfası da dergiye ulaştırılmalıdır.

Kitap incelemeleri 1000 kelimedenden uzun olmamalıdır. İki ya da daha fazla çalışmayı içeren araştırma/inceleme yazıları en fazla 3000 kelime olabilir.

Haber gelişmelerinin kısa analizini içeren haber bültenleri, 1500 kelimedenden uzun olmamalıdır. Rapor ve analizi birleştiren ana makaleler en fazla 3500 kelime olabilir.

Röportaj önerileri için lütfen Yayın Kurulu ile iletişime geçiniz.

EDİTÖRDEN

İnsanlığın Geleceği İçin Büyük Tecrübe Çin'e Özgü Sosyalizmin Ekonomi Politikası

1949'da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'nin olağanüstü gelişmesini mümkün kılan dinamikler, günümüzde dünya genelinde en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Çin Komünist Partisi önderliğinde Çin halkının sosyalizmi inşa sürecinde edindiği tarihsel tecrübe, bilimsel olarak incelenmesi gereken özgün ve benzersiz bir örnek sunmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri hâline gelen Çin, aynı zamanda hegemonik güçlerin küresel tahakkümünü sınırlayan bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, halkın yaşam standartlarını yükselten sosyalist sistemiyle, neoliberal küreselleşme anlayışına ve kapitalist serbest piyasa modeline karşı güçlü bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Çin'deki sistemin niteliğini belirleyen temel unsurları, özellikle politik ekonomi perspektifinden, önyargılardan ve dogmatik yaklaşımlardan uzak bir biçimde incelemek temel bir görev olarak karşımızda durmaktadır.

Başlangıç noktası olarak şu sorular sorulabilir:

- Tarihsel örnekler dikkate alındığında, sosyalizmin kuruluş sürecindeki aşamalar nasıl kavranmalıdır? Bir ülkede sosyalist iktidarın ve sosyalist inşanın sürekliliğini belirleyen ölçütler nelerdir? Uzun bir inşa sürecinden geçtiğini ifade eden Çin, bu çerçevede hangi aşamada bulunmaktadır?
- Çin'in uyguladığı "sosyalist piyasa ekonomisi" modeli, ortaya çıkardığı sonuçlarla birlikte nasıl değerlendirilmelidir? Piyasa ile sosyalizm birbirini dışlayan kategoriler midir? Geçmiş ve güncel sosyalizm deneyimleri dikkate alındığında, piyasanın sosyalist inşa sürecinde bir araç olarak kullanılması nasıl yorumlanmalıdır?
- Çin'in dünya kapitalist-emperyalist sistemi içindeki ve karşısındaki özgül konumu ve ilişkileri nasıl kavramsallaştırılmalıdır?
- Çin'in ekonomik, toplumsal ve uluslararası alandaki başarılarının hem Çin'e özgü hem de tüm insanlığı ilgilendiren boyutları bulunmaktadır. Dünyanın ve özellikle Türkiye'nin kendi kalkınma yollarını oluştururken Çin deneyiminden çıkarabileceği temel dersler nelerdir?

BRIQ'in bu sayısında, bu sorulara yanıt arayan, Çin'in eski kuşak tanınmış politik ekonomistlerinden Prof. Dr. He Ganqiang ile Prof. Dr. Xinhua Jian'a ait iki önemli çalışma yayımlanmaktadır. Prof. Dr. He'nin Çin'deki sosyalist piyasa ekonomisi uygulamalarını içeriden ve eleştirel bir perspektifle değerlendirdiği Çince makalesi ile Prof. Dr. Xinhua'nın Çince yayımlanmış *Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonomide Başlıca ve Zor Sorunlar Üzerine İnceleme* adlı kitabının giriş bölümünün çevirisi.

Prof. Dr. He ve Prof. Dr. Xinhua, ilk yıllarından itibaren Çin Devrimi'nin öncü kuşağı içinde yer almış, iki önemli tarihsel kişilik. Tarım ve fabrika işçiliğinden akademisyenliğe uzanan yaşam serüvenleri boyunca Çin Devrimi'nin bütün kritik dönüm noktalarına tanıklık etmiş ve dönemin temel tartışmalarının aktif özneleri olmuşlardır. Bu çalışmaların, söz konusu meseleye ilişkin yürütülen kuramsal ve siyasal tartışmalara önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

BRIQ olarak, başta Türkiye olmak üzere dünya genelindeki politik ekonomistleri, yukarıda ana hatları çizilen çerçeve dâhilinde çalışmalar üretmeye davet ediyor; bu alandaki nitelikli ve özgün araştırmalara dergimizin sayfalarını açıyoruz.

İÇİNDEKİLER

HE GANQIANG

ÇEVİRİ 129-142

Sovyet "Reformu"nun Tarihi Trajedisinden Bizi Kurtaran Ne Oldu?
Çin'in Ekonomik Çağdaşlaşmasına Yön Vermek İçin Marksist Ekonomiye Uygulamak

XINHUA JIAN

ÇEVİRİ 143-166

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonomi'ye Genel Bakış

BELKACEM IRATNI

HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALESİ 167-192

**Afrika'da Yabancı Güçlerin Müdahaleleri:
Eleştirel Bir Değerlendirme**

FANG CHENYU & WANG WEIBIN

HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALESİ 193-220

Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin İç Siyasal Mantığı:
Güneydoğu Asya'da Kuşak ve Yol Girişimi'nin Siyasallaşması

GÖRÜŞ MAKALESİ 221-238

**Hitler'in Sovyetler Birliği'ne Karşı Savaşı,
Aynı Zamanda ABD İçin Bir Vekalet Savaşıydı**

HIROSHI ONISHI

GÖRÜŞ MAKALESİ 239-246

Japonya'daki ABD İşgaline Karşı "Sağ" ve "Sol" Arasında Olası İttifak

LI BAI

Şiir 247-248

Zor Yolculuk

MELİH CEVDET ANDAY

Şiir 249-250

Telgrafhane

FOTOĞRAF

251

ZHANG YAXIN

Devrimci operalar

RESİM

252

LIU CHUNHUA

Anyuan'a Giderken
Başkan Mao

AFİŞ

253

ŞANGHAY HALK GÜZEL SANATLAR
YAYINEVİ PROPAGANDA AFİŞ GRUBU

On bin hane, bir aile, bahar şehri doldurur

Sovyet “Reformu” nun Tarihi Trajedisinden Bizi Kurtaran Ne Oldu?

Çin’in Ekonomik Çağdaşlaşmasına Yön Vermek İçin Marksist Ekonomiye Uygulamak*

HE GANQIANG**

Prof. Dr.
Nanjing Finans ve Ekonomi Üniversitesi

**He Ganqiang, Nanjing Finans ve Ekonomi Üniversitesi Ekonomi Fakültesi’nde Profesördür. Çin Politik Ekonomi Derneği danışmanı olan He’nin çalışmaları, sermaye ve çağdaş Çin ekonomisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Çince olarak yayınlanan kitapları Kapitalin Temel Düşüncesi ve Teorik Mantığı (2001) ve Tarihsel Materyalizmin Ekonomik Analiz Paradigması ve Uygulaması’dır (2009). 1960’larda liseden mezun olduktan sonra, dönemin “Dağlara Çık ve Kırsala İn” hareketi sırasında, üretim ve inşaat için devlete ait bir çiftliğe gönüllü olarak katılan He, bir yandan çiftlikte çalışırken bir yandan da Das Kapital okumalarına başladı. 1979 yılında, çiftlik yönetiminin onayıyla, Fujian Normal Üniversitesi’nde siyasi ekonomi alanında yüksek lisans için kendi kendine öğrenmiş bir aday olarak başvurdu. Ünlü Das Kapital uzmanı Profesör Chen Zheng ve siyasi ekonomi uzmanı Profesör Luo Yanming’in rehberliğinde yüksek lisansa kabul edilen He’nin akademik kariyeri bundan sonra başladı. Çin’in eski kuşak politik ekonomistlerindedir.

ORCID: 0009-0006-2002-874X

E-posta: heganqiang6229@sina.com

Geliş Tarihi: 30.12.2025

Kabul Tarihi: 19.01.2026

Atf: He, G. (2026). Sovyet “Reformu” nun Tarihi Trajedisinden Bizi Kurtaran Ne Oldu? Çin’in Ekonomik Çağdaşlaşmasına Yön Vermek İçin Marksist Ekonomiye Uygulamak. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(2), 129-142.

Bu makale, Çin tarzı çağdaşlaşmanın ancak Marksist ekonomi politiğin bilimsel rehberliği altında sürdürülebilir bir doğrultuda ilerleyebileceğini savunmaktadır. Çalışma, Batı kökenli neoliberal ve Keynesçi yaklaşımların, sosyalist piyasa ekonomisinin teorik temelleriyle yapısal olarak bağdaşmadığını ve Sovyetler Birliği'nin reform sürecinde yaşanan tarihsel çöküşün ardındaki temel nedenlerden biri olduğunu ileri sürmektedir. Tarihsel materyalizm temelinde, üretim ilişkilerinin ve mülkiyet yapısının toplumsal yeniden üretim sürecindeki belirleyici rolü vurgulanmakta; kamu mülkiyetinin ekonomideki öncü konumunun zayıflatılmasının gelir eşitsizliği, yapısal dengesizlikler ve makroekonomik kırılganlıklar yarattığı gösterilmektedir. Makale ayrıca, sosyalist piyasa ekonomisinin, kamu mülkiyetine dayalı üretim ilişkileri ile piyasa dolaşım mekanizmalarının diyalektik bütünlüğü olarak kavranması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede, Marx'ın yeniden üretim, sermaye birikimi ve değer teorilerinin, Çin'in ekonomik çağdaşlaşma sürecine yönelik makroekonomik yönetim, mülkiyet yapısı ve dışa açılma politikalarının bilimsel temelini oluşturduğu savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çine özgü sosyalizm, Çin'in çağdaşlaşması, Marksist ekonomi, ortak refah, piyasa ekonomisi.

What Saved us from the Historical Tragedy of Soviet "Reform"? Applying Marxist Economics to Guide Chinese Economic Modernization

This article argues that Chinese-style modernization can only advance in a sustainable and socialist direction under the scientific guidance of Marxist political economy. It contends that Western neoliberal and Keynesian paradigms are structurally incompatible with the theoretical foundations of the socialist market economy and constituted a central cause of the historical failure of Soviet "reform." Grounded in historical materialism, the study emphasizes the determining role of production relations and ownership structures in the process of social reproduction. It demonstrates that the weakening of public ownership as the leading economic force generates income polarization, structural imbalances, and macroeconomic instability. The article further conceptualizes the socialist market economy as a dialectical unity between public ownership-based production relations and market circulation mechanisms. Within this framework, Marx's theories of reproduction, capital accumulation, and value are presented as the scientific basis for macroeconomic governance, property relations, and China's strategy of economic opening in the process of modernization.

Keywords: Chinese modernization, common prosperity, market economy, Marxist economics, socialism with Chinese characteristics.

Giriş

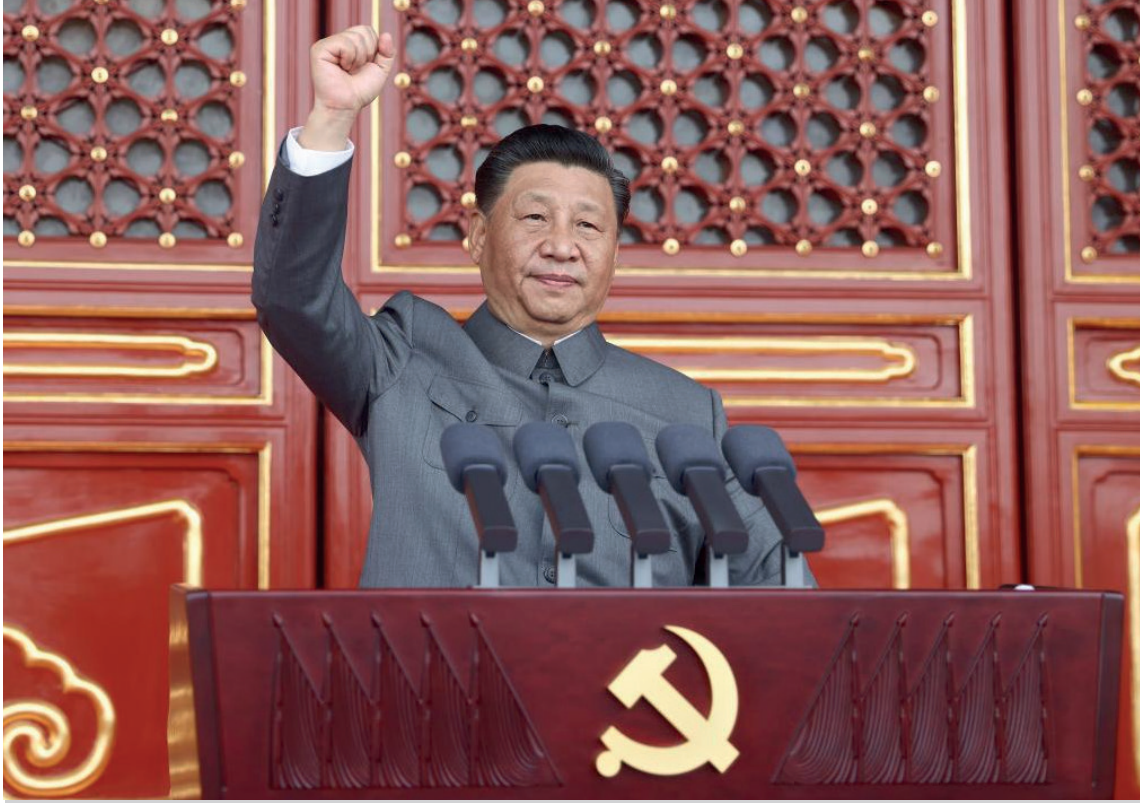
ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ (ÇKP) MERKEZ Komitesi'nin 20. Dönem Üçüncü Oturumu'nda kabul edilen "ÇKP Merkez Komitesi'nin Reformların Kapsamlı Şekilde Derinleştirilmesi ve Çin Tarzı Çağdaşlaşmanın İlerletilmesine İlişkin Kararı" (makale boyunca "Karar" olarak anılacaktır), "Çine özgü sosyalist sistemi geliştirmeye ve iyileştirmeye devam etmeyi ve ulusal yönetim sisteminin ve yönetim kapasitesinin çağdaşlaşmasını sağlamayı" açıkça vurgulamaktadır (Xinhua, 2024).

Genel amaç, reformu daha kapsamlı bir şekilde derinleştirmektir ve reform görevlerinin Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 80. yıldönümü olan 2029 yılına kadar tamamlanacağı açıkça belirtilmiştir. Bu, ÇKP'nin yönettiği, işçi sınıfının ve tüm ülke halkının kendi çabalarına dayanarak ve tüm halk için ortak refahı sağlamak için çok çalışarak yürüttüğü büyük bir reform hareketidir. Bu, Marksist düşüncenin rehberliğine bağlı kalmanızı ve çeşitli hatalı ideoloji ve fikirlerin zincirlerini kırmamızı gerektiriyor. ÇKP'nin 20. Ulusal Kongresi'nde vurgulanan "Uygulama bize, ÇKP'nin neden başarılı olduğunu ve Çin özellikli sosyalizmin neden iyi olduğunu, nihai analizde Çin bağlamına ve çağa uyarlanmış Marksizmin eseri olduğunu göstermektedir. Marksist bilimsel teorianın rehberliğine sahip olmak, partimizin sağlam inancının ve kararlılığının temelidir ve tarihsel inisiyatif kavramımızı sağlar" şeklinde belirtmiştir (Xi, 2022: 1). Kapsamlı reformun kilit bir yönü olan sosyalist ekonomik sistemin reformunu derinleştirme perspektifinden bakıldığında, ancak Marksist iktisadın yol gösterici ilkelerine kararlılıkla bağlı kalarak, kendimizle Batı burjuva ekonomisi arasında kesin bir çizgi çekerek ve açık bir zihne sahip olarak ekonomik çalışmalarda inisiyatif ele geçirebilir ve tüm toplumun Çin'in

çağdaşlaşmasının istikrarlı ilerlemesini sağlayabiliriz. Bu makale, bu noktaya ilişkin bazı görüşleri kısaca özetlemeyi amaçlamaktadır.

Sosyalist Piyasa Ekonomisinin İnşasında Marksist Ekonomi Bilimini Israrla Kullanmak

Çin lideri Xi Jinping, "Karar" taslağının "ekonomik sistem reformunun yönlendirici rolünü vurgulamayı" önerdiğini ve "ekonomik sistem reformunun derinleştirilmesinin" "daha kapsamlı bir şekilde reformu derinleştirmenin anahtarı" olduğunu açıklığa kavuşturduğunu belirtmiştir (Xi, 2024). Bu, tarihsel materyalizmin gerekliliklerini yansıtmaktadır, çünkü ekonomik hareket, tüm toplumun çok düzeyli hareketinin maddi temelidir. Bu nedenle, Çin'in çağdaşlaşmasını geliştirmek için öncelikle Çin'in ekonomik çağdaşlaşmasını gerçekleştirmeli, ekonomik sistem reformunu derinleştirmeye ve "yüksek düzeyde sosyalist piyasa ekonomisi sistemi kurmaya" odaklanmalıyız. 1992'den beri Çin açıkça sosyalist piyasa ekonomisi sistemini kurmayı hedeflemiştir. 30 yılı aşkın pratik deneyim ve dersleri özetleyecek olursak, bu ekonomik sistemin inşasını yüksek bir seviyeye taşımak için Marksist ekonomi rehberliğine bağlı kalmanın önemi büyüktür. Çünkü sosyalist piyasa ekonomisi anlayışının Marksist ekonomi mi yoksa Batı burjuva iktisadı mı ile yönlendirilmesi gerektiği konusunda her zaman büyük bir görüş ayrılığı olmuştur. Uluslararası neoliberal ekonomi düşüncesinden etkilenen bir yaklaşım, üretim ve dolaşım arasındaki diyalektik ilişkiye ilişkin Marksist iktisadın temel ilkelerini çarpıtmaktadır. Belirli koşullar altında sosyal üretimi belirlemede piyasa dolaşımının rolünü koşulsuz bir role yükseltirken, üretimin genellikle dolaşımı belirlediğini inkâr etmektedir. Piyasa dolaşımının gelişimini kamu mülkiyetine karşı konumlandırarak, "ekonomik

“Marksist bilimsel teorinin rehberliğine sahip olmak, partimizin sağlam inancının ve kararlılığının temelidir ve tarihsel inisiyatifini kavramamızı sağlar” (Fotoğraf: Xinhua, 2022).

reformu” üretim araçlarının tüm halk tarafından ve kolektif mülkiyetin kaldırılmasıyla eşdeğer tutmaktadır. Bu durum, Çin'in sanayi ve ticaret ekonomisinin kamu sektöründe ciddi bir düşüşe yol açmıştır. “2012'den 2023'e kadar, ülke genelindeki toplam işletme sayısındaki özel işletmelerin oranı yüzde 79,4'ten yüzde 92,3'e yükselerek 53 milyonu aştı ve bireysel işletme sayısı 40 milyonu aşarak 124 milyona ulaştı”; “Özel ekonomi, kent- sel istihdamın yüzde 80'inden fazlasını karşılıyor.” (Zheng Bei, 2024). Özel işletmeler esasen kapitalist işletmelerdir. Bu nedenle yazar, Çin'in sanayi ve ticaret sektörlerindeki üretim araçlarının mülkiyet yapısının, Anayasa'nın 6. ve 7. maddelerinin hükümlerinden saparak, aslında özel mülkiyetin

egemenliğinde olduğuna inanmaktadır. Marks'ın üretim koşullarının dağıtım ilişkilerinin (yani üretim araçlarının mülkiyet ilişkilerinin) “üretimin tüm doğasını ve tüm hareketini belirlediği” (Marx, 2004: 995) temel ilkesine göre, kamu mülkiyeti ekonomisi egemen konumunu kaybettiğinde, dağıtım gibi ekonomik ilişkilerde kaçınılmaz olarak ciddi sonuçlara yol açacaktır. Son on yıldır, Çin'in gelir dağılımı için Gini katsayısı 0,47 ile 0,465 arasında seyrederek, uluslararası uyarı çizgisi olan 0,4'ü aşmakta ve sürekli olarak yüksek kalmaktadır (Çin İstatistik Yıllığı, 2017-2023). Ulusal mali gelir ve giderler her yıl sürekli olarak bütçeleri aşmış veya açık vermiştir ve açıkta hızlanan bir artış eğilimi gözlenmektedir. (Çin İstatistik Yıllığı, 2023).

Bu olumsuz koşullar, neoliberal ekonomik düşüncenin Çin'in ekonomik sistem reformu üzerindeki ciddi yıkıcı etkisini doğrulamaktadır. Bir diğer yaklaşım ise Marksist iktisadın rehberliğine bağlı kalmak ve sosyalist piyasa ekonomisinin bilimsel anlamının, sosyalist kamu mülkiyeti ve piyasa dolaşımının organik entegrasyonu olduğunu açıklığa kavuşturmak. Bu, ekonomik sistem reformu uygulamasında, ulusal ekonomide tüm halkın sahip olduğu devlet ekonomisinin öncü rolüne her zaman önem vermemiz ve tarımsal üretimi geliştirmede kırsal kolektif ekonomik örgütlerin rolüne tam olarak dikkat etmemiz gerektiği anlamına gelir. Bu, piyasa ekonomisinin gelişiminin özelleştirme ile eşdeğer tutulmasını büyük ölçüde engellemiş, böylece “reform” nidaları arasında yok olan Sovyetler Birliği'nin tarihsel trajedisinden kaçınılmış ve reform sürecinde Çin ekonomisinin temel istikrarı ve toplam ekonomik çıktısının sürekli gelişimi korunmuştur.

Kamu sektörü ekonomisi içindeki merkezi ve ademi merkezietçi yönetim arasındaki çelişkinin doğru bir şekilde çözülmesi, kamu sektörü ekonomisi ve piyasa dolaşımının “yüksek düzeyli” entegrasyonunun sağlanması için kilit önemdedir.

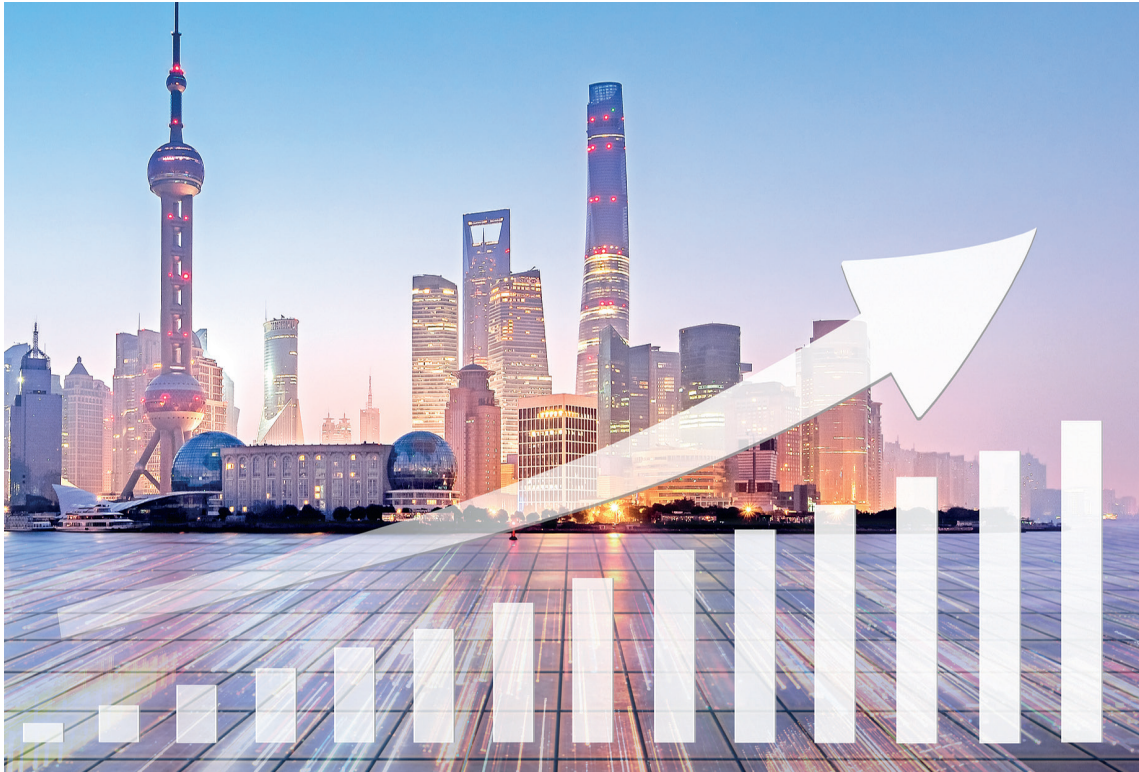
2012'deki ÇKP 18. Ulusal Kongresi'nden 2022'deki 20. Ulusal Kongresi'ne kadar, “Çin'in GSYİH'si 54 trilyon Yuan'dan 114 trilyon Yuan'a yükseldi ve Çin toplam ekonomik çıktısı dünya ekonomisinin yüzde 18,5'ini oluşturarak yüz-

de 7,2'lik bir artışla dünyada ikinci sırayı sağlamıştı; kişi başına düşen GSYİH ise 39.800 Yuan'dan 81.000 Yuan'a yükseldi” (Xi, 2022: 1). “Karar”, “yüksek düzeyde sosyalist piyasa ekonomisi sistemi kurma” hedefinin “kaynak tahsis verimliliğini optimize etmeyi ve faydaları en üst düzeye çıkarmayı, hem ‘özgürlüğü’ hem de ‘etkin kontrolü’ sağlamayı” gerektirdiğini açıkça belirtmektedir. Bu da “yüksek düzey” kavramının özlü bir açıklamasıdır. Bu, kaçınılmaz olarak anayasaya dayalı sosyalist kamu mülkiyeti ekonomisini yeniden canlandırmayı, mülkiyet yapısındaki kamu mülkiyeti ekonomisinin azalan oranını düzeltmeyi ve baskın kamu mülkiyeti ekonomisi ile piyasa dolaşımının verimli bir şekilde birleştirilmesini gerektirir. Şu anda, “piyasa ekonomisini temel ekonomik sistemle birleştirme” teorik yaklaşımı mevcuttur, ancak kamu mülkiyeti ekonomisi ile piyasa ekonomisinin birleştirilmesini artık güvenle savunmamaktadır ki bu oldukça tartışmalıdır. Çeşitli mülkiyet biçimleri arasında, kapitalist özel mülkiyet ekonomisinin, özel mülkiyet altında piyasa dolaşımına dayalı olduğu anlaşılmalıdır. Açıkça, sosyalist piyasa ekonomisi sistemi, kamu mülkiyeti ekonomisinin özel mülkiyete dayalı piyasa dolaşımıyla birleştirilmesini gerektirmemeli, hele ki çağdaş kapitalist piyasa ekonomisi sistemiyle eşdeğer tutulmamalıdır. “Yüksek düzeyli” bir sosyalist piyasa ekonomisi sistemi, piyasa dolaşımı perspektifinden bakıldığında, kamu sektörü ekonomisine dayanmalı ve Komünist Parti önderliğindeki işçi-köylü ittifakı ve kamu sektörü ekonomisine dayalı devlet yönetimiyle sınırlandırılmalıdır. “Piyasa başarısızlıklarını” ve piyasa dolaşımının doğasında var olan kendiliğindenliği ve anarşiyi bilinçli bir şekilde aşabilmelidir. Kamu sektörü ekonomisi içindeki gerekli koordinasyon ve birlik açısından, kamu işletmelerinin emtia üretimine

ve piyasa dolaşımına uyum sağlama esnekliğine sahip olması gerekir. Bu nedenle, kamu işletmelerine piyasa odaklı bir şekilde belirli bir derecede özerk karar alma yetkisi verilmeli ve hükümetin yukarıdan aşağıya, öznel bir komuta yapısından kaynaklanan merkezi yönetimi engellenmelidir. Dolayısıyla, kamu sektörü ekonomisi içindeki merkezi ve ademi merkezîyetçi yönetim arasındaki çelişkinin doğru bir şekilde çözülmesi, kamu sektörü ekonomisi ve piyasa dolaşımının “yüksek düzeyli” entegrasyonunun sağlanması için kilit önemdedir. Bu, devlet yönetim birimlerinin ve kamu işletmelerinin iletişimi güçlendirmesini ve yeni ekonomik uygulamalarda çözümler üzerinde birlikte çalışmasını gerektirir.

Temel Ekonomik Sistemin İnşasını Yönlendirmek için Marksist Ekonomiye Bağlı Kalmak

Belgede özetlendiği üzere, Temel Sosyalist Ekonomik Sistemi Koruma ve Geliştirme Kararı, “yüksek düzeyde sosyalist piyasa ekonomisi kurmaya odaklanmanın” temel bir bileşeni olarak “temel sosyalist ekonomik sistemi koruma ve geliştirme”yi belirtiyor. Buradaki “sosyalist” nitelendirici çok önemlidir. Temel ekonomik sistemin üretim araçlarının çeşitli mülkiyet biçimlerini içermesine rağmen, kamu mülkiyetinin baskın bir konumda olması ve devlet işletmelerinin ulusal ekonomide öncü bir rol oynaması gerektiğini açıkça belirtiyor.

“Yüksek düzeyli bir sosyalist piyasa ekonomisi sistemi, kamu sektörü ekonomisine dayanmalı ve Komünist Parti önderliğindeki işçi-köylü ittifakı ve kamu sektörü ekonomisine dayalı devlet yönetimiyle sınırlandırılmalıdır” (Çizim: VCG/CGTN, 2025).

Ancak bu şekilde temel ekonomik sistem sosyalist bir niteliğe sahip olabilir. Temel sosyalist ekonomik sistemin Marksist ekonomi rehberliğinde kurulduğunun tamamen kabul edilmesi gerekir; bu kavram Batı burjuva iktisadında bulunamaz. İdealist tarihsel materyalizme dayanan burjuva iktisadı, üretim araçlarının mülkiyetinin tüm toplumun ekonomik temeli olduğunu anlamakta temelden başarısız olur ve özünde her zaman kapitalist özel mülkiyeti destekler. Ancak, tarihsel materyalizmin gereklerine dayanan Marksist ekonomi, belirli bir toplumun temel ekonomik sistemini anlamak için her zaman toplum genelinde üretim araçlarının mülkiyetinin fiili gelişiminden yola çıkar.

Marksist ekonomi ilkelerine göre, üretim araçlarının kamu mülkiyeti ve kapitalist özel mülkiyet ekonomisi, ekonomik çıkarlar açısından kaçınılmaz olarak zıtlıklara sahiptir. Sadece Çin'in ulusal koşullarında, emperyalist ülkelerden gelen sömürgeci saldırı tehlikesiyle karşı karşıya kalındığında, Komünist Parti önderliğinde ve işçi-köylü ittifakı öncülüğünde, ikisi de ulusal ekonomik çıkarları koruma ve ortak kalkınmayı sağlama konusunda birlik oluşturabilmiştir.

Çin'in Anayasası, tarihsel materyalizme dayalı temel sosyalist ekonomik sistemi bilimsel olarak öngörmektedir. Eğer mülkiyet yapısının kapsa-

mının ötesine geçip temel ekonomik sistemi açıklamak için piyasa dolaşımını devreye sokarsak, temel ekonomik sistemin tarihsel koşullarını ve kapsamını aşmış oluruz ve tarihsel materyalizmden sapmış oluruz. Marksist ekonomi ilkelerine göre, üretim araçlarının kamu mülkiyeti ve kapitalist özel mülkiyet ekonomisi, ekonomik çıkarlar açısından kaçınılmaz olarak zıtlıklara sahiptir. Sadece Çin'in ulusal koşullarında, emperyalist ülkelerden gelen sömürgeci saldırı tehlikesiyle karşı karşıya kalındığında, Komünist Parti önderliğinde ve işçi-köylü ittifakı öncülüğünde, ikisi de ulusal ekonomik çıkarları koruma ve ortak kalkınmayı sağlama konusunda birlik oluşturabilmiştir. 1956 yılında Çin, Marksist ekonomi ilkelerinin yaratıcı bir uygulaması olan özel mülkiyete ait sanayi ve ticaretin sosyalist dönüşümünde büyük bir zafer elde etmiştir. Hem teori hem de pratik, çoklu mülkiyet ekonomilerinin ortak gelişiminin ön koşulunun, temel dayanak olarak sosyalist bir kamu mülkiyeti ekonomisine bağlılık olduğunu göstermektedir. Sadece bu ön koşul altında işçi-köylü ittifakı garanti altına alınabilir ve böylece tüm ulusun ekonomik çıkarları temelden korunabilir. Kamu mülkiyetinin toplumda baskın olmaktan çıkacak kadar azalması durumunda, tüm toplumun ekonomik yapısı kaçınılmaz olarak kapitalizme doğru kayacaktır. Kendiliğinden üretim, anarşik dolaşım, işsizlik ve aşırı üretim gibi bir dizi sorun kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak ve ulusal ekonomik çıkarların emperyalizmin yıkıcı etkisine dayanmasını imkânsız hale getirecek ve Çin'i çeşitli mülkiyet sistemlerinin ortak gelişimi için gerekli ön koşullardan mahrum bırakacaktır. Bu kesinlikle abartılı bir durum değildir! Bazıları, özel mülkiyetin (özel sektör olarak adlandırılan) gelişmesinin, kamu mülkiyetiyle çelişmiyormuş gibi görünse de, istihdamı artırabileceğini ve ülke

“Çin tarzı çağdaşlaşmanın iki temel anlam içerdiğini unutmamalıyız: Bilimsel sosyalizm ve Çin'in ulusal koşulları.”
Delegeler, 22 Ekim 2022'de Çin Komünist Partisi'nin 20. Ulusal Kongresi'nin kapanış oturumunda
(Fotoğraf: Xinhua, 2022).

için vergi gelirlerini artırabileceğini savunuyor. Bu görüşe katılmıyorum. Şüphesiz ki, kamu mülkiyetinin baskın olduğu varsayımı altında, özel mülkiyete bir miktar gelişme alanı sağlamak, ulusal ekonomik kalkınmayı sağlamada çeşitli olumlu yardımcı roller üstlenebilir. Ancak, kamu mülkiyetinin baskın olması temel koşulu olmadan, bu olumlu roller anlamsızdır. Kısacası, “Çin tarzı” çağdaşlaşmanın kendisinin iki temel anlam içerdiğini unutmamalıyız: “bilimsel sosyalizm” ve “Çin'in ulusal koşulları”. Mülkiyet yapısında özel mülkiyetin oranının artmaya devam etmesine izin vermek, kaçınılmaz olarak “Çin tarzı çağdaşlaşmanın” gelişimini engelleyecektir. Bu nedenle, “iki

sarsılmaz taahhüt” seçmeli bir şekilde yorumlanmamalıdır. Kamu sektörü için, baskın konumunu “sarsılmaz bir şekilde” savunmak ve sürdürmek; kamu dışı sektör için ise, kamu sektörüne karşı düşmanlığını azaltmayı ve Çin tarzı çağdaşlaşmanın gelişiminde destekleyici bir güç haline gelmeyi “sarsılmaz bir şekilde” geliştirmek olarak anlaşılmalıdır. “Çeşitli mülkiyet biçimleri arasında tamamlayıcı avantajları ve ortak gelişmeyi ilerletmek” için en önemli şey, “Karar”ın ruhunu tam olarak uygulamak, “devlet sermayesini ve devlet işletmelerini güçlendirmek” ve Çin tarzı ekonomik çağdaşlaşmayı ilerletmede devlet ekonomisinin öncü rolünü tam olarak ortaya koymaktır.

Ekonomik Açılımda Marksist Ekonomiye Kılavuz Olarak Kullanma Sorumluluğu

Karar, “açılımlın Çin tarzı çağdaşlaşmanın ayırt edici bir özelliği” olduğunu ve “yüksek düzeyde açılımı ilerletmeyi ve çağdaş bir ekonomik sistem kurmayı” gerektirdiğini belirtmektedir. Reform ve açılım sürecinden bu yana, teori camiasındaki bazı kişilerin açılımı açıklamak için neoliberal bakış açılarını kullandığı, ekonomik açılımı yabancı sermayenin uluslararası yatırımlarının serbestleştirilmesiyle eşitlediği; ödemeler dengesinde RMB sermaye hesabının tamamen açılmasını ekonomik açılımın genişletilmesinin nihai hedefi olarak gördüğü; yabancı sermayenin finans kurumları kurmasına veya yerli finans kurumlarında kontrol hissesi sahibi olmasına izin verilmesini savunduğu; ve ne kadar çok yabancı sermaye emilirse o kadar iyi olduğuna inandığı göz önüne alındığında, açılım hakkındaki bu “ilkesiz” önermeler pratikte Çin’in ulusal ekonomik çıkarlarına zarar vermiştir. Bu nedenle, Kararın ruhunu uygulayarak, ekonomik açılım pratiğinde Marksist iktisadın rehberliğini güçlendirmek ve gerçekten “yüksek düzeyde açılımı ilerletmeye” odaklanmak gereklidir.

İlk olarak, genel mal dolaşımı ile sermaye dolaşımı arasında ayırım yapma temel ilkesine bağlı kalmalıyız. Uluslararası ekonomik ilişkilerde, genel uluslararası mal dolaşımı ile uluslararası sermaye dolaşımı arasında ayırım yapmalıyız. İlki, uluslararası ticaret ve uluslararası mal üretimindeki genel ilişkiler olarak kendini gösterir. Bu tür ekonomik ilişkilerde, odak noktası, uluslararası değer yasalarına uyararak, dünya pazarındaki iş bölümüne ve uluslararası mal rekabetine etkin bir şekilde katılmak ve uluslararası ticaret ve uluslararası mal üretiminde

karşılaştırmalı avantajlar elde etmeye çalışmak olmalıdır.

Bu, teorik olarak genel uluslararası mal dolaşımı ile uluslararası sermaye dolaşımı arasındaki ilişkiyi karıştırır ve özünde, gelişmiş kapitalist ülkelerin güçlü sermayesinin gelişmekte olan ülkelere girip çıkmasını serbest bırakarak, yeni sömürgeciliği yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır.

İkinci olarak, yerli ve yabancı sermaye arasındaki ilişki olarak kendini gösterir ve doğası, Çin’in sosyalist ekonomisinin ve Çin ulusal ekonomisinin mülkiyeti ile uluslararası tekelci sanayi ve ticari sermayenin ve finansal tekelci sermayenin mülkiyeti arasındaki zıt bir çelişkidir. Bu nedenle, ikisi arasındaki ekonomik ilişkinin doğası asla karıştırılmamalıdır. Amerikalı neoliberal ekonomist McKinnon, “sermaye hesabının serbest dönüştürülebilirliği genellikle ekonomik piyasalaşmanın optimal düzeninin son aşamasıdır” demiştir (McKinnon, 1997: 14). Bu, teorik olarak genel uluslararası mal dolaşımı ile uluslararası sermaye dolaşımı arasındaki ilişkiyi karıştırır ve özünde, gelişmiş kapitalist ülkelerin güçlü sermayesinin gelişmekte olan ülkelere girip çıkmasını serbest bırakarak, yeni sömürgeciliği yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Aldanmamalıyız! İkincisi, sermayeler arasında rekabet ve mücadelenin kaçınılmaz olduğu temel ilkesine bağlı kalmalıyız. Marksist

“Çağdaş dünya kapitalizminin halen emperyalizm aşamasında olduğunu ve uluslararası ekonomik ilişkilerin sosyalist ekonomik sistem ile çağdaş kapitalist ekonomik sistem arasındaki karşılıklı içerdiğini tam olarak kabul etmeliyiz” (Fotoğraf: WEF, 2025).

ekonomi, artı değerın sınırsız büyümesini hedefleyen kapitalist üretimin içsel yasaını ortaya koymaktadır; bu yasa “zorlayıcı bir rekabet yasaını olarak işler” (Marx, 2004: 368). “Rekabetin sonucu her zaman, sermayelerinin bir kısmı galiplere aktarılan ve bir kısmı da yok edilen birçok küçük kapitalistin çöküşüdür” (Marx, 2004: 722). Bu nedenle, yabancı yatırımın doğası ve sermaye rekabeti yasaları, Çin’e yatırım yapan çokuluslu şirketlerin ve tekeli sermayenin, teknolojik ve sermaye avantajları sayesinde Çin ulusal sermayesiyle kaçınılmaz olarak rekabet edeceğini ve Çin pazarını ele geçirmeye çalışacağını belirler. Bazı kişilerin iddia ettiği gibi Çin’e kesinlikle bir “yayıma etkisi” ge-

tirmeyeceklerdir.

Üçüncü olarak, Lenin’in Marx’ın emperyalizm teorisini miras aldığını ve geliştirdiğini hatırlamalıyız. Çağdaş dünya kapitalizminin halen emperyalizm aşamasında olduğunu ve uluslararası ekonomik ilişkilerin hala sosyalist ekonomik sistem ile çağdaş kapitalist ekonomik sistem arasındaki karşılıklı içerdiğini tam olarak kabul etmeliyiz. Emperyalist ekonomik sistemde birinci sırada yer alan ABD ekonomisi açıkça gerileme içinde olsa da, “zayıf bir deve bile attan daha güçlüdür” ve ABD, kapitalist dünya ekonomisinin hareketinde hâlâ öncü bir rol oynamaktadır. Günümüzde, gelişmiş kapitalist ülkelerin ortalama işgücü verimliliği Çin’inkinden daha yüksektir.

Eğer ulusal ekonominin bağımsızlığını ve kendi kendine yeterliliğini koruyamazsak ve Parti'nin temel çizgisinde belirtilen kendi kendine yeterlilik ve çalışkanlık temel ilkelerine bağlı kalamazsak, ekonomik açılım ancak emperyalist ülkelerin sömürgesi veya vasal devleti haline gelmeye yol açabilir. Bu nedenle, ekonomik açılımın genişletilmesinin her zaman ulusal ekonominin bağımsızlığına ve kendi kendine yeterliliğine bağlı olduğu ve ona hizmet ettiği vurgulanmalıdır. Dış ekonomik çalışmalarda, uluslararası sınıf mücadelesi bakış açısını oluşturmalı ve ekonomik açılımı, dünya sosyalist hareketinin kapitalizmi nihai zaferi ve ortadan kaldırmasıyla birleştirmeliyiz.

Uzun vadeli bir perspektiften bakıldığında, Çin'e ne kadar çok yabancı sermaye girerse, Çin halkı yabancı kapitalistlere o kadar çok artı değer sağlar. Bu nedenle, daha doğru terminoloji "yabancı sermayenin rasyonel kullanımı" olmalıdır, sadece "ne kadar çok yabancı sermaye girerse o kadar iyi" değil.

Dördüncü olarak, sermayenin özünün artı değer olduğu temel ilkesine bağlı kalmalıyız. Marx (2004: 658), "Sermaye, üretim sürecine girdiğinde sermayeyi kullananın kazandığı mülkiyet olsa bile, er ya da geç karşılığının ödenmemesiyle elde edilen bir değer haline gelecek ve başkalarının ödenmemiş emeğinin parasal veya başka bir biçiminin somutlaşmış hali olacaktır" demiş-

tir. Başka bir deyişle, yeniden üretim açısından bakıldığında, özel sermaye esasen artı değerdir. Bu nedenle, Çin'e giren yabancı yatırım, er ya da geç Çinli işçiler tarafından yaratılan ve yabancı yatırımcılar tarafından karşılıksız olarak elde edilen artı değer haline gelecektir. Uzun vadeli bir perspektiften bakıldığında, Çin'e ne kadar çok yabancı sermaye girerse, Çin halkı yabancı kapitalistlere o kadar çok artı değer sağlar. Bu nedenle, daha doğru terminoloji "yabancı sermayenin rasyonel kullanımı" olmalıdır, sadece "ne kadar çok yabancı sermaye girerse o kadar iyi" değil. Ayrıca, Marx'ın toplumsal yeniden üretimin temel ilkelerine dayanarak, ülkeye giren yabancı sermaye miktarı, yerli sermaye miktarıyla birlikte kapsamlı bir şekilde değerlendirilmeli ve ülkenin makroekonomik düzenlemesine entegre edilmelidir.

Makroekonomik Düzenlemeyi Yönlendirmek için Marksist İktisadın Sürekli Kullanımı

Çin tarzı çağdaşlaşmayı ilerletmek, ülkenin bilimsel makroekonomik düzenlemesinden ayrı düşünülemez. Karar, "makroekonomik yönetim sistemini iyileştirme" gerekliliğini ortaya koyarak, "makroekonomik düzenleme sistemini iyileştirme" ve "ulusal stratejik planlama sistemi ve politika koordinasyon mekanizmasını iyileştirme"yi vurgulamaktadır. Bu ifade hem hedef odaklı hem de teorik olarak yenilikçidir. Kararın bu gerekliliklerini uygulamak için, Marksist makroekonomik teorinin bilimsel rehberliğini yaratıcı bir şekilde uygulamak ve Keynesyen makroekonomiye dayalı çağdaş Batı makroekonomik teorisinden açıkça ayırmak esastır. Sosyalist piyasa ekonomisinin uygulanmasından bu yana, Çin'in makroekonomisi önemli bir süre boyunca "büyük yapısal dengesizlikler" yaşamış-

“Ekonomik açılımın genişletilmesinin her zaman ulusal ekonominin bağımsızlığına ve kendi kendine yeterliliğine bağlı olduğu ve ona hizmet ettiği vurgulanmalıdır”
(Çizim: Liu Xiangya/Global Times, 2025).

tır (Guangming Daily, 2016: 1). Bu, ciddi bir şekilde ele alınması gereken bir sorundur. Bunun, Batı burjuva makroekonomisinin makroekonomik yönetim üzerindeki etkisinden ayrı düşünülmemeyeceği kabul edilmelidir. Modern Batı makroekonomisindeki tüm düşünce okullarının kendilerini tanımlarken Keynesyen teoriyle olan bağlantılarını kabul ettiklerini derinlemesine anlamak gerekir; (Brian Snowden ve Howard R. Vincent, 2009: 13). Keynesyen teori, İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi adlı monografisine dayanarak, bilimsel olmayan makroekonomik analiz yöntemleri kullanmaktadır. Uygulama, bu

teorinin çağdaş kapitalist ülkelerin ciddi ekonomik krizlerden kurtulmasına yardımcı olmadığını ve Çin'e “ödünç alınarak” uygulandığında da Çin'in makroekonomik yapısındaki dengesizlik sorununu temelden çözemediğini göstermektedir. Sadece Marx'ın bilimsel makroekonominin kurucusu olduğunu tam olarak kabul etmemiz gerekiyor (Ganqiang, 2017b). Keynesçiliğe dayalı çağdaş Batı makroekonomisiyle yapılan bir karşılaştırma, temel kusurları olan burjuva makroekonomisinin, özellikle politika oluşturmada, makroekonomik yönetim pratiğine uygulanamayacağını ortaya koymaktadır.

İlk olarak, tarihsel materyalizme dayanan, toplumsal yeniden üretimde dengeyi sağlamanın ön koşulunun, toplum genelinde sosyalist bir kamu mülkiyeti ekonomisinin kurulması olduğunu ortaya koymaktadır. Bu, toplumsal gelirin, işçiler tarafından sağlanan toplumsal emeğe göre (gerekli sosyal kesintilerden sonra) dağıtılmasını, böylece gelir kutuplaşmasının ortadan kaldırılmasını, toplumun tüm sektörlerinde orantılı üretimin sağlanmasını ve nihayetinde toplumsal üretim ve tüketim arasında bir denge kurulmasını, böylece kapitalist ekonomik krizlerin ortadan kaldırılmasını belirler. Ancak ikincisi, üretim araçlarının kamu mülkiyetinin kurulmasının gerekliliğini temelden yanlış anlamakta ve bunun yerine özel mülkiyeti savunmaktadır. Bu durum, üretim ve tüketim arasındaki çelişkinin çözülmesini imkânsız hale getirir ve makroekonomide toplam arz ve talep arasındaki sözde dengeyi de sağlayamaz.

Gelecekteki pratikte, tarihsel deneyimi, Marx'ın makroekonomi teorisinin yenilikçi bir bakış açısından uygulanmasıyla birleştirmek gerektiğine inanıyoruz. Bunun, "Karar"ın ruhunun gerçekten uygulanmasını sağlayacağına inanıyoruz.

İkinci olarak, emeğin ikili doğasının piyasa ekonomisi hareketinin yasalarını anlamamanın anahtarı olduğunu derinden ortaya koyarak, toplumsal yeniden üretimin çeşitli sektörleri arasında maddi tazminat ve değer tazminatı arasındaki içsel bağlantıyı tam olarak gösterir. İkincisi, emeğin ikili

doğasını anlamakta başarısız olarak, makroekonomide arz ve talep dengesini sağlamanın temel bağlantısını kavrayamaz ve ciddi bir tek taraflılık sergiler.

Üçüncü olarak, toplumsal yeniden üretimin toplam toplumsal ürün değeri $\Sigma(c+v+m)$ ile başlaması ve toplumsal yeniden üretimde üretim araçlarının, yani sabit sermayenin (sabit ve dolaşımdaki sermaye dahil) tazmin edilmesinin "en önemli sorununu" ele alması gerektiğini derinden kabul etmiştir (Marx, 2004: 447). Ancak ikincisi, Smith'in dogmasına bağlı kalarak, toplumsal yeniden üretim çalışmalarında yalnızca ücretler, kârlar veya faizler ve kira gelirlerinden oluşan ulusal gelire odaklandı; yani yalnızca toplam toplumsal ürün değeri $\Sigma(v+m)$ 'ye odaklandı ve sabit sermaye Σc 'nin (üretim araçları) telafisi sorununu ihmal etti. Bu durum, çağdaş makroekonominin toplumsal yeniden üretim sorununu bilimsel olarak çözemeyeceğini belirler.

Dördüncü olarak, toplumsal yeniden üretim ve parasal dolaşım çalışmalarını birleştirerek, toplumsal yeniden üretim yasaları ile parasal dolaşım arasındaki içsel bağlantıyı inceler. Bu, toplumsal yeniden üretimin dengesinin para geri akışı yasası aracılığıyla tezahür ettiğini ortaya koymaktadır (Ganqiang, 2017) ve banka parasal sermayesinin hareketi ile reel sermayenin (endüstriyel sermaye, ticari sermaye) hareketi arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, finansal çalışmaların bilimsel yönetimi için bilimsel bir rehber sağlamaktadır. Bununla birlikte, ikincisi, toplumsal yeniden üretim ile parasal dolaşım arasındaki içsel bağlantıyı, para ile parasal sermaye arasındaki ilişkiyi ve ayrımı anlamakta başarısız olmakta ve parasal sermayenin dolaşımını parasal dolaşım ile karıştırmaktadır. Toplumsal yeniden üretim ile parasal dolaşım arasındaki içsel bağlantıyı dikkate almadan endüstriyel ve parasal politikalar formüle etmekte,

bu da yalnızca semptomları ele alan, kök nedeni ele almayan makroekonomik politikalara yol açmaktadır.

Beşinci olarak, toplumsal yeniden üretimde sabit sermayenin telafisini yöneten yasaları ve genişletilmiş toplumsal yeniden üretimde parasal birikim ile fiili birikim arasındaki bağlantıyı ortaya koyarak, makroekonomik hareketlerin matematiksel analizi için bilimsel bir rehber sağlar. İkincisinin makroekonominin matematiksel analizi için "tasarruf = yatırım" özdeşliği aslında hatalıdır ve eşitlenemez (Ganqiang, 2018). Marksist ekonomi rehberliğinde, Yeni Çin'in makroekonomik yönetiminin aktif olarak incelenmesine dikkat edilmelidir. Yoldaş Chen Yun, malzeme, kredi, mali gelir ve gider ve uluslararası ödemeler dengesinde "kapsamlı denge" sağlamanın önemli kavramını ortaya koymuştur (Yun, 1995: 13, 52-53, 211-212, 244-245) ve bunu makroekonomik yönetimde uygulamaya koyarak nispeten iyi sonuçlar elde ettik. Gelecekteki pratikte, tarihsel deneyimi, Marx'ın makroekonomi teorisinin yenilikçi bir bakış açısından uygulanmasıyla birleştirmek gerektiğine inanıyoruz. Bunun, "Karar"ın ruhunun gerçekten uygulanmasını sağlayacağına inanıyoruz. 🌸

Bu makalenin Çincesi 《政治经济学研究》(Politik Ekonomi Araştırmaları, Sayı 3, 2024)'te yayınlanmıştır.

Öz ve anahtar kelimeler, BRIQ tarafından çıkarılmıştır.

Kaynakça

- China Statistical Yearbook. (2023). 《中国统计年鉴》2023年表“7-1-一般公共预算总额及增长速度”.
- China Statistical Yearbook. (2017-2023). 《中国统计年鉴2017年至2023年》“-综合表1-4:国民经济和社会发展效益指标”: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017-2023/indexch.htm>.
- Ganqiang H. [何干强]. (2017). 《货币流回规律和社会再生产的实现--马克思社会总资本的再生产和流通理论再研究》, 《中国社会科学》[*Chinese Social Sciences*], 11期.
- Ganqiang H. [何干强]. (2017b). 《应当重视《资本论》宏观经济理论的研究和应用》, 《中国社会科学院研究生院学报》[*Journal of the Graduate School of Chinese Academy of Social Sciences*], 4期.
- Ganqiang H. [何干强]. (2018). 《论凯恩斯“储蓄=投资”恒等式的错误》, 《当代经济研究》[*Contemporary Economic Research*], 5期.
- Guangming Daily* (光明日报). (2016). 中央经济工作会议在北京举行》December 17, p.1.
- Xi, J. (习近平), (2022). 《高举中国特色社会主义伟大旗帜为全面建设社会主义现代化国家而团结奋斗——在中国共产党第二十次全国代表大会上的报告》, *People's Daily*, October 26, p.1.
- Marx, K. (2004). *Kapital*. 《资本论》.第2卷[M, 北京: 人民出版社.
- Mckinnon, Ronald I. [罗纳德·麦金农著]. (1997). 《经济自由化的秩序——向市场经济过渡时期的金融控制》[*The Order of Economic Liberalization: Financial Control in the Transition to a Market Economy*], 周庭煜等译, 上海: 上海三联书店、上海人民出版社, 第14页.
- Snowdon, B. & Vane, Howard R. (2009). 布莱恩·斯诺登, 霍华德·R·文著: 《现代宏观经济学: 起源、发展和现状》[*Modern Macroeconomics: Origins, Development, and Current Status*], 余江涛、魏威、张风雷译, 南京: 凤凰出版传媒集团、江苏人民出版社, 第13页
- Xinhua* (新华网). (2024). 《中共中央关于进一步全面深化改革推进中国式现代化的决定》, July 21, <https://www.news.cn/politics/20240721/cec09ea2b-de840dfb99331c48ab5523a/c.html>.
- Yun, C. (1995). 《陈云文选》[*Selected Works of Chen Yun*], 第3卷, 北京: 人民出版社, 第2版.
- Zheng Bei, (2024). 国家发展和改革委员会副主任郑备. 《国务院关于促进民营经济发展情况的报告—June 25, 在第十四届全国人民代表大会常务委员会第十次会议上》. http://www.npc.gov.cn/npc/c2/c30834/202406/t20240627_437798.html.

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonomi'ye Genel Bakış*

XINHUA JIAN **

Prof. Dr.
Ekonomi ve İşletme Fakültesi
Wuhan Üniversitesi

**Xinhua Jian, Nanchang Üniversitesi ile Wuhan Üniversitesi'nin Ekonomi ve İşletme Fakültelerinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından iki yıl önce, 1947'de doğan Jian, Yeni Çin'de büyüdü. "İki Bomba, Bir Uydu" sloganıyla özetlenen sosyalist inşanın başarılı dönemini ve Anti-Saçgı Kampanya, Büyük Atılım ve Kültür Devrimi gibi hareketlerin ciddi gerilemelerini yaşadı. Yaklaşık üç yıl çiftçi ve sekiz yıl fabrika işçisi olarak çalıştı. 1977'de, 30 yaşındayken, Çin üniversite giriş sınavlarını yeniden başlattığında Wuhan Üniversitesi'ne kabul edildi. Ekonomi eğitimi, Çin'in reform ve açılım süreciyle aynı zamana denk gelen 1978'de başladı. O zamandan beri, Çin'in tüm reform ve kalkınma sürecine katıldı. Çalışmaları ağırlıklı olarak Marksist politik ekonomiyi incelemek ve uygulamak ile Çin ekonomisindeki sorunları araştırmak üzerinedir.

ORCID: 0009-0000-3432-9363

e-posta: xhjian@whu.edu.cn

Geliş Tarihi: 13.01.2026

Kabul Tarihi: 08.02.2026

Atf: Xinhua, J. (2026). Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonomi'ye Genel Bakış. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(2), 143-166.

ÖZ

Bu makale, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi, Marksist politik ekonomiye dayanan ve Çin'in tarihsel pratiği boyunca sürekli olarak yeniden şekillenen tutarlı bir teorik sistem olarak incelemektedir. Çalışma, Çin'in ekonomik modelini belirli ulusal ve küresel koşullar altında Marksist teorinin diyalektik bir gelişimi olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu çerçevenin temel kategorilerini, metodolojik ilkelerini ve değer yönelimlerini analiz ederken, piyasa mekanizmaları ile sosyalist üretim ilişkilerinin yenilikçi bir sentezi olarak sosyalist piyasa ekonomisinin teorik önemine özellikle dikkat çekmektedir. Makale ayrıca, insan merkezli kalkınma, ortak refah ve yüksek kaliteli büyüme gibi kavramların, geleneksel politik ekonomiyi endüstriyel çağın varsayımlarının ötesine nasıl genişlettiğini tartışmaktadır. Teori-uygulama etkileşimini ve tarihsel materyalizmi vurgulayarak, çalışma Çin özellikli sosyalist politik ekonominin, çağdaş politik ekonomiyi zenginleştiren ve Marksist ekonomi teorisinin açıklayıcı kapsamını genişleten ayrı bir paradigma oluşturduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi, Çin'de ekonomik reform, Marksist politik ekonomi, sosyalizmin inşası, sosyalist piyasa ekonomisi.

An Overview of Socialist Political Economy with Chinese Characteristics

ABSTRACT

This article examines socialist political economy with Chinese characteristics as a coherent theoretical system grounded in Marxist political economy and continuously reshaped through China's historical practice. The study conceptualizes China's economic model as a dialectical development of Marxist theory under specific national and global conditions. It analyzes the core categories, methodological principles, and value orientations of this framework, with particular attention to the theoretical significance of the socialist market economy as an innovative synthesis of market mechanisms and socialist relations of production. The article further discusses how concepts such as people-centered development, common prosperity, and high-quality growth extend traditional political economy beyond industrial-era assumptions. By emphasizing theory-practice interaction and historical materialism, the study argues that socialist political economy with Chinese characteristics constitutes a distinct paradigm that enriches contemporary political economy and expands the explanatory scope of Marxist economic theory.

Keywords: economic reform in China, Marxist political economy, political economy of socialism with Chinese characteristics, socialist construction, socialist market economy.

Giriş

ÇİN'E ÖZGÜ SOSYALİST POLİTİK EKONOMİ, Xi Jinping ve Parti Merkez Komitesi'nin ilk kez Aralık 2015'teki Merkezi Ekonomik Çalışma Konferansı'nda kamuoyuna önerdiği yeni ekonomik yaklaşımdır. Xi Jinping ve Parti Merkez Komitesi, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi sürdürme, öğrenme, uygulama, yenileme ve geliştirme ihtiyacını sıklıkla vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Çin özelliği sosyalist politik ekonominin ne olduğu, araştırma konusu, başlangıç noktası, mantıksal akışı, çerçevesi, teorik sistemi, temel içeriği ve başlıca yöntemleri gibi temel sorularla ilgili hala çeşitli anlayışlar ve yorumlar bulunmaktadır. Bunlar derinlemesine tartışılmalı ve doğru bir şekilde açıklanmalıdır. Bu nedenle, bu makale, önemli ve karmaşık konuları tartışmadan önce, öncelikle bu temel sorularla ilgili yazarın görüşlerini kısaca açıklayacaktır.

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonominin Araştırma Nesnesi ve Tanımları

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonominin Araştırma Nesnesinin Çoklu Tanımları ve Anlamı

Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi nedir? Bu, açıklığa kavuşturulması gereken ilk sorudur. Ancak şu anda birden fazla tanım ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, araştırma nesnesinin bir disiplinin içeriğini, sistemini, yapısını ve sınırlarını belirlemesidir. Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin araştırma nesnesine ilişkin farklı anlayışlar nedeniyle, tanımları da farklılık göstermektedir.

Özetle, akademide şu anda altı temsili görüş bulunmaktadır:

1. Araştırma nesnesi, üretim biçimi ve buna karşılık gelen üretim, değişim ilişkileri ile politika ve devlet ilişkileri olarak kabul edilir. Bu nedenle, Çin'e özgü politik ekonomi, "Çin'e özgü sosyalizmin üretim biçimini ve buna karşılık gelen üretim, değişim ilişkileri ile politika ve devlet ilişkilerini inceleyen bilim" olarak tanımlanır. Bu, en geniş ve en kapsamlı yaklaşımdır.

2. Araştırma nesnesi, Çin'e özgü sosyalist ekonomi olarak kabul edilir. Bu nedenle, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi, "Çin'e özgü sosyalizmin ekonomisini inceleyen bilim" olarak tanımlanır. Bu, en soyut anlayıştır.

3. Bazıları araştırma nesnesinin ekonomik faaliyetler, ekonomik ilişkiler ve bunların yasaları olduğuna inanmakta ve bu nedenle Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi "Çin'e özgü sosyalizmin ekonomik faaliyetlerini, ekonomik ilişkilerini ve bunların yasalarını inceleyen bilim" olarak tanımlamaktadır. Bu anlayış, bir öncekine göre biraz daha spesifik; "ekonomi"yi "ekonomik faaliyetler ve ekonomik ilişkiler" olarak tanımlamakta ve araştırma nesnesinin ekonomik yasaları da içerdiğini belirtmektedir.

4. Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi "üretim biçimini ve gelişim yasalarını inceleyen bilim" olarak tanımlamak, araştırma nesnesini üretim biçiminin kapsamı ve içeriğiyle sınırlayan oldukça dar bir anlayıştır.

5. Başka bir yorum, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi, araştırma nesnesi olarak üretim güçlerini ve üretim ilişkilerini ve bunların gelişim yasalarını dikkate alarak, "üretim biçimini ve gelişim yasalarını inceleyen bilim" olarak tanımlar. Bu yorum, esasen ilk bakış açısının başka bir ifadesidir; kavrayış aynıdır. Ancak bu tanım üretim biçiminin iki ana yönünü açıklığa kavuşturur.

6. Son bir yorum ise Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi, araştırma nesnesi olarak üretim

Xi Jinping, 19. ÇKP Ulusal Kongresi'nde yaptığı konuşmada, "Çin'e özgü sosyalizm yeni bir döneme girmiştir" dedi (Fotoğraf: CGTN, 2017).

ilişkilerini (ekonomik ilişkileri) ve bunların gelişim yasalarını ele alarak, "üretim ilişkilerini ve bunların gelişim yasalarını inceleyen bilim" olarak tanımlar. Bu yorum en dar kapsamlı ve en az içeriklidir.

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonominin Araştırma Nesnesinin Çok Düzeyli Analizi

Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin araştırma nesnesi tam olarak nedir ve yukarıda belirtilen altı farklı anlayış ve tanımı nasıl doğru bir şekilde değerlendirmeliyiz? Yazar, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi dahil olmak üzere ekonomi araştırma nesnesinin, soyuttan somuta, basitten karmaşığa, birden fazla düzeyden, açıdan ve aşamadan analiz edilebileceğine ve kav-

ranabileceğine inanmaktadır. Yukarıda belirtilen altı farklı anlayış ve tanım, farklı düzeylerden, açılardan ve karmaşıklık derecelerinden yapılmış tanımlardır ve hepsinin belirli bir doğruluk derecesi vardır.

Araştırma nesnesinin ilk düzeyi, en soyut ve genel tanım olan ekonomidir.

İkinci düzey, ekonomik faaliyetleri (yani, üretim, değişim, dağıtım ve tüketim olmak üzere dört ana bağlantı, arz ve talep olmak üzere iki yön, ekonomik yapı, kaynak tahsis yöntemleri, işletme mekanizmaları, kalkınma biçimleri, kaynak koruma, çevre koruma vb. dahil olmak üzere ulusal ekonominin işleyişi ve gelişimi) ve ekonomik ilişkileri (ekonomik temel, ekonomik sistem) içerir. Bu, ekonomiyi oluşturan unsurların daha spesifik bir tanımıdır.

Üçüncü düzey, ekonominin en somut ve kapsamlı tanımını sunar ve dört yönü kapsar: üretim, üretim biçimi, üretici güçler (maddi kaynaklar, çevre, emek, teknolojinin kendisi ve insanlar ile nesnel arasındaki ilişki), üretim ilişkileri (üretim, değişim, dağıtım ve tüketimde insanlar arasındaki ilişki) ve üretici güçler ile üretim ilişkilerinin karşılıklı ilişkisi ve birleşimi (insanlar ile nesnel arasındaki ilişki ve insanların kendi aralarındaki ilişki, emek ve üretim araçlarının birleşimi, üretim organizasyonu, uzmanlaşma, mekanizasyon, otomasyon, zeka, ağ oluşturma, dijitalleşme, çevrecileşme, büyük ölçekli üretim, standardizasyon, seri üretim, kişiselleştirme, özelleştirme, esneklik vb. ve üretici güçlerin serbestleştirilmesi, korunması ve geliştirilmesi). Dördüncü seviye, ekonominin kapsamının ötesine uzanır çünkü ekonomik temel, üst yapıyı belirler ve üst yapı da ekonomik temele tepki verir. Bu nedenle, ekonomik araştırmalar sadece üretici güçleri ve üretim ilişkilerini, özellikle de üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemekle kalmamalı, aynı zamanda üretim ilişkilerini üst yapı ile birlikte incelemeli, ekonomik temel ile üst yapı (siyaset, devlet/hükümet, ideoloji, kültür ve yönetim dahil) arasındaki ilişkiyi de ele almalıdır. Politik ekonominin “politik” kelimesini içermesinin temel nedeni budur.

Klasik Marksist politik ekonominin temel görevi, kapitalist ekonominin çelişkili hareket ve gelişim yasalarını bilimsel olarak analiz etmek ve ortaya koymaktır. Buna dayanarak, sosyalizm ve komünizme doğru kaçınılmaz eğilimi önerir, proletarya devrimi için objektif bir teorik temel sağlar, kapitalist ekonomik sistemi değiştirir ve yeni bir sosyalist sistem kurar. Ancak bu, Marksist politik ekonominin sadece “devrimci ekonomi” olduğu anlamına

gelmez. Çünkü her şeyden önce bilimsel bir ekonomidir. Rolü veya işlevi sadece proletarya devrimine rehberlik etmek değil, aynı zamanda sosyalist inşanın genel yönünü de belirlemektir. Marksist politik ekonominin sadece “devrimci ekonomi” olduğunu söylemek, Çin devriminin başarılı olduğu ve asıl görevin artık inşa olduğu yanılıgısına kolayca yol açarak Marksist politik ekonomiyi etkisiz ve modası geçmiş hale getirir. Bu, bazıları için Marksist politik ekonomiyi reddetmek ve ona karşı çıkmak için bir bahane haline gelir.

Sosyalist ekonomiyi gerçekten sürdürülebilir ve etkili bir şekilde geliştirmek veya sosyalizmi inşa etmek için, sosyalist reform yoluyla sosyalist ekonomik ve politik sistemleri sürekli olarak iyileştirmek gereklidir.

Klasik Marksist politik ekonomi, kapitalist üretim biçiminin çelişkili hareketini ve üretim ilişkilerinin evrimsel eğilimini incelemeye odaklanır; kapitalist sistemi nasıl sağlamlaştırıp geliştireceğine veya kapitalist ekonominin sürdürülebilir ve etkili gelişimini nasıl sağlayacağına değil. Kapitalist sistemi nasıl sağlamlaştırıp geliştireceği ve kapitalist ekonominin sürdürülebilir ve etkili gelişimini nasıl sağlayacağı Batı ekonomisinin ana görevleridir. Fark, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin, çağdaş Çin Marksist politik ekonominin ana görevi olarak, sosyalist ekonomik sistemi kurmak ve geliştirmek, sosyalist ekonomiyi geliştirmek ve nihayetinde

komünizmi gerçekleştirmek için teorik temel ve rehberlik sağlamasında yatmaktadır. Sürdürülebilir ve etkili bir şekilde sosyalist ekonomiyi nasıl geliştireceğine odaklanmalıdır. Buna “sosyalist inşanın ekonomisi” (sosyalist kalkınma ekonomisi ve yönetim ekonomisi dahil) denebilir. Ancak, buna sadece “inşa ekonomisi” demek yeterli değildir. “Reform ekonomisi” ve hatta “devrimci ekonomi” de denmelidir. Çünkü devrim, silahlı mücadele veya reform şeklinde olabilen toplumsal bir değişimdir. Sosyalist ekonomiyi gerçekten sürdürülebilir ve etkili bir şekilde geliştirmek veya sosyalizmi inşa etmek için, sosyalist reform yoluyla sosyalist ekonomik ve politik sistemleri sürekli olarak iyileştirmek gereklidir. Sosyalist reform, ikinci sosyalist devrim olarak da düşü-

nülebilir. Birinci sosyalist devrim, sosyalist sistemi kurmaktır; ikinci sosyalist devrim ise sosyalist sistemi geliştirmektir.

Ekonomi, üretici güçleri incelemeli midir? Bu her zaman tartışmalı bir soru olmuştur. Günümüzde çoğu bilim insanı, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin sadece üretim ilişkilerini değil, aynı zamanda üretici güçleri de incelemesi gerektiğine inanmaktadır. Çünkü sosyalizmin temel gereksinimi ve temel görevi üretici güçleri geliştirmektir. Bu çok doğru bir görüştür. Ancak, ekonomide incelenen üretici güçlerin, üretici güçlerin maddi nitelikleri ve değişim yasaları olmadığı açıklığa kavuşturulmalıdır. Bunlar doğa bilimleri ve mühendislik teknolojisinin araştırma nesnelere ve görevleridir.

Ekonomi, üretici güçleri insanlar ve nesnelere arasındaki ilişki perspektifinden inceler; üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki karşılıklı ilişkiyi ve birleşimi inceler; üretici güçlerin nasıl serbest bırakılacağını, korunacağını ve geliştirileceğini inceler; üretici güçlerin gelişimini, tahsisini, kullanımını, örgütlenmesini, işletimini ve yönetimini inceler. Ekonomi, üretici güçleri üretim ilişkilerinden ve üst yapıdan ayrı olarak inceleyemez. Üretici güçleri üretim ilişkileri ve üst yapı ile birlikte incelemeli ve üretim ilişkilerinin incelenmesine odaklanmalıdır. Çünkü üretim ilişkileri (ekonomik temel) ve üst yapı, üretici güçleri üzerinde büyük bir karşıt etkiye sahiptir; hem üretici güçlerin gelişimini teşvik edebilirler hem de gelişimlerini engelleyebilir ve kısıtlayabilirler. Dahası, üretici güçlerin gelişimi, tahsisi, kullanımı, örgütlenmesi, işletimi, yönetimi, serbest bırakılması, korunması ve geliştirilmesi sadece insanlar ve nesnelere arasındaki ilişkiler değil, aynı zamanda insanlar arasındaki ilişkilerdir. Örneğin, uzmanlaşma ve iş bölümü, üretimde insanlar ve nesnelere arasındaki ilişkiyi değil, aynı zamanda insanlar arasındaki ilişkiyi, iş bölümünü ve iş birliğini de içerir; sadece insanlar ve nesnelere arasındaki ilişkiyi değil. Üretici güçlerin tahsisi veya “kaynak tahsisi”, esas olarak piyasa mekanizmaları ve planlama mekanizmaları aracılığıyla gerçekleştirilir. Piyasa mekanizmaları üretim ilişkileri kategorisine girerken, planlama mekanizmaları siyasi kurumların ve kurumsal düzenlemelerin kurulmasını da içerir. “Üretici güçleri özgürleştirmek”, üretici güçlerin gelişimini engelleyen ekonomik ve siyasi kurumsal engelleri ortadan kaldırmak, üretici güçlerin gelişimine elverişli ekonomik ve siyasi sistemler oluşturmak ve üretici güçlerin gelişimini teşvik etmek anlamına gelir. Üretici güçlerin geliştirilmesi, insanların üretim ve yönetime olan coşkusunu harekete geçirmeyi gerektirir. Bu coşkuyu harekete geçirmenin anahtarı,

esas olarak üretim ilişkilerini, ekonomik sistemleri ve ilgili politik sistemleri içeren teşvik mekanizmalarının oluşturulmasında yatmaktadır.

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonomide Terimlerin Tanımları

Günümüzde, Çin ekonomisi camiasında Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyle ilgili çeşitli ekonomik terimler kullanılmaktadır. Bununla birlikte, bu terimler arasındaki çağrışımlar, anlamlar, farklılıklar ve bağlantılar konusunda net bir fikir birliği bulunmamaktadır. Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi nedir? Ekonomi, politik ekonomi, Marksist ekonomi, Marksist politik ekonomi, çağdaş Çin Marksist politik ekonomi ve Çin'e özgü Marksist politik ekonomi ile ilişkisi nedir? Farklılıkları ve bağlantıları nelerdir? Bunlar, Çin'e özgü sosyalizmin politik ekonomisini öğrenme, araştırma, yenilik yapma, geliştirme ve uygulama süreçlerinde doğru bir şekilde anlaşılması gereken sorulardır.

Ekonomi teorisi eski çağlardan beri mevcuttur. Ancak kapitalist toplumun ortaya çıkışından sonra bağımsız bir disiplin haline gelmiştir. Yazar, ekonominin, insan sosyal-ekonomik faaliyetlerini (davranışlarını) ve ekonomik ilişkilerini, yasalarını ve uygulamalarını inceleyen tüm disiplinler için genel bir terim olduğuna inanmaktadır. Bu disiplinler iki ana kategoriye ayrılır: teorik ekonomi ve uygulamalı ekonomi. Politik ekonomi, öncelikle üretim biçimini, özellikle üretim ilişkilerini ve bunların değişim yasalarını inceleyen en önemli teorik ekonomi dalıdır ve diğer tüm ekonomi dallarının teorik temelidir. Ekonomik sınıflandırma öncelikle araştırma nesnesine ve özelliklerine dayanır. Bilimsel titizlik, sınıf niteliği, tarihsel dönem, toplumsal biçim ve ulusal/bölgesel köken farklılıklarına göre politik ekonomi çeşitli şekil-

lerde daha da sınıflandırılabilir: Bilimsel titizliğe göre, bilimsel politik ekonomi ve halk politik ekonomi (yani bilimsel olmayan politik ekonomi); sınıf niteliğine göre, burjuva politik ekonomi, proletarya politik ekonomi ve küçük burjuva politik ekonomi; tarihsel döneme göre, klasik politik ekonomi (veya antik politik ekonomi) ve modern politik ekonomi; araştırma nesnesinin toplumsal biçimine göre, kapitalist politik ekonomi ve sosyalist politik ekonomi; araştırma nesnesinin toplumsal biçiminin kapsamına göre, geniş politik ekonomi (tüm toplumlar) ve dar politik ekonomi (belirli bir toplum). Araştırma nesnesinin ulusal/bölgesel kökenine göre, İngiliz politik ekonomi, Amerikan politik ekonomi, Sovyet politik ekonomi, Çin politik ekonomi vb. bulunmaktadır.

Ayrıca, bu farklı sınıflandırma kriterleri birleştirilerek politik ekonominin yeni sınıflandır-

maları oluşturulabilir. Örneğin, politik ekonominin sınıf niteliği, tarihsel dönemi ve ulusal kökeninin birleştirilmesiyle İngiliz klasik burjuva politik ekonomi ortaya çıkar. Marksist politik ekonomi, Marx ve Engels tarafından kurulan bilimsel proleter politik ekonomidir. Marksist ekonomi, Marksist politik ekonominin kısaltmasıdır. Marx ve Engels klasik Marksist politik ekonomiyi kurmuş, çağdaş Marksist politik ekonomi onu miras alıp geliştirmiştir. Araştırma nesnelere esas olarak kapitalist ve sosyalist ekonomileri içerdiğinden, Marksist politik ekonominin kapitalist kısmı (esas olarak kapitalist ekonomileri inceleyen kapitalist politik ekonomi olarak da adlandırılır) ve Marksist politik ekonominin sosyalist kısmı (esas olarak sosyalist ekonomileri inceleyen sosyalist politik ekonomi olarak da adlandırılır) olmak üzere ikiye ayrılır.

“Marx ve Engels klasik Marksist politik ekonomiyi kurmuş, çağdaş Marksist politik ekonomi onu miras alıp geliştirmiştir.” Şanghay'daki bir parkta Karl Marx ve Friedrich Engels'in heykelleri (Fotoğraf: VCG/China Daily, 2018).

Çağdaş Çin Marksist politik ekonomi, Marksist politik ekonominin bakış açısı, görüşleri ve yöntemlerinin çağdaş ekonomileri (çağdaş Çin ekonomileri, dünya ekonomileri, gelişmiş Batı ülkelerinin ekonomileri ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri dahil) incelemek için Çin'de uygulanmasıyla oluşturulan çağdaş Marksist politik ekonomidir. Dahası, Çin'in mevcut sosyalist ekonomisi Çin'e özgü sosyalizmin ilk aşamasında olduğundan, Çin'e özgü sosyalizmi inceleyen Marksist politik ekonomiye aynı zamanda Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi de denir.

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonominin Oluşumu ve Gelişimi

Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi, Marksist politik ekonominin bakış açısı, görüşleri ve yöntemlerini kullanarak Çin'e özgü sosyalist ekonomisini inceleyen, Marksist politik ekonomi tarafından yönlendirilen bir politik ekonomidir. Marksizmin temel ilkeleri ile Çin'e özgü sosyalist pratiğinin birleşiminin bir ürünü, Çin'e özgü sosyalist ekonomisinin geliştirilmesindeki pratik deneyimin teorik bir özeti ve çağdaş Çin Marksist politik ekonominin önemli bir bileşeni ve en son araştırma başarısıdır. Çin sosyalist politik ekonominin araştırılması Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunda başlamış olsa da, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi, özellikle Çin'e özgü sosyalizm önerisinden sonra, reform ve dışa açılma sürecinden sonra Çin'de kademeli olarak oluşmuş ve gelişmiştir. Çin'in reform ve dışa açılma süreci aynı zamanda Çin'e özgü sosyalizmin araştırılması ve inşası süreci ve eş zamanlı olarak Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin oluşumu ve gelişimi sürecidir. 40 yıllık reform ve dışa açılma, ekonomik kalkınma uygulamaları ve ilgili teorik araştırmaların ardından, Çin'e özgü sosya-

list politik ekonominin temel olarak şekillendiği söylenebilir. Reform ve dışa açılmadan bu yana Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin oluşum ve gelişimini gözden geçirmek ve özetlemek, bu alana bağlı kalmak, öğrenmek, uygulamak ve daha da yenilikçi bir şekilde geliştirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu makale, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin oluşum ve gelişim süreci, başlıca başarıları, eksiklikleri ve gelecekteki gelişim görevleri açısından ilgili araştırma durumunu ele almaktadır. Batılı ekonomistler, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi anlayışını incelememekte çünkü bu perspektifi benimsememektedirler. Çin'in reform, dışa açılma ve ekonomik kalkınması üzerine çalışan çok sayıda yabancı bilim insanı, bu çalışmalarını Çin'e özgü sosyalist bir siyasi ekonomi perspektifinden değerlendirmemektedirler. Bu nedenle, esas olarak Çinli bilim insanlarının ilgili araştırmalarını ele alacağız.

Bugüne kadar, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin oluşumu ve gelişimi kabaca şu aşamalara ayrılabilir. Birincisi, 1978-1986 yılları arasındaki ilk öneri aşaması; ikincisi, 1987-1996 yılları arasındaki temel oluşum aşaması; üçüncüsü, 1997-2011 yılları arasındaki gelişim aşaması ve dördüncüsü, 2012'de Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) 18. Ulusal Kongresi ile başlayan nihai hale gelme ve olgunlaşma aşaması.

Başlangıç Aşamasındaki Araştırmalar (1978-1986)

1978'de Çin reform ve dışa açılma sürecine başladı ve Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin araştırılması da eş zamanlı olarak başladı denilebilir. En önemli dönüm noktası niteliğindeki başarılar şunlardır: 1981'de 11. ÇKP Merkez Komitesi'nin Altıncı Genel Kurulunda ka-

bul edilen ve ilk kez “ülkemin sosyalist sistemi hala başlangıç aşamasındadır” ifadesini açıkça belirten “Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Bu Yana Partinin Bazı Tarihsel Konularına İlişkin Karar”; Deng Xiaoping'in 1 Eylül 1982'de “Çin Komünist Partisi 12. Ulusal Kongresi Açılış Konuşması”nda ilk kez “Marksizmin evrensel gerçeğini ülkemizin özgün gerçekleriyle birleştirerek, kendi yolumuzu izleyerek ve Çin'e özgü sosyalizmi inşa ederek - uzun vadeli tarihsel deneyimi özetleyerek vardığımız temel sonuç budur” ifadesini açıkça belirtmesi (Xiaoping, 1993: 3); 1982'deki 12. ÇKP Ulusal Kongresi “çeşitli ekonomik biçimlerin geliştirilmesini” önerdi; ve 1984'teki 12. ÇKP Merkez Komitesi Üçüncü Genel Kurul Toplantısı ilk kez “kamu mülkiyetine dayalı planlı bir emtia ekonomisi”ni önerdi. Bu

aşamanın araştırma başarıları, Çin'in reform ve dışa açılma programının ilk belgesinde yoğunlaşmıştır. 1984'te Deng Xiaoping, “ÇKP Merkez Komitesi'nin Ekonomik Sistem Reformu Kararı”nın “Marksizmin temel ilkelerini Çin'deki sosyalizm pratiğiyle birleştiren bir politik ekonomi taslağı” oluşturduğunu belirterek, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi kavramını ilk işaret eden öneriyi ortaya koydu (Xiaoping, 1993: 83). Başta Deng Xiaoping olmak üzere parti ve devlet liderleri, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin önerilmesinde ve daha sonraki temel oluşumunda belirleyici bir rol oynadılar; Sun Yefang, Xue Muqiao, Yu Guangyuan, Xu Dixin ve Hu Qiaomu gibi eski kuşak ekonomistler, bu teorinin ilk önerisine ve daha sonraki temel oluşumuna önemli katkılarda bulundular.

Deng Xiaoping, 1 Eylül 1982'de Pekin'de düzenlenen ÇKP 12. Ulusal Kongresi'nin açılış töreninde konuşuyor (Fotoğraf: CGTN, 2017).

Bu aşamadaki araştırma ve incelemelerin öne çıkan bir özelliği, Doğu Avrupadaki sosyalist ülkelerin ekonomik sistemlerini ve reformlarını araştırmak üzere ilgili liderlerin ve ekonomistlerin Doğu Avrupa'ya gönderilmesi idi; bu süreçte Oscar Lange, F. Bruce, János Korné ve Ota Sik gibi Doğu Avrupalı ekonomistlerin sosyalist ekonomi teorilerinden öğrenmeye ve bunlara atıfta bulunmaya büyük önem verildi.

Temel Oluşum Aşaması Üzerine Araştırma (1987-1996)

Bu aşama, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin temel oluşum aşaması olarak kabul edilebilir. Çünkü 1987'deki ÇKP 13. Ulusal Kongresi, sosyalizmin temel aşamasının teorisini sistematik olarak açıklığa kavuşturmuş ve 1992'deki ÇKP 14. Ulusal Kongresi, sosyalist piyasa ekonomisi teorisini ilk kez açıkça ortaya koymuştur. Özellikle, Çin'in reform ve dışa açılma programının ikinci belgesi olan 1993 tarihli "ÇKP Merkez Komitesi'nin Sosyalist Piyasa Ekonomisi Sisteminin Kurulmasına İlişkin Bazı Konular Hakkındaki Kararı", sosyalist piyasa ekonomisinin nispeten kapsamlı bir teorisini, Çin'e özgü sosyalizmin mülkiyet teorisini ve gelir dağılımı teorisini ortaya koyarak, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin temel içeriğinin temel oluşumunu işaretlemiştir.

Sosyalist piyasa ekonomisi teorisi, Çin'in reform ve dışa açılma sürecinde yarattığı yepyeni bir ekonomi teorisidir. Çağdaş Marksist politik ekonominin zamana uygun en büyük yeniliği, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin en önemli içeriği ve reform ve dışa açılmadan bu yana Çin'in ekonomik reform ve kalkınmadaki olağanüstü başarılarına rehberlik eden temel teoridir.

Bu araştırma ve keşif aşamasının en belirgin özelliği, Batı ekonomisini, özellikle modern piyasa ekonomisi teorilerini ve yöntemlerini tanıtmaya, özümsemeye ve öğrenmeye başlaması ve bunları Çin'e özgü sosyalist politik ekonomine zenginleştirmesidir. Bu, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin, özellikle sosyalist piyasa ekonomisi teorisinin oluşumunda ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, bir ölçüde, Marksist politik ekonominin modası geçmiş olduğuna inanma veya hatta Marksist politik ekonomiyi tamamen reddetme ve Batı ekonomisini, özellikle modern Batı ekonomisini şiddetle destekleme ve hayranlık duyma eğilimi de vardı.

Kısmi Gelişme Aşaması Üzerine Araştırma (1997-2011)

Bu aşama, sınırlı teorik atılımlara tanık oldu ve Batı neoliberal ekonomisinden önemli ölçüde etkilendi, ancak keşif yoluyla gelişmeye devam etti, bu nedenle "kısmi gelişme aşaması" terimi kullanıldı. Bu aşamanın başlıca başarıları şunlardır: 2002'deki 16. ÇKP Ulusal Kongresi'nin Çin için yeni bir sanayileşme yolu önermesi; 2003'teki 16. ÇKP Merkez Komitesi'nin Üçüncü Genel Kurul Toplantısı'nın insan merkezli, kapsamlı, koordineli ve sürdürülebilir bir bilimsel kalkınma kavramı önermesi; ve 2007'deki 17. ÇKP Ulusal Kongresi'nin Çin'e özgü yeni bir sanayileşme yolu, Çin'e özgü bir kentleşme yolu, Çin'e özgü bir tarımsal modernleşme yolu, Çin'e özgü bağımsız inovasyon yolu ve kaynak tasarrufu sağlayan ve çevre dostu "iki yönlü toplum"un inşasını önermesi. Başlıca ilerleme, ekonomik kalkınma teorisinde kaydedildi.

Bu aşamada, sosyalist piyasa ekonomisi teorisi ortaya atılmış olsa da henüz çok olgun-

laşmamış ve eksik bir haldeydi. 2001 yılında “Güneydoğu Akademik Dergisi”nin dördüncü sayısında yayımlanan “Sosyalist Piyasa Ekonomisinin Geliştirilmesinin Yeniden Anlaşılması” başlıklı makalesinde Yoldaş Xi Jinping, “Sosyalist piyasa ekonomisinin kurulması ve geliştirilmesi pratiğinde, bir yandan, bazı kişilerin bilinçli veya bilinçsiz olarak piyasa ekonomisine direnmesiyle birlikte, derinden yerleşmiş geleneksel planlı ekonomi bilinci sorunu vardır; diğer yandan, bazı kişilerin Batı ekonomik teorilerini tamamen kopyalaması ve Batı kapitalist özel mülkiyet piyasa ekonomisi teorilerini sosyalist piyasa ekonomisinin yeni pratiğine rehberlik etmek için kullanması sorunu da vardır. Bugüne kadar sosyalist piyasa ekonomisi üzerine yapılan tüm çalışmalarda, neredeyse tamamı Batı piyasa ekonomisi teorilerinin tekrarıdır; hiç kimse sosyalist piyasa ekonomisinin anlamını, özelliklerini ve işleyiş mekanizmasını veya sosyalizm ile piyasa ekonomisinin nasıl birleştirildiğini açıkça açıklamamıştır ve bu nedenle, sosyalist piyasa ekonomisi ile kapitalist piyasa ekonomisi arasında teorik bir karşılaştırma ve gösterim yapmak daha da imkansızdır.” şeklinde belirtmiştir (Xi, 2001: 4).

Bu araştırma ve inceleme aşamasının en belirgin özelliği, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin Batı ekonomisinden önemli ölçüde etkilenmiş olması ve hatta Marksist politik ekonominin “marjinalleştirilmesine” yol açmış olmasıdır. Neoliberal ekonominin etkisine karşı, Liu Guoguang, Song Tao, Wei Xinghua, Jiang Xuemo, Wu Shuqing, Gu Shutang, Wu Xuangong, Wu Yifeng ve Zhou Xincheng gibi eski kuşak ekonomistler, bazı orta yaşlı ve genç ekonomistlerle birlikte, Çin'in reform ve kalkınmasının gerçeklerini Marksist politik ekonomi araştırmalarının sürekliliğiyle birleştirerek,

Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

2012'deki 18. ÇKP Ulusal Kongresi'nden Başlayan Formülasyon ve Olgunlaşma Aşaması Üzerine Araştırma

2012'deki 18. ÇKP Ulusal Kongresi'nden bu yana, Çin'in ekonomik gelişimi yeni bir normale girmiş ve birçok yeni durum, özellik, sorun ve görev ortaya çıkmıştır. Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin temel ilkelerine bağlı kalarak, yenilik yapılması, geliştirilmesi ve uygulanması özellikle gereklidir. Önceki üç aşamadaki araştırma ve incelemelerden sonra Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi temel olarak şekillenmiş olsa da, “Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi” adı henüz resmi ve açık bir şekilde önerilmemiş, ana içeriği ve genel çerçevesi net bir şekilde özetlenip onaylanmamış ve ilk iki aşamada meydana gelen sapmalar etkili bir şekilde düzeltilmemiştir. İşte bu bağlamda, Xi Jinping son yıllarda defalarca önemli konuşmalar yapmış, resmi ve açık bir şekilde “Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi” adını kullanmış ve Çin'e özgü sosyalist politik ekonomine bağlı kalmanın, onu geliştirmenin, öğrenmenin ve etkili bir şekilde uygulamanın günümüzdeki özel gerekliliğini vurgulamıştır.

8 Temmuz 2014'te, ekonomik durum uzmanlarıyla yapılan bir sempozyumda Yoldaş Xi Jinping şunları belirtmiştir: “Her düzeydeki parti komiteleri ve hükümetler politik ekonomiyi etkili bir şekilde incelemeli ve uygulamalı, ekonomik kalkınmanın yasalarını bilinçli bir şekilde anlamalı ve daha iyi takip etmeli, reform ve dışa açılmayı teşvik etme, ekonomik ve sosyal kalkınmaya öncülük etme ve ekonomik ve sosyal kalkınmanın kalitesini ve verimliliğini artırma yeteneklerini ve düzeylerini sürekli olarak geliştirmelidir.”

23 Kasım 2015'te, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Siyasi Bürosu'nun 28. ortak çalışma oturumunda, Xi Jinping, ülkenin ulusal koşulları ve kalkınma uygulamaları temelinde Marksist politik ekonominin incelenmesi, araştırılması ve uygulanmasının ve çağdaş Çin Marksist politik ekonominin geliştirilmesinin gerekli olduğunu vurguladı. Özellikle bunun Marksizm'i savunmak ve geliştirmek için zorunlu bir ders olduğunu belirtti ve 11. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Üçüncü Genel Kurul Toplantısı'ndan bu yana çağdaş Çin Marksist politik ekonominin birçok önemli teorik başarısını açıkça özetledi.

21 Aralık 2015'te sona eren Merkez Ekonomik Çalışma Konferansı'nda Yoldaş Xi Jinping, "Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin temel ilkelerine bağlı kalmayı" açıkça önerdi ve "Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi" terimini ilk kez kamuoyunda kullandı.

Çin'de, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi üzerine öğrenme, araştırma, yenilik yapma, geliştirme ve uygulama konusunda bir hareketlilik başladı. Birçok önemli gazete ve dergi, ilgili araştırma makalelerini art arda yayınlamaya başladı.

Xi Jinping, Nisan 2016'da Parti Okul Çalışma Konferansı'nda yaptığı konuşmada, her açıdan orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmenin belirleyici aşamasının, Partimizin yönetimi için benzeri görülmemiş zorluklar sunduğunu açıkça belirtti: "Durum ve çevredeki hızlı değişimler, reform, kalkınma ve istikrarın ağır görevleri, sayı-

sız çelişki, risk ve zorluk ve sınavların büyüklüğü, hepsi benzeri görülmemiş nitelikte." Şunu da keskin bir şekilde vurguladı: "Bazı insanlar Batı teorilerini ve söylemlerini altın kurallar olarak görüyor ve farkında olmadan Batı kapitalist ideolojisinin destekçisi oluyorlar." "Eğer uygulamalarımızı Batı kapitalist değer sistemine göre şekillendirirsek ve ülkemizin gelişimini Batı kapitalist değerlendirme sistemine göre ölçersek, Batı standartlarına uyduğu sürece kabul edilebilir bulur ve uymayan her şeyi geri kalmış ve modası geçmiş olarak reddedersek, sonuçlar hayal edilemez olacaktır!" "Cesaretle konuşun ve kılıcınızı çekin, şüpheleri gidermede ve kafa karışıklığını dağıtmada usta olun." "Marksizm, biz Komünistler için 'gerçek kutsal kitaptır'. Eğer 'gerçek kutsal kitabı' iyi incelemezsek ve sürekli 'Batı'ya gidip kutsal kitap edinmeyi' düşünürsek, önemli meseleleri tehlikeye atarız!" (Xi, 2016).

Xi Jinping, 17 Mayıs 2016'da Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda yaptığı konuşmada şu çarpıcı noktayı vurguladı: "Bazıları Marksizmin modasının geçtiğine ve Çin'in şu anda yaptıklarının Marksizm olmadığına inanıyor; bazıları ise Marksizmin sadece ideolojik bir telkin olduğunu, akademik rasyonellik ve sistematiklikten yoksun olduğunu söylüyor. Pratikte Marksizm marjinalleştirildi, soyutlaştırıldı ve bazı alanlarda 'söz edilmeyen' bir konu haline getirildi, bazı disiplinlerde 'kaybedildi', ders kitaplarından 'yok' edildi ve forumlarda 'bahsi geçmemeye' başladı. Bu durum çok ciddiye alınmalıdır." Ayrıca şunları da belirtti: "Bazıları Marksist politik ekonominin modasının geçtiğini ve Kapital'in modasının geçtiğini söylüyor. Bu ifade keyfidir" (Xi, 2016a).

8 Temmuz 2016'da, Yoldaş Xi Jinping, ekonomik durum üzerine uzmanlarla yaptığı bir sempozyuma başkanlık ederken şunları belirtti: "Çin'e özgü sosyalist politik ekonomini korumak ve geliştirmek için, Marksist politik ekonomiyi

Xi Jinping: 'Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin teorik sistemini sürekli olarak geliştirmeli ve Çin özelliklerini, Çin tarzını ve Çin ruhunu tam olarak yansıtan bir ekonomi disiplininin inşasını teşvik etmeliyiz'
(Fotoğraf: Jin Ding/China Daily, 2026).

rehberimiz olarak almalı, ülkemizin reform ve dışa açılma ile sosyalist çağdaşlaşma süreçlerinin büyük pratik deneyimini özetleyip geliştirmeli ve aynı zamanda Batı ekonomisinin yararlı unsurlarından yararlanmalıyız. Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi ancak pratikte zenginleştirilebilir ve geliştirilebilir ve aynı zamanda pratik testinden geçmeli, böylece pratiğe yön vermelidir. Araştırma ve incelemeyi güçlendirmeli, yasaların anlaşılmasının özetlenmesini güçlendirmeli, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin teorik sistemini sürekli olarak geliştirmeli ve Çin özelliklerini, Çin tarzını ve Çin ruhunu tam olarak yansıtan bir ekonomi disiplininin inşasını teşvik etmeliyiz." (Xinhua, 2016). Bu konuşma, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi, Marksist politik ekonomi ve Batı ekonomisi arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmuş, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin

yenilikçi ve geliştirilmesi için temel görevleri ve yolları ortaya koymuş ve önemli bir yol gösterici nitelik taşımıştır.

Bu konuşmaların ruhundan ilham alan Çin'de, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi üzerine öğrenme, araştırma, yenilik yapma, geliştirme ve uygulama konusunda bir hareketlilik başladı. Birçok önemli gazete ve dergi, ilgili araştırma makalelerini art arda yayınlamaya başladı ve bu da Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin müdahaleleri ortadan kaldırma, sapmaları düzeltme, kapsamlı ve derinlemesine araştırma yapma ve olgun ve iyi tanımlanmış bir aşamaya doğru ilerleme aşamasının başlangıcını işaret etti. Bu, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi araştırmaları için altın bir dönemin başlangıcını ifade etmektedir. Bazı akademisyenler hatta şöyle demişlerdir: Marksist politik ekonomi araştırmalarının baharı geldi!

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonominin Ana İçeriği ve Sistem Yapısı

Çin'e özgü ekonomik reform ve kalkınma sürecinde, 40 yıllık keşif, araştırma ve yenilik çalışmalarının ardından, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi verimli sonuçlar elde etmiştir. Ana içeriğinden genel çerçevesine kadar, temel olarak şekillendiği söylenebilir. Ancak, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin ana kazanımları, yani ana içeriği nelerdir ve mevcut teorik sistemini oluşturmak için hangi çerçeve benimsenmelidir? Çin akademik camiasının görüşleri, özellikle temel içerik konusunda, tamamen tutarlı değildir. Bazıları bunu altı, bazıları yedi, bazıları ise on veya daha fazla açıdan özetlemektedir. Dahası, bazı özetler tekrarlama, örtüşme ve düzeylerinde koordinasyon ve birlik eksikliğinden muzdariptir (Xinhua & Jiang, 2016).

Çin'e özgü sosyalist ekonomi reform yoluyla şekillenir ve gelişir; bu nedenle, reformun daha ayrıntılı araştırılması ve açıklanması, yani sosyalist ekonomik reform teorisi gereklidir.

Örneğin, bazıları sosyalist ekonomik kalkınmanın yeni teorisini ana içerik olarak kabul ederken, aynı zamanda Bilimsel Kalkınma Görüşü, insan merkezli kalkınma felsefesi, yenilik, koordinasyon, yeşil kalkınma, açıklık ve paylaşım gibi yeni kalkınma kavramları ile Çin'e özgü yeni tip sanayileşme, kentleşme, tarımsal modernleşme, bilişimleşme ve bağımsız inovasyon yolunu para-

lel ana içerikler olarak listelemektedir. Bu durum, özetleme düzeyinin belirsizleşmesine ve tekrarlama yolu açmaktadır; oysa ki bunlar tam olarak yeni kalkınma teorisinin ana bileşenleri veya özel içerikleridir ve onun içinde yer almalıdırlar.

Örneğin, bazıları temel ekonomik sistem teorisini ve mülkiyet teorisini Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin paralel temel bileşenleri olarak ele almaktadır. Bu da belirsiz hiyerarşi ve örtüşmeden muzdariptir, çünkü temel ekonomik sistem öncelikle mülkiyete atıfta bulunur.

Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin ana içeriği ve teorik sistemiyle ilgili olarak, bu kitabın ön görüşü, reform ve dışı açılmadan bu yana Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin ana başarılarının aşağıdaki yapıya sahip sekiz ana bileşen ürettiğidir.

Birincisi, "Sosyalizm nedir?" sorusuna cevap vermek; yani sosyalist ekonominin temel teorisi.

İkincisi, Çin'in şu anda hangi sosyalizm aşamasında olduğunu açıklamak; yani sosyalizmin ilk aşamasının teorisi.

Sonrasında, Çin'e özgü sosyalizmin temel ekonomik sistemi ve dağıtım sistemini incelemek ve tartışmak; yani mülkiyet teorisi ve yakından ilgili dağıtım sistemi teorisi.

Temel ekonomik sistem ve dağıtım sisteminin açıklığa kavuşturulmasına dayanarak, Çin'e özgü sosyalizmin operasyonel özelliklerini ve modellerini analiz etmek; yani sosyalist piyasa ekonomisi teorisi.

Son olarak, Çin'e özgü sosyalizmin gelişimine odaklanmak, Çin'e özgü sosyalizmin kendisini araştırmak ve açıklamak; yani sosyalist ekonomik kalkınma teorisi.

Çin'e özgü sosyalist ekonomi reform yoluyla şekillenir ve gelişir; bu nedenle, reformun daha ayrıntılı araştırılması ve açıklanması, yani sosyalist ekonomik reform teorisi gereklidir.

“Çin'e özgü sosyalist ekonomi reform yoluyla şekillenir ve gelişir; bu nedenle, reformun daha ayrıntılı araştırılması ve açıklanması, yani sosyalist ekonomik reform teorisi gereklidir” (Fotoğraf: China Daily, 2023).

Çin'e özgü sosyalist ekonomi, oluşumu ve gelişimi için hala dış dünyaya açılmaya dayanmaktadır ve uluslararası ekonomik bağlardan ayrılmaz. İçselden dışsal olana doğru bir mantık izleyerek, tartışma daha sonra dış dünyaya açılmanın incelenmesine ve tartışılmasına, yani sosyalist açılım teorisine yönelir.

Sonuç olarak, yeni dönemin yeni koşulları ışığında, Çin'e özgü sosyalizmin gelişiminin genel yönü olan komünizmin gerçekleştirilmesi, yani komünizm teorisi yeniden vurgulanır ve açıklığa kavuşturulur.

Bu mantıksal bağlantı, hiyerarşik yapı ve sistematik çerçeveye göre Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin ana içeriği ve çerçevesi daha açık, daha doğru ve daha titiz bir şekilde özetlenebilir. Bu mantık ve yönetime göre, Çin'e özgü sosyalist

politik ekonominin temel içeriği sekiz temel yönü içerir:

1. Sosyalist özün teorisi: Üretici güçlerin özgürleştirilmesi ve geliştirilmesi, sömürünün ortadan kaldırılması, kutuplaşmanın ortadan kaldırılması ve nihayetinde ortak refahın sağlanması.

2. Sosyalizmin ilk aşamasının teorisi—geri kalmış üretici güçler, gelişmemiş emtia veya piyasa ekonomisi ve olgunlaşmamış ve kusurlu bir sosyalist sistem koşulları altında Çin'in sosyalist çağdaşlaşmayı başarmak için geçmesi gereken kaçınılmaz tarihsel aşama.

3. Sosyalist mülkiyet teorisi: Kamu mülkiyetinin temel dayanak olması, çoklu mülkiyet biçimlerinin ortak gelişimi, devlet işletmelerinde modern işletme sistemlerinin uygulanması ve karma ekonominin geliştirilmesi.

4. Sosyalist sosyalist dağıtım teorisi: İşe göre dağıtımın temel olması, çoklu dağıtım yöntemlerinin bir arada bulunması, verimlilik ve adaletin dikkate alınması, bazı kişilerin önce zenginleşmesine izin verilmesi ve nihayetinde ortak refaha doğru ilerleme.

5. Piyasa ekonomisini kamu mülkiyeti dahil olmak üzere sosyalizmle birleştiren sosyalist piyasa ekonomisi teorisi, hükümetin rolünden daha iyi yararlanırken pazarın kaynak tahsisinde belirleyici bir rol oynamasına izin verir.

6. İnsan merkezli kalkınma felsefesi, kalkınmaya bilimsel bakış açısı (insan odaklı, kapsamlı, koordineli ve sürdürülebilir), yenilik, koordinasyon, yeşil kalkınma, açıklık ve paylaşım olmak üzere beş temel kalkınma kavramı, Çin'e özgü yeni tip sanayileşme, kentleşme, bilişimleşme, tarımsal modernleşme ve bağımsız yenilik yolu, ekonomik kalkınma modelinin dönüşümü, ekonomik yapının ayarlanması ve optimizasyonu, yüksek hızlı büyümeden yüksek kaliteli büyümeye geçiş, modern bir ekonomik sistemin inşası, yeni normal, yeni büyüme itici güçleri ve yeni ekonomi gibi yeni bir sosyalist ekonomik kalkınma teorisi.

7. Komünist Parti önderliğinde sosyalist ekonomik sistem reformu teorisi, kendi kendini geliştirme ve ilerleme, kademeli yaklaşım (deneme yanılma ile üst düzey tasarımı birleştirme ve uygulamadan önce deney yapma) ve reform, gelişme ve istikrarın koordineli birliği ile karakterize edilir.

8. Küreselleşme altında, bağımsızlığı ve kendi kendine yeterliliği korumalı, çok yönlü, geniş kapsamlı, çok düzeyli ve yüksek seviyeli bir açılım uygulamalı, hem yerel hem de uluslararası pazarları ve kaynakları tam olarak kullanmalı, ekonomik küreselleşmeye katılmalı, teşvik etmeli ve öncülük etmeli, insanlık için ortak bir geleceğe sahip bir topluluk inşa etmeli ve açıklık, kapsayıcılık, eşit işbirliği, karşılıklı fayda ve barışçıl ge-

lişmeye dayalı sosyalist açılım teorisini gerçekten gerçekleştirmeliyiz.

Sonuç olarak, bu son analiz, Çin'e özgü sosyalist ekonominin evrimindeki temel eğilimleri inceler ve zamanın yeni özelliklerini göz önünde bulundurarak, komünizmin sonsuza dek ulaşılamaz bir ütöpik fantezi değil, nihayetinde gerçekleştirilebilecek yüce bir ideal olduğunu yineler ve gösterir.

Bu temel noktalar, Parti ve Devletin reform ve dışa açılma ile ekonomik kalkınmaya ilişkin önemli belgelerinde ve kararlarında, ayrıca büyük liderlerin konuşmalarında yansıtılmaktadır. Akademisyenler de bu çalışmaya önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonominin Geliştirilmesi ve Uygulanmasının Gerekliliği ve Aciliyeti

Ünlü Singapurlu akademisyen Zheng Yongnian, 26 Ocak 2016'da Lianhe Zaobao'da yayınlanan "Çin'in Bilgi Kıtılığı Çağı" başlıklı makalesinde keskin bir ifadeyle şunları belirtmiştir: "Çin'in etkili bilgi arzı yetersizdir. Son 30 yılda Çin'in reformları muazzam başarılar elde etmiş ve zengin pratik deneyim biriktirmiştir. Ancak ne teorik ne de politik araştırma çevreleri Çin'in deneyimini açıklayabilmiştir. Uzun zamandır Çin, yalnızca Batı'dan ithal edilen ekonomiye sahip olmuş ve Marksist ekonomi, Çin'in gerçek durumuyla birleştirilerek geliştirilmemiştir. Çin'e ait bir ekonomik teori olmadan, Çin'in ekonomik uygulaması nasıl açıklanabilir? Batı'dan ithal edilen çeşitli ekonomik teoriler, Çin ekonomisinin karşı karşıya olduğu sorunları açıklamakta daha fazla yetersiz kalmaktadır; bunları Çin'in sorunlarını çözmek için kullanmak genellikle sorunların daha da kötüleşmesine yol açmaktadır." Biz, Zheng Yongnian'ın Çin ekonomisinin mevcut du-

Çin, ekonomi daha yüksek kaliteli büyümeye doğru yapısal bir dönüşüm sürecinden geçerken, 2026 yılında tüketim odaklı ve teknoloji güdümlü büyümeyi sürdürmeye hazırlanıyor (Fotoğraf: Ma Xuejing/China Daily, 2025).

rumu hakkındaki değerlendirmesinin tamamen doğru olmadığını ve kısmen doğru, kısmen de yanlış olarak değerlendirilebileceğini düşünüyoruz. Yanlış olan kısım, Çin ekonomisinin reform ve dışa açılmadan bu yana tamamen işe yaramaz olmaması; aksine, Çin'e özgü sosyalist bir politik ekonomi oluşturup geliştirmesi, Batı ekonomisinde bulunmayan birçok yeni teori yaratması ve Çin'in ekonomik reform ve kalkınmasına benzersiz ve önemli katkılarda bulunmasıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, Çin, kamu mülkiyetini temel alan, çoklu mülkiyet biçimlerini ve piyasa ekonomisini birleştiren yeni bir sosyalist piyasa ekonomisi teorisi önermiştir. Sürekli deneme yanılma

yoluyla ve reform sürecinde edinilen deneyim ve dersleri özetleyerek, Çin halkı daha önce hiç var olmamış yeni bir sosyalist ekonomik sistem reformu teorisi yaratmış ve Çin'in reform ve dışa açılma ve ekonomik kalkınmasının kayda değer bir başarıya ulaşmasına rehberlik etmiştir. Bu doğrudur çünkü Çin ekonomisi şu anda teoride pratiğin gerisindedir. Sosyalist piyasa ekonomisi üzerine temel teorik araştırmalar nispeten zayıftır. Devlet işletmelerinin, kırsal arazi ve tarım yönetim sistemlerinin ve mülkiyet ve gelir dağıtım sistemlerinin reformu hala tam olarak net değil. Birçok çetrefilli pratik sorunla karşı karşıya kalındığında, etkili çözümler yetersiz kalıyor.

Gerçekten de Batı ekonomisi ve yönetim uygulamalarını körü körüne taklit etme eğilimi var. Son örnekler arasında, borsa devre kesici mekanizmasının körü körüne uygulanması ve birkaç kişinin Reagan ekonomisinin arz yönlü ekonomisini olduğu gibi uygulama eğilimi yer alıyor.

Çin'in ekonomik kalkınması artık yeni bir normale girmiş olup, yeni özelliklerin ortaya çıktığı, büyük reformlar ve büyük dönüşümler dönemindedir. Ekonomik kalkınma hedefi, temel ihtiyaçlar sorununu çözmekten, her açıdan orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmeye ve ardından sosyalist çağdaşlaşmayı gerçekleştirmeye kaymıştır.

Zheng Yongnian makalesinde ayrıca şunları belirtmiştir: “Çin'in de bol miktarda bilgi kaynağına sahip olduğu bir dönem oldu; 1980'ler ve 1990'ların başları, planlı ekonomiden emtia ekonomisine ve ardından sosyalist piyasa ekonomisine geçiş dönemi. O zamanlar, doktora derecesine sahip az sayıda insan olmasına rağmen, Çin'i gerçekten anlayan ve ulusal kalkınma için güçlü bir sorumluluk duygusu taşıyan bir nesildi.” Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi araştıran, oluşturan ve geliştiren ve bunu Çin'in reform ve kalkınmasına rehberlik etmek için kullanan bu nesil, muazzam bir başarı elde etti.

Reform ve kalkınmanın başarılı bir şekilde devam etmesi için en önemli şey, derinlemesi-

ne araştırma yapmak, geliştirmeye devam etmek ve Çin'e özgü sosyalist politik ekonomiyi uygulamaktır. Çin'in ekonomik kalkınması artık yeni bir normale girmiş olup, ekonomik kalkınmanın tüm önemli yönlerinde yeni özelliklerin ortaya çıktığı, büyük dönüm noktaları, büyük reformlar, büyük düzenlemeler ve büyük dönüşümler dönemindedir. Ekonomik kalkınma hedefi, temel ihtiyaçlar sorununu çözmekten, her açıdan orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmeye ve ardından sosyalist çağdaşlaşmayı gerçekleştirmeye kaymıştır; ekonomik işleyiş durumu, kıtlık ekonomisinden nispeten fazlalık ekonomisine kaymış olup, şimdi arz ve talep arasında temel bir dengeye sahip bir ekonomiye dönüştürülmesi gerekmektedir; ekonomik büyüme oranı, altı yıl üst üste yüksek hızdan orta-yüksek hıza düşmüş olup, orta-yüksek hızda korunmaya devam edilmesi gerekmektedir; Sanayi yapısı, ağır sanayinin çok ağır, hafif sanayinin çok hafif, hizmet sektörünün çok küçük ve tarımın geride kaldığı bir durumdan, genel imalat sektörünün aşırı arzda olduğu, yüksek teknoloji imalatının yetersiz olduğu, hizmet sektörünün geliştiği ve tarımın hala geride kaldığı bir duruma, ardından da yüksek teknoloji sanayileri, yüksek teknoloji imalatı ve hizmet sektörünün, özellikle modern hizmet sektörünün, temel direk olduğu ve tarımın modernize edildiği bir duruma doğru kaymıştır; kent-kırsal yapı, ciddi şekilde geride kalan kentleşmeden hızlı ilerlemeye doğru kaymış, sanayi ve tarım ile kent ve kırsal alanlar arasındaki uçurum genişlemiş ve kentleşme oranı %50'yi aşmıştır ve kentleşme oranının %60'ı aşması, sanayi ve tarım ile kent ve kırsal alanlar arasındaki uçurumun daraltılması ve kent-kırsal entegrasyonun sağlanmasıyla, yüksek kaliteli ve sağlıklı yeni kentleşmenin aktif ve istikrarlı bir şekilde teşvik edilmesi yönünde daha da dönüştürülmesi gerekmektedir; bölgesel yapı,

Çin'in çağdaşlaşması, kalkınmanın halka hizmet etmesi, halka bağlı olması ve faydalarının halkla paylaşılması ilkesine bağlı kalmaktadır (Fotoğraf: Su Yongzhu/People's Daily, 2023).

nispeten küçük bir uçurumdan genişleyen bir uçuruma ve ardından daralmaya doğru kaymıştır. Büyüme itici güçleri, Çin ekonomisinin esas olarak yatırım, dış talep ve geleneksel endüstrilere dayalı yapısından, esas olarak inovasyon, tüketim, iç talep ve modern endüstrilere dayalı bir yapıya dönüştürüyor. Kalkınma modeli, kaynak tüketimine, çevre kirliliğine, dengesizliklere, koordinasyonsuzluğa ve sürdürülemezliğe yol açan yaygın, verimsiz ve nicelik odaklı genişlemeden, yoğun, kalite öncelikli, kaynak tasarruflu, çevre dostu, dengeli, koordineli ve sürdürülebilir kalkınmaya doğru kayıyor. Mülkiyet yapısı, tek taraflı bir kamu mülkiyeti sisteminin peşinde koşmaktan, kamu mülkiyeti ve özel mülkiyet oranının %50'yi aşan önemli ölçüde azalmasıyla çoklu mülkiyet sistemlerinin bir arada var olması-

na ve ardından kamu mülkiyetini güçlendirirken, optimize ederken ve genişletirken özel mülkiyeti kararlılıkla geliştirmeye devam etmeye, kamu mülkiyetinin temel direk olduğu çoklu mülkiyet sistemlerinin ortak gelişimini gerçekten başarmaya doğru kayıyor. Servet ve gelir dağılımı, adaleti önceliklendirmek ve eşitlikçiliğe doğru güçlü bir eğilim göstermekten, verimliliği önceliklendirmeye ve uçurumu genişletmeye, ardından adalet ve verimlilik arasında bir denge kurmaya, uçurumu daraltmaya, kalkınmanın meyvelerini paylaşmaya ve kademeli olarak ortak refaha doğru ilerlemeye doğru kaymaktadır. Ekonomik sistem, geleneksel planlı ekonomiden sosyalist piyasa ekonomisine ve ardından olgun ve mükemmel bir sosyalist piyasa ekonomisine doğru kaymaktadır.

Çin'in yeni ekonomik normal, birçok yeni durum, yeni özellik ve yeni sorunla karşı karşıya olup, daha zorlu ve meşakkatli birçok yeni görevin tamamlanmasını gerektirmektedir. Yeni normalde Çin, birkaç önemli teorik ve pratik ikileme karşı karşıyadır: Kaynakların tahsisinde piyasanın etkinliğinden ve avantajlarından yararlanmalı, ancak kendiliğindenlik ve körlükten kaynaklanan piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelmelidir; piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelmede hükümetin rolünü daha iyi kullanmalı, ancak bilgi ve çıkar temelli sınırlamalardan kaynaklanan hükümet başarısızlıklarını önlemelidir; kamu sektörünün öncü rolüne tam anlamıyla yer vermeli, mevcut sorunlarını ve eksikliklerini gidermeli, kamu sektörünü etkin bir şekilde güçlendirmeli, optimize etmeli ve genişleterek kamu mülkiyeti ile piyasa ekonomisi arasında gerçek bir bütünleşme (birleşme ve uyumluluk) sağlamalıdır; özel sektörü geliştirmeye devam etmeli ve olumlu rolüne tam anlamıyla yer verirken olumsuz etkilerini en aza indirmelidir; verimliliği sağlamak için servet ve gelirdeki uçurumu uygun şekilde genişletmeli, aynı zamanda adaletle dikkat etmeli ve servet uçurumunu makul ölçüde daraltmalı, adalet ve verimlilik arasında gerçek bir denge kurmalı ve nihayetinde ortak refaha doğru ilerlemelidir; "aşırı arz ekonomisinden" kaçınarak "kıtlık ekonomisini" ortadan kaldırmalı, arz ve talep arasında temel bir denge kurmaya çalışmalıdır (Xinhua, 2016). Bunlar, modern Batı ekonomisi de dahil olmak üzere mevcut ekonominin ele alamadığı küresel zorluklardır; ne Keynesçilik ne de Reagan ekonomisi bunları çözebilir. Tek çözümler Marksist politik ekonomide, derinlemesine pratik araştırmada ve teorik yenilikte yatmaktadır.

Bu durum, Çin'in acilen Çin'e özgü bir politik ekonomi geliştirmesi ve uygulaması gerektiğini göstermektedir ve bu son derece acil bir konudur. Bu, Parti Merkez Komitesi ve Başkan Xi Jinping'in

Marksist politik ekonomiyi inceleme, araştırma ve uygulama ihtiyacını ve özellikle Çin'e özgü bir politik ekonomi olmak üzere çağdaş Çin Marksist politik ekonomini geliştirme ihtiyacını defalarca vurgulamasının başlıca nedenlerinden biri olabilir.

Şimdi, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin önemini daha iyi anlamak, marjinalleşme olgusunu değiştirmek, onu Çin'de ana akım ekonomi olarak gerçekten kurmak, genç Marksist politik ekonomistleri güçlü bir şekilde yetiştirmek, araştırma ekibini genişletmek ve araştırma kapasitesini geliştirmek özellikle önemlidir. Özellikle, boş ve soyut ilkelere bahsetmek yerine, Çin'in reform ve kalkınmasının temel sorunlarına göre hareket etmek şarttır. Odak noktası, Çin'in reform, dışa açılma ve kalkınma uygulamalarını yakından takip etmek, Çin'in reform ve kalkınmasının ve küresel zorlukların temel sorunlarını araştırmak için çalışmalar düzenlemek, Çin'in deneyimini bilimsel olarak özetlemek, pratik deneyimi sistematik bir ekonomik teoriye dönüştürmek ve yeni aşamada Çin'in reform ve kalkınması için fikir ve öneriler sunmak, daha hedefli, uygulanabilir, doğru ve makul karşı önlemler ve tavsiyeler önermek olmalıdır.

Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonominin İncelenmesinde Eksiklikler ve Gelecekteki Geliştirme Görevleri

40 yıllık oluşum ve gelişmenin ardından, Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi, temel içeriğine ve genel çerçevesine sahip olmakla birlikte, hâlâ erken aşamalarında. *Kapital* gibi eksiksiz ve bilimsel olarak sağlam bir mantıksal sistemle karşılaştırıldığında, hâlâ önemli boşluklar ve eksiklikler içermektedir. Örneğin, başlangıç kapsamı ve genel teması belirsizliğini korumakta veya fikir birliğine varmakta zorlanmaktadır. Özellikle, ana bileşenle-

Çin Komünist Partisi'nin kuruluşunun 100. yıldönümü kutlamaları kapsamında 1 Temmuz'da Pekin'deki Tiananmen Meydanı'nda düzenlenen törenden bir görüntü (Fotoğraf: Lei Sheng/People's Daily, 2021).

rindeki birçok teorik ve pratik sorun çözülmemiş durumdadır. Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi, yerli ve uluslararası ekonomi çevrelerinde hak ettiği sesi henüz kazanamamıştır.

Çözülemediği veya bilimsel olarak yanıtlanmamış sorunlar başlıca şunlardır:

1. Kamu sektörü ekonomisinin oranındaki önemli düşüşle karşı karşıya kalındığında, kamu sektörü ekonomisinin baskın rolünü korumak ve tam olarak ortaya koymak, mevcut sorunları ve eksiklikleri gidermek ve kamu sektörü ekonomisini (devlet işletmelerinin reformu ve geliştirilmesi ile kırsal kolektif ekonomilerin etkin gelişimi dahil) etkin bir şekilde güçlendirmek, optimize etmek ve genişletmek, ayrıca "özelleştirme" sorununu önlemek gereklidir.

2. Özel sektör ekonomisinin oranının yüzde 60'ı

aştığı ve sorunların giderek daha belirgin hale geldiği mevcut durumla karşı karşıya kalındığında, özel sektör ekonomisini kararlılıkla geliştirmeye ve olumlu rolünü tam olarak ortaya koymaya devam etmeli ve özellikle özel sektör ekonomisinin yol açabileceği emek-sermaye çatışmaları ve servet kutuplaşması gibi olumsuz etkilerini mümkün olduğunca en aza indirmeliyiz.

3. Aşırı gelir ve servet eşitsizliği durumuyla karşı karşıya kaldığımızda, eşitlikçi eğilimlerin üstesinden gelmeli, servet ve gelir dağılımındaki uçurumu uygun şekilde genişletmeli, verimliliği hedeflemeli ve aynı zamanda adalete dikkat ederek, servet uçurumunu makul bir şekilde daraltmalı, adalet ve verimlilik arasında gerçek bir denge kurmalı, kalkınmanın meyvelerini paylaşmalı ve nihayetinde ortak refaha doğru ilerlemeliyiz.

4. Marksist politik ekonomideki sınıf mücadelesi ilkesi ile Çin'deki sosyalist uyumlu toplum inşa etme pratiği arasındaki koordinasyon ve Deng Xiaoping'in belirttiği gibi Çin'in reform ve dışa açılmasının "kutuplaşmaya yol açmaması" veya "yeni bir burjuvazi yaratmaması" nasıl sağlanabilir?

5. Sosyalist piyasa ekonomisi teorisi, Çin'e özgü sosyalist ekonominin işleyişinin sistemi, mekanizması ve temel özellikleri hakkında bir teoridir. Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin en önemli teorik yeniliğidir. Sosyalist piyasa ekonomisinin karşı karşıya olduğu en büyük teorik ve pratik zorluk, sosyalizmi piyasa ekonomisiyle (özellikle kamu mülkiyeti ve piyasa ekonomisiyle) birleştirmenin gerekliliği, olasılığı, doğruluğu ve etkili yollarıdır.

6. Çeşitli "piyasa başarısızlığı" olgularıyla karşı karşıya kaldığımızda, hem kaynakların tahsisinde piyasanın etkinliğinden ve üstünlüğünden yararlanmalı hem de kendiliğindenlik, körlük ve sonradan ortaya çıkan etkilerden kaynaklanan "piyasa başarısızlığı" sorunlarının üstesinden gelmeliyiz.

7. Hükümetin hâlâ müdahale etmemesi gereken alanlarda müdahale ettiği ve yönetmesi gereken alanları yeterince yönetemediği durumlarla karşı karşıya kaldığımızda, hem hükümetin makro kontroldeki rolünü ve "piyasa başarısızlığının" üstesinden gelmeyi daha iyi kullanmalı hem de bilgi sınırlamaları ve çıkar çatışmalarından kaynaklanan "hükümet başarısızlığını" önlemeliyiz.

8. Sürekli bir ekonomik durgunluk, yetersiz etkin arz, aşırı etkisiz arz, yetersiz etkin talep ve büyümenin istikrara kavuşturulması gibi zorlu bir görevle karşı karşıya olduğumuz bir dönemde, geleneksel planlı ekonominin "kıtlık ekonomisini" nasıl ortadan kaldırabilir, kapitalist piyasa ekonomisinin "aşırı arz ekonomisinden" nasıl kaçınabilir ve sosyalist piyasa ekonomisini "dengeli bir arz ve talep ekonomisine" nasıl dönüştürebiliriz?

Bunun arz yönlü yapısal reformla ilişkisi nedir? (Xinhua, 2016).

9. "Üç kırsal sorun" (tarım, kırsal alanlar ve çiftçiler) gerçeğiyle karşı karşıya olduğumuz bir dönemde, Çin'in kırsal arazi sistemini ve tarım yönetim yöntemlerini nasıl reforme edip yenileyebiliriz? Deng Xiaoping'in önerdiği Çin'in sosyalist tarım reformu ve kalkınmasında "ikinci sıçramayı" ne zaman ve nasıl gerçekleştirebilir ve "üç kırsal sorunu" temelden nasıl çözebiliriz? 10. Çin'in ekonomik kalkınmasının şu anda karşı karşıya olduğu yeni aşama, yeni normal, yeni kavramlar, yeni itici güçler, yeni ekonomi, yeni endüstriler, yeni iş biçimleri, yeni iş modelleri ve yeni yol.

Yukarıda belirtilen zorlu konuların yanı sıra, şu gibi sorular da mevcuttur: Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin başlangıç kapsamı ve ana teması ne olmalıdır? Çin'e özgü sosyalist toplumun temel çelişkileri ve üretim hedefleri nelerdir? Sosyalist üretim hedefleri, piyasa ekonomisinin getirisini maksimize etme arayışıyla nasıl uzlaştırılabilir? Faktör bazlı dağıtımdan kaynaklanan sömürü potansiyeli ve artan gelir eşitsizliği ile sosyalist özün sömürüyü ve zengin ile fakir arasındaki kutuplaşmayı ortadan kaldırma gerekliliği arasındaki çelişki nasıl uzlaştırılabilir? Sosyalist bir piyasa ekonomisinde sermaye var mıdır ve sosyalist bir piyasa ekonomisindeki sermaye ile kapitalist bir piyasa ekonomisindeki sermaye arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir? Sosyalist bir piyasa ekonomisinde emek gücü bir meta mıdır ve neden? Doğru bir şekilde nasıl anlaşılmalı ve ele alınmalıdır? Çin'deki sosyalizmin ilk aşaması, kamu mülkiyetine dayalı sosyalist bir piyasa ekonomisinin ve özel mülkiyete dayalı kapitalist bir piyasa ekonomisinin ikili ekonomik özelliklerine ve işleyiş yasalarına sahip midir? Çin'e özgü sosyalist ekonomi neden Marx ve Engels'in öngördüğü bilimsel sosyalizmin ekonomisiyle tamamen aynı

değildir ve bu nasıl doğru anlaşılmalıdır? Ve benzeri sorular.

Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin olgunlaşmamışlığı ve kusurluluğu iki ana nedenden kaynaklanmaktadır. Birincisi, uygulama tarafından getirilen sınırlamalar vardır. Olgun teori, olgun uygulamaya uyarlanmalıdır. Çin'e özgü sosyalizm hala inşa aşamasında olduğundan ve sosyalist çağdaşlaşma henüz gerçekleşmediğinden, birçok pratik sorun çözülmemiş veya eksik çözülmüş olup, uygulamada sürekli araştırma gerektirmektedir. Bu nedenle, Çin'e özgü sosyalizmin tam ve olgun bir politik ekonomi henüz oluşturulamamıştır. Ancak Çin'in sosyalist modernleşmesi gerçekleştiğinde olgunlaşabilir ve mükemmelleşebilir. İkincisi, mevcut araştırmalarda eksiklikler vardır. Çin'e özgü sosyalist politik ekonomi üzerine yapılan araştırmalar kapsamlı veya derinlemesine değildir ve hatta teorinin uygulamanın gerisinde kaldığı durumlar bile vardır. Dahası, Çin'e özgü sosyalizmin reform ve gelişiminde birçok zor sorun mevcuttur ve yeni sorunlar ortaya çıkacaktır. Bunlardan bazıları bilimsel olarak cevaplanamaz veya teoride açıklanamaz; pratikte de makul, etkili ve uygulanabilir çözümler önerilemez.

Teori hem pratiğin bir özeti hem de pratiğe bir rehberdir. Teorik rehberlik olmadan pratik kördür. Bu nedenle, Çin'e özgü sosyalist politik ekonominin gelecekteki gelişimi için temel görev, kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar yapmak, mevcut çeşitli sorunları, özellikle de büyük ve zor olanları bilimsel olarak cevaplamak ve etkili bir şekilde çözmek, yasaları özetlemek ve keşfetmek, içeriği zenginleştirmek ve geliştirmek, eksiksiz ve sistematik bir bilimsel teorik sistem kurmak ve bir söylem gücü oluşturmaktır; böylece Çin'e özgü sosyalist ekonominin sürdürülebilir, verimli ve yüksek kaliteli gelişimine daha iyi rehberlik edilebilir ve kademeli olarak ortak refaha doğru ilerlenebilir. 🌸

Bu makale, "Xinhua Jian'ın 2018'de yayımlanan 《中国特色社会主义政治经济学重大疑难问题研究》 (Çin'e Özgü Sosyalist Politik Ekonomide Başlıca ve Zor Sorunlar Üzerine İnceleme)" adlı Çince kitabının 1-24 sayfalarında yer alan Giriş bölümünün çevirisidir. Öz ve anahtar kelimeler, BRIQ tarafından çıkarılmıştır.

Kaynakça

- Xi, J. (2001). “《对发展社会主义市场经济的再认识》 [A Re-understanding of Developing a Socialist Market Economy]” 《东南学术》, Southeast Academic Journal, 4期。
- Xi, J. (2016). “《在全国党校工作会议上的讲话》 [Speech at the National Conference on Party School Work]”, 《求是》 [Qiushi], 5期。
- Xi, J. (2016a). 《在哲学社会科学工作座谈会上的讲话》 [Speech at the Symposium on Philosophy and Social Sciences], *People's Daily*, May 17, 2016.
- Xiaoping, D. (1993). 《邓小平文选》 [Selected Works of Deng Xiaoping Volume III], Beijing: People's Publishing House.
- Xinhua. (2016). 《习近平主持召开经济形势专家座谈会》 [Xi Jinping chairs symposium with experts on the economic situation], *People's Daily*, July 9, 2016.
- Xinhua, J., & Jiang, Y. (2016). 《发展和运用中国特色社会主义政治经济学的若干问题》 [Several Issues in Developing and Applying the Political Economy of Socialism with Chinese Characteristics], 《中国高校社会科学》 [Social Sciences in Chinese Universities], 6期。
- Xinhua, J. (2016). 《发展和运用中国特色社会主义政治经济学引领经济新常态》 [Developing and Applying the Political Economy of Socialism with Chinese Characteristics to Guide the New Normal of Economy], 《经济研究》 *Economic Research*, 3期。

Afrika'da Yabancı Güçlerin Müdahaleleri: Eleştirel Bir Değerlendirme

---

BELKACEM IRATNI*

Prof. Dr.
Cezayir Üniversitesi

---

*Prof. Dr. Belkacem Iratni, 1977 yılında Cezayir Üniversitesi Siyaset Bilimi Enstitüsü'nden mezun oldu ve İngiltere'de Warwick Üniversitesi'nde siyaset bilimi alanında yüksek lisans ve doktora derecelerini aldı. Halen Cezayir Üniversitesi Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Fakültesi'nde sözleşmeli profesör olarak görev yapmaktadır. 2012-2017 yılları arasında bu fakültenin dekanlığını yapmıştır. Ayrıca, Ocak 2023'ten bu yana Cezayir Dışışleri Bakanlığı Diploması ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde ders vermektedir. Prof. Iratni, 1999-2003 yılları arasında Cezayir Borsası'nın İcra Kurulu Başkanı olarak görev yapmıştır. Nisan-Ağustos 2010 tarihleri arasında Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi (PSC) uzman ekibinin bir üyesi olmuştur. 1999 yılında BBC Arap Servisi'nde bağımsız danışman olarak çalışmıştır. 2005-2006 yıllarında Austin'deki Teksas Üniversitesi'nde ABD Fulbright Araştırma Programı'na, Haziran-Ekim 2007'de Romadaki NATO Savunma Koleji'nde Akdeniz Diyalog Araştırma Bursu'na ve Ocak 2011'de Tunus'taki Amerikan Mağrip Araştırmaları Enstitüsü CEMAT'a katılmıştır. NATO Savunma Koleji tarafından yayınlanan Mağrip Devletlerinin Stratejik Çıkarları adlı kitabın yazarıdır ve Cezayir'in iç ve dış politikası ile Sahel-Sahra bölgesindeki güvenlik konularında İngilizce olarak çok sayıda makale yazmıştır.

ORCID: 0009-0007-4747-8836

e-posta: kiratni54@gmail.com

Geliş Tarihi: 16.11.2025

Kabul Tarihi: 24.01.2026

Atf: Iratni, B. (2026). Afrika'da Yabancı Güçlerin Müdahaleleri: Eleştirel Bir Değerlendirme. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(2), 167-192.

ÖZ

Bu çalışma, Afrika kıtasının günümüzde karşı karşıya bulunduğu birçok yapısal sorunun, sömürgecilik döneminin toplumsal yapılar, kültürel değerler ve sömürgecilik sonrası yönetici elitlerin benimsediği ekonomik kalkınma modelleri üzerindeki kalıcı ve olumsuz etkilerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Sömürgecilik süreci; sistematik şiddet, ırksal ayrımcılık, yerli halkların aşağılanması ve dışlanması gibi uygulamalarla şekillenmiş; katliamlara, beyaz yerleşimciler lehine toprakların zorla el değiştirmesine, metropol ülkelerin kalkınması için doğal kaynakların yoğun biçimde sömürülmesine ve yerli nüfusun siyasal hak ve özgürlüklerinin reddedilmesine yol açmıştır. Makale üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, sömürgecilik mirasının sömürge sonrası devlet krizine etkilerini analiz ederek Afrika'daki yabancı müdahalelerin içsel nedenlerini tartışmaktadır. İkinci bölüm, Afrika'yı küresel güçlerin rekabet alanı olarak ele almakta; kıtanın hammadde kaynağı, vekâlet savaşlarının sahnesi ve büyük güçlerin jeopolitik hedeflerinin merkezi hâline gelişini incelemektedir. Üçüncü bölüm ise Afrika ülkelerinin yabancı müdahaleler ve iç işlerine yönelik dış müdahaleler karşısında geliştirmesi gereken stratejik ve kurumsal önlemleri değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afrika'nın kalkınması, sömürge dönemi mirası, sömürge sonrası devlet krizi, etnik çatışmalar, yabancı müdahale.

Foreign Powers' Meddling in Africa: A Critical Assessment

ABSTRACT

This study argues that many of Africa's contemporary structural problems stem from the enduring legacy of colonialism, which has profoundly shaped social structures, cultural values, and post-colonial development strategies. Colonial rule was characterized by violence, racial discrimination, land expropriation, resource exploitation, and the systematic denial of political rights and cultural autonomy to indigenous populations. These historical dynamics continue to influence state fragility and external dependency. The article is organized into three sections. The first examines the internal roots of foreign intervention by analyzing the impact of colonial legacies on post-colonial state crises. The second conceptualizes Africa as a major arena of global power competition, emphasizing its role as a source of raw materials and a site of proxy conflicts. The final section discusses strategic and institutional measures African states can adopt to confront and manage external interference.

Keywords: Africa's development, colonial legacy, ethnic conflicts, foreign meddling, post-colonial state crisis.

Giriş

BİR DERGİ MAKALESİNDE, “AFRİKA’YA yönelik yabancı askeri müdahaleler, gerçekleştiğinde tartışmalı, gerçekleşmediğinde ise zaman zaman tartışmalı olmaktadır” denilmektedir (The New Humanitarian, 2017). Bu, belki de Afrika siyasetinin en çarpıcı paradokslarından biridir. Aynı madalyonun iki yüzünün eşit olduğunu da göstermekte ve yabancı müdahalelerin kullanımı ve bu müdahalelerin ulaşmak istediği hedefler hakkında farklı yorumlara yol açmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, yabancı güçlerin Afrikadaki müdahalelerini incelemektir. Çalışma, Libya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi iç çatışmalara, Afrika Boynuzu ve Sahel-Sahra gibi bölgelere yapılan askeri müdahalelere ve dolayısıyla bazı Afrika ülkelerinin teröre karşı mücadele, deniz korsanlığı ve uluslararası suçlarla mücadele çabalarına katılımına odaklanmaktadır. Bu çalışmanın temel varsayımları, jeostratejik çıkarların ve Afrika’nın hammaddelerine yönelik rekabetin, bu yabancı güçlerin kıtaya müdahalesini belirlediğini ortaya koymaktır. Sömürge döneminin mirası ve demokrasi eksikliği, kötü yönetim ve bazı Afrika ülkelerinin yönetici elitlerini bu yabancı güçlere bağlayan ekonomik bağımlılık gibi çatışma ve iç savaş nedenlerinin devam etmesi, Afrika kıtasına bu müdahaleleri sadece mümkün kılmakla kalmamış, aynı zamanda olası hale de getirmiştir.

Yabancı müdahale genellikle bir devletin başka bir devletin topraklarında askeri müdahalesini ifade eder. Vincent (1974), *Müdahale Etmeme ve Uluslararası Düzen (Non-Intervention and International Order)* başlıklı çalışmasında askeri müdahaleyi “bir devlet, bir devlet içindeki bir grup, bir grup devlet veya bir uluslararası kuruluş tarafından başka bir siyasi birimin iç işlerine zorla müdahale etmek amacıyla gerçekleştirilen faaliyet” olarak tanımlamaktadır: “Bu, hedef devletin otorite yapısını şekil-

lendirmeyi amaçlayan, başlangıcı ve sonu olan ayrı bir olaydır. Mutlaka yasal veya yasadışı değildir, ancak geleneksel uluslararası ilişkiler modelini bozar” (Vincent, 1974). Vincent’in yabancı müdahale tanımında odak noktası askeri boyutta gibi görünmektedir, bu da askeri müdahalenin bir devletin otorite yapısını hedef aldığını ve devletlerden yerel gruplara ve kuruluşlara kadar çeşitli aktörler tarafından gerçekleştirilebileceğini ima ediyor. Bu müdahale, şiddet içeren yöntemlerle veya uluslararası ilişkiler kurallarını ihlal eden gizli yöntemlerle gerçekleştirilir. Bu nedenle, yabancı güçlerin sınırları dışındaki müdahalelerinde kullandıkları diğer askeri olmayan yöntemleri dikkate almıyor gibi görünmektedir.

Yabancı müdahale, devletlerin iç işlerine karışmak ve iktidar elitlerine baskı uygulamak gibi yumuşak politikaları da kapsar. Bu müdahale için başvurulan araçlar arasında şartlı yardım, ekonomik yaptırımlar, caydırıcılık ve muhalefet partileri ile sivil toplum kuruluşlarının manipülasyonu sayılabilir. Ayrıca dezenformasyon ve yalan haberlerin kullanımı ile cihazlara yönelik siber tehditler de bu kapsamda yer alır. Dahası, yabancı güçler, seçimleri etkilemeye çalışarak, sözde azınlık haklarını teşvik ederek ve muhtemelen dini çoğulculuğu ve uygulamaları koruyarak devletlerin iç işlerine müdahale etmek için yumuşak seçeneklere başvurmuştur.

Bu çalışmada, yabancı müdahalelerin askeri boyutu vurgulanmaktadır. Çünkü bu müdahaleler çatışmaları körüklemekte, sürelerini uzatmakta, çözümlerini zorlaştırmakta ve daha fazla kurbanaya yol açmaktadır. Bu çatışmaların çoğu, yapay sınırlar, etnik gruplar ve kabileler arasında ayrımcılık ve kültürel ayrılıkçılığın teşvik edilmesi gibi böl ve yönet politikasına dayanan sömürgecilik mirasıyla açıklanabilir. Sömürgelerin metropol ülkelere ekonomik bağımlılığı ve Afrikadaki yönetici elitlerin batılılaşması da yabancı müdahalelerin bahanesini oluşturmaktadır.

Yabancı müdahalenin diğer yönlerini incelemek aşırı ayrıntılı olabilir ve bu çalışmanın kapsamını aşabilir. Bu nedenle, askeri müdahale biçimleri, özellikle doğrudan veya çatışmalara dahil olan vekil taraflar aracılığıyla askeri güç, silah ve teçhizatın kullanılmasıyla ilgili müdahale, konumuzun özünü oluşturmaktadır. Askeri müdahale, diğer devletlerin iç işlerine karışmaktan daha sessiz ve daha etkili görünebilir; bu müdahale daha ince, daha müdahaleci veya haksız olabilir. Yabancı güçlerin başvurabileceği bu tür müdahaleler, çoğunlukla diplomatik kanallar, kukla hükümetlerin dayatılması, anayasa aykırı rejim değişiklikleri ve askeri darbelerin kışkırtılması, propaganda ve ekonomik baskı gibi gayri resmi yollara dayanır.

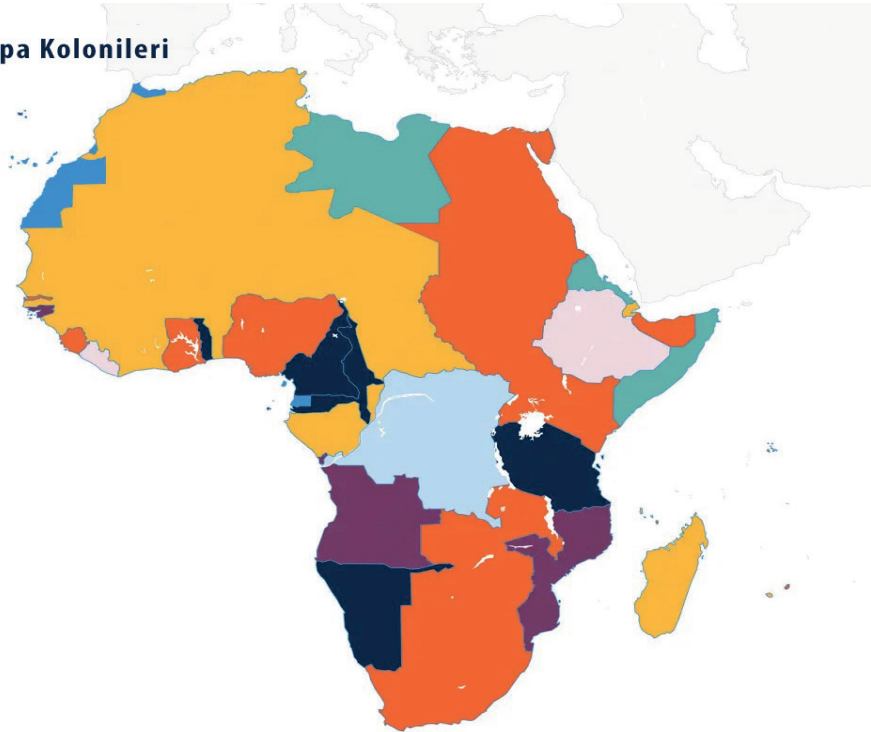
Jeostratejik çıkarlar, ekonomik faydalar ve kültürel etki, dünyanın büyük güçlerinin Afrika'da

müdahale yoluyla veya hatta diğer devletlerin iç işlerine karışarak izledikleri hedefleri açıklayabilir. Bu açıdan bakıldığında, Afrika, jeostratejik varlıkları ve maden kaynakları nedeniyle bu aktörler için bir güç mücadelesi alanı olmaya devam etmektedir. Ancak, bu tür bir ikilem, iç muhalefet ve halkın hoşnutsuzluğu karşısında otorite ve ayrıcalıklarını korumak için yabancı müttefikler arayan bazı Afrikalı yönetici elitlerin işbirliği olmadan mümkün olamazdı. Sömürgecilik mirası ile sömürge dönemi sonrası yönetici elitlerin eski sömürge gücüyle sürdürdükleri ekonomik ve kültürel bağlar arasındaki bağlantı, ortak tarih, merkez-çevre yapısal bağımlılığı ve kültürel olarak geriye dönme eğilimi tarafından beslenen yabancı müdahale nedeniyle somut hale gelmektedir.

Afrika'daki Avrupa Kolonileri 1914

Sömürge Güçleri

- Birleşik Krallık
- Fransa
- Almanya
- İspanya
- İtalya
- Portekiz
- Belçika
- Bağımsız

“Sömürgelerin metropol ülkelere ekonomik bağımlılığı ve Afrika'daki yönetici elitlerin batılılaşması da yabancı müdahalelerin bahanesini oluşturmaktadır” (Harita: bigsiteofhistory.com, t. y.).

Afrika'daki yabancı müdahaleleri incelemek için, bu çalışma konuyla ilgili literatüre büyük ölçüde dayanmış ve yazarın Afrika meseleleri üzerinde on yıllardır sürdürdüğü çalışmalardan ve çok sayıda araştırma yayınından yararlanmıştır. Bu çalışmalar arasında Afrika'nın paylaşılması (2024), Ukrayna-Rusya çatışmasının Afrika'daki etkisi (2023) ve Libya (2022) ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti (2025) çatışmalarındaki yabancı müdahaleler yer almaktadır. Ayrıca, ABD (2021), Rusya (2023), Çin (2024), Japonya (2024), Türkiye (2025), Körfez ülkeleri (2025) ve Afrika'da Rusya ile Ukrayna arasındaki rekabet (2025) gibi yabancı güçlerin Afrika kıtasına müdahalesini açıklayan belirli vakalarla da ilgilenmektedir.

Elizabeth Schmidt, yabancı müdahaleyi niteliksel olarak ele alan ve öncelikle Afrika örneğini inceleyen iki önemli eser, Afrika'da Yabancı Müdahale:

Birleşmiş Milletler gibi dünya güçleri ve uluslararası kurumların insani amaçlarla yabancı müdahaleyi meşrulaştırmak için kullandıkları çifte standart, tartışmalı olmaya devam etmektedir.

Soğuk Savaştan Terörle Savaşa (Foreign Intervention in Africa: From the Cold War to the War on Terror) (2013) ve Soğuk Savaş Sonrası Afrika'da Yabancı Müdahale: Egemenlik, Sorumluluk ve Terörle Savaş (Foreign Intervention in Africa after the Cold War: Sovereignty, Responsibility, and the War on Terror) (2018) adlı kitaplarında, niteliksel araştırma yöntemiyle önemli örnekleri kapsamlı bir şekilde analiz ederek, 1960'ların dekolonizasyon döneminden 2017'ye kadar uzun bir süre boyunca Afrika'daki

yabancı müdahaleleri ustaca incelemiştir. Afrika'daki yabancı müdahaleleri en iyi açıklayan faktörlerin, pasif yönetici elitlerin içsel özellikleri, otoriterlik ve siyasi yolsuzluk olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, yabancı müdahalelerin Afrika ülkeleri için zararlı olduğunu ve dış aktörlerin çıkarlarını destekleme eğiliminde olduğunu savunmuştur.

Afrikanlı bir siyaset bilimci, Afrika'da devletlerin çöküş döneminin (1991-2001) genel olarak sınıflandırılmasının "bir şekilde sorunlu olduğunu, çünkü daha önce otokratik olarak nitelendirilen bazı Afrika devletlerinin demokratik hükümet biçimlerine geçmeyi başardığını" tespit etmiştir (Kumah-Abiwu, 2014). Ancak, otoriterlik Afrika'daki devletlerin baskın özelliği olmaya devam ettiği için bu geçiş uzun sürmemiştir.

Afrika'daki yabancı müdahalelerin gerekçeleri üzerinde durmamak için, yabancı güçlerin küresel statülerini ve etkilerini artırmak amacıyla Afrika'daki ekonomik ve jeostratejik varlıkları güvence altına almaya çalıştıklarını belirtmek yeterli olabilir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar, devletlerin azınlıkların sözde haklarına karşı işledikleri ihlallere, özellikle de etnik veya dini taleplerle ilgili olanlara, insani nedenlerle müdahale etme vakalarına odaklanmıştır. Bu insani kaygılar, uluslararası hukukun temel taşı olarak "koruma hakkı" ve hatta "koruma sorumluluğu" kavramlarının ortaya çıkmasına kadar devam etmiştir (Massingham, 2009). İnsan haklarını korumak için müdahale etme ilkesi, etik ve ahlaki değerler açısından tartışmaya açık değildir. Ancak, Birleşmiş Milletler gibi dünya güçleri ve uluslararası kurumların insani amaçlarla yabancı müdahaleyi meşrulaştırmak için kullandıkları çifte standart, tartışmalı olmaya devam etmektedir. Darfur, Libya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC) ve Sahel bölgesi gibi belirli vakaların ele alınışındaki ikilik yaygın bir durumdur. Buna paralel olarak, insani amaçlarla müdahale etmenin yasalılığı konusundaki tartışma, 1993 yılında Somali'de

Sömürgecilik çıkmazının Afrika'nın hâlâ karşı karşıya olduğu sorunların nedeni olduğunu varsaymak, bağımsızlık sonrası dönemden bu yana iktidardaki elitlerin izlediği politikaların Afrika'nın geri kalmışlığından tek başına sorumlu olduğu argümanı üzerindeki canlı polemiklerden kaçınmayı sağlayamaz.

Ayrıca, sömürge dönemi zorluklarının, özellikle eski sömürgeci güçler olmak üzere yabancı aktörlerin birçok Afrika ülkesinin iç işlerine hâlâ müdahale etmesinin nedenini açıkladığını iddia etmek de bu varsayım için bir gerekçe sağlamayabilir. Bu nedenle, bu karmaşık tartışmaya odaklanmak, Afrika'nın bol doğal kaynaklarına, canlı gençliğine ve değerli jeostratejik varlıklarına rağmen siyasi olarak marjinalleştirilmiş, ekonomik olarak az gelişmiş ve yabancı müdahalelere maruz kalmış olduğu varsayımını aydınlatmayabilir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm, sömürge mirasının etkilerine odaklanarak, sömürge sonrası devlet krizini analiz ederek Afrika'daki yabancı müdahalelerin çeşitli içsel nedenlerini incelemektedir. İkinci bölüm, Afrika'yı yabancı güçlerin rekabet alanı olarak tasvir etmeye çalışmaktadır, zira bu kıta bu aktörler için hammadde kaynağı, vekalet savaşlarının sahnesi ve dünya çapındaki hırslarının temeli olmuştur. Son bölüm, Afrika ülkelerinin yabancı müdahaleler ve iç işlerine karışmalarla başa çıkmak için alması gereken önlemlerle ilgilidir.

Sömürgecilik Sonrası Devlet Krizi

20. yüzyılın başında, Afrika haritası "büyük bir yapboz gibi görünüyordu ve sınırların çoğu, önde gelen Avrupa güçlerinin dışişleri bakanlıklarında oynanan bir tür karşılıklı taviz verme oyununda çizilmişti" (Britannica, 2024). Bu yüzden, sömürge dönemi mirasının, Afrika ülkeleri arasında sömürge güçle-

rinin çıkarları nedeniyle rasgele çizilen sınırlardaki çatışmaları büyük ölçüde açıkladığı yaygın bir kanı olmuştur. Sömürgeci dönemin kalıntıları, dini ve kültürel yakınlıkların şiddetlendirilmesi yoluyla "böl ve yönet politikası"na dayalı olarak sömürgecilik döneminde teşvik edilen kabile çatışmalarının yeniden alevlenmesini de açıklamaktadır.

Sömürge Dönemi Mirasının Kalıcı Etkisi

Sömürge dönemi mirasından kaynaklanan toprak anlaşmazlıkları, sömürge egemenliği sırasında keyfi olarak çizilen sınırlarla ilgili birçok çatışmanın Afrika halkları ve toplulukları aleyhine gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Sömürge güçleri arasındaki farklılıklar, Afrika halklarının topraklarından ve doğal kaynaklarından mahrum bırakılmasına ve dillerinin ve kültürlerinin reddedilmesine yol açtı. Ayrıca, sömürge güçlerinin jeostratejik çıkarlarına uygun olarak, bu halkların farklı ulusal birimlere bölünmesine neden oldu. Tuareglerin durumu oldukça önemlidir, çünkü bu göçebe halk beş Sahel-Sahra devletini (Cezayir, Libya, Nijer, Mali ve Burkina Faso) kapsamaktadır. Tuaregler, 1960 yılında Mali ve Nijer'in Fransız sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanmasından bu yana, merkezi otoritelere karşı aralıklı dönemlerde isyanlar çıkarmıştır. Peul halkı yaklaşık 30 ülkede yaşamaktadır ve bu ülkelerin bazıları sınır anlaşmazlıkları yaşamıştır.

Batı sömürgeciliği döneminde Afrika'nın keyfi olarak bölünmesinin etkisi, toprak irredantizminin kaynağı haline gelmiştir. Bu durum Afrika kıtasının birçok bölgesinde devam etmektedir. Bir Afrika siyaseti uzmanı haklı olarak şöyle demiştir: "Etnik gruplar genellikle uluslararası sınırları aşar ve ulusötesi akrabalar sıklıkla diğer devletlerdeki isyanlara katılır veya destek sağlar" (Lacher, 2022).

Batı sömürgeciliği öncesinde, Afrika'daki kabileler, yerleşiklerle göçbeleri, çiftçilerle sığır yetiştiricileri-

ni ayıran farklı çıkarlar ve yaşam koşulları nedeniyle, çoğunlukla su, toprak ve otlaklar için savaşırlardı. Bu bölünmeler, öncelikle sosyo-ekonomik niteliktedir, düşmanca etnik yapılandırmalar değildir. Etnik bağlılıklar ve kabile soyları olmasına rağmen, kabile grupları, Peul, Bambara, Soninke, Hausa ve Svahili gibi oldukça benzer ırk ve dilleri paylaşıyordu.

Ancak Batı sömürgeciliği, bir etnik grubu diğer kabilelere göre ayrıcalıklı konuma getirerek (Nijerya'da Ibolar, Ruanda'da Tutsiler) böl ve yönet politikasına dayalı etnik çatışmaları şiddetlendirme eğilimindeydi. Ayrıca, güçlü ulusal bağlılıkları önlemek için aynı etnik grubun unsurlarından yerel ordunun oluşturulmasını da sağladılar.

Afrika'daki sömürgecilik sonrası devlet, genellikle sosyoekonomik faktörlerden kaynaklanan kabileler arasındaki gerilimleri yeniden üretti. Sonuç, Afrika'nın birçok bölgesinde meydana gelen isyanlardı. Örneğin, Acholi halkının merkezi otoriteler ve Güney Uganda'daki diğer topluluklara karşı mü-

cadelesini temsil eden Lord's Resistance Army (Tanrı'nın Direniş Ordusu), Etiyopya Federal Hükümeti ve Eritre'ye karşı çıkan Tigre isyanı ve Nijer Delta'sının Kurtuluş Hareketi gibi.

Bazı bağımsız Afrika ülkelerindeki devletler de sözde etnik çatışmaların özünü sosyoekonomik farklılıklardan ırksal ve siyasi uyumsuzluklara kaydırmaya katkıda bulundu. Bu bağlamda, Güney Sudan'daki Ewe halkının durumu, Afrika'daki sözde etnik çatışmaların evrimini çok iyi göstermektedir. Çoğu durumda, birçok kabile ve topluluk, Afrika'nın sömürgecilik sonrası ulus devletiyle özdeşleşmemiştir. Batı sömürgeci çizgisinde şekillenen yönetici elitlere sadakatlerini ifade etmemişlerdir. Ulus devletle güçlü bağların olmaması, Katanga (Kongo), Nijerya (Biafra), Kuzey Kivu (DRC), Senegal (Casamance), Cabo Delgado (Mozambik), Sudan (Darfur), Libya ve Sahel-Sahra bölgesinin kuzey kesimlerinde (Nijer ve Mali) yaşanan ayrılık eğilimlerini de açıklamaktadır.

"Afrika'daki sömürgecilik sonrası devlet, genellikle sosyoekonomik faktörlerden kaynaklanan kabileler arasındaki gerilimleri yeniden üretti." 2023'te Sudan'daki çatışmalardan kaçan insanların güneye göçünden bir görüntü (Fotoğraf: CGTN, 2023).

Kalıcı Ekonomik Bağımlılık

Sömürgeci güçler tarafından Afrika'ya dayatılan ekonomik model, yerli halkın sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmeyi amaçlamıyordu. Amaç, yerli halkın büyük çoğunluğunun aleyhine beyaz yerleşimcilere ayrıcalıklar ve haklar sağlamak ve metropol ülkenin çıkarlarına, rahatlığına ve ilerlemesine hizmet etmektir. Aslında sömürgecilik, Afrika ülkelerinin doğal kaynaklarını yağmalamayı ve yerel ekonomileri bağımlılık durumunda tutmayı amaçlıyordu. Afrika ülkelerini, eğitimlerini iyileştirmeden veya Afrika halklarının yararına zenginlik yaratmadan, Batı ekonomilerine hammadde sağlama rolüne mahkûm ediyordu.

Çoğu Afrika ülkesinin, hammaddeleri endüstriyel ürünlere dönüştürme kapasiteleri zayıftır ve ekonomileri halen hammadde temellidir. İmalat kapasitesinin eksikliği, birçok Afrika ülkesinin dış pazarları fethetmesini ve ticareti ve dış gelirleri artırmasını engellemiştir. Uluslararası ekonomik sistemin mantığı, Afrika'ya sadece birincil hammadde sağlama rolüne mahkûm etmiş ve imalat sürecine erişimini sınırlamıştır. Nitekim, Afrika ülkelerinin %83'ü hala dış ticaret gelirlerinin birincil kaynağı olarak tek bir emtiya bağımlıdır.

Kötü Yönetimin Rahatsız Edici Etkileri

Aşağıdaki parametreler, kamu işlerinin kötü yönetilmesinin ve birçok Afrika bölgesinde ulusal kaynakların kötüye kullanılmasının ağır sonuçlarını vurgulamaktadır:

- *Aşırı devlet merkezileşimi ve çevre bölgelerin marjinalleşmesi:* Sömürge dönemi sonrası devlet, sömürge güçlerinin genellikle çıkarlarını ve stratejilerini ilerletmek için baskıcı yöntemler kullanması gibi, önde gelen şahsiyetler, dini liderler ve aşiret reisleri tarafından temsil edilen yerel otoriteler pa-

hasına merkezi idareye yetki veren eski politikaları tekrarlamıştır. Merkezden uzak bölgeler sosyo-ekonomik ilerlemeden yararlanırken, çoğunlukla diğer etnik gruplar ve azınlıklar tarafından işgal edilen çevre bölgeler, sömürge döneminde veya bağımsızlık sonrasında siyasi ve ekonomik olarak marjinalleştirilmiştir.

- *Arazi sorunları:* Arazi kullanımının kötü yönetimi ve dengesiz dağılımı, Afrika'daki kıt ve verimli araziler üzerinde çatışmalara neden olmuştur. Bu sorunlar, Sahel-Sahara bölgesinde olduğu gibi, çatışmalara toplumsal bir boyut kazandırdı ve yoğun nüfus ve art arda gelen kuraklık dönemleri nedeniyle kıt nemli bölgelerin aşırı kullanımıyla oluşan bir ortamda geniş çaplı bir patlama riski ortaya çıktı. Sonuç olarak, yaygın kıtlıklar, yetersiz beslenme, salgın hastalıklar ve nüfusun zorla yerinden edilmesi yaşandı. Ayrıca, Sahel-Sahara bölgesi, Afrika Boynuzu, Büyük Göller ve Sudan'da şiddetli silahlı çatışmalar patlak verdi. Bu bölgeler, dünyanın en verimsiz sağlık sistemi tarafından en fazla tehdit edilen ve en yoksul bölgelerdir.

- *Demokrasi açığı:* Birçok Afrika ülkesi, sağlam kurumların, etkili ve şeffaf idarelerin, kamu politikalarının ciddi bir şekilde uygulanmasının ve sonuçlarının kontrolünün eksikliği nedeniyle iyi yönetişimi geliştirememiştir. Birçok Afrika rejimi, kamu kaynaklarının yönetiminde muhasebe kontrolleri veya şeffaflıktan yoksundur. Siyasi veya mali olsun, patron-müşteri ağlarına, adam kayırmacılığa ve yolsuzluğa güvenmeye devam etmektedirler.

Otoriterlik, seçimlerde hile, anayasaya aykırı görev sürelerinin uzatılması ve askeri darbeler, siyasi istikrarsızlığın ve şiddetli çatışmaların sürmesine katkıda bulunmuştur. Afrika, otokratik rejimlerin en yaygın olduğu ve askeri darbelerin en sık yaşandığı kıtadır.

- *Otokratik rejimler:* Sözde savaş sonrası demokratikleşme dalgasıyla, ABD'li sivil toplum kuruluşu

Freedom House, 2009 yılında Afrika devletlerinin üçte ikisini “özgür” veya “kısmen özgür” olarak değerlendirmiştir. On yıl önce, Afrika devletlerinin üçte ikisi “özgür değil” veya “kısmen özgür” olarak tanımlanıyordu (Campbell & Quinn, 2021).

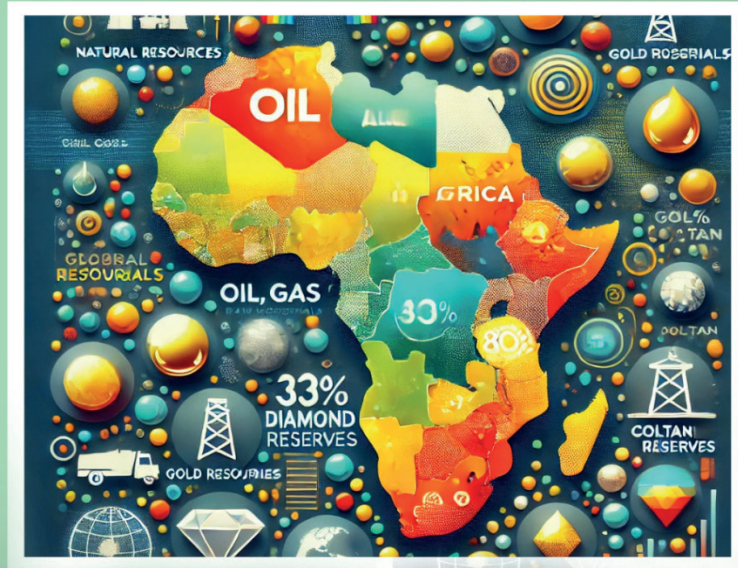
- *Uzun görev süreleri:* Aralık 2024 itibarıyla önemli örnekler şunlardır: Teodoro Obiang, Ekvator Ginesi (45 yıl); Paul Biya, Kamerun (42); Denis Sassou Nguesso, Kongo Cumhuriyeti (39); Yoweri Museveni (38); Mswati III, Eswatini Kralı (38); ve Isaias Afwerki, Eritre (31).

- *Anayasaya aykırı değişiklikler:* Bir araştırmada, Başkanlık görev süresinin sınırlandırılmadığı ülkelerin listesine askeri darbeye tanık olan ülkelerin sayısını da eklediğinde, 54 Afrika ülkesinden 30'unun başkanlık görev süresini sınırlandırma ilkesine uymadığı tespit edilmiştir (Africa Center for Strategic Studies, 2023b).

- *Askeri darbeler:* 1950-2014 döneminde dün-

yada meydana gelen 486 askeri darbe veya darbe girişiminin %47'si Afrika'da gerçekleşmiştir. Ayrıca, aynı dönemde dünya çapında kaydedilen 242 başarılı askeri darbenin 106'sı Afrika'da meydana geldi. 2020'den bu yana kıtada dokuz başarılı askeri darbe gerçekleşmiştir (Vine, 2024). Ayrıca, sadece 2023 yılında siyasi rejimlerin askeri güçler tarafından devrildiği yedi vaka kaydedildiğini belirtmek de önemlidir; bu durum, Afrika kıtasında darbelerin sayısındaki artışı güçlü bir şekilde vurgulamaktadır.

- *Şüpheli seçimler:* Birçok durumda, Afrika liderleri şiddetli seçim yarışlarına (Madagaskar), seçimlerde hile yapmaya (Zimbabve), Burundi'de Kefa Niloisi gibi muhalefet liderlerini tutuklamaya veya başkanlık yarışında zaferi garantilemek için yabancı özel grupların yardımını aramaya (Orta Afrika lideri Faustin-Archange Touadéra) rağmen iktidarda kalmaya devam ettiler.

“Çoğu Afrika ülkesinin, hammaddeleri endüstriyel ürünlere dönüştürme kapasiteleri zayıftır ve ekonomileri halen hammadde temellidir” (Çizim: AESC, 2024).

Seçimler Afrika'da kafa karıştırıcı bir ikilem oluşturmaktadır. Otokratik rejimler seçimleri kozmetik bir gösteri olarak kullanmaktadır. Bu rejimler seçimleri kazanamama riskiyle karşı karşıya kaldıklarında, idari prosedürleri manipüle ederek sahtekarlığa başvurmakta, seçimleri izliyormuş gibi görünen sözde bağımsız komisyonlara baskı uygulamakta ve hatta muhalefet adaylarını sindirmektedir. Benzer şekilde, muhalefet partileri de adil ve şeffaf seçimleri kaybettiklerinde sokak gösterilerine ve şiddete başvurmaktadır.

Yabancı Güçlerin Çekişme Alanı Olarak Afrika

Kapitalist üretim tarzının yayılması ve Batı dünyasında imalat sektörünün artan ihtiyaçları, 19. yüzyılın başında Batılı güçlerin şiddet ve baskı yoluyla kıyı bölgelerini işgal etmesiyle Afrika'da sömürge seferleri ve yabancı yerleşimcilerin yerleştirilmesini gerektirmiştir. 1885'te düzenlenen Berlin Kongresi'nde, Afrika kıtasındaki coğrafi sınırlar üzerinde pazarlık yapılırken, Afrika yerli halkının mevcut kültürel ve dilsel sınırları göz ardı edilmiştir.

1960'larda Afrika halkının siyasi olarak özgülüşmesinden sonra, Afrika, yabancı güçlerin gıda bağımsızlığını sağlamak, yeni teknolojilerini yaygınlaştırmak ve dünya statülerini ve hegemonyacı emellerini ilerletmek için çok ihtiyaç duydukları verimli toprakları, enerji kaynakları ve maden yatakları için bir rekabet alanı olmaya devam etti.

Hammadde Arayışı

Afrika, önemli petrol ve doğalgaz rezervlerinin yanı sıra, sert kaya mineralleri (demir cevheri, fosfat, uranyum, bakır ve kömür) ve değerli me-

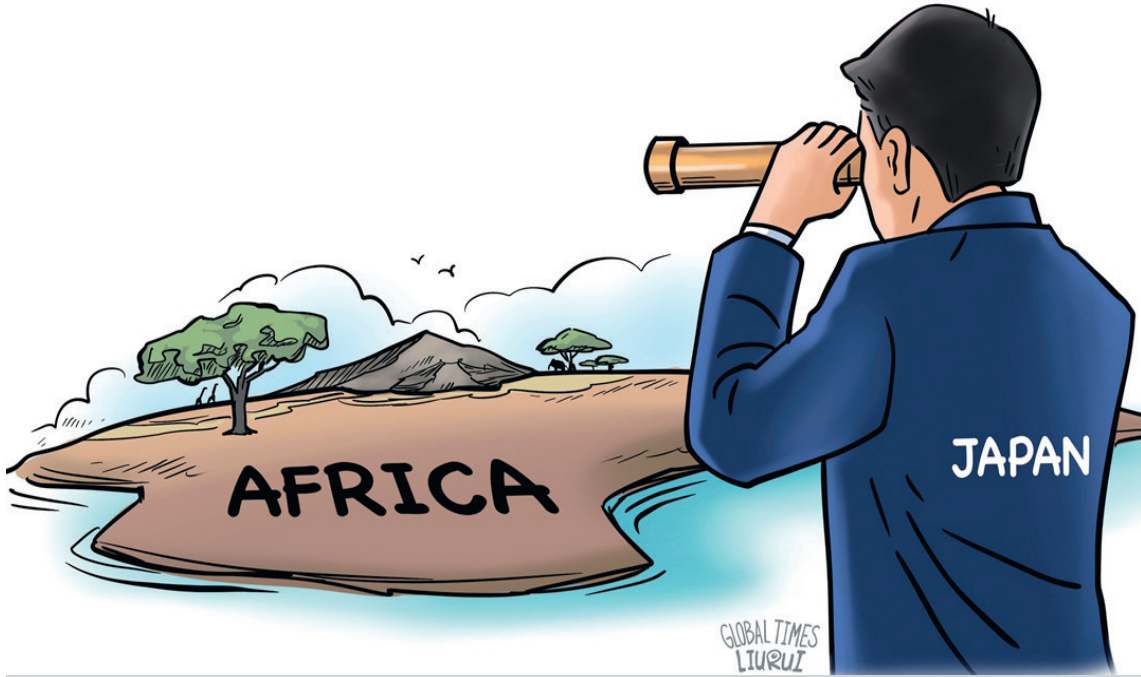
taller (elmas ve altın) dahil olmak üzere muazzam maden yataklarına sahiptir. Ayrıca, bataryalar ve elektrifikasyon teknolojileri için gerekli olan litium, kobalt ve nikel başta olmak üzere bol miktarda nadir mineraller de içermektedir.

Bu zenginlik, bazı maden kaynaklarından, özellikle dijital ve yenilikçi teknolojiler için gerekli olanlardan yoksun olan Çin ve Hindistan'ın bu alana yönelmesini açıklamaktadır. Bu sektör, bu dünya devletleri için küresel kalkınmanın itici gücü haline gelmiştir. Japonya da bu yarışa katılmıştır, çünkü Afrika'da hammaddelerinin neredeyse %100'ünü ithal eden ve sürekli gelişen endüstrisi için çok ihtiyaç duyduğu kritik mineral yatakları veya enerji rezervlerini aramaya mahkûm olan tek yabancı güçtür (Iratni, 2024). Bu tür emtialar, Japonya'nın otomotiv endüstrisinde (özellikle hibrit otomobiller) ve elektrikli ev aletleri endüstrisinde lider konumunu koruması için gereklidir.

Japonya, kobalt, lityum ve bakır açısından zengin bir ülke olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde nadir minerallerin araştırılması için 1 milyar dolarlık yatırım yapmayı taahhüt etmiştir. JOGMEC, Güney Afrika'da özellikle nikel ve platin grubu metallerin araştırılmasına yönelik birkaç ortak girişime ve Malavi'de nadir toprak elementleri araştırılmasına yönelik bir ortak girişime yatırım yapmıştır (Najah, 2024).

Karbon salımının azaltılması acil bir hale geldikçe, kritik minerallere olan talep Batılı güçlerin Afrika madencilik sektörüne yatırımlarını artıracaktır. Örneğin, ABD Uluslararası Kalkınma Finans Kurumu (DFC), Namibya'nın lityum madenciliği sektörüne yatırım yapmayı düşünmüştür (Yade & Tyrell, 2022).

Afrika'nın petrol ve doğal gazı, Afrika ülkelerinin sınırlı enerji rezervleri ve Rusya veya Orta-doğu'ya göre uzak konumları nedeniyle Çin, Hindistan veya Japonya gibi büyük güçler için önemli

"Afrika'da faaliyet gösteren yabancı güçler arasında Japonya, ham maddelerinin neredeyse %100'ünü ithal eden ve sürekli büyüyen sanayisinin çok ihtiyaç duyduğu kritik mineral yatakları veya enerji rezervlerini aramak zorunda kalmaya mahkum olan tek ülkedir" (Çizim: Global Times, 2025).

bir kaynak oluşturmuyordu. Ayrıca, Ukrayna'daki savaşın küresel enerji haritasını önemli ölçüde değiştirmesiyle Çin ve Japonya alternatif enerji kaynakları aramaya başladı.

Rusya'dan petrol ithalatını aşamalı olarak sonlandırmak için Japonya, eski LNG tankerlerini, gelecek vaat eden bir gaz üreticisi ülke olan Mozambik kıyıları yakınlarında yüzen açık deniz LNG üretim üslerine dönüştürüyor. Çin, Rusya'dan enerji ithalatını artırdı ve bunun sonucunda Afrika'daki enerji satışlarındaki payı %25'ten %15'e düştü. Ancak, Afrika'dan petrol akışını sağlamak için Pekin, buradaki hidrokarbon sektörüne yatırımlarına devam etti. Batı Afrika'nın Gine-Bissau açıklarında petrol sondajı projesi için çoğunluk

hissesi, Mozambik'teki Rovuma LNG projesinde bazı hisseler satın aldı ve Nijer'deki Agadem petrol sahasından Benin'deki Seme limanına 1.980 km'lik bir boru hattı inşa etmeye başladı. Sinopec Overseas Oil and Gas Company Limited, Mayıs 2022'de Cezayir'in ulusal petrol şirketi Sonatrach ile Sahra'nın Zarzaitine bölgesinde arama yapmak üzere 490 milyon dolarlık bir anlaşma imzaladı (FOCAC, 2022).

Rus petrol şirketleri, Cezayir, Mısır, Uganda ve Angola'da hidrokarbon sektörüne önemli miktarda yatırım yaparak ve Mozambik açıklarında deniz aşırı gaz arama çalışmaları yürüterek Afrika'da aktif olarak faaliyet göstermektedir (Cayley, 2021).

Büyük Ölçekli Arazi Alımları ve Arazi Gaspsı

Afrika Birliği'nin (AfB) Ocak 2023'te yayınladığı bir açıklamada, Afrika kıtasının dünyadaki ekilebilir arazinin %60'ına sahip olduğu ve tarımın nüfusun %70'ine geçim kaynağı sağladığı belirtildi. Ancak kıta, küresel tarımsal üretimin yalnızca %10'unu gerçekleştiriyor (AU, t. y.).

Bazı büyük güçler, tarım ürünlerini işleme kapasitelerini artırmak, gıda konusunda kendi kendilerine yetebilmek ve kâr elde etmek için arazi imtiyazları talep ettiler. Bu güçler, ekonomik açıdan yoksul Afrika devletlerinin zararına arazi gaspsı yaptılar. Son 20 yılda, yabancı yatırımcılar Afrika'da yaklaşık 35 milyon hektar arazi satın aldı (Kayembe, 2023). Yabancı yatırımcılar, Fildişi Sahili'nden biraz daha büyük bir alan olan Afrika'da on milyonlarca hektarlık ekilebilir arazi satın almıştır (Toulemonde, 2021). Çin, 2020 yılı sonu itibarıyla 35 Afrika ülkesinin tarım sektörüne 1,11 milyar dolar yatırım yapmıştır (MFA/PRC, 2021).

Bazı Afrika ülkeleri için, yabancı yatırımcılara arazi satmak, yabancı gelirleri artırabilir, tarımsal bilgi birikimi sağlayabilir, tarım sektörünü çağdaşlaştırabilir ve gıda üretimini artırabilir. Ancak, bazı durumlarda, Körfez ülkeleri gibi, araziye "ele geçirmek" yabancı yatırımcıların çıkarlarına hizmet etmiştir (Cochrane & Amery, 2017). Bu ülkeler, topraklarının kurak olması ve 2008-2010 krizi ile 2021 Rusya-Ukrayna savaşı sırasında gıda tedarikini sağlamanın zorluğu nedeniyle, nüfuslarının gıda yeterliliğini sağlamak için Afrika topraklarına önemli miktarda sermaye yatırımı yaptı. Bu yatırımlar, özellikle temel mahsul ve hayvancılık üretimine odaklanarak gıda üretiminin artırılmasını hedefliyordu (Alade, 2025). Bu durumda, toprak gaspsı olarak görülmesi gereken şey, her şeyden önce yabancı yatırımcılar için kâr

ve avantajlar yarattı. Çin'in durumu ise oldukça farklıydı, çünkü Asya gücü, "Bir Kuşak, Bir Yol" büyük planı çerçevesinde kendi gıda tedarikini güvence altına almak için Afrika tarımına yatırım yaptı. Ancak Pekin, Afrika'nın manzarasını çağdaşlaştırmaya, dönüşümünün verimliliğini artırmaya ve kıtanın gıda ihracatını geliştirmeye de katkıda bulundu. Bu nedenle, Çin-Afrika ortaklığının Afrika'da daha çeşitlendirilmiş ve sürdürülebilir bir tarım sektörünün gelişmesine katkıda bulunduğu savunulmuştur (Kampini & Kalepa, 2024).

Jeostratejik ve Güvenlik Alanındaki Engeller

Afrika üzerindeki rekabet, maden arayışı ve toprak sömürsünün ötesine geçmiştir. Çünkü şiddetli rekabet içine giren büyük güçler, uluslararası statülerini ve dünya güç dengesindeki konumlarını güçlendirmek için bu kıtadaki varlıklarını bir basamak olarak görüyorlardı. Afrika ile ilgili jeostratejik endişeleri, terörist saldırılar, yasadışı göç ve uyuşturucu kaçaklığı nedeniyle bu kıtadan kaynaklanacağına inandıkları güvenlik tehditleri ile ilgiliydi.

Bu nedenle, on beş kadar yabancı ülkenin Afrika kıtasında askeri varlık göstermesi şaşırtıcı değildir. Bab-el-Mandeb Boğazı'nda yer alan küçük Cibuti'nin Süveyş Kanalı'na ve dünyanın en yoğun deniz ticaret yollarından birine açılan kapı olması ve Afrika, Hindistan ve Ortadoğu arasında bir geçiş noktası olması da şaşırtıcı değildir. Dahası Cibuti, yedi ülkenin askeri üs ve tesislerine aynı dönemde ev sahipliği yapıyor ve halihazırda dünyada Çin ve ABD üslerini barındıran tek yer.

Fransa, eski Batı Afrika ve Sahel-Sahra kolonileri üzerindeki uzun süreli etkisini sürdürmeye ve bu bölgedeki uranyum ve diğer madenlerin sömürülmesini devam ettirmeye çalıştı. Fransa'nın

Cibuti'de bir askeri üssü ve 1.500 kişilik bir askeri birliği, Abidjan yakınlarındaki Port Bouët'te denizcilik tesisleri ve Çad ve Gabon'da Sahel bölgesi ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde terörle mücadele operasyonlarının yürütüldüğü askeri üsleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, 2023'ten bu yana Mali, Nijer ve Burkina Faso'da art arda yaşanan rejim değişiklikleri, Fransız birliklerinin Sahel'den çekilmesine neden olmuştur. Japonya, Cibuti'deki Camp Lemonnier'de bir birlik bulundururken, Türkiye'nin Somali'de bir askeri üssü ve Camp Turksom çerçevesinde Somali birlikleri için bir eğitim tesisi bulunmaktadır (Daily Sabah, 2022).

ABD, Sahel-Sahara ve Afrika Boynuzu'ndaki büyükelçiliklerine yönelik saldırıları önlemek ve yakın Afrika müttefiklerinin istikrarını bozmak için terörizmle mücadele etmeye çalıştı. Cibuti'de

3.000'den fazla askerin bulunduğu bir sefer üssü, bir deniz üssü ve Kenya'da bir Yeşil Bereliler müfrezesi bulundurmaktadır. Boko Haram ile mücadele etmek için Seyşel Adaları'ndaki Victoria Adası'nda ve Nijerya'da insansız hava aracı üsleri işletmektedir. Ayrıca, Somali'de ABD komandoları için üsler kurmuş ve Uganda ordusuna Lord's Resistance Army adlı isyancı harekete karşı mücadelede yardımcı olan ABD Özel Kuvvetleri misyonunun bir parçası olarak Entebbe havaalanında PC-12 gözetleme uçakları uçurmaktadır (Segell, 2019). Ancak, 2023 yılında Nijer'de askeri destekli bir rejimin iktidara gelmesi, ABD'yi ülkedeki askeri personelini ve tesislerini, Sahel bölgesini, Çad Gölü Havzası'nı, Somali'yi ve Yemen'i kapsayan "Predator" ve "Reaper" insansız hava aracı üslerini geri çekmeye zorladı.

Çin, Afrika'daki şiddetli çatışmalara karışmaktan uzak durmuş ve Batılı büyük güçlerin aksine kıtada doğrudan askeri müdahaleye girişmemiştir. Pekin, bunun yerine, imal ettiği ürünleri ve enerji kaynaklarını taşımak için kullandığı deniz yollarını korumak amacıyla Hint Okyanusu'ndaki korsanlıkla mücadeleye odaklanmaktadır. Çin, Cibu'ti'de başka bir deniz üssü inşa etmeyi planlayarak, Mozambik'i deniz tesislerine ev sahipliği yapmaya ikna ederek ve Kenya ve Tanzanya'da üsler inşa ederek Hint Okyanusu ve Afrika'daki askeri varlığını güçlendirmektedir. Ayrıca, liman tesislerini modernize ettiği Angola, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Namibya, Nijerya, Güney Afrika ve Ekvator Ginesi gibi Atlantik kıyısındaki Afrika ülkelerinden aldığı petrol ve ticari mal tedarikini korumak için Afrika'nın Atlantik kıyısında deniz üsleri kurmayı planlamaktadır.

Afrika'daki askeri müdahalelerini meşrulaştırmak için, Batı yarımkürenin büyük güçleri, bu kıtanın terör, iç savaşlar ve kabile çatışmalarından kaynaklanan güvensizlik ve tehditlerle karşı karşıya olduğu şeklindeki yanılıcı bahaneyi öne sürdüler. Aslında, bu silahlanma yarışının ardındaki amaçlar, bu çatışmaları körüklemek, müttefikler kazanmak ve büyük güçlerin uluslararası statü ve küresel hırslarını güçlendirmektir.

Körfez ülkeleri, Afrika Boynuzu'nda faaliyet gösteren El Şabab terörist grupları ile Arap Yarımadası ve Aden Körfezi'nde faaliyet gösteren is-

yancı hareketler arasındaki bağlantıyı koparmaya odaklanmış görünmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri, Eritre'nin Assab kentinde, Kızıldeniz'deki Mocha ve Hodeida limanlarının deniz ablukası da dahil olmak üzere Yemen'deki tüm operasyonların merkezi olarak hizmet veren bir derin su limanı inşa etti. Somali'nin terörle mücadele birimini ve Ulusal İstihbarat ve Güvenlik Ajansı'nı eğitiyor ve donatıyor ve Somaliland'daki Berbera limanında bir deniz ve hava üssünü 30 yıllığına kiralamış durumda (Telci & Horoz, 2018).

Rusya, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri, müttefik grupları desteklemek ve bu bölgelerdeki enerji ve maden yataklarına erişim sağlamak için Libya ve Sahel-Sahra'da askeri olarak faaliyet göstermektedir. Rusya, Trablus merkezli BM tarafından tanınan Ulusal Birlik Hükümeti'nin (GNA) otoritesine karşı çıkan Mareşal Halife Haftar'ın Libya Ulusal Ordusu güçlerini desteklemek için Libya'ya doğrudan müdahale etti. BAE, Bingazi merkezli yetkililere silah ve mali yardım sağlıyor. Buna karşılık Türkiye, GNA'nın talebi üzerine, 2019 yılında GNA hükümeti ile Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Zaptı'nı imzaladıktan sonra, Akdeniz münhasır ekonomik bölgesine ve Libya'nın enerji kaynaklarına erişim sağlamak gibi jeostratejik çıkarlarını güvence altına almak için asker ve silahla GNA'nın yardımına koştu. Ankara ayrıca Ağustos 2020'de Trablus ile enerji işbirliğini kapsayan önemli bir ticaret anlaşması imzaladı. Türkiye'nin endişeleri arasında, başta Yunanistan olmak üzere bazı ülkelerin düşmanca tutumları karşısında Doğu Akdeniz'deki deniz yollarının korunması da yer almaktadır (Iratni, 2018).

Rusya, Nijer ve Mali'de terörizmle mücadele etmek için yoğun bir şekilde yeni askeri yönetimleri destekleme konusunda müdahil olmuştur. Birkaç çatışmaya askeri olarak müdahale etmek ve Afri-

“Batı yarımkürenin büyük güçleri, Afrika’da terörizmi ortadan kaldırmada veya çatışmaları önlemede başarısız olmuşlardır” (Photo: Daily News Egypt, 2020).

ka’daki deniz üslerini ve tesislerini kullanmak dışında, büyük güçler Afrika’ya silah satmak için şiddetli bir rekabete girmiştir. Rusya, 2000’den 2019’a kadar Afrika’ya en fazla silah ihraç eden ülke olmuştur. Ukrayna’daki zorlu savaşa karışmasına rağmen, Rusya 2018 ile 2022 arasında Sahra Altı Afrika’ya en fazla silah tedarik eden ülke olarak Çin’i geride bırakmış ve önceki beş yılda %21 olan pazar payını %26’ya çıkarmıştır. Buna karşılık, Çin’in Afrika’ya silah satışındaki payı 2013 ile 2022 yılları arasında %29’dan %18’e düşmüştür (AFDB, 2022).

Afrika’daki askeri müdahalelerini meşrulaştırmak için, Batı Yarımküre’nin büyük güçleri, bu kıtanın terör, iç savaşlar ve kabile çatışmalarından kaynaklanan güvensizlik ve tehditlerle karşı karşıya olduğu şeklindeki yanıltıcı bahaneyi öne sürdüler. Aslında, bu silahlanma yarışının ardındaki amaçlar, bu çatışmaları körüklemek, müttefikler

kazanmak ve büyük güçlerin uluslararası statü ve küresel hırslarını güçlendirmektir.

Büyük güçler bu tehditleri nispeten azaltmada başarılı olmuşlar, ancak Afrika’da terörizmi ortadan kaldırmada veya çatışmaları önlemede başarısız olmuşlardır. Birkaç askeri operasyona (Fransızların “Barkhane” ve “Serval” operasyonları ile ABD’nin ‘Flintlock’ ve “Trans-Sahara Terörle Mücadele Girişimi”) rağmen, üslerin ve birliklerin etkili varlığı ve bazı Afrika ordularına askeri yardım sağlanmasına rağmen ne Fransa ne de ABD Sahel-Sahra ülkelerinden terörizmi ortadan kaldırmayı başarabildi. Dahası, Ekim 2024’te ABD’nin Yemen’e düzenlediği saldırılara rağmen, Husi isyancı grubu İran’ın ‘direniş eksenini’ öncüsü olarak kendini göstermeye devam etti; bu rol, Eylül 2024’te Hizbullah lideri Hassan Nasrallah’ın ölümüyle boşalmıştı (Revista de Prensa, 2024).

Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar, savaşı taraflara silah sağladıkları için Afrika Boynuzu'nda terörizm ortadan kalkmış değil. Sudan'da bu ülkeler, General Abdel Fattah al-Burhan'ın askeri destekli rejimi ile bir zamanlar hükümetin müttefiki olan Sudan Silahlı Kuvvetleri'nin (SAF) lideri Mohamed Hamdan Dogolo'nun önderliğindeki Hızlı Destek Güçleri (RSF) isyan hareketi arasındaki şiddetli çatışmayı körükliyor.

Büyük güçlerin müdahalesi sadece askeri operasyonlar şeklinde değil, bazı Afrika ülkelerinin iç siyasi işlerine karışmak gibi yumuşak önlemler şeklinde de gerçekleşmiştir. Orta Afrika Cumhuriyeti (CAR), Gabon, Nijer ve Fildişi Sahili'ndeki kapalı rejimlere yardım etmek için Fransızın izlediği politika buna bir örnektir. Daha yakın tarihli örnekler arasında, Rusya'nın Sudan Cumhurbaşkanı Ömer El Beşir'e, rejimine karşı büyüyen muhalefeti bastırmak için verdiği destek ve Fransız birliklerinin Orta Afrika Cumhuriyeti'nden çekilmesinin ardından isyanla karşı karşıya kalan Faustin-Archange Touadéra rejimini korumak için gösterdiği çabalar sayılabilir. Wagner grubu, Müslümanların çoğunlukta olduğu ve doğal gaz zengini Cabo Delgado eyaletini ele geçirmek isteyen İslamcı isyancılara karşı rejimin mücadelesini desteklemek için Mozambik'e de ayak bastı. Rusya'nın Afrika'daki müttefik rejimlerin lehine seçimleri etkilemek için ajanlar gönderdiğini gösteren somut kanıtlar bulunmamakla birlikte, medya Moskova'nın Afrika'daki seçimleri etkilemek için çabalarını artırdığını bildiriyor, zira Rusya'nın stratejisi Gine gibi kırılğan ülkelerdeki otoriter rejimleri ve Mozambik, Madagaskar ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi istikrarsız ancak kaynak zengini devletleri desteklemeye odaklanıyor (Sauer, 2019). Gine Cumhurbaşkanı Alpha Condé anayasaya aykırı bir şekilde üçüncü bir dönem için adaylığını koyarken, Rus Büyükelçi

Alexander Bregadze 2019 yılında bir Rus ulusal televizyonunda "liderlerin dönüşümlü olarak görev yapmasının mutlaka iyi bir şey olmadığını" ve "Anayasaların dogma, İncil veya Kuran olmadığını... Anayasaların gerçeğe uyum sağladığını, gerçeğin anayasalara uyum sağlamadığını" söyledi (Reuters, 2019).

Bir siyasi araştırma, Rusya'nın çoğu demokratik olmayan Afrika rejimlerine verdiği destek ile bu ülkenin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde izlediği politika arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koydu. Rusya, Konsey'in Afrikalı üyelerine Moskova'nın Afrika'daki siyasi çıkarlarına uygun oy kullanmaları için baskı uyguladı. Böylece Rusya, bu Afrika ülkelerinin desteğiyle anayasaya aykırı rejim değişikliklerini kınayan kararları engellemeyi başardı (Africa Centre for Strategic Studies, 2024).

Afrika'nın Dayanıklılığını Güçlendirmek

Afrika, iyi yönetim, güvenlik ve kalkınma olmak üzere üçlü bir zorlukla karşı karşıyadır. Bu üç parametre birbirinden farklı görünse de birbiriyle yakından bağlantılıdır: Bir devlet, demokrasi ve hukukun üstünlüğü olmadan ne güvenliği ne de kalkınmayı sağlayabilir; iç istikrar ve siyasi düzen olmadan da herhangi bir kalkınma sağlayamaz.

Demokratik İvme

Afrika, dünyadaki en otoriter rejimlerin bulunduğu kıtadır. On yıllardır Afrika, despotların, kabile hükümdarlarının, ordunun desteklediği rejimlerin veya iktidarı ele geçiren cuntaların, sivil cumhurbaşkanlarına dönüşen savaş ağalarının, anayasaya aykırı değişikliklerin ve seçim sahtekarlıklarının yuvası olmuştur. Birçok Afrika rejimi, patron-müşteri ilişkileri, adam kayırma,

"2030 yılına kadar Afrika nüfusunun %75'i 35 yaşın altında olacak ve 15-24 yaş arası genç Afrikalıların sayısı 2080 yılında 500 milyona ulaşacaktır" (Fotoğraf: The Sudan Times, 2024).

yaygın yolsuzluk ve ulusal ekonomilerin kötü yönetimi üzerine kurulu politikalar benimsemiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Afrika'da, özellikle eski Fransız kolonilerinde bir demokratikleşme dalgası getirmiştir, ancak otokratik kalıntıların derin kökleri olduğu için bu dalga kısa sürmüştür. Yine de demokratikleşme Afrika'da bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Otokratik rejimlere karşı koyma ve demokrasiyi ilerletme umutları, Afrika'nın gençlik potansiyelinde yatıyor olabilir.

Bu kıta, dünyanın en büyük genç nüfusuna sahiptir. 2030 yılına kadar Afrika nüfusunun %75'i 35 yaşın altında olacak ve 15-24 yaş arası genç Afrikalıların sayısı 2080 yılında 500 milyona ulaşacaktır (The World Bank, 2023). Afrikalı gençler çeşitlilik arz etse ve bazı durumlarda şiddet eğilimli olsalar da 2011'de Mısır'da otokratik

Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'i iktidardan uzaklaştırdıkları ve 2019'da Ömer El Beşir'in despotik rejiminin devrilmesine katkıda buldukları gibi, değişim öncüleri ve barış aktivistleri olabilirler.

Afrika'nın ihtiyacı olan şey güçlü sivil toplumlardır. Devletler gelir ve gider, siyasi rejimler yükselir ve yok olur, ancak güçlü toplumlar hem devletin hem de ulusun sağlam mayası olmaya devam eder. Devletleri kalıcı kılan ve ulusların hayatta kalmasını sağlayan şey siyasi kültür ve toplumsal değerlerdir.

Sivil toplumun aktif kesimleri, Afrika'da otoriter yönetimin sürdürülmesini protesto etmek için güçlü eylemler başlattı. Örneğin, yolsuzlukla mücadele etmek için sivil toplum militanları 2012 yılında Uganda'da "Kara Pazartesi" adlı bir kampanya başlattı.

Bu kampanya, kamu fonlarının çalınmasına karşı her pazartesi sokak protestoları düzenlenmesini içeriyordu. Mali'de siyasi gruplar, sivil yönetimi yeniden tesis etmesi beklenen cumhurbaşkanlığı seçimlerini süresiz olarak ertelemek isteyen askeri liderliğin kararına karşı çıktı. Gine-Konakri'de, sivil örgütlerin koordinasyonunu sağlayan Gine Yaşam Güçleri (Les Forces Vives de Guinée) adlı örgüt, Eylül 2021'deki askeri darbenin ardından ortaya çıkan diktatörlüğü kınadı. Çad'da sivil toplum kesimleri, eski rejimi sürdürmeyi amaçlayan devletin niteliği hakkında referandum düzenleme kararını protesto etti. Senegal'de, görevdeki Cumhurbaşkanı Macky Sally, şiddetli ve yaygın protestoların ve ülkenin Yüksek Mahkemesinin, Senegal Cumhurbaşkanı'nın bu seçimi Ocak 2025'e ertelemek için aldığı kararı geçersiz kılan kararının ardından, Şubat 2024'te "mümkün olan en kısa sürede" bir seçim düzenlemeyi istediğini açıkladı (BBC News, 2024).

Güvenlik İkilemi: Kendi Kendine Yeterlilik mi, Yabancı Müdahale mi?

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi (APSA), Çad Gölü Havzası Çokuluslu Görev Gücü ve G5 Sahel ortak gücü gibi Afrika kıtası ve bölgesel kolektif güvenlik mekanizmaları kurulmuş olmasına rağmen, birçok Afrikalı yönetici yabancı güçlerin askeri müdahalesine veya yardımına güvenmeyi tercih etmiştir.

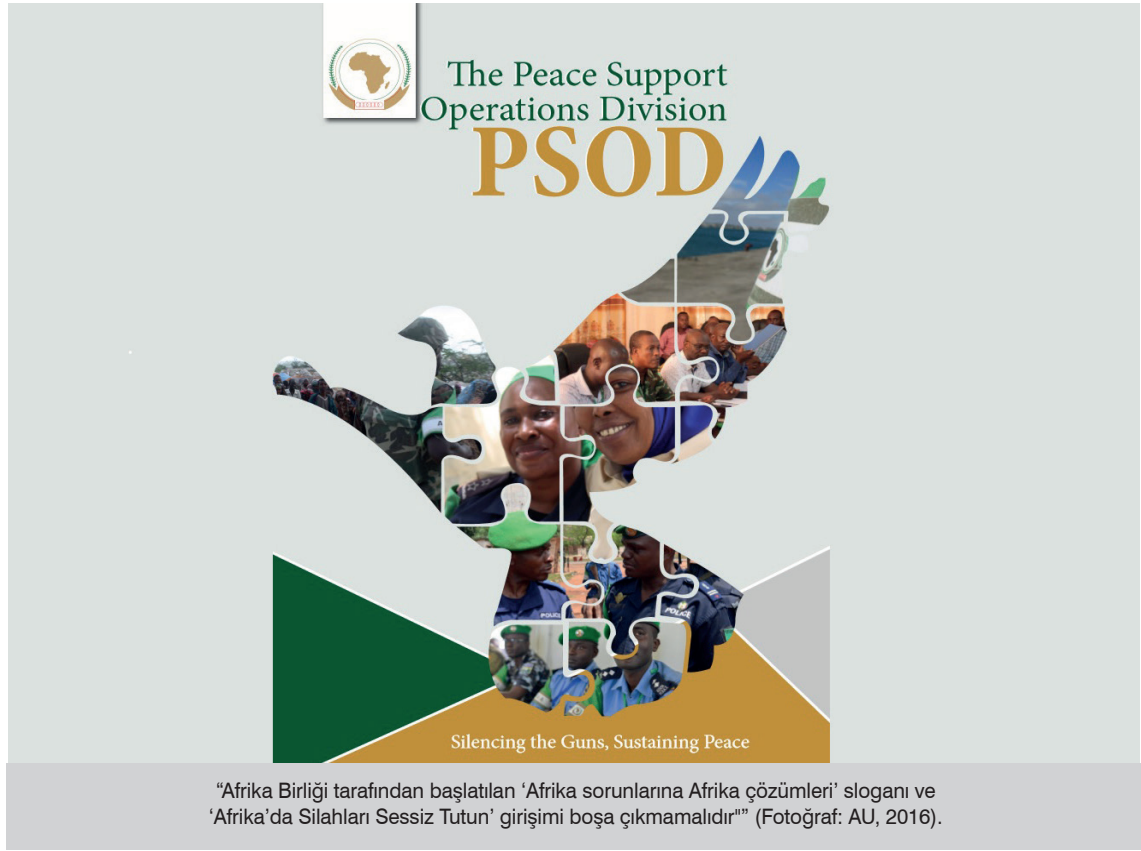
Yabancı askeri yardıma güvenmenin olası sonucu, Mali, Nijer ve Burkina Faso'nun terörle mücadele ve Fransız birliklerinin kendi topraklarından çekilmesinin yerine geçmesi için Rus Wagner grubundan yardım istemesiyle somutlaştı. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Eylül 2021'de, bu ülkenin geçiş hükümetinin bu silahlı grupları davet ettiği için Rus özel askeri müteahhitlerin Ma-

li'de bulunma konusunda "meşru" bir hakka sahip olduğunu açıkladı. Ancak, Rus hükümetinin bu konuda herhangi bir rolü olmadığını vurguladı (Al-Jazeera, 2021). Moskova, Mali'nin askeri liderinin Haziran 2025'te Moskova'ya yaptığı ziyaret sırasında verdiği sözün ardından, yeni kurulan "Afrika Kolordusu" aracılığıyla Mali'deki askeri varlığını daha da güçlendirdi (Toelgyes, 2025).

Yeni askeri liderlerin teşvikiyle, bu üç Sahel-Sahra ülkesi, 2015 yılında Fransız ordusunun himayesinde kurdukları güvenlik mekanizması olan G5 Sahel'den çekildikten sonra, siyasi ve güvenlik forumu olan G3 Sahel'i kurmaya karar verdiler. Böylece Rusya, Fransa'nın Orta ve Batı Afrika'daki askeri varlığının zayıflamasını hızlandırmak ve Fransa'nın Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali, Nijer ve Burkina Faso'dan çekilmesiyle oluşan güvenlik boşluğunu doldurmak istedi.

Siyasi istikrarı sağlamak ve terörizmle ve buna bağlı kaçakçılık ağlarıyla mücadele etmek için müdahale veya askeri yardım konusunda büyük ölçüde yabancı güçlere güvenmek, Afrika'da birçok durumda etkisiz kaldı. Fransız ve ABD askeri varlığı ve askeri operasyonları, Sahel-Sahra bölgesinden terörizmi veya organize suçları ortadan kaldırmadı. Aynı şekilde, ABD ve Körfez ülkeleri de Şabab terörist grubunu ortadan kaldırmada ve Hint Okyanusu'ndaki korsanlık eylemlerini durdurmada başarılı olmadılar.

Bu örnek, yabancı güçlerin askeri müdahalelerine ve yardımlarına güvenmenin ne kadar riskli olduğunu ve Afrika ülkelerinin barış inşa etme kapasitelerini geliştirmeleri, askeri güçlerini artırmaları ve kıtasal ve bölgesel güvenlik mekanizmalarını güçlendirmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Cezayir'in 2010 yılında Mali, Nijer ve Moritanya ile Sahel-Sahra bölgesindeki terörist gruplarla mücadele çabalarını koordine etmek için kurduğu Müşterek Operasyon Komutanlığı (CE-

MOC), Sahel-Sahra ordularının zayıflığı nedeniyle nispeten sınırlı olmasına rağmen gerekli olduğunu kanıtlamıştır.

Özetle, yabancı müdahaleler Sahel-Sahra, Afrika Boynuzu ve Büyük Göller bölgesinde, Libya ve Sudan’da terörist hareketlerin yayılmasını durdurmadı. 2011’den 2022’ye kadar Sahel-Sahra’da yürütülen Fransız askeri operasyonları terörist grupları ortadan kaldırmadı. Bunun yerine, bu grupların oluşturduğu tehditler tüm Sahel-Sahra bölgesine yayılmış ve Benin ve Togo gibi diğer ülkeleri de etkilemiştir.

Yabancı müdahale ve askeri yardıma başvurmak, Afrika’nın kolektif kıtasal ve bölgesel güvenlik mekanizmalarının yerine geçmemeli, bunları tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Afrika Birliği tarafından başlatılan “Afrika sorunlarına Afrika çözümleri”

sloganı ve “Afrika’da Silahları Sessiz Tutun” girişimi boşa çıkmamalıdır”

Afrika ülkeleri, barış koruma operasyonlarını desteklemek ve özellikle devletlerarası çatışmaları ve iç savaşları durdurmaya yardımcı olmak için Afrika Hazır Kuvveti’ne (ASF) verilen görevlere birliklerini konuşlandırmak üzere, AfB ve Bölgesel Ekonomik Topluluklar (RECs) fonlarına düzenli olarak katkıda bulunmalıdır. İrade eksikliği, askeri kapasite yetersizliği, iç anlaşmazlıklar ve yabancı güçlerin müdahalesi, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu’nun, 2011 ve 2022 yıllarında bu ülkede meydana gelen askeri darbeler ve terörist grupların ve ayrılıkçı hareketlerin tehditlerinin ardından Mali’nin karşı karşıya kaldığı krizlere müdahale etme projelerini engellemiştir.

Afrika ülkelerinin güvenlik mekanizmalarını ve barış inşası süreçlerini sahiplenmesi veya yönetmesi, yerel çatışmalara yabancı askeri müdahaleler ve iç işlerine karışmalar nedeniyle zorlaştı. Fransa ve Büyük Britanya'nın, Libya'daki krize siyasi bir çözüm bulmak amacıyla Afrika Birliği tarafından 2011 yılında başlatılan Beş Ülke arabuluculuğunu baltalamayı başardığını hatırlatmakta fayda var. Fransız Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ve İngiliz Başbakanı David Cameron'un çabaları, NATO'nun "insani" olarak ilan edilen askeri müdahalesinin yolunu açtı. Aslında, bu girişim iç savaşı veya Libya'nın fiili siyasi parçalanmasını önleyemedi. Libya krizi sırasında Afrika Birliği Komisyon Başkanı olan Jean Ping, 2014 yılında yayınladığı bir kitapta, "dünya güçlerinin giderek artan bir şekilde 'insani savaş' kavramını kullandığı oyunun ahlaki tutarsızlığını" eleştirdi. Jean Ping'e göre, Libya'daki iki Batılı gücün amacı, "uzun vadede tek somut çözüm olan siyasi müzakereler pahasına güç kullanımına öncelik vererek diğer ülkelerin canlarını kurtarmaktı" (Abdou Hassan, 2004).

Afrika Birliği ve Bölgesel Ekonomik Topluluklar, APSA'yı ve bölgesel güvenlik mekanizmalarını güçlendirerek barış koruma operasyonlarını uygulamaya devam etmelidir. Sahel-Sahra ülkeleri, bölge genelinde terörle mücadele çabalarını koordine etmeyi amaçlayan CEMOC bünyesindeki Cezayir'in çabalarına katılmalıdır. ECOWAS'ın durumu özellikle önemlidir, çünkü bu bölgesel örgüt, başkanlık görev süresini yasadışı bir şekilde uzatan üye devletlere yaptırım uygulamaya ve anayasaya aykırı değişiklikleri kınamaya karar verdiğinde, suçlanan devletlerden hızla sert eleştiriler almıştır. Mali, Nijer ve Burkina Faso gibi bazı üye devletler, bu bölgesel örgütten çekilmek ve 2023'te küçük bir üçlü grup kurmak için baskı

yapmaya kadar gittiler ki bu grup baştan beri kırılğan görünüyordu.

AfB ayrıca, Birleşmiş Milletler'e bağlı bir kuruluşun ifadesine göre, 2013 yılında başlatılan ve "2020 yılına kadar Afrika'daki tüm savaşlara, çatışmalara, cinsiyete dayalı şiddete son vermesi ve soykırımı önlemeyi" amaçlayan "Silahları Susturma Girişimi"ni (SGT) de uygulamaya koymalıdır (UNDP, 2020).

Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma, Afrika Birliği ve Bölgesel Ekonomik Toplulukların (RECs) temel ilkesi haline gelmiştir; bu topluluklar, Afrika'yı yabancı aktörler için sadece bir ham madde kaynağı veya jeostratejik çıkarlarının bir platformu olmaktan ziyade, bir dünya gücü haline getirmeyi amaçlamaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma (SK), Brundtland Komisyonu'nun tanımladığı gibi (UN, 2007), gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeden mevcut neslin ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmayı ifade eder.

Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için AfB, 2001 yılında, iyi yönetim alanlarındaki ilerlemeyi gönüllü olarak izlemek amacıyla, ampirik test aracı olan Akran Değerlendirme Mekanizması (APRM) ile Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklığı (NEPAD) başlatmıştır. Afrika Birliği ayrıca 2015 yılında, RECs'in aktif katılımıyla, kıtanın kalkınması ve bölgesel entegrasyonunun önümüzdeki 50 yıl içinde nasıl gerçekleştirileceğine dair bir strateji özetleyen "Gündem 2063: İstedığımız Afrika" girişimini de önerdi.

Bölgesel düzeyde, birçok bölgesel ekonomik topluluk, tam entegrasyona yönelik engelleri kademeli olarak ortadan kaldırarak ve entegrasyon programlarının politikalarını uyumlu

hale getirerek, yeterliliği teşvik etme, devletler arası ekonomik işbirliğini canlandırma ve serbest ticaret bölgesi ile gümrük birliği kurma konusunda bir ölçüde başarılı olmuştur. Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Moussa Faki Mahamat, 2021 yılında şunları belirtmiştir: "Bazı bölgesel ekonomik topluluklarda bölgesel entegrasyon hızı genel olarak yavaş olsa da kişilerin serbest dolaşımı, gümrük birlikleri, tarife dışı engeller ve bölgesel altyapı gibi çeşitli tematik alanlarda önemli ilerleme kaydedilmiştir" (AU, 2022).

Kıta düzeyindeki entegrasyon süreci, Nisan

2019'da "Gündem 2063: İstedığımız Afrika"nın amiral gemisi projelerinden biri olan Afrika Kıta Serbest Bölgesi'nin (AfCTFA) kurulmasıyla somutlaştı. Yaklaşık 1,3 milyar nüfusu ve yaklaşık 3,4 trilyon dolarlık birleşik GSYİH'yi bir araya getiren bu ekonomik gruplaşma, yenilikçi teknolojilere odaklanacak ve yatırımları teşvik edecektir. Dünya Bankası'nın projeksiyonlarına göre, AfCTFA 30 milyon Afrikalıyı aşırı yoksulluktan kurtaracak, 68 milyon Afrikalının gelirini artıracak ve kıtanın gelirini 2035 yılına kadar 450 milyar dolar artıracaktır (The World Bank, 2020).

Sonuç

Afrika'daki yabancı müdahaleler, sömürgeci dönemin mirası ve sömürgecilik sonrası devletlerin izlediği politikalar sayesinde verimli bir zemin bulmuş ve birçok durumda siyasi çöküşe ve ekonomik başarısızlığa yol açmıştır. Ayrıca bu sorunlar, yabancı güçlerin jeostratejik çıkarları ile birçok Afrika ülkesindeki iktidar elitlerinin içsel çıkarları arasındaki işbirliğinden de kaynaklanmıştır. Afrika'da çatışmalar ve iç savaşlar güvenlik ve istikrarı tehdit etmeye devam ettiği sürece, yabancı güçlerin müdahalesi de devam edecektir. Bu çatışmalar ve savaşlar, siyasi rejimler ve bağımsız sosyal güçler Afrika'daki bu çatışmaların kök nedenlerini ortadan kaldırmadığı sürece devam edecektir. Demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü sağlamak, kötü yönetim, yolsuzluk ve ulusal ekonomilerin kötü yönetimiyle mücadele etmek konusunda yoğun ve sürekli çabalar göstermek Afrika'daki devletlerin ve sivil toplumun sorumluluğundadır.

Afrika'da siyasi örgütlenmelere, derneklere ve cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele eylemlerine dayanan bağımsız bir sivil toplumu harekete geçirmek için acil bir ihtiyaç vardır. Gençlerin, demokratik mitingler yoluyla ulus devlet inşasına katılma ve zenginlik yaratan, işsizliği azaltan ve ülkelerinin ekonomilerini çağdaşlaştıran ekonomik projelere dahil olma konusunda tarihi bir sorumluluğu vardır. Girişimcilik ortamında ve küçük ve orta ölçekli şirketler arasında yenilikçi projeler aracılığıyla gençler ve özellikle kadınlar, girişimci bir zihniyet geliştirebilir ve dayanışma ve ortak refaha dayalı, ortak iyilik için modern bir ruhu ve toplumsal değerleri canlandırabilirler. Bu tür güçlü sosyal güçler, toplumsal yenilenme ve dünyanın ekonomik ilerlemesiyle uyumlu, siyasi katılımı ve insan haklarını geliştiren bir toplum

projesi için itici güç oluşturabilir.

Afrika, bir güç merkezi haline gelmek, dünyanın önde gelen aktörleriyle rekabet etmek ve hammadde kaynağı, vekalet savaşlarının sahnesi ve uluslararası ilişkilerde pasif bir özne olarak kalmamak için gerekli ekonomik kaynaklara, jeostratejik varlıklara ve muazzam, aktif ve dahi bir gençliğe sahip insan potansiyeline sahiptir.

Kaynakça

- Abdou Hassan, A. (2014). À propos de l'intervention occidentale en Libye : Étude de l'Ouvrage de Jean Ping: Éclipse sur l'Afrique, Fallait-il tuer Kadhafi? 25 Ekim 2025 tarihinde https://www.thinkingafrica.org/V2/wp-content/uploads/2014/06/NDR_Intervention-international_Libye_Jean-Ping.pdf.
- Africa Centre for Strategic Studies. (2023a). African Conflicts Displace 40 million people. 15 Ekim 2025 tarihinde <https://africacenter.org/spotlight/african-conflicts-displace-over-40-million-people/> adresinden alınmıştır.
- Africa Center for Strategic Studies (2023b). Term Limit Evasions and Coups in Africa: Two Sides of the Same Coin. 15 Ekim 2025 tarihinde <https://africacenter.org/wp-content/uploads/2023/11/Term-Limit-Evasions.pdf> adresinden alınmıştır.
- Africa Centre for Strategic Studies (2024). Tracking Russian Interference to Derail Democracy in Africa. 15 Ekim 2025 tarihinde <https://africacenter.org/spotlight/russia-interference-undermine-democracy-africa/> adresinden alınmıştır.
- AFDB. (2023). Investing in Africa is Profitable, African Development Bank President Tells Japanese Investors. 10 Ekim 2025 tarihinde <https://www.afdb.org/en/news-and-events/press-releases/investing-africaprofitable-african-development-bank-president-tells-japanese-investors-60551> adresinden alınmıştır.

- Alade, N. H. (2025). The GCC's Strategic Footprint: Gulf Investment as an Emerging Power Bloc in Africa. Al Jazeera Centre for Studies. 30 Eylül 2025 tarihinde <https://studies.aljazeera.net/en/analyses/gccs-strategic-footprint-gulf-investment-emerging-power-bloc-africa> adresinden alınmıştır.
- Al-Jazeera (2021). Mali approached a Russian military company for help: Lavrov. 15 Eylül 2025 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/25/mali-approached-russian-private-companies-moscow-not-involved> adresinden alınmıştır.
- AU (n. d). Food Security. 10 Ekim 2025 tarihinde <https://au.int/en/au/priorities/food-security> adresinden alınmıştır
- AU. (n. d.) Agenda (2063): The Africa We Want. 10 Eylül 2025 tarihinde <https://au.int/en/agenda2063/overview> adresinden alınmıştır.
- Britannica. (n. d.). Partition of Africa. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/Western-colonialism/Partition-of-Africa>.
- Campbell, J. & Quinn, N. (2021). What is Happening to Democracy in Africa? Council on Foreign Relations. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.cfr.org/article/whats-happening-democracy-africa> adresinden alınmıştır.
- Cayley, C. (2021). The bear is back: Russian re-engagement with Africa is picking up with Putin in the driving seat. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://africaportal.org/feature/bear-back-russian-re-engagement-africa-picking-putin-driving-seat/> adresinden alınmıştır.
- Daily Sabah. (2025). TURKSOM military base trains Somali forces since 2017. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turksom-military-base-trains-somali-forces-since-2017> adresinden alınmıştır.
- FOCAC. (2022). China and Algeria ink 490-mln-USD oil exploration contract. 22 Eylül 2025 tarihinde http://www.focac.org/eng/zfgx_4/jmh/202205/t20220530_10694249.htm#:~:text=Source%3Aaxinhua%202022%2D05%2D,1%2C500%20km%20southeast%20of%20Algiers adresinden alınmıştır.
- Global Terrorism Index. (2023). Relief Web. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2023> adresinden alınmıştır.
- Hirsch, L. J. & Oakley, R. B. (1995). *Somalia and Operation Restore Hope. Reflections on Peacemaking and Peacekeeping*. United States Institute of Peace Press.
- Iratni, B. & Marok, L. (2018). Russia's Return to Africa. *The Algerian Journal of Political Studies*. (10)01, 593-606.
- Iratni, B. (2021). Out of Africa: A steady American disengagement. University of Porto, *The Journal of US-African Studies*, 1, 187-197.
- Iratni, B. (2022). The Libyan Crisis: Internal Power Rivalries and Foreign Entanglements. *The Algerian Review of Political Science and International Relations*, 2, 119-148.
- Iratni, B. & Marouk, L. (2023). Russia's Return to Africa: An arduous process. *The Algerian Journal of Political Studies*, 1(10), 593-606.
- Iratni, B. (2023). Reverberations of the Ukraine War on Africa: Plaguing Impact or Opportunities for Policy Adjustments? *IDRI, Tribune du Diplomate*, 1, 103-119.
- Iratni, B. (2024). Africa: A New Scramble for World Powers or the 'Biggest Frontier of the 21st Century?'. *Algerian Journal of Human and Social Sciences*, 12(1), 472-502.
- Iratni, B. (2024). China's Strategic Involvement in Africa and the New International Mutations: Old Policies, New Challenges. *BRIQ Belt and Road Initiative Quarterly*, 5(3), 288-309.

- Iratni, Belkacem (2024). Japan in Africa: The Politics of the Clair-obscure? *The Algerian Journal of Political Sciences and International Relations*, 17(2), 72-100.
- Iratni, B. (2025). Türkiye in Africa: The Search for Grandiloquent Ambitions in Complex Geostrategic Settings? *The Algerian Journal of Political Studies and International Relations*, 15(25), 1-25
- Iratni, B. (2025). The Gulf States in Sub-Saharan Africa: 'Lilliputians' Conundrum or Power Competitors? *World Politics*, December 2025.
- Iratni, B. (2025). Ukraine in Sub-Saharan Africa: From a Struggling Victim to a Reliable Partner? *Idara*, December 2025.
- Iratni, B. (2025). Conflicts in the Democratic Republic of Congo: Complex Realities and Shabby Foreign Meddling. *Juridical and Political Studies*, December 2025.
- Kampini, T. & Kalepa, J. (2024). China–Africa Collaboration in Agriculture and Food Security: Prospects and Challenges. In: Muchie, M., Basokan, A., Tang, M. (eds) *China-Africa Science, Technology and Innovation Collaboration*. Springer, Singapore. 22 Eylül 2025 tarihinde https://doi.org/10.1007/978-981-97-4576-0_9 adresinden alınmıştır.
- Kayembe Benita. (2023). Africa's Land Is Not for Sell: Rights of Indigenous Peoples. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.publicpolicyafrica.org/op-ed/articles/africas-land-is-not-for-sell-rights-of-indigenous-peoples> adresinden alınmıştır.
- Kumah-Abiwu, F. (2014). Book Review: Foreign Intervention in Africa: From the Cold War to the War on Terror. Faculty Research and Creative Activity. 2. 22 Eylül 2025 tarihinde http://thekeep.eiu.edu/afriamer_fac/2 adresinden alınmıştır.
- Lacher, W. (2022). African Conflicts amid Multipolarity, Implications of a Changing Actor Landscape. 15 Eylül 2025 tarihinde https://www.megatrends-afrika.de/assets/afrika/publications/policybrief/MTA_PB03_2022_Lacher_African_Conflicts_amid_Multipolarity.pdf adresinden alınmıştır.
- Massingham, E. (2009). Military Intervention for Human Purposes: Does the Responsibility to Protect Doctrine advance the legality of the use of force for humanitarian ends? *The International Review of the Red Cross (IRCC)*, 876. 25 Eylül 2025 tarihinde <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc-876-massingham.pdf> adresinden alınmıştır.
- MFA/PRC. (2021), Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, The State Council Information Office of the People's Republic of China, China and Africa in the New Era: A Partnership of Equality 2021. 15 Ekim 2025 tarihinde http://www.fm-prc.gov.cn/mfa_eng/zihaw_665539? adresinden alınmıştır.
- Najah, R. (2023). Japan to strengthen Ties with Africa. 30 Ekim 2025 tarihinde https://japanupclose.web-japan.org/policy/p20240708_2.html adresinden alınmıştır.
- Revista de Prensa. (2024). Yemen: A Better Way to Counter the Houthis. 18 Ekim 2025 tarihinde <https://www.almendron.com/tribuna/a-better-way-to-counter-the-houthis/> adresinden alınmıştır.
- Reuters. (2019). Russian ambassador sparks backlash with suggestion Guinea change constitution. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.reuters.com/article/world/russian-ambassador-sparks-backlash-with-suggestion-guinea-change-constitution-idUSKCN1P51SN/> adresinden alınmıştır.
- Reuters. (2021). U.S. calls on Russia to stop Africa. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.reuters.com/world/africa/us-calls-russia-stop-central-africa-violence-2021-06-30/> adresinden alınmıştır.

- Sauer, P. (2019). In Push for Africa, Russia's Wagner Mercenaries Are 'Out of Their Depth' in Mozambique, The Moscow Times, November 19. 15 Ekim 2025 tarihinde <https://www.themoscowtimes.com/2019/11/19/in-push-for-africa-russias-wagner-mercenaries-are-out-of-their-depth-in-mozambique-a68220> adresinden alınmıştır.
- Segell, G. (2019). NATO Withdrawing from Africa? Is Russia Replacing NATO as a Partner on the Continent? Research Report prepared for NATO Nordic YATA Report Presented at Nordic Security Conference 2019, Oslo. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://tile.loc.gov/storage-services/master/gdc/gdcebooks-public/20/20/43/52/33/2020435233/2020435233.pdf> adresinden alınmıştır.
- Schmidt, E. (2013). *Foreign Intervention in Africa: From the Cold War to the War on Terror*. New York: Cambridge University Press.
- Schmidt, E. (2018). *Foreign Intervention in Africa after the Cold War: Sovereignty, Responsibility, and the War on Terror*. Athens: Ohio University Press.
- Telci, N. I & Horoz O. T. (2018). Military Bases in the Foreign Policy of the United Arab Emirates, The Gulf on the Verge Global Challenges and Regional Dynamics. *Insight Türkiye*, 20(2), 143-166.
- The Conversation. (2024). Wagner Group setback in Mali challenges Moscow's strategy in Africa and the region's faith in Russian mercenaries. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://theconversation.com/wagner-group-setback-in-mali-challenges-moscows-strategy-in-africa-and-the-regions-faith-in-russian-mercenaries-236285> adresinden alınmıştır.
- The New Humanitarian. (2017). A Rough Guide to Foreign Military Bases in Africa. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2017/02/15/updated-roughguide-foreign-military-bases-africa>. 47 adresinden alınmıştır.
- The World Bank. (2020). The African Continental Free Trade Area. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/theafrican-continental-free-trade-area> adresinden alınmıştır.
- The World Bank. (2023). Investing in Youth, Transforming Africa. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/06/27/investing-in-youth-transforming-afe-africa> adresinden alınmıştır.
- Toelgyes, C. (2025). Mali: Wagner's Heirs Mercenaries Arrive, New Military Agreement Signed in Moscow. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://martinp-laut.com/2025/07/01/mali-wagners-heirs-mercenaries-arrive-new-military-agreement-signed-in-moscow/> adresinden alınmıştır.
- Toulemonde, M. (2021). Inside the Great African Land Rush. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.theafricareport.com/77291/inside-the-great-african-land-rush/> adresinden alınmıştır.
- UN. (2007). Framing Sustainable Development, The Brundtland Report- 20 Years On. Sustainable Development in Action. 22 Eylül 2025 tarihinde https://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd15/media/backgroundunder_brundtland.pdf adresinden alınmıştır.
- UNDP. (2022). Silencing the Guns: A Developmental Approach. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.undp.org/africa/publications/silencing-guns-developmental-approach> adresinden alınmıştır.
- Vincent, R. J. (1974). *Non-intervention and International Order*. Princeton University Press.
- Vine, A. (2024). Understanding Africa's Coups. *George Town Journal of International Affairs Studies*. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://gjia.georgetown.edu/2024/04/13/understanding-africas-coups/> adresinden alınmıştır.
- Yade, R. & Tyrell, J. (2022). Japan's Opportunity to Build a New Legacy in Africa. Atlantic Council. 22 Eylül 2025 tarihinde <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/africasource/japans-opportunity-to-build-a-new-legacy-in-africa/> adresinden alınmıştır.
- Zaghlami, L. & Iratni, B. (2025). Silencing the Guns in Africa from an Algerian Perspective. in Adeogun, Tolulope, Akinola Adeoye (Eds.). *African Union and Agenda 2063: The Past, Present, and Future*. African Union-the University of Johannesburg, 421-446.

Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin İç Siyasal Mantığı: **Güneydoğu Asya'da Kuşak ve Yol Girişimi'nin Siyasallaşması**

FANG CHENYU*

Doktora öğrencisi
Fudan Üniversitesi

WANG WEIBIN**

Doktora öğrencisi
Pekin Yabancı Diller Üniversitesi

*Fang Chenyu, Fudan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde doktora öğrencisidir. Araştırmaları Kuşak ve Yol Girişimi ve güç rekabeti üzerine yoğunlaşmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8432-712X>

e-posta: cyfang22@m.fudan.edu.cn

**Wang Weibin, Pekin Yabancı Diller Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Okulu'nda doktora öğrencisidir. Araştırmaları Avrupa siyaseti ve diplomasisi üzerine odaklanmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9719-4378>

e-posta: wangweibin@bfsu.edu.cn

Geliş Tarihi: 25.11.2025

Kabul Tarihi: 27.01.2026

Atf: Fang, C. & Wang, W. (2026). Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin İç Siyasal Mantığı: Güneydoğu Asya'da Kuşak ve Yol Girişimi'nin Siyasallaşması. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(2), 193-220.

ÖZ

Bu çalışma, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) bağlamında Kuşak ve Yol Girişimi'nin (KYG) iç siyasal temellerini incelemekte ve uluslararası kalkınma işbirliğinin uygulanması ile sonuçlarının, özellikle KYG'nin siyasallaşması sürecinde, büyük ölçüde iç siyasal dinamikler tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir. Çalışma, ASEAN ülkelerinde KYG ile ilgili artan riskleri ele almakta; kamu siyaseti yapım sürecinin açıklığı, iç siyasal bölünmeler ve dış güç dinamiklerini siyasallaşmanın başlıca belirleyicileri olarak tanımlamaktadır. Mevcut literatür, çoğunlukla devletler arası projelerin sonuçlarına odaklanmakta; projelerin uygulandığı ülkelerin iç siyasal dinamiklerini ise kısmen ihmal etmektedir. Oysa başışçı aktörler, genellikle yardım projelerine alıcı ülkelerden daha duyarlı yaklaşmakta ve siyaset öncelikleri müzakere edilirken projelerin içinde yer aldığı siyasal ve toplumsal bağlamları gözardı edebilmektedir. Bu çalışma, siyasallaşma kavramını tanımlamak üzere bir kuramsal çerçeve geliştirmekte; siyasal sorunların devamlılığı, araçsal siyasallaşma ve ideolojik siyasallaşma olmak üzere üç farklı siyasallaşma türü arasında ayırım yapmaktadır. Ayrıca, uluslararası kalkınma işbirliğinin iç siyasal bağlamlara nasıl eklemendiğini açıklamak amacıyla temas, ayrışma, seferberlik ve pekişme aşamalarından oluşan bir mekanizma önerilmektedir. Son olarak, Küresel Güney'de uluslararası kalkınma işbirliğinin karşı karşıya olduğu yapısal güçlükleri açıklamak üzere "kalkınma işbirliğinin imkânsız üçlemesi" kavramı ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ASEAN, Kuşak ve Yol Girişimi, Küresel Güney, siyasallaşma, uluslararası kalkınma işbirliği.

The Domestic Political Logic of International Development Cooperation: The Politicization of the BRI in Southeast Asia

ABSTRACT

This paper investigates the domestic political underpinnings of the Belt and Road Initiative (BRI) within the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), arguing that domestic dynamics are crucial to the implementation and outcomes of international development cooperation, particularly the BRI's politicization. The study explores the increasing risks associated with the BRI in ASEAN, identifying openness of the public policy process, domestic political divisions, and external power dynamics as key drivers of politicization. Previous studies tend to focus solely on the results of country-to-country projects, while partially ignoring the domestic dynamics of the countries targeted by the projects. Indeed, donors are usually more sensitive to aid projects than recipients, leading them to ignore the projects' environments when negotiating policy priorities. A theoretical framework is developed to define politicization, distinguishing between issue continuation, instrumental politicization, and ideological politicization. A mechanism involving contact, differentiation, mobilization, and solidification is proposed to explain how international development cooperation integrates into domestic political contexts. The "impossible trinity of development cooperation" is introduced as a framework for understanding the challenges of international development cooperation in the Global South.

Keywords: ASEAN, Belt and Road Initiative, Global South, international development cooperation, politicization.

Giriş

KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ (KYG), ÖZELLİKLE Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) bölgesinde giderek artan küresel risklerle karşı karşıyadır. Bu riskler başlıca üç kaynaktan beslenmektedir: (1) İç siyasal seçim döngüleri ve siyasal rekabet, (2) yolsuzluk gibi konular etrafında şekillenen iç siyasal çekişmeler ve (3) büyük güçlerin rekabete dayalı dış siyaset stratejileri. Söz konusu unsurlar, KYG'nin giderek artan biçimde siyasallaştığını göstermektedir.

Büyük güçlerin uluslararası kalkınma işbirliğine yüklediği siyasal nitelik, hedef ülkelerin iç siyasal alanına nüfuz etmekte ve siyasallaşmayı tetiklemektedir. Nitekim dış yardım, çoğu zaman bağışçı ve alıcı ülkeler arasındaki kalkınma işbirliğinin ayrılmaz bir parçasıdır.

ASEAN'ın bölgesel bütünleşme ve ekonomik kalkınma alanındaki önemli kazanımlarına rağmen, bölge, iç dinamiklerden kaynaklanan belirsizliklerle karşı karşıyadır. Bu belirsizlikler, proje uygulama süreçlerini ve uluslararası işbirliği mekanizmalarını doğrudan etkilemektedir. KYG bağlamında ortaya çıkan bu siyasallaşma süreci, çoğu zaman iç siyasal aktörlerin kendi siyasal hedeflerini yansıtmaktadır.

Nitekim Malezya'nın KYG'ye yönelik tutumu 2018 genel seçimleri öncesinde ve sonrasında belirgin biçimde değişmiş; Filipinler ve Endonezyadaki bazı kilit projeler de iç siyasal muhalefetle karşılaşmıştır. Bu örnekler, iç siyasal risklerin KYG üzerindeki yaygın ve belirleyici etkisini ortaya koymaktadır. Bu durum, KYG'nin nasıl siyasallaştığı ve iç siyasal müdahalenin neden ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği sorularını gündeme getirmektedir.

Söz konusu siyasallaşma süreci, Küresel Güney olarak adlandırılan ülkelerde çağdaşlaşma çabalarının yürütüldüğü ortamı daha da olumsuzlaştırmaktadır. Uluslararası kalkınma işbirliği, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bir diplomatik uygulama olup (Morgenthau, 1962), tarihsel olarak siyasal saiklerle şekillenmiştir (Lancaster, 2007). Zamanla güvenlik, kalkınma ve çağdaşlaşma hedeflerine ulaşmanın temel araçlarından biri hâline gelmiştir (Breuning, 2002).

Bununla birlikte, büyük güçlerin uluslararası kalkınma işbirliğine yüklediği siyasal nitelik, hedef ülkelerin iç siyasal alanına nüfuz etmekte ve siyasallaşmayı tetiklemektedir. Nitekim dış yardım, çoğu zaman bağışçı ve alıcı ülkeler arasındaki kalkınma işbirliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bir yandan dış yardım, gelişmiş bağışçı ülkeler ile görece az gelişmiş alıcı ülkeler arasında yapısal bir eşitsizliğe işaret etmektedir. Öte yandan kalkınma işbirliği anlayışı, alıcı ülkelerin özgül koşullarına ve kalkınma ihtiyaçlarına saygı gösterilmesini öngören bir yardım felsefesine dayanmaktadır. Bu paradoksal yapı içerisinde ortaya çıkan siyasal etkiler, basit bir yayılma etkisiyle açıklanamayacak kadar karmaşık etkileşim mekanizmalarını içermektedir.

Az gelişmiş bölgelerdeki çağdaşlaşma talepleri, üç temel siyasal sonucu beraberinde getirmiştir:

(1) Parti siyasetinin hızlı biçimde gelişmesi, (2) kamusal katılımın artması ve (3) siyasal kurumların kırılabilirliği (Roessler, 2016). Bu bağlamda, dış kaynaklı kalkınma işbirliği girişimleri daha yoğun bir siyasallaşma süreci ve artan risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma, söz konusu farklılıkların arkasındaki etkenleri ve işleyiş mekanizmalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Teorik Çerçeve

Hedef Ülkelerde Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin Siyasallaşması: Kavramsal Tanım

Siyasallaşma, siyasi olmayan bir konuya siyasal anlam yüklenmesi sürecini ifade eder. Buna dayanarak, ulusötesi kalkınma ve diplomatik me-

selelerin ülke içinde siyasallaşması, başlangıçta ulusötesi alana ait olan bir konuya iç siyasal anlam atfedilmesi sürecini ifade eder. Bu çalışma, ülke içinde siyasallaşmanın gerçekleşmesinin belirli arka plan koşullarını gerektirdiğini savunmaktadır. İlk olarak, sorun iç siyasetle doğrudan bağlantılı olmalı ve bu yönüyle potansiyel olarak siyasal bir nitelik taşımalıdır. Örneğin, bazı bağışçıların siyasi koşullulukları tutarsız biçimde uygulaması—belirli alıcılara yardım sağlanması için yüksek siyasi koşulluluklar talep ederken, çok fazla yardım sağlayan bazı alıcılardan siyasi koşulluluk talep etmemeleri—bir ölçüde, bağışçı ülkelere diğer ülkeler tarafından sağlanan yardımların siyasi koşulluluklarına yönelik bir güven krizine yol açabilir (Mold & Zimmermann, 2008).

İkinci olarak, bu süreç çoğu zaman amaç güdümlü ya da olay güdümlü bir özellik gösterir; yani iç siyasi aktörlerin siyasi hedefler veya talepler doğrultusunda gerçekleştirdikleri eylemlerden kaynaklanır ve aktör davranışlarının bir sonucudur. Daha somut olarak, bu durum, dış yardıma eklenen siyasi koşulların kaçınılmaz biçimde alıcı ülkelerin yerel yönetimlerinin hesap verebilirlik yapısını zayıflatması şeklinde açıkça ortaya çıkar. Ayrıca, bu tür siyasi koşullar olmasa bile, alıcı ülkelerin dış yardımı tamamen kendi takdirlerine göre kullanamadıkları da açıktır. Bağışçı ülkeler, yardım fonlarının kullanımına ilişkin şeffaflık talep etme ve bu kaynakların kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla güvenilir kullanım yöntemlerinin benimsenmesini şart koşma hakkını saklı tutarlar.

Büyük güçler tarafından yürütülen uluslararası kalkınma işbirliğinin hedef ülkelerde yüksek derecede siyasallaşmaya açık olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, amaç ve uygulamalarının kaçınılmaz biçimde dış teknolojileri, fikirleri ve etkileri alıcı ülkelerin iç işlerine yerleştirmesi ve böylece yalnızca maddi çıkar bağlantılarının ötesinde siyasi sonuçlar üretmesidir.

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde, büyük güçler tarafından yürütülen uluslararası kalkınma işbirliğinin hedef ülkelerde yüksek derecede siyasallaşmaya açık olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, amaç ve uygulamalarının kaçınılmaz bi-

çimde dış teknolojileri, fikirleri ve etkileri alıcı ülkelerin iç işlerine yerleştirmesi ve böylece yalnızca maddi çıkar bağlantılarının ötesinde siyasi sonuçlar üretmesidir. Ayrıca bu tür işbirliği, ulusal kalkınma stratejileri, planlama öncelikleri ve dış siyaset tasarımı gibi iç yönetişimin hassas alanlarıyla sıklıkla kesiştiğinden, iç siyasi aktörler tarafından siyasi açıdan sonuç doğurucu şekilde çerçevelenmesi özellikle kolaydır.

Uygulamada siyasallaşma, iktidardaki aktörlerin başarıyı sahiplenerek siyasi prestij kazanma çabalarıyla ya da muhalif aktörlerin otoriteyi sorgulamak ve güç ile çıkarların yeniden dağıtımını hedeflemek amacıyla tartışmaları harekete geçirmeleriyle ortaya çıkabilir. Dolayısıyla, bu mekanizmanın temel itici gücü, siyasi amaçlarla iç kamuoyunu harekete geçirme yönündeki mutlak gerekliliktir.

Bu çalışma, uluslararası kalkınma işbirliğinin büyük ölçüde hedef ülkelerdeki iç siyasi aktörler tarafından siyasal amaçlarla kullanılacağını, ancak bu siyasallaşmanın derecesinin farklı projeler ve ülkeler arasında değişkenlik gösterdiğini savunmaktadır. Bu durum, kendine özgü özelliklere sahip üç farklı siyasallaşma türü üzerinden ortaya çıkmakta ve aralarında açık bir aşamalı ilişki bulunmaktadır.

Birincisi, “siyasal sorunların devamlılığı”dır (issue continuation). Bu tür siyasallaşma, uluslararası kalkınma işbirliğinin, hedef ülkeye girerek mevcut iç siyasi sorunları derinleştirmesi (yeni sorunlar yaratmasından ziyade) ve böylece eski iç siyasi problemlerle özgül bir bağ kurması şeklinde ortaya çıkar.

İkincisi “araçsal siyasallaşma”dır (instrumental politicization). Bu tür, esas olarak kalkınma işbirliğinin iç siyasetteki güç mücadelesine (özellikle parti rekabeti, etnik gruplar arası rekabet ve merkez-yerel rekabeti) eklenmesi ve böylece

“Büyük güçler tarafından yürütülen uluslararası kalkınma işbirliğinin hedef ülkelerde yüksek derecede siyasallaşmaya açık olduğu görülmektedir” (Fotoğraf: OECD, 2022).

kalkınma işbirliğinin iç siyaset için bir araç olarak kullanılması biçiminde tezahür eder.

Üçüncüsü ise “ideolojik siyasallaşma”dır (ideological politicization). Bu türde, uluslararası kalkınma işbirliği alıcı ülkenin iç siyasi gündemine derinlemesine yerleşir ve iç siyasi ideolojik rekabetin bir parçası hâline gelir.

Siyasal Sorunların Devamlılığı (Issue Continuation): Bu türde kalkınma işbirliği, belirli iç siyasi sorunlarla bağlantı kurarak bu sorunların karmaşıklığını ve yoğunluğunu artırmakta ve iç siyasi farklılaşmayı teşvik etmektedir. Özellikle uluslararası kalkınma işbirliği projelerinin uygulanması ve yürütülmesi, hedef ülkedeki merkez-yerel gerilimleri, etnik sorunları ve çevresel yönetim meseleleri gibi iç siyasi problemlerle bağlantı kurmakta; bu durum toplumsal yankı yaratarak toplumsal ay-

rışmaya yol açabilmektedir. Uluslararası kalkınma işbirliği, toplumsal sistemdeki farklılaşmayı daha da keskinleştirebilmektedir.

Bu tür örnekler literatürde sıkça rastlanmaktadır. Myanmar’da askerî yönetimin sona ermesini izleyen siyasi geçiş sürecinde, çok sayıda Batılı bağışçı ve hükümetler arası örgüt fırsat arayışıyla ülkeye girmiştir. Bu durum sivil topluma verilen desteği artırmış olsa da, uluslararası sivil toplum kuruluşları yerel aktörlere kıyasla daha etkili konumda kalmıştır. Ancak Müslüman topluluklara yönelik nefret söylemi ve şiddetin yoğunlaşmasının ardından, yardım faaliyetleri yeniden siyasallaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda, Rakhine Eyaleti’ndeki yabancı kuruluşlar Müslüman alıcılara öncelik vermekle suçlanmış ve bunlardan bazıları ülkeden sınır dışı edilmiştir.

Buna ek olarak, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ile Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Rohingya'lara yönelik şiddetin tırmanmasının ardından Myanmar aleyhine dava süreci başlatmıştır. Dahası, bir insan hakları simgesi olarak görülen Aung San Suu Kyi'nin bu süreçte ordunun rolünü savunması, Batılı gözlemciler arasında büyük bir şaşkınlık ve tepkiye yol açmıştır. Bu bağlamda, Myanmar'a yönelik seçici uluslararası ilgi, farklı etnik gruplar arasında "rekabetçi mağduriyet" (competing victimisation) olgusunu ortaya çıkarmıştır.

İç siyasi ideoloji, ikili bir karakter taşımakta; bu durum dışa dönük olarak belirli bir konunun etiketlenmesi, düşmanca atıflar ve panik uyandırma biçiminde tezahür etmektedir. Popülist koşullar altında ise bu süreç önemli ölçüde aşırılaşma eğilimi de gösterebilmektedir.

Genel olarak çatışma ortamlarında, yardım kaynaklarının dağıtımı, "bizim grup" ile "öteki grup" arasında ayırım yapılmasına yönelik teşvikler yaratarak etnik, dinsel ve coğrafi bölünmeleri fiilen daha belirgin hâle getirmektedir (Matelski, 2023).

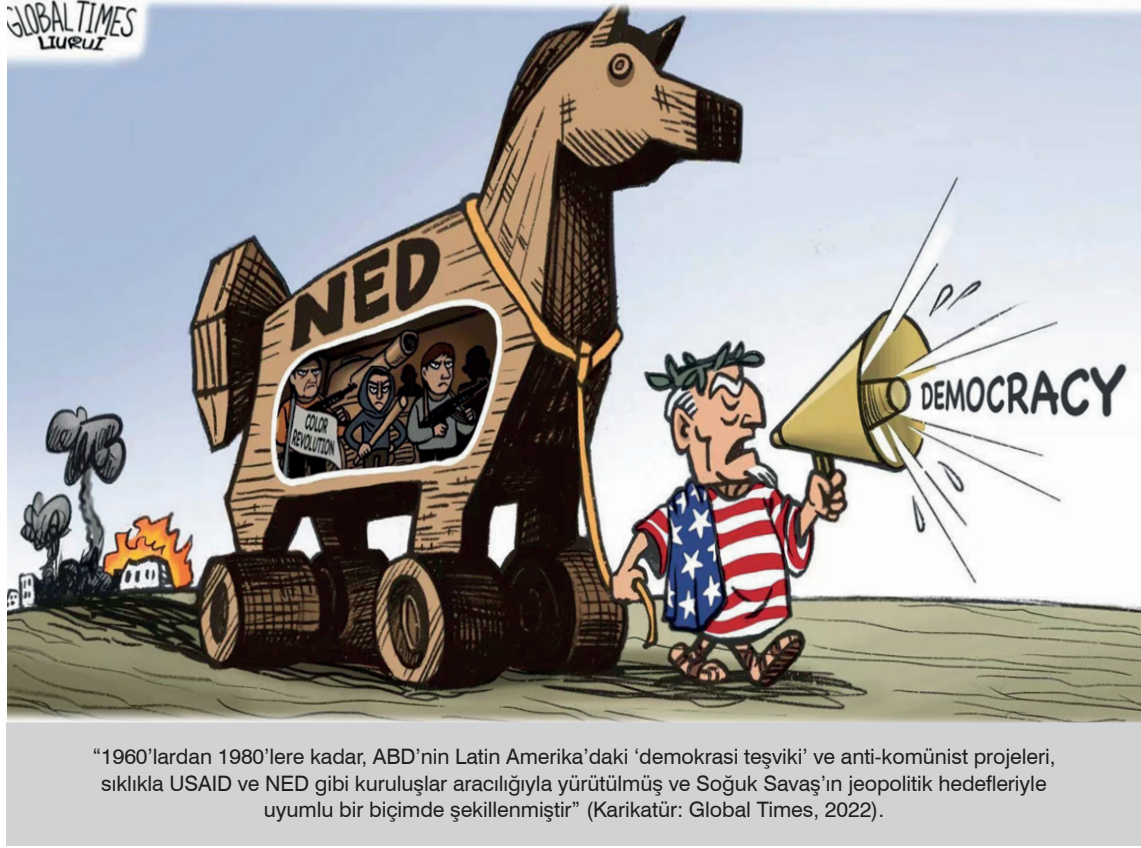
Araçsal Siyasallaşma (Instrumental Politization): İç siyasi aktörler, belirli hedefler doğrultusunda—özellikle seçimler, yasama süreçleri ve diğer iç siyasi faaliyetler bağlamında—kalkınma işbirliğini iç siyasi rekabete dâhil ederek araçsal siyasallaşmayı gerçekleştirmektedir. Bu durum,

esas olarak iç siyasi iktidarın kullanımı ve bu iktidar için rekabet edilmesi biçiminde ortaya çıkmakta; liderlerin faaliyetleri, parlamento seçimleri, yasa yapım ve revizyon süreçleri ile siyasal çıkarların dağılımına ilişkin diğer faaliyetlerde tipik olarak gözlemlenmektedir.

İç siyasi aktörler, uluslararası kalkınma işbirliğini aktif biçimde iç siyasi meselelerle ilişkilendirmekte ve kendi meşruiyetlerini göstermek ya da rakiplerinin (veya rakip siyasal önerilerin) meşruiyetini zayıflatmak suretiyle siyasal mobilizasyon açısından avantaj elde etmeye çalışmaktadır. Siyasal sorunların devamlılığından farklı olarak, araçsal siyasallaşmada kurulan bağlantı daha yapay bir nitelik taşımakta ve bilinçli biçimde siyasi rekabet amacıyla kullanılmaktadır.

Zambiya'ya yönelik yardım projeleri ile seçim siyaseti arasındaki ilişki bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda yardım artık yoksulluk ya da ihtiyaç temeline dayanmamakta; seçim mantığına dahil bir hâl almaktadır. Kalkınma işbirliği, oyların korunması ya da güvence altına alınması için bir araç hâline gelmekte; hükümet ve bağışçı kuruluşlar projeleri siyasi açıdan hassas bölgelere yönlendirmektedir. Rejimin her seçim çevresinde seçmen tercihlerini net biçimde tespit etmekte zorlandığı durumlarda ise, yardımların muhalefet desteğinin yüksek olduğu ya da "salıncak" olarak adlandırılan seçim çevrelerine tahsis edilmesi tercih edilmektedir. Bu mantık, yardımın "en kırılan" gruplara tarafsız biçimde hizmet etmediğini, aksine belirli bir "seçim stratejisi" boyutu taşıdığını göstermektedir (Masaki, 2018).

İdeolojik Siyasallaşma (Ideological Politization): Hedef ülkenin iç siyasetinde ideolojik siyasallaşma düzeyine ulaşan kalkınma işbirliği, iç siyasi ideolojik rekabetin bir parçası hâline gelmektedir. İç siyasi ideoloji, ikili bir karakter ta-

şımakta; bu durum dışa dönük olarak belirli bir konunun etiketlenmesi, düşmanca atıflar ve panik uyandırma biçiminde tezahür etmektedir. Popülist koşullar altında ise bu süreç önemli ölçüde aşırılaşma eğilimi de gösterebilmektedir.

Uluslararası kalkınma işbirliğinin ülke içindeki siyasallaşması araçsal düzeyden ideolojik düzeye geçtiğinde, daha karmaşık kavramsal mücadeleleri ve daha derin iç siyasi çelişkileri içermektedir. Bu tür siyasallaşma, basitleştirilmiş bilişsel süreçler aracılığıyla kitlenin grup kimliğini harekete geçirmekte ve karşıtlıkların uzlaşmaz hâle gelmesine yol açmaktadır. Bu durum çoğu zaman popülist liderlerin strateji ve niyetlerini yansıtmaktadır. Daha da önemlisi, bu iç siyasallaşma ideolojik aşamaya ulaştığında, etkileri genellikle

aktörler tarafından sınırlandırılması güç ve kontrol edilemez bir nitelik kazanmaktadır.

1960'lardan 1980'lere kadar, ABD'nin Latin Amerika'daki "demokrasi teşviki" ve anti-komünist projeleri, sıklıkla USAID ve NED gibi kuruluşlar aracılığıyla yürütülmüş ve Soğuk Savaş'ın jeopolitik hedefleriyle uyumlu bir biçimde şekillenmiştir. Siyasi partilere, sivil toplum girişimlerine ve eğitim programlarına sağlanan finansman yoluyla, bu girişimler ABD ya da Batı merkezli siyasal anlatılarla uyumlu aktörlerin yetiştirilmesini amaçlamıştır. Öte yandan bazı bağlamlarda, anti-komünist düzenin sürdürülmesi adına otoriter müttefikler desteklenmiş ve bu durum hedef ülkelerde ideolojik bölünmelerin derinleşmesine yol açmıştır (McCormick, 2017).

Benzer şekilde Marshall Planı da Amerikan liberalizminin yayılmasının bir aracı olarak görülmüştür. Hem ekonomik yeniden yapılanma girişimi hem de serbest piyasa ilkelerinin, ABD yanlısı siyasal yönelimlerin ve anti-komünist ideolojinin Batı Avrupa'ya aktarılmasının bir aracı olarak işlev gören bu plan kapsamında, Amerika Birleşik Devletleri siyaset ve teknoloji transferlerini, siyasi ve ekonomik yeniden yapılanma söylemleriyle birlikte kullanarak hedef ülkelerin yönetim yapıları ve ideolojik alanları üzerinde etkide bulunmuştur.

Hedef Ülkelerde Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin Siyasallaşmasının Mekanizmaları ve Nedensel Açıklayıcı Faktörler

Bir mekanizma, bütün sistemde ya da alt sistemlerinde belirli değişimleri meydana getirebilen veya engelleyebilen (değiştiren ya da kontrol eden) bir süreci ifade eder (Bunge, 1999). Mekanizmanın varlığı ve işlevi nesnel ve gerçektir; mekanizmaya yönelik ilgi ontolojik bir anlam taşımakta ve nedensel açıklamanın zorunlu bir aşaması olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, bu çalışma büyük güçler tarafından yönlendirilen uluslararası kalkınma işbirliğinin hedef ülkelerin iç siyasetine nasıl yerleştirildiğini anlamak amacıyla, hedef ülkelerde uluslararası kalkınma işbirliğinin siyasallaşmasına ilişkin bir ara mekanizma önermektedir. Böylece farklı ülkelerde ve farklı projelerde iç siyasi müdahalenin derecesindeki farklılıklar açıklanmaya çalışılmaktadır.

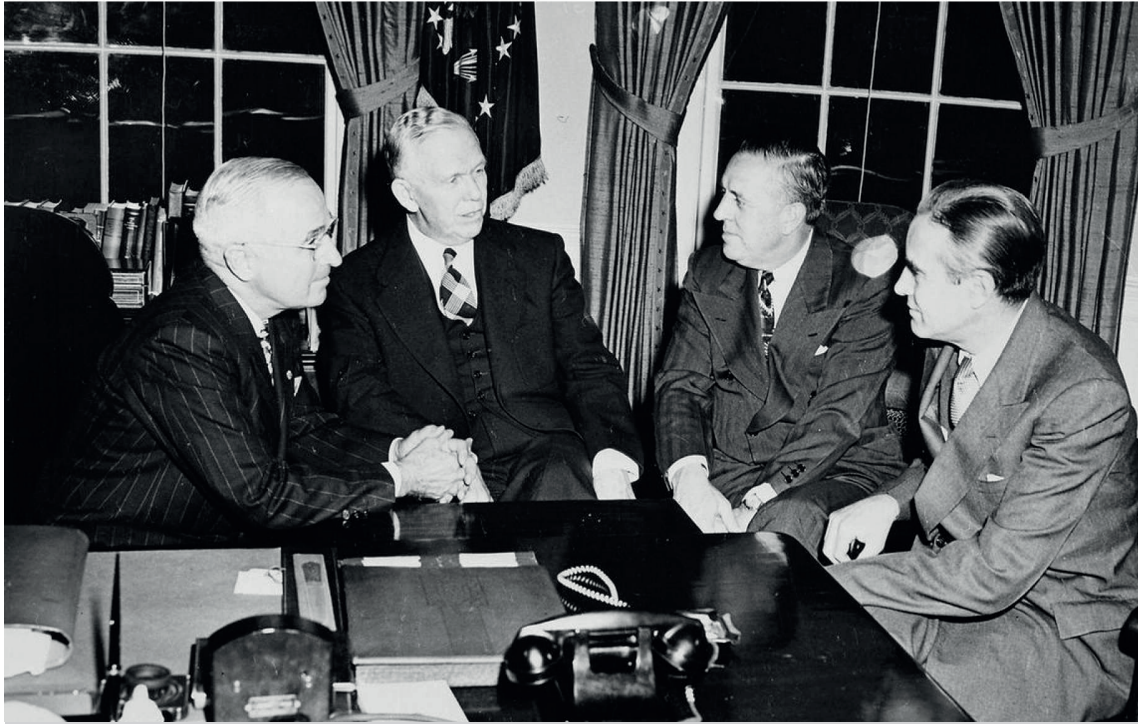
Bu ara mekanizma, neo-klasik realizm sisteminin siyaset analizi yapısını—iç siyaset, dış siyaset karar alma süreçleri ve uluslararası sonuçlar—çerçevesinde ele almaktadır. Aynı zamanda,

iç çıkarlar ve kurumlar araştırma gündemini ve açık ekonomi politiğinin (Open Economic Politics, OEP) bilgi yapısını da bünyesine katmaktadır. Spesifik olarak OEP, neo-klasik ekonomi ve uluslararası ticaret teorisinin varsayımlarını benimserken, siyasi değişkenleri açık biçimde analizlerine dâhil etmektedir. Çıkarlar, açık ekonomi siyasetinin en temel unsurunu oluşturmaktadır; yani bireylerin ya da grupların bir siyasetten nasıl etkilendiğini ifade etmektedir.

Bu modelde, bir siyasetten fayda sağlayan aktörler, çabalarının marjinal maliyeti marjinal faydaya eşit olana kadar, söz konusu siyaseti güvence altına almak için siyasi kaynaklarını (lobi faaliyetleri yoluyla) kullanmaktadır. Buna karşılık, bir siyasetin başkalarının zararına olacak şekilde fayda sağladığını düşünen aktörler ise bu siyasete karşı lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır (Grossman & Helpman, 1994). Bununla birlikte OEP, önceki iç çıkar yaklaşımlarından farklı olarak, yalnızca çıkarların incelenmesinin yeterli olmadığını da kabul etmektedir. Her ne kadar çıkarlar kapsamlı biçimde ele alınsa da bunlar ancak siyasi kurumlar aracılığıyla kırılmakta ve yansıtılmakta; söz konusu kurumlar çoğu zaman siyaset tercihlerinde bağımsız bir etkiye sahip olmaktadır.

OEP çerçevesinde kurumlar, siyasi “büyük piyasada” kullanılan para birimini ve farklı siyasi varlıkların değerini belirlemektedir. Bilgi yapıları ise devletler arasında bir pazarlık platformu olarak görülebilir. İç çıkarlar kurumsal olarak ulusal siyasetlere entegre edildiğinde, devletler birbirlerinin davranışlarını etkilemek ve eylemlerinin toplam sonucunu belirlemek üzere karşılıklı pazarlık süreçlerine girmektedir.

Bu ara mekanizma, kısmen iki düzeyli oyun teorisinin iç aktörler–uluslararası etkileşim karar

"Marshall Planı da Amerikan liberalizminin yayılmasının bir aracı olarak görülmüştür." Soldan sağa, Başkan Harry S Truman, General George Marshall, Paul Hoffman ve Averell Harriman, Oval Ofis'te Marshall Planı'nı tartışırken, 29 Kasım 1948 (Fotoğraf: National WW2 Museum, 2022).

alma modeline dayanmaktadır. Söz konusu ara mekanizma dört temel aşamadan oluşmaktadır: Temas (contact), farklılaşma (differentiation), mobilizasyon (mobilization) ve katılma/pekişme (solidification).

Mekanizmanın genel işleyiş mantığı şu süreç üzerinden açıklanabilir: Büyük güçler tarafından yürütülen uluslararası kalkınma işbirliği, hedef ülkenin iç siyasetine dâhil olur ve iç toplumsal ve siyasal sorunlarla derin bir ilişki kurar (*temas*) → Uluslararası kalkınma işbirliğinin derinleşmesiyle birlikte, iç toplum belirli konular etrafında toplumsal farklılaşmayı biriktirmeye ve yoğunlaştırmaya başlar; bu durum belirli bir toplumsal direnç alanının ortaya çıkmasına yol açar (*farklılaşma*) → İç siyasi elitler bu toplumsal farklılaş-

maya dâhil olur ve aynı zamanda bu farklılaşmayı belirli meseleler etrafında siyasal mobilizasyon gerçekleştirmek için kullanmaya çalışır (*mobilizasyon*) → Belirli konulara ilişkin yüksek düzeyde toplumsal farklılaşma, toplumun uluslararası kalkınma işbirliğine yönelik tutum ve algılarının katılmasına yol açar ve bu durum ideolojik karşıtlığa kadar yükselebilir (*katılma/pekişme*).

Nihayetinde bu süreç, uluslararası kalkınma işbirliğinin iç siyasette yüksek düzeyde siyasallaşmasına neden olmakta ve hedef ülkenin mevcut uluslararası kalkınma işbirliği projelerinden çekilmesine ya da bunları askıya almasına yol açabilmektedir.

Siyasallaşmanın Temel Belirleyicileri aşağıda açıklanmaktadır:

Kamusal Siyaset Sürecinin Açıklığı: Bu çalışma, iç siyasi aktörlerin iç siyasallaşma mekanizmasını harekete geçirmesindeki temel itici gücün, iç siyasi mobilizasyon ihtiyacı olduğunu ileri sürmektedir. Bu siyasi mobilizasyonun gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilmesi için yeterli motivasyona sahip olup olmadıkları ise, daha çok iç siyasi katılımın yapısına bağlıdır. Bu durum, katılabilirlik kapasitesi ve istekliliği üzerinden yansımaktadır (De Vries, Hobolt & Walter, 2021). Kamusal siyaset süreçlerinin düşük düzeyde açıklığa sahip olduğu siyasal sistemlerde, iç aktörler kalkınma işbirliğini siyasi amaçlarla manipüle etme konusunda genellikle yeterli motivasyona sahip değildir. Bu tür bağlamlarda, siyasallaşmanın derece ve kapsamının artırılması yönünde bir eğilim görülmektedir; süreç çoğunlukla araçsal siyasallaşma düzeyinde ya da bunun altında kalmaktadır.

Kamusal siyaset süreçlerinin daha açık olduğu

Kamusal siyaset süreçlerinin daha açık olduğu siyasal sistemlerde ise, daha fazla aktör iç siyasi rekabete katılmakta ve buna paralel olarak siyasi mobilizasyon fırsatları da önemli ölçüde artmaktadır.

siyasal sistemlerde ise, daha fazla aktör iç siyasi rekabete katılmakta ve buna paralel olarak siyasi mobilizasyon fırsatları da önemli ölçüde artmaktadır. Özellikle ASEAN ülkeleri dâhil olmak üzere “Küresel Güney” ülkelerinde, siyasal sistemlerin etkinliğinin ve demokratik işleyiş düzeyinin görece sınırlı olması, popülizm ve diğer aşırı ideolojilerin etkisiyle birleştiğinde, daha yoğun

ve kimi zaman daha düzensiz ve irrasyonel siyasi mobilizasyon süreçlerine yol açmaktadır (Kasuya & Tan, 2024).

İç siyasi katılım, mekanizmanın işleyişinde çetirdek mekanizmanın elit toplumsal mobilizasyon düğümünde ve yardımcı mekanizmanın elit konu farklılaşması düğümünde daha belirleyici bir rol oynamakta; böylece konuların siyasi mobilizasyon amacıyla kullanılıp kullanılmadığına ilişkin temel motivasyon sorusuna yanıt vermektedir.

İç Siyasal Bölünme: Siyasal bölünme, siyasal merkezkaç gücün derecesine odaklanmakta ve iki türde ele alınmaktadır: şiddetli siyasal bölünme (merkez-yerel yönetimler arasındaki ciddi çelişkiler, etnik çatışmalar) ve zayıf siyasal bölünme (güçlü merkezîyetçilik, görece homojen etnik gruplar ve toplumsal sınıflar). Siyasal bölünmenin daha şiddetli olduğu ülkelerde, kalkınma işbirliği projeleri merkez ve yerel yönetimler ile etnik gruplar arasındaki rekabetten daha fazla etkilenmekte ve bu rekabet tarafından kesintiye uğratılabilmektedir. Yerel yönetimler ya da etnik gruplar, siyasi maliyetleri yükselterek daha fazla tazminat, yatırım ya da altyapı desteği elde etmeye çalışmaktadır.

Ancak bu tür bir oyun, siyasi ajitasyon ve kitlesel mobilizasyonu ortamında, yerel ve etnik aktörler tarafından siyasal amaçlarla daha kolay biçimde abartılmakta ve araçsallaştırılmaktadır. Yerelleşme (localization), siyasal bölünmenin temel tezahürü olarak, yerel siyasetin kurumsal ya da gayriresmî güç kanalları aracılığıyla merkezî hükümetin kamusal karar alma süreçlerini etkilemesi ve bunlara müdahale etmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda siyasal bölünme, kalkınma işbirliği projelerinin siyasallaşmasının temel itici unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

“Büyük güçler arasındaki rekabet, uluslararası kalkınma işbirliği konusundaki iç dinamikleri etkilemektedir”
(Fotoğraf: DGAP, 2022).

Büyük Dış Güçlerin Rekabetçi Davranışı: Dış bir büyük gücün, merkezî bir güç tarafından yürütülen uluslararası kalkınma işbirliğini büyük güçler arası jeopolitik rekabetin bir tezahürü olarak görüp görmemesi ve buna karşı rekabetçi önlemler alması, iç siyasallaşma mekanizmasının itici gücünü doğrudan etkileyebilmektedir. Bu tür davranışlar temelde üç biçimde ortaya çıkmaktadır.

Birincisi, doğrudan rekabet ve karşı koyma amacıyla alternatif kalkınma işbirliği projeleri önerilmesi; böylece diğer büyük güçler tarafından yürütülen mevcut kalkınma işbirliği proje-

lerinin baskılanması ve hedef ülke toplumunun kazanılmaya çalışılmasıdır.

İkincisi, örtük yöntemler ve medya üstünlüğü kullanılarak sorunların üretilmesi ve çelişkilerin teşvik edilmesi; bu yolla diğer büyük güçlerin öncülük ettiği mevcut kalkınma işbirliği projelerinin inşa ortamının zayıflatılmasıdır.

Üçüncüsü ise hedef ülkedeki iç siyasi güçlerin finanse edilmesi ve desteklenmesidir.

Bu üç biçim, dış büyük güçlerin rekabetçi davranışlarının da kaçınılmaz olarak hedef ülkelerin iç siyaseti tarafından şekillendirildiğini ve bu süreçten etkilendiğini göstermektedir.

Hedef Ülkelerde Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin Siyasallaşması

Küresel Güney bağlamında uluslararası kalkınma işbirliği, yalnızca ekonomik yardım ve teknik destekle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda alıcı ülkelerin iç siyasi süreçlerine kaçınılmaz biçimde dâhil olmakta ve bir tür “işbirliği–karşıtlık” dinamiği üretmektedir. Karşılaştırmalı siyaset perspektifinden bakıldığında, Güneydoğu Asya ülkeleri bu yapısal gerilimi anlamak ve doğrulamak açısından zengin ampirik bulgular sunmaktadır.

Bölgede kalkınma sorunları varlığını sürdürmekte; ülkeler arasında dengesiz sonuçlar ve farklılaşmış özellikler ortaya çıkmaktadır. Kalkınma sorunlarından en yoğun biçimde etkilenen ülkelerde, yapısal koşullar ile durumsal uyarıcıların üst üste binmesi, kalkınma işbirliğinin ideolojikleşmesine yönelik siyasi mekanizmayı harekete geçirmiş ve işbirliğinin karmaşıklığını daha da artırmıştır. Buna karşılık bazı ülkeler ise kalkınma işbirliğinin siyasallaşma eğilimini etkili biçimde kontrol altına alarak, dış modernleşme unsurlarını içselleştirmek için daha elverişli koşullar yaratabilmiştir.

“İşbirliği–Çatışma” Modeli ve Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin İmkânsız Üçlemesi: “Küresel Güney”de kalkınma işbirliğinin verimsizliği ve sürdürülemezliği çoğu zaman iç siyasi mobilizasyon ile yapısal gerilimden kaynaklanmaktadır. Bu durum, kültürel düzeyde, yerel imkânlara duyulan güven ile dışarıdan aktarılan unsurlar arasındaki güven boşluğu şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu “işbirliği–çatışma” modeli, kalkınma işbirliğinin yapısal ikilemini oluşturmaktadır. Çatışmacı unsurun birikmeye ve güçlenmeye devam etmesi hâlinde, kalkınma işbirliği giderek daha fazla ideolojik bir nitelik kazanmakta ve iç siyasi mücadelelerin bir parçası hâline gelmekte; bu durum ise etkinliğini ve sürdürülebilirliğini ciddi

biçimde zayıflatmaktadır.

Mobilizasyon yapısı perspektifinden bakıldığında, uluslararası kalkınma işbirliğinin siyasallaşması ve ideolojikleşmesi esas olarak üç yapısal koşul tarafından yönlendirilmektedir. Birincisi, demokratik kurumsal yapı, yerel elitler arasında bölünmenin ortaya çıkmasına imkân tanımakta ve elitlerin siyasi mobilizasyon amacıyla gündem yaratmaları için başlangıç itici gücü sağlamaktadır. İkincisi, siyasi bölünmenin yerelleşmesi, bölgesel ve etnik elitler ile daha geniş kitleler açısından çıkar temelli ve kimliksel teşvikler sunmakta; bu durum, büyük güçler tarafından yönlendirilen uluslararası kalkınma işbirliğinin siyasallaşmasını daha örgütlü ve radikal bir hâle getirmektedir. Son olarak, büyük güçler arasındaki jeopolitik rekabetin müdahalesi, bir büyük güç tarafından yürütülen kalkınma işbirliği faaliyetlerinin karşıt bir büyük güç tarafından antagonize edilmesine ve etiketlenmesine yol açmakta; böylece kalkınma işbirliği projelerine ilişkin anlaşmazlıklar ideolojik bir uyumsuzluğa dönüşmektedir.

Bu çerçevede, siyasi fırsat yapısı kuramı, kalkınma işbirliğinin siyasallaşma sürecini anlamaya yönelik tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır. Siyasi fırsat yapısını ortaya çıkaran ve genişleten sarsıcı olaylar (toplumsal protestolar, seçim değişimleri, proje kazaları, şiddet içeren çatışmalar vb.), siyasallaşmanın temel tetikleyicileri olarak değerlendirilebilir. Siyasi fırsat yapısı kuramı, toplumsal direniş çalışmalarında önemli bir kavram olup, bir toplumda siyasi katılımın, kurumların ve iktidarın açıklık derecesini değerlendirmek ve açıklamak amacıyla kullanılmaktadır (Tilly, 1978). Siyasi fırsatların durumu, siyasi çevredeki yapısal faktörlerin toplumsal hareketler ve direniş siyaseti için elverişli bir alan sunup sunmadığına bağlıdır. Ayrıca siyasi fırsatlar durumsal nitelikler taşımakta olup, genişlemesi ya da daralması belirli

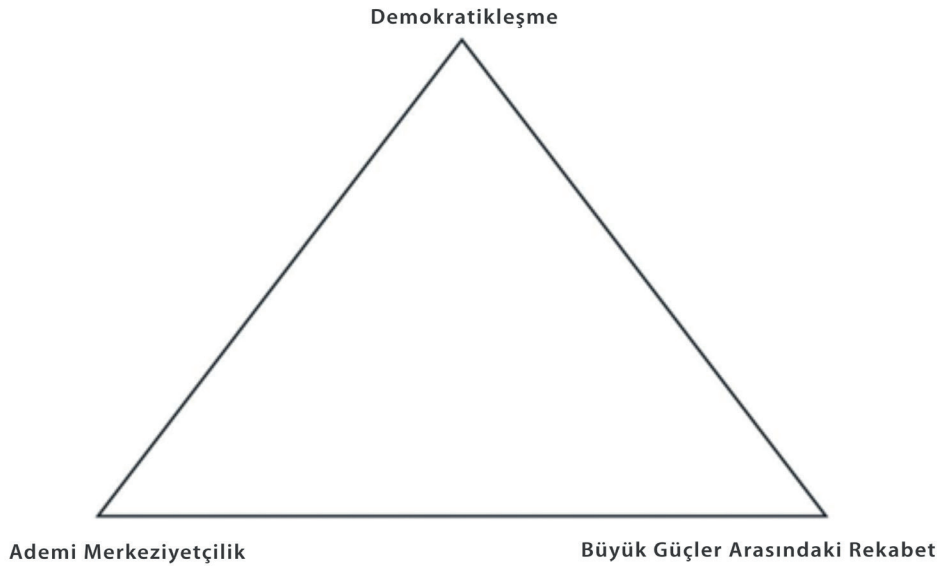
koşullardan etkilenmektedir. Bu çalışma, kalkınma işbirliğinin siyasallaşmasının durumsal hassasiyet taşıdığını savunmakta ve siyasal fırsatların analizini, kalkınma işbirliğine duyulan güveni etkileyen ve işbirliği projeleri ile iç siyasal duygular arasında çatışma yaratan olaylara odaklandırmaktadır. Söz konusu olaylar, kalkınma işbirliğinin ideolojikleştirilmesini teşvik etmede temel bir rol oynamaktadır.

Yukarıdaki analizler doğrultusunda bu çalışma şu hipotezi ileri sürmektedir: Kamu siyaseti yapım süreci yüksek düzeyde açık ve demokratik olduğunda, siyasal bölünmeler belirgin bölgesel özellikler sergilediğinde ve büyük güçler yerel düzeyde yoğun bir jeopolitik rekabet içine girdiğinde, uluslararası kalkınma işbirliği süreci yüksek derecede ideolojikleştirilmeye açık hâle gelmekte ve kutuplaşma eğilimi göstermektedir. Bu bağlamda, tetikleyici olaylar söz konusu bölünmenin şiddetini daha da artırarak işbirliğinin etkinliğini

ve sürdürülebilirliğini ciddi biçimde sınırlamakta; dış işbirliği ve yardımın uzun süre boyunca sorunsuz biçimde hayata geçirilmesini zorlaştırmakta ve sonuç olarak “kalkınma işbirliğinin imkânsız üçlemesi”nin oluşmasına yol açmaktadır.

Düzenli Demokrasi ve Araçsal Siyasallaştırma: Kurumsal Siyasal Oyunlar: Bazı ülkeler, uluslararası kalkınma işbirliğini hedef ülkedeki içsel yapısal düzensizlik ya da kurumsal kırılıktan kaynaklanan ideolojik bir çatışma olarak ele almanın ötesine geçerek, belirli kurumsal düzenlemeler ve siyasal oyunlar aracılığıyla bu işbirliğini iç siyasal mantığın bir parçası hâline getirmektedir. Bu durumda ortaya çıkan siyasallaştırma araçsal nitelik taşımaktadır. Söz konusu siyasallaştırma, kurumsal bir başarısızlığı ya da kalkınma işbirliğinin tıkanmasını yansıtmak yerine, iç siyasetin dış kalkınma işbirliğine uyum sağlama kapasitesini göstermektedir.

Şekil 1. Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin İmkansız Üçlüsü

(Şekil: Fang, C. & Wang, W., 2026)

Araçsal siyasallaştırmanın koşulları üç olası yön altında ele alınabilir. Birincisi, iç siyasette kamu siyaseti sürecinin ya da siyasal fırsat yapısının kapanmasına yönelik nesnel koşulların bulunmasıdır; bu durumda “imkânsız üçleme” geçerliliğini yitirmektedir. Demokratik sistemleri daha dayanıklı olan ülkelerde seçim döngüsü ve kamuoyu alanı siyasallaşma için bir platform sunsa da, kurumsal dayanıklılık bir tür “soğutma mekanizması” işlevi görmektedir. Hukuk kuralları ve yerleşik teamüller çok partili rekabeti sınırlandırmakta; dış siyaset ve dış işbirliği meseleleri “sokak siyaseti” yerine “parlamentarleşmiş” bir biçimde ele alınmaktadır. Bürokratik yapı görece tarafsız ve profesyonel olup, dış kalkınma projelerini “siyaset dışılaştırılmış” bir biçimde ilerletebilmekte; böylece yapısal çatışmalar yerine siyasal çıkarların yeniden dağıtımını sağlanabilmektedir. Ayrıca istikrarlı ve merkezileşmiş bir siyasal yapı altında, uluslararası kalkınma işbirliğinin yol açtığı toplumsal farklılaşma sınırlı kalmakta; muhalefetin ya da toplumsal grupların mobilizasyon kapasitesi zayıf olmakta ve siyasal fırsatlar daralmaktadır.

İkincisi, yapay siyasal stratejilerin kullanılmasıdır. Siyasal destek arayışı, kaynakların dağıtımını, meşruiyetin güçlendirilmesi ya da muhalif aktörlerin hedef alınması gibi amaçlarla uluslararası işbirliği projeleri araçsallaştırılmaktadır. Bu projeler çoğu zaman “devlet kapasitesi” ve “uluslararası prestij” sembolleri olarak yeniden paketlenmekte; bu durum özellikle demokratik sistemleri daha dayanıklı olan ülkelerde daha yaygın biçimde görülmektedir. Demokratik sistemler altında, söz konusu projeler iktidar partisi açısından bir “başarı anlatısı” inşa etmenin temel malzemesi hâline gelmektedir.

Örneğin, Malezya’da Pakatan Harapan hükümetinin Doğu Kıyısı Demiryolu Hattı projesini

yeniden müzakere etmesi ya da Endonezya’da Joko Widodo hükümetinin Cakarta-Bandung Yüksek Hızlı Demiryolu’nu ülkenin modernleşme imajını sergilemek için temel bir platform olarak kullanması, “Kuşak ve Yol” projelerinin siyasal olarak yeniden çerçevelenmesine örnek teşkil etmektedir. Bu yaklaşım, işbirliğinin kendisini reddetmemekte; ancak “söylem egemenliği” üzerindeki denetimi özellikle vurgulamaktadır (Kuik, 2021).

Güneydoğu Asya’da Kuşak ve Yol Girişiminin İdeolojikleştirilmesi

Filipinler’de Durdurulan Subic-Clark Demiryolu Projesi

KYG’nin önemli bir bileşeni ve Duterte yönetiminin “İnşa Et, İnşa Et, İnşa Et” stratejisinin bir parçası olan Subic-Clark Demiryolu projesi, Subic Körfezi ile Clark Uluslararası Havalimanı’nı birbirine bağlayarak Luzon’daki lojistik verimliliğini artırmayı amaçlıyordu (Chao, 2020). Subic-Clark Demiryolu, Filipinler’in Luzon bölgesinde inşaatı devam eden, toplam uzunluğu 71 kilometre olan bir yük demiryoludur. Tamamlandığında, liman-demiryolu-hava çok modlu taşımacılığı mümkün kılacak, Luzon’un temel ekonomik bölgesindeki lojistik maliyetlerini azaltacak ve Filipinler’deki Kuzey Hattı Demiryolu ile bağlantı sağlayacaktır. 16 Ocak 2021’de Filipinler Ulaştırma Bakanlığı, Çinli şirketlerle 940 milyon dolarlık bir ticari sözleşme imzaladı ve bu, o tarihte Çin ile Filipinler arasındaki en büyük hükümetler arası işbirliği projesi oldu.

Marcos Jr. yönetimi 2022’de göreve başladık-tan sonra, Manila stratejik yönelimini hızla değiştirdi ve Çin tarafından finanse edilen altyapı projelerini kapsamlı bir şekilde yeniden değer-

lendirmeye başladı. Bu siyaset değişikliği, nihayetinde KYG ile bağlantılı birkaç projenin askıya alınmasına ve bunların ABD ve müttefikleri tarafından yürütülen alternatif kalkınma planlarıyla kademeli olarak değiştirilmesine yol açtı. Özellikle Marcos hükümeti, Çin'in desteklediği büyük projeler üzerinde geniş çaplı bir "gözden geçirme" gerçekleştirdi ve bu, Çin ile kalkınma işbirliği müzakerelerinin sonlandırılmasına ve Subic-Clark Demiryolu dahil üç demiryolu projesinin iptal edilmesine yol açtı. Filipinli yetkililer, iptali Çin'in finansal taahhütlerinin yetersizliği olarak nitelendirirken, daha "güvenilir" olduğu iddia edilen finansman kaynaklarına yöneldi. Aynı yıl Filipinler, Güney Çin Denizi'nde

ortak enerji arama konusunda Çin ile ikili müzakereleri de sonlandırarak, kalkınma işbirliğinin önceki pragmatik ilişkilerden ayrıldığını bir kez daha gösterdi.

Marcos yönetiminin 2022 yılında Subic-Clark Demiryolu da dahil olmak üzere Çin tarafından finanse edilen birkaç projeyi gözden geçirmesinin ardından, önemli bir ilerleme kaydedilmedi. Hükümet, o zamandan beri Japonya'nın desteklediği Kuzey-Güney Banliyö Demiryolu projesini başlattı ve bu proje Subic-Clark Demiryolu'nun işlevini kısmen yerine getiriyor, ancak ilerleme sınırlı kalıyor. Bu durum, kalkınma işbirliğinin "imkansız üçlüsünü" yansıtıyor ve üç yapısal gerilimi ortaya koyuyor.

İlk olarak, Filipinler'in demokratik yapısı ve popülist ortamı, siyasi elitlerin kalkınma sorunları yaratmaları ve ideolojik mobilizasyon yapmaları için fırsatlar sunarak, iç siyasi alanda önemli bölünmelere yol açtı. Muhalefet milletvekilleri, finansman koşulları konusundaki anlaşmazlıkları istismar ederek, "Çin liderliğindeki inşaat + ipotek maddesi" önerisini Filipinler'in ulusal egemenliğini zedeleyen bir tür yeni sömürgecilik olarak eleştirdiler. Yurt içi siyasi teşviklerle hareket eden Filipinli siyasetçiler, Çin ile Filipinler arasındaki finansman koşullarına ilişkin anlaşmazlıkları defalarca büyüttüler ve Çin liderliğindeki inşaat ve kredi teminat düzenlemelerini, Filipinler'in egemenliğini tehdit ettiği iddia edilen bir "neo-sömürgecilik" biçimi olarak çerçevelediler. Bu söylemler, ülke içinde KYG projelerine yönelik olumsuz bir kamuoyu oluşturdu. Siyasi kazanç elde etmek için bazı milletvekilleri, Duterte yönetiminin KYG'ye katılımını Güney Çin Denizi meselesinde stratejik bir "taviz" veya 'fedakarlık' olarak nitelendirdi, işbirliği sürtüşmelerini kasıtlı olarak abarttı ve "borç tuzağı" veya "taahhüt tuzağı" gibi kavramlar oluşturdu. Çin, jeopolitik tavizler elde etmek için yatırımları kullandığı şeklinde tasvir edilirken, Japonya ve diğer ortakların imtiyazlı kredileri daha az riskli ve daha şeffaf olarak gösterildi, bu da Çin'in "güvenilmez bir ortak" olduğu imajını pekiştirdi (Yang, 2023). Medya kuruluşları ve yerel STK'lar, "Çin'in yatırım nüfuzu"na yönelik kamuoyunun güvensizliğini artırdı, hatta Çin'in Filipinler'in elektrik tedarikini "uzaktan kontrol edebileceğini" iddia etti. Bu, "geçmişten kopuyoruz" ve "yeni bir dönemi kucaklıyoruz" mesajını veren bir siyasi söylem ortamı yaratıyor. Bu kamuoyu baskısı, sonunda ulusal gündem olarak kurumsallaştı ve projeye karşı yoğun siyasi muhalefete yol açarak, demokratik sistem içindeki

siyasi elitler arasındaki çatışmalar nedeniyle dış işbirliğinin siyasallaştığını gösterdi.

ABD, Asya Güven Artırma Girişimi Yasası (ARIA) aracılığıyla Filipinler'e altyapı yardımı sağladı ve Çin'e olan bağımlılığını azaltması için baskı uyguladı.

İkincisi, Filipinler'in son derece yerelleştirilmiş yönetim sistemi, kaynak kontrolü ve çıkar rekabetindeki asimetrisi daha da şiddetlenerek projeye yapısal engeller yarattı. Subic Bay Metropolitan Authority (SBMA) merkezi bir devlet kurumudur. Aynı zamanda, Clark Development Corporation (CDC) Pampanga eyaletindeki yerel güçlerin etkisinde olduğundan, çıkarların koordinasyonunda zorluklar yaşanmaktadır. SBMA, limanın geliştirilmesi için yabancı yatırımların çekilmesini desteklerken, Pampanga eyaleti yerel istihdama öncelik vermesini talep etti. Yerel siyasetçiler ve etnik çıkar grupları, kaynaklar, yetki ve gelirler üzerindeki kontrolü merkezi hükümete veya yabancı şirketlere "devretmek" istemiyorlardı. Arazi edinimi ve çevresel onaylar gibi konular yoğunlaştı ve bazı sakinler, çevre örgütlerinin desteğiyle protestolar başlattı. Bazı eleştirmenler, projenin "gereksiz" veya önceliklerinin yanlış belirlendiğini savunuyor (örneğin, Pinoy Gumising Ka örgütü, Subic ve Clark'ı birbirine bağlayan bir otoyol olduğu için projeyi "gereksiz... kalkınmaya aykırı" olarak nitelendiriyor). Bu yerel eleştiriler, projenin aynı zamanda yerel elitler ile toprak sahipleri/halk arasında, bölgeler arasında ve altyapı öncelikleri arasında iç siyasi bölünmelere de yol açtığını

göstermektedir. Hükümetin bunu istihdam yaratma, modernizasyon ve büyüme olarak çerçeveleme çabası, yerel şikayetleri göz ardı etmekte veya kesişmektedir. Genel olarak, bu yerel engeller kurumsal engellere dönüştü; örneğin, 2021'de Pampanga İl Meclisi, demiryolunun koruma altındaki ekolojik bir alandan geçmesine karşı bir karar aldı ve bu da güzergâhın değiştirilmesini ve maliyetlerin artmasını gerektirdi. Yerel yönetim bu durumu, merkezi hükümetten daha yüksek bir mali pay talep etmek için kullandı.

Son olarak, Güneydoğu Asya'da ABD'nin müttefiki ve Hint-Pasifik stratejisinde ön saflarda yer alan bir ülke olarak Filipinler'in dış işbirliği projeleri kaçınılmaz olarak ideolojik bir boyut kazandı. 2020'den bu yana, kongredeki değişim ve dış güçlerin yoğunlaşan müdahalesinin ardından, Güney Çin Denizi sorunu bir kez daha Filipinler'in Çin'e yönelik resmi söyleminin mer-

kezinde yer aldı. Özellikle Kongre içindeki siyasi güçler, KYG ile ilgili altyapı işbirliğini giderek daha fazla jeopolitik bir yük olarak çerçevlendirdi, bu tür projelerin olumsuz stratejik yan etkilere yol açabileceği konusunda uyarıda bulundu ve dış siyasette bu girişime derinlemesine katılımı açıkça reddetti (Tilly, 1978). ABD, Asya Güven Artırma Girişimi Yasası (ARIA) aracılığıyla Filipinler'e altyapı yardımı sağladı ve Çin'e olan bağımlılığını azaltması için baskı uyguladı. 2023 yılında, ABD Uluslararası Kalkınma Finans Kurumu (DFC), Filipinler'deki limanların modernizasyonu için finansman taahhüdünde bulunarak, Çin'in Subic Körfezi'ndeki etkisini doğrudan dengeledi. Aslında, uluslararası ortakların (ABD, Japonya, İsveç) katılımı finansmanın ötesine geçerek teknik yardım, kurumsal/yasal çerçevelerin incelenmesi, sinyal sistemi hibeleri vb. alanları da kapsamaktadır.

Filipinler, Güney Kore ve ABD'nin ekonomik yatırımlarının desteğiyle Subic Körfezi'nde HD Hyundai Heavy Industries, Filipinler'in yeni tersanesinin açılışını yaptı (Fotoğraf: USNI, 2025).

Örneğin, sinyal ve operasyonel modeller üzerine bir fizibilite çalışması için İsveç tarafından verilen hibe. USTDA aracılığıyla sağlanan ABD yardımı, altyapıyı salt ticaret/ulaşımdan ziyade liberal-demokratik/müttefik değerlerle uyumlu hale getirerek “özgür ve açık Hint-Pasifik bölgesi” ifadesini vurgulamaktadır. “Değerlerin” yerleştirilmesi, projenin tarafsız olmadığı anlamına gelir: yönetim, ortaklıklar, ittifaklar ve tedarik zinciri dayanıklılığı gibi ideolojik çerçeveleri taşır. Bu dış jeopolitik rekabet, başlangıçta tekil bir kalkınma işbirliği projesini çok taraflı rekabetin stratejik bir sembolüne dönüştürerek projenin sürdürülebilirliğini ve yürütülmesini önemli ölçüde zayıflatmıştır.

Myanmar’daki Myitsone Hidroelektrik Projesi’nin Sonlandırılması

Myitsone Hidroelektrik Projesi’nin askıya alınması, Myanmar’ın demokratik geçiş sürecinin karmaşık dinamiklerini, özellikle de dış etkiler ile iç gelişmeler arasındaki etkileşimi vurgulayarak “imkansız üçlü” kavramını yansıtmaktadır. 2006 yılında başlatılan ve China Power Investment Corporation tarafından yürütülen 3 milyar dolarlık Çin-Myanmar projesi, demokratik reformlar, merkezi ve yerel gerilimler ve büyük güç dinamikleri nedeniyle 2011 yılında Cumhurbaşkanı Thein Sein tarafından askıya alınmıştır. Dünyanın en büyük 15. hidroelektrik santrali olan projenin inşaatı resmi olarak Aralık 2009’da başlamıştır. Bu proje, Myanmar Elektrik Enerjisi Bakanlığı, China Power Investment Corporation ve Myanmar’ın Asia World Company şirketinden oluşan bir konsorsiyum tarafından ortaklaşa yatırımı yapılmış ve inşa edilmiştir. Toplam 6 milyon kilovatlık kurulu gücüyle, Myanmar’a yıllık ortalama 30,8 milyar kilovat-saat elektrik sağlayabilir. Yurt içi talebi karşı-

ladıktan sonra, fazla elektrik komşu ülkelere ihraç edilecektir.

Projenin durdurulması, Myanmar’ın siyasi liberalleşmesiyle aynı zamana denk geldi. 2011’den sonra, ademi merkezîyetçilik siyasi alanı genişletti, STK’ların ve sivil toplumun Çin’in yatırım projelerine yönelik eleştirilerini güçlendirdi ve böylece konuyu siyasallaştırdı. Proje, kamuoyunun duygularının ve ulusal egemenliğin sembolü haline geldi. 30 Eylül 2011’de, Myanmar’ın dönemin Cumhurbaşkanı Thein Sein, “hükümetin halkın iradesine uygun hareket etme sorumluluğu olduğunu” gerekçe göstererek Myitsone Barajı projesinin askıya alındığını duyurdu. Uluslararası toplum bu hamleyi Myanmar’ın siyasi reform ve demokratikleşme sürecinde sembolik bir dönüm noktası olarak yorumladı.

Myitsone Hidroelektrik Projesi, Myanmar’ın kuzeyindeki Kachin Eyaleti’nde Nyamai ve Mali nehirlerinin birleştiği ve Irrawaddy Nehri’ni oluşturduğu noktada planlanan büyük ölçekli bir baraj ve hidroelektrik geliştirme projesidir. Yerel siyasi parçalanma ve kimlik siyaseti çatışmaları daha da şiddetlendirdi. Proje alanları, benzersiz dini ve kültürel öneme sahip olan ve merkezi hükümete karşı uzun bir siyasi muhalefet geçmişi olan etnik bölgelerde (Kachin Eyaleti, Rakhine Eyaleti, Shan Eyaleti ve Chin Eyaleti gibi) bulunuyordu. Merkezi hükümet, kaynakları ve uzlaşmayı başaramadı, bu da etnik silahlı gruplar, yerel topluluklar ve dini örgütlerin yoğun tepkilerine yol açtı. Bu yerel çıkar yapısı, merkezi hükümete ve Çin’in işbirliği projelerine karşı yaygın bir direniş ve şüpheye yol açarak, yerel yönetim düzeyinde kalkınma işbirliğini ciddi şekilde engelledi. Kachin halkı genel olarak, projenin yerel görüşlere yeterince danışılmadığını ve bölgeye çevresel ve sosyal riskler getirdiğini düşünüyordu. Etnik siyasi parçalanma, yerel sosyal mobilizasyonun “kimlik siyaseti” boyutunu güç-

lendirdi. Myitsone, Kachin halkı için yerel hakları savunmak ve merkezi baskıya karşı çıkmak için bir sembol haline geldi. Bu bölgesel siyasi parçalanma ve kimlik mobilizasyonu, kalkınma işbirliği için doğrudan yapısal bir engel oluşturdu (Kiik, 2016).

Myanmar Çin'e olan bağımlılığını azalttıkça, Batı ülkeleri desteğini artırdı. Proje, "Çin tarafından dayatılan eşitsiz işbirliği" olarak çerçevlendi ve kalkınma işbirliğini ideolojik bir çatışmaya dönüştürdü, böylece güveni zedeledi.

Sınırlı Siyasallaşma ve Güneydoğu Asya'da KYG'nin İlerlemesi

Kalkınma işbirliğinin siyasallaşmasının tüm örnekleri, "imkansız üçlü"ye benzer kurumsal gerilimler şeklinde ortaya çıkmaz. Malezya ve Endonezya gibi sağlam kurumsal dirençle karakterize

edilen bazı demokrasilerde, dış işbirliği projeleri iç siyasete karışmış olsa da, esas olarak araçsal siyasallaşma sergiler. Bu, dış işbirliğini kamu siyaseti, partizan rekabet ve devlet kurma çabalarına stratejik olarak entegre etmeyi gerektirir ve böylece yönetimin meşruiyetini, kaynak tahsisini ve siyaset gündemi yönetimini güçlendirir. Bu ülkelerin demokratik çerçeveleri içindeki siyasi farklılıklara rağmen, "parlamentarleşme" ve "teknokratlaşma" mekanizmalarının varlığı bir tampon görevi görerek, kalkınma projelerinin devamlılığını sağlamak için bu projelerin düzenlenmesini ve yeniden şekillendirilmesini mümkün kılar.

Aslında, bu iki kavram, bazı demokrasilerin (örneğin Malezya, Endonezya) yıkıcı ideolojik çatışmalara sürüklenmeden, dış işbirliği projelerinin siyasallaşmasını "araçsal siyasallaşma" düzeyinde tutabilmelerini açıklayan temel mekanizmalardır.

"Myitsone, Kachin halkı için yerel hakları savunmak ve merkezi baskıya karşı çıkmak için bir sembol haline geldi" (Fotoğraf: Myanmar Now, 2025).

Bu kavramlar, bazı demokrasilerin (örneğin Malezya, Endonezya) yıkıcı ideolojik çatışmalara sürüklenmeden dış işbirliği projelerinin siyasallaşmasını “araçsal siyasallaşma” düzeyinde sınırlayabilmelerini açıklayan temel mekanizmalardır. Bu kavramlar, dış işbirliği programları karşısında demokratik kurumsal direncin “tamponları” ve “soğutucuları”dır. Parlamenterleşme, aksi takdirde sokak protestolarına, sosyal hareketlere veya yoğun popülist mobilizasyona yol açabilecek tartışmalı konuların (örneğin, Çin tarafından finanse edilen demiryolları ve limanlar gibi büyük ölçekli altyapı projeleri) kurumsallaşmış kanallar aracılığıyla parlamento (Kongre), komite oturumlarına, sorgulama sürecine ve bütçe görüşmelerine aktarılması ve burada tartışılması ve ele alınması sürecini ifade eder. Konular “sokak siyaseti”nden “parlamento siyaseti”ne geçer.

Teknokratlaşma, kalkınma işbirliği projelerinin karar alma, değerlendirme, uygulama ve izleme süreçlerinin, siyasetçiler veya siyasi partiler tarafından doğrudan yönetilmek yerine, nispeten tarafsız ve profesyonel bir teknokratik sistemin (örneğin, Maliye Bakanlığı Planlama Dairesi, Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı Teknik Dairesi, Ulusal Kalkınma Planlama Ajansı, bağımsız danışmanlık şirketleri vb.) yönettiği süreci ifade eder.

Teknokratlaşma, kalkınma işbirliği projelerinin karar alma, değerlendirme, uygulama ve izleme

süreçlerinin, siyasetçiler veya siyasi partiler tarafından doğrudan yönetilmek yerine, nispeten tarafsız ve profesyonel bir teknokratik sistemin (örneğin, Maliye Bakanlığı Planlama Dairesi, Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı Teknik Dairesi, Ulusal Kalkınma Planlama Ajansı, bağımsız danışmanlık şirketleri vb.) yönettiği süreci ifade eder. Projeler “siyasetten arındırılır” ve teknoloji, fizibilite ve finansal getiri konularına dönüştürülür.

Daha dirençli Güneydoğu Asya demokrasilerinde (örneğin Malezya ve Endonezya), parlamenterleşme en tartışmalı siyasi anlaşmazlıkları parlamento salonlarında tutmuştur. Bunun yanı sıra, teknokratlaşma, profesyonel veriler ve uluslararası standartlarla bu tartışmaları yatıştırılmış ve böylece KYG projelerinin diplomatik-jeopolitik risklerini, iç siyasette yönetilebilir maliyetlere dönüştürmeyi başarmıştır. Bu ikisi birlikte, KYG'nin diplomatik-jeopolitik tehlikelerini kontrol edilebilir iç siyasal maliyetlere dönüştürmeyi başararak “sınırlı siyasallaşma” koşulları altında Girişim kapsamındaki projelerin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesini sağlamıştır.

Malezya Seçimleri Bağlamında Doğu Kıyısı Demiryolu Bağlantısı (ECRL) Projesinin Araçsal Siyasallaştırılması

21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu Girişimi 2013 yılında Malezya'da başlatıldığından bu yana, Çin altyapı ve inşaat sektörlerinde ülkenin en büyük yabancı yatırımcısı olmaya devam ederken, imalat, hizmetler, teknolojik uygulamalar ve halklar arası ilişkiler alanlarında da işbirliğini derinleştirmiştir. Çin uzun süredir Malezya'nın en büyük ticaret ortağıdır ve bu son derece yapılandırılmış ekonomik karşılıklı bağımlılık, Çin-Malezya arasında sürdürülebilir kalkınma işbirliği için istikrarlı bir maddi temel sağlamıştır.

“Malezya'nın Çin ile işbirliği içinde yürüttüğü Doğu Kıyısı Demiryolu Bağlantısı (ECRL), Malezya'nın iç nakliye kapasitesini artırmayı ve dengeli bölgesel kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır”
(Fotoğraf: Xinhua, 2023).

2016 yılından bu yana Malezya'nın Çin ile işbirliği içinde yürüttüğü amiral gemisi KYG projesi olan Doğu Kıyısı Demiryolu Bağlantısı (ECRL), Malezya'nın doğu kıyısını batı limanlarına bağlayarak iç nakliye kapasitesini artırmayı ve dengeli bölgesel kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Orijinal sözleşme, Başbakan Najib Razak ve Barisan Nasional koalisyonunun liderliğindeki federal hükümet tarafından Kasım 2016'da imzalanmıştır. İnşaat süresince proje, iç siyasi dirençle karşılaştı, bu da projenin araçsal olarak siyasallaşmasına yol açtı ve sonuç olarak orijinal planları ve zaman çizelgesini etkiledi. Ancak yeni hükümet, projeyi tamamen iptal etmek yerine, maliyetleri düşürmek ve güzergâhı ayarlamak için yeniden müzakereye gitti. Bu yaklaşım, hükümetin işbir-

liğini kesmek yerine, uluslararası kalkınma işbirliğini kullanarak ve uyarlayarak başarılarını ve tutumunu sergilemesini sağladı.

Başlangıçta, 2018 Malezya genel seçimleri merkezî bir arka plan olarak, ECRL projesi yerli siyasi aktörler tarafından araçsal olarak kullanıldı ve muhalefetin kampanya gündemine sistematik olarak entegre edildi. Muhalefet koalisyonu Pakatan Harapan (Umut İttifakı), ECRL projesini iktidar partisi Barisan Nasional'ın (Ulusal Cephe) “Çin yanlısı ihaneti” ve “borç tuzağı diplomasisi”nin sembolü olarak gösterdi. (Wang, 2023) 2018 genel seçimlerinden sonra, Mahathir Mohamad'ın liderliğindeki yeni hükümet (Pakatan Harapan koalisyonu altında), maliyet, şeffaflık ve ulusal çıkarlar konusundaki endişeleri gerekçe göstererek projeyi askıya aldı.

Aynı zamanda, ECRL, önceki hükümetin Çin destekli projeleri, maliyet aşmaları ve şeffaflık sorunlarını ele alışına yönelik eleştirilerin odağı haline geldi. Bu eleştiriler siyasi düzeyde de etki yarattı: muhalefet partileri veya yeni iktidar partisi, projeyi “egemenliğin satılması”, “vergi mükelleflerinin yükü” ve “Çin’e aşırı bağımlılık” konularında halkın hoşnutsuzluğunu körüklemek için kullandı ve böylece seçim kampanyası söylemini oluşturdu. Örneğin, Najib’in 2017 yılında “ülkenin egemenliğini satmak” suçlamalarına verdiği yanıt, projenin siyasi çekişmenin sahnesi haline geldiğini göstermektedir. Eski Başbakan Najib Razak, Çin tarafından finanse edilen projeleri kişisel çıkarları için kullandığı ve ülkenin mali yükünü ağırlaştırdığı suçlamasıyla karşı karşıya kaldı. Bu suçlamalar, hükümetin yolsuzluğu ve ulusal egemenlik konusunda halkın yaygın endişelerini başarıyla körükledi ve böylece Mahathir liderliğindeki muhalefetin seçim zaferini kazanmasına yardımcı oldu.

Anwar Ibrahim 2022’de başbakan olarak göreve başladıktan sonra, yeni hükümet Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında işbirliğini sürdürmeye devam etti ve Çin’in dört Küresel Girişimi’ne açıkça güçlü destek verdi, bu da siyasette geri adımdan ziyade süreklilik sinyali verdi.

Ayrıca, Malezya’nın olgun ve istikrarlı kurumsal ortamı, siyasi fırsat yapılarının sömürülmesini ve merkezi-yerel ve etnik bölünmelerin şiddetlenmesini engelledi. Bu durum, “sokak düzeyinde” aktivizmden ziyade yüksek derecede “par-

lamenterleşme” ile karakterize edildi. Ek olarak, Malezya bürokrasi sistemi sonraki aşamalarda depolitizasyon kapasitesi sergiledi ve profesyonel müzakereler yoluyla işbirliği şartlarının ayarlanmasını sağlayarak projenin ilerlemesini sürdürdü. Endonezya’nın Yavan Yüksek Hızlı Demiryolu projesinin maliyeti ve gerekliliği birçok kez sorgulanmış olsa da, Endonezya Ulusal Kalkınma ve Planlama Bakanlığı (Bappenas) ve Devlet İşletmeleri Komisyonu (Komnas Perempuan) bünyesindeki teknokratlar, projenin hayatta kalmasını ve Joko’nun her iki yönetimi altında da ilerlemesini sağlayan olumlu Ekonomik İç Verim Oranı (EIRR) değerlendirmeleri sunmaya devam ettiler. Malezya Doğu Kıyısı Demiryolunun yeniden başlatılması, Maliye Bakanlığı bünyesindeki bir uzman ekibi tarafından yürütüldü. Bu ekip, Çin tarafıyla sözleşme detaylarını yeniden müzakere ederek, sonuçta önemli maliyet düşüşleri ve yerel içerik artışları sağladı ve başlangıçtaki “satış” ve “borç tuzağı” suçlamalarını başarıyla etkisiz hale getirdi.

Son olarak, muhalefetin siyasi becerisi ve Mahathir’in stratejik manevraları, kitlesel seferberlik hedefine ulaşmakla kalmadı, aynı zamanda projenin devamını da sağladı. 2018 yılında Pakatan Harapan, ECRL’yi “ulusal mali kriz” ve “borç tuzağı”nın sembolü olarak nitelendirdi ve Çin’den gelen finansman nedeniyle ideolojik anlamlar yükledi. Amaç, işbirliğini reddetmek değil, Birleşik Malaylar Ulusal Örgütü (UMNO) liderliğindeki hükümetin siyasi meşruiyetini zayıflatmaktı. Mahathir, göreve geldikten sonra yeniden müzakere yoluyla projeyi yeniden çerçevlendirdi ve “yabancıların hakimiyetindeki” bir projeden “ulusal özerk kalkınma”nın sembolüne dönüştürdü, böylece projenin kendi yönetim becerilerini sergilemek için bir platform olarak kullanmasını sağladı (Kuik, 2021).

Anwar Ibrahim 2022'de başbakan olarak görev başladıktan sonra, yeni hükümet Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında işbirliğini sürdürmeye devam etti ve Çin'in dört Küresel Girişimi'ne açıkça güçlü destek verdi, bu da siyasette geri adımdan ziyade süreklilik sinyali verdi. Biden ve Trump yönetimlerinin teşvik ettiği Hint-Pasifik stratejik söylemlerine ve Filipinler'deki Marcos hükümetinin güvenlik mobilizasyonu çabalarına yanıt olarak Malezya, pasif bir tarafsızlık ve kasıtlı bir yanıt vermeme stratejisi benimsedi. Bu yaklaşım, Malezya'yı bölgesel düzeyde yayılan "Filipinler tarzı" güvenlik söyleminden etkili bir şekilde izole etti ve bu söylemin Malezya'nın kendi kalkınma işbirliği çerçevesine sığmasını engelledi (Jamil, 2021).

Cakarta-Bandung Yüksek Hızlı Demiryolu Projesi'nin (HSR) Gecikmesi ve Sonrasında Faaliyete Geçirilmesi

Cakarta-Bandung Yüksek Hızlı Demiryolu (HSR) projesi, ASEAN içinde KYG projelerinden birini örneklemektedir. Batı Cava'nın kentsel merkezlerini birbirine bağlayan bu altyapı projesi, altyapıyı geliştirmek ve bölgesel ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktaydı. İlk olarak 2015 yılında tasarlanan HSR, Ekim 2023'te hizmete açıldı. Toplumsal itirazlara rağmen, proje "araçsal siyasallaşma" sergilemiştir. Jakarta-Bandung Yüksek Hızlı Demiryolu (JSR), Endonezya'nın Kuşak ve Yol işbirliğinde "sınırlı siyasallaşma/araçsal siyasallaşma"ya ulaşan en tipik projedir.

"Cakarta-Bandung Yüksek Hızlı Demiryolu (HSR) projesi, ASEAN içinde KYG projelerinden biridir"
(Fotoğraf: China Daily, 2021).

Proje, 2015'teki başlangıcından 2023'teki açılışına kadar çevre, arazi edinimi, borç ve maliyet aşım-ları konusunda sayısız tartışmaya maruz kalsa da, Endonezya'nın sistemini daha dirençli hale getiren parlamenterleşme ve teknokratlaşma gibi ikili "soğutma mekanizmaları" sayesinde Filipinler'deki Subic-Clark Demiryolu'nun durgunluğuna veya iptal edilmesi gibi olmadı.

Güçlü bir başkanlık sisteminin olduğu Endonezya'nın kurumsal yapısı, istikrarlı bir siyasi temel sağladı. Joko Widodo yönetiminin öncülüğünü yaptığı Jakarta-Bandung HSR, ulusal modernizasyonu simgeleyen ulusal stratejik çerçevelere entegre edildi. Bu, performans anlatılarını güçlendirmek, yabancı yatırımı çekmek ve uluslararası güvenilirliği geliştirmek için araçsal siyasileşmeyi yansıtmaktadır.

Güçlü bir başkanlık sisteminin olduğu Endonezya'nın kurumsal yapısı, istikrarlı bir siyasi temel sağladı. Joko Widodo yönetiminin öncülüğünü yaptığı Jakarta-Bandung HSR, ulusal modernizasyonu simgeleyen ulusal stratejik çerçevelere entegre edildi. Bu, performans anlatılarını güçlendirmek, yabancı yatırımı çekmek ve uluslararası güvenilirliği geliştirmek için araçsal siyasileşmeyi yansıtmaktadır. Yüksek hızlı trenin "siyasallaştırılması", Başkan Widodo'nun yeniden seçilme kampanyası sırasında "ülkenin ilk yüksek hızlı treni", "Çin teknolojisi transferi" ve "Cava

ekonomik koridorunun gelişimi" vurgularıyla belirginleşti. Yeniden seçim döneminde, HSR'nin araçsal siyasallaşması daha da belirgin hale geldi. Widodo, demiryolunu sadece iç modernleşmenin bir sembolü olarak sunmakla kalmadı, aynı zamanda Endonezya'nın uluslararası kalkınma işbirliğini kendi şartlarına göre benimseme ve yönlendirme kapasitesinin bir kanıtı olarak da çerçeveledi. Widodo, KYG işbirliğinde ev sahibi ülkenin rolünün önemini defalarca vurguladı ve ortak ülkeleri projeler üzerindeki "sahiplik" duygularını güçlendirmeye çağırdı. Üçüncü Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu'nun açılış töreninde, işbirliği ortaklarının özneliğinin KYG projelerinin uzun vadeli sürdürülebilirliği için temel bir ön koşul olduğunu vurguladı. İşbirliğinin, dikkatli planlama, şeffaf finansman, işgücünün yerelleştirilmesi ve yerli hammadde-lerin kullanımı yoluyla elde edilen karşılıklı yarar ve kazan-kazan sonuçları ilkelerine bağlı kalması gerektiğini savundu.

Aslında, 2015-2016 yıllarında projenin karar verme ve ihale aşamasında, Çin ve Japonya arasındaki ihale, Endonezya'da "taraf seçme" konusunda soru işaretleri uyandırdı (Mao, 2025). Aynı zamanda, proje başlangıçta ulusal demiryolu master planına dahil edilmediğinden, "siyasi bir proje" olmakla da suçlandı. Bu bağlamda, Dewan Perwakilan Rakyat (DPR) birkaç duruşma düzenledi ve Devlet İşletmeleri Bakanı Rini ile Ulaştırma Bakanı'nı sorguladı; tartışma parlamento salonlarıyla sınırlı kaldı. Muhalefet güçlü bir memnuniyetsizlik ve eleştiri dile getirdi, ancak bunu sadece usulî sorgulamalar yoluyla yaptı, sokaklarda eylemler düzenlemedi. Önemli olan, Endonezya hükümetinin Jakarta-Bandung HSR ve ilgili KYG işbirliğini, "ulusal kalkınma öncelikleri" ve "teknik rasyonel yönetim"i vurgulayan bir kalkınma söylemi içinde tutarlı bir şekilde

Güneydoğu Asya'nın ilk hızlı treni olan Endonezya'daki Jakarta-Bandung Hızlı Treni, Çin'in öncülüğünü yaptığı Kuşak ve Yol Girişimi'nin amiral gemisi projesidir (Çizim: Shen Shiwei & Huang Ruiqi/CGTN, 2023).

çerçevlendirmesidir. Bu anlatı stratejisi, projeyi güvenleştirmeden etkili bir şekilde koruması ve ekonomik veya operasyonel anlaşmazlıkların ulusal güvenlik endişelerine dönüşmesini engellemiştir.

Jakarta-Bandung HSR, 2016 yılında Ulusal Stratejik Proje olarak belirlenmiş ve 3 numaralı Cumhurbaşkanlığı Yönetmeliği (Sen, 2016) uyarınca “tek durak lisanslama hizmetleri” hakkını kazanmıştır. Bu kurumsal düzenlemeler, Endonezya hükümetinin yerel ve merkezi çıkarları koordine etme ve Jakarta-Bandung HSR projesinin sorunsuz bir şekilde ilerlemesini sağlama kapasitesini göstermektedir. Askeri-siyasi dinamikler ve merkezi-bölgesel çıkar farklılıkları muhalefet için

fırsatlar yaratmış olsa da (Paksi, 2022), kapalı siyasi fırsat yapısı etkili bir mobilizasyonu engellemiştir. 2017 yılında, Batı Bandung Bölgesi parlamentosu, çevresel ve tazminat endişelerini gerekçe göstererek mekânsal planlama düzenlemelerini reddetmiş ve bu da inşaatın askıya alınmasına yol açmıştır. Widodo yönetimi, arazi kullanımı ve edinimini ele alan 3/2016 sayılı Cumhurbaşkanlığı Yönetmeliği dahil olmak üzere yasal ve idari önlemler almıştır. Aynı zamanda, Endonezya Bangar DPR, yerel konseylerle koordinasyon içinde, çok sayıda duruşma yoluyla yerel yönetimlere tavizler vererek ve nihayetinde ek yerel istihdam ve ekolojik tazminat şartıyla bir karar olarak arazi edinimi anlaşmazlıklarını ‘parlamentolaştırdı’.

Maliyet aşımaları ve salgın nedeniyle gecikmelerin yaşandığı sonraki aşamada, DPR, kamuya açık parlamento duruşmalarıyla ilgili tartışmaların ortasında, Devlet İşletmeleri Bakanı'ndan Çin tarafıyla ayrıntıları kamuoyuna açık bir şekilde yeniden müzakere etmesini istedi. Muhalefet, projenin maliyetinin 5,5 milyar dolardan 7,4 milyar dolara çıkmasının bir borç tuzağı yaratacağını ve Çin'in yararına olacağını savunarak projeyi defalarca eleştirmiş olsa da, bütçenin artırılmasını engellemek neredeyse imkansız olmuştur. Daha sonra DPR, güvenlik anlaşmazlıklarını profesyonel sorgulama düzeyinde tutmak için birkaç duruşma düzenlemiş ve Çin'e üçüncü taraf güvenlik değerlendirme raporları sunmuştur.

Yavan Express Demiryolu, parlamentarizasyon ve teknokratizasyonun çifte etkisi altında, başlangıçta oldukça hassas olan Çin tarafından finanse edilen projeyi Joko hükümetinin "ulusal modernizasyon kartviziti" haline başarıyla dönüştürmüş ve Güneydoğu Asya'daki "Kuşak ve Yol" girişiminin en başarılı örneklerinden birini gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak, proje sorunsuz bir şekilde tamamlanarak faaliyete geçirildi ve şu anda günde 62 tren seferi gerçekleştiriliyor ve günlük yolcu sayısı en yoğun saatlerde 25.000'e ulaşıyor. Demiryolu, böylece Güneydoğu Asya'da yüksek kaliteli KYG işbirliğinin amiral gemisi örneği haline geldi ve kalkınma çerçevesinin ve kurumsallaşmış siyasi yönetimin, büyük ölçekli altyapı işbirliğini sürdürürken potansiyel güvenlik risklerini nasıl etkisiz hale getirebileceğini gösterdi.

Sonuç

Bu çalışma, Güneydoğu Asya'da uluslararası kalkınma işbirliğinin siyasallaşmasının, iç siyasi süreçler ile büyük güçlerin öncülüğündeki uluslararası kalkınma işbirliği (örneğin Kuşak ve Yol

Girişimi) arasındaki etkileşime yapısal olarak gömülü olduğunu göstermektedir.

Filipinler'deki Subic-Clark Demiryolu projesi ve Myanmar'daki Myitsone Hidroelektrik Projesi'nden elde edilen ampirik kanıtlar, kalkınma işbirliğinin "imkansız üçlüsünü" gösteren bu argümanları desteklemektedir. Buna karşılık, Malezya'daki Doğu Kıyısı Demiryolu Bağlantısı projesi ve Endonezya'daki Cakarta-Bandung Yüksek Hızlı Demiryolu projesinin analizi, sınırlı siyasallaşma örneklerini ortaya koymaktadır. Bulgular, kamu siyaseti sürecinin açıklığı ile siyasi bölünmeler ve büyük güçler arasındaki rekabetin birleşmesinin, uluslararası kalkınma işbirliğini ideolojik siyasallaşmaya açık hale getirdiği hipotezini güçlü bir şekilde desteklemektedir.

Bu bulgular, Küresel Güney'de uluslararası kalkınma işbirliğinin etkinliği ve sürdürülebilirliğinin sadece finansal ölçek, yönetim standartları veya diplomatik becerilere değil, aynı zamanda iç siyasi sistemlerin siyasallaşma baskılarını kontrol altına alabilecek kurumsal tamponlara sahip olmadığına da bağlı olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Bunge, M. (1997). Mechanism and explanation. *Philosophy of the Social Sciences*, 27(4), 410–465.
- Breuning, M. (2002). Foreign aid, development assistance, or development cooperation: What is in a name? *International Politics*, 39, 369–372.
- Bünthe, M. (2023). Uncivil society and democracy's fate in Southeast Asia: Democratic breakdown in Thailand, increasing illiberalism, and ethnic cleansing in Myanmar. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 42(3), 372–394.
- Cadier, D. (2024). Foreign policy as the continuation of domestic politics by other means: Pathways and patterns of populist politicization. *Foreign Policy Analysis*, 20(1), orad035.

- Chao, W. C. (2020). The Philippines' perception and strategy for China's Belt and Road Initiative expansion: Hedging with balancing. *The Chinese Economy*, 54(1), 1–8.
- De Vries, C. E., Hobolt, S. B., & Walter, S. (2021). Politicizing international cooperation: The mass public, political entrepreneurs, and political opportunity structures. *International Organization*, 75(Special Issue 2), 306–332.
- Eisinger, P. K. (1973). The conditions of protest behavior in American cities. *American Political Science Review*, 67(1), 11–28.
- Frieden, J. A. (1992). *Debt, development, and democracy: Modern political economy and Latin America, 1965–1985*. Princeton University Press.
- Girod, D. M. (2012). Effective foreign aid following civil war: The nonstrategic-desperation hypothesis. *American Journal of Political Science*, 56(1), 188–201.
- Grossman, G., & Helpman, E. (1994). Protection for sale. *American Economic Review*, 84(4), 833–850.
- Jamil, N. S. (2021). Malaysia's dilemmatic South China Sea policy under Muhyiddin Yassin. *East Asian Policy*, 13(3), 5–18.
- Jayasuriya, K. (2020). The rise of the right: Populism and authoritarianism in Southeast Asian politics. In M. Cook & D. Singh (Eds.), *Southeast Asian affairs 2020* (pp. 43–56). ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Kasuya, Y., & Tan, N. (2024). Introduction: Democratic backsliding in Southeast Asia. *Asian Journal of Comparative Politics*, 9(1), 3–8.
- Kiik, L. (2016). Nationalism and anti-ethno-politics: Why “Chinese development” failed at Myanmar's Myitsone Dam. *Eurasian Geography and Economics*, 57(3), 374–402.
- Kuik, C. (2021). Asymmetry and authority: Theorizing Southeast Asian responses to China's Belt and Road Initiative. *Asian Perspective*, 45(2), 255–276.
- Lancaster, C. (2007). *Foreign aid: Diplomacy, development, domestic politics*. University of Chicago Press.
- Mao, C. (2025). Donor competition, local agency, and contingency: Jakarta-Bandung high-speed railway in Indonesia. In *The material geographies of the Belt and Road Initiative* (Chap. 7). Bristol University Press.
- Masaki, T. (2018). The political economy of aid allocation in Africa: Evidence from Zambia. *African Studies Review*, 61(1), 55–82.
- Matelski, M. (2023). *Contested civil society in Myanmar: Local change and global recognition*. Bristol University Press.
- McCormick, E. D. (2017). Breaking with statism? U.S. democracy promotion in Latin America. *Diplomatic History*, 42, 745–748.
- Mold, A., & Zimmermann, F. (2008). A farewell to policy conditionality? *OECD Development Centre Policy Insights*, 74, 1–4.
- Morgenthau, H. (1962). A political theory of foreign aid. *American Political Science Review*, 56(2), 301–309.
- Paksi, A. K. (2022). *The changing dynamic of China–Indonesia relations: The case of Belt and Road Initiative (BRI)* (Report No. 19). Institute of Belt and Road & Global Governance, Fudan University.
- Rakhmani, I., & Saraswati, M. S. (2021). Authoritarian populism in Indonesia: The role of the political campaign industry in engineering consent and coercion. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 40(3), 436–460.
- Roessler, P. (2016). *Ethnic politics and state power in Africa: The logic of the coup–civil war trap*. Cambridge University Press.
- Schneider, C. J., & Slantchev, B. L. (2018). The domestic politics of international cooperation. *International Organization*, 72(1), 1–31.
- Sen, C. (2016). *The Jakarta–Bandung high-speed rail project: A showcase for China's infrastructure diplomacy?* (ISEAS Perspective No. 16). ISEAS–Yusof Ishak Institute. https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2016_16.pdf
- Tilly, C. (1978). *From mobilization to revolution*. Addison-Wesley.
- Wang, Z. (2023). Infrastructure and politics: Why the Belt and Road Initiative proceeded differently in Malaysia and Indonesia. *Asia Pacific Viewpoint*, 64(2), 144–157.
- Yang, Q. (2023). The Philippine official perception and its changes on China's Belt and Road Initiative: A language corpus-based discourse analysis (2013–2022). *Southeast Asian Affairs*, (3), 31–48.

Hitler'in Sovyetler Birliği'ne Karşı Savaşı, Aynı Zamanda ABD İçin Bir Vekalet Savaşıydı

WERNER RÜGEMER*

Dr.
Yazar

---

*Dr. Werner Rügemer, 1941 doğumlu, Almanya'nın Köln kentinde yaşayan bir düşünürdür. Münih, Berlin ve Paris'te dilbilim, ekonomi ve felsefe okudu. 1975-1990 yılları arasında Demokratische Erziehung dergisinin editörlüğünü yaptı; 1998-2017 yılları arasında Köln Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. Yeni Teknoloji - Eski Toplum. Silicon Valley (1985, Almanca, Rusça ve Macarca baskı); 21. Yüzyılın Kapitalistleri (2018, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Rusça ve Çince baskı); Ölümcül Dostluk. ABD I. Dünya Savaşı'ndan II. Dünya Savaşı'na Avrupa'yı Nasıl Fethetti (2023, Almanca baskı) yazdığı kitaplardan bazılarıdır. Dünya Politik Ekonomi Derneği (WAPE) Konsey üyesidir.

ORCID: 0000-0001-2848-0017

e-posta: werner.ruegemer@posteo.de

Geliş Tarihi: 07.11.2025

Kabul Tarihi: 31.01.2026

Atf: Rügemer, W. (2026). Hitler'in Sovyetler Birliği'ne karşı savaşı, aynı zamanda ABD için bir vekalet savaşıydı. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(2), 221-238.

ÖZ

Bu makale, Adolf Hitler'in Sovyetler Birliği'ne karşı savaşını, ABD'nin sosyalizme karşı mücadelede bir vekalet savaşı olarak kullandığını savunmaktadır. ABD'li kapitalistler, kamuoyu nezdinde tarafsızlıklarını korumalarına ve sonradan müttefik olmalarına rağmen, 1920'lerden itibaren Avrupadaki faşist rejimleri—özellikle Nazi Almanyasını—siyasi, ekonomik ve teknolojik olarak sistematik bir şekilde desteklemiştir. Ford, General Motors, IBM ve Standard Oil gibi büyük Amerikan şirketleri, Wehrmacht'a hayati askeri malzeme, teknoloji ve finansal hizmetler sağlayarak Hitler'in yıldırım savaşlarını ve Sovyetler Birliği'ne karşı imha savaşını mümkün kılmıştır. Wall Street tarafından yönlendirilen ve Hitler'in savaş bankası olarak görev yapan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), yağmalanmış altın ve kaynakların transferini kolaylaştırarak II. Dünya Savaşı boyunca bölge dışı alanlarda faaliyetlerini sürdürmüştür. ABD, Stalingrad'dan sonra Sovyetler Birliği'ne sınırlı Lend-Lease yardımı sağlamış ve ikinci cephenin açılmasını 1944'e kadar ertelemiştir. Savaş sonrasında ABD, Nazi işbirlikçilerini korumuş ve Marshall Planı aracılığıyla anti-komünist ekonomik yeniden yapılanma için BIS'i kullanmaya devam etmiştir. Bu durum, ABD'nin asıl amacının faşizmi yenmek değil, kapitalizmin baş düşmanı olarak Sovyetler Birliği'ni yok etmek olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD şirketleri, anti-komünizm, Nazi Almanyası, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), vekalet savaşı.

Hitler's War Against the Soviet Union: Also, a Proxy War for the US

ABSTRACT

This article argues that the United States utilized Adolf Hitler's war against the Soviet Union as a proxy war to combat socialism. While publicly maintaining neutrality and later becoming an ally, US capitalists systematically supported fascist regimes in Europe—particularly Nazi Germany—politically, economically, and technologically from the 1920s onward. Major American corporations, including Ford, General Motors, IBM, and Standard Oil, provided crucial military supplies, technology, and financial services to the Wehrmacht, enabling Hitler's blitzkriegs and war of annihilation against the USSR. The Bank for International Settlements (BIS), dominated by Wall Street and serving as Hitler's war bank, facilitated the transfer of looted gold and resources while maintaining extraterritorial operations throughout World War II. The US only provided limited Lend-Lease aid to the Soviet Union after Stalingrad, delaying the opening of a second front until 1944. Post-war, the US protected Nazi collaborators and continued using the BIS for anti-communist economic restructuring through the Marshall Plan, demonstrating that the primary American objective was not defeating fascism but destroying the Soviet Union as the main enemy of capitalism.

Keywords: anti-communism, Bank for International Settlements (BIS), Proxy war, Nazi Germany, US corporations.

Giriş

ABD’NİN II. DÜNYA SAVAŞI’NDA SOVYETLER Birliği’ni desteklediği bilinir. Ancak ABD’nin Avrupa’daki asıl düşmanı sosyalizmdi, bu yüzden 1922’den itibaren tüm faşist diktatörleri silahlandırdılar—özellikle Hitler’i, Sovyetler Birliği’ne karşı imha savaşında da dahil olmak üzere.¹

Versay: “Komünist Dünya Devrimi”ne Karşı Bir Plan

ABD Başkanı Woodrow Wilson, ABD’nin tarafsız kalacağına ve Avrupa’da yaklaşan savaşa asla girmeyeceğine dair söz vererek 1912 seçimlerini kazanmıştı. Ancak savaş 1914’te başlar başlamaz, Wall Street bankaları ve bağlı şirketleri savaşa girdi. Aynı zamanda, Wilson yönetimindeki ABD hükümeti, 1917’ye kadar üç yıl boyunca kamuyuna karşı tarafsızlığını korudu.

Wall Street, ABD Başkanı Wilson’a Karşın Savaş Gidiyor

Wall Street ve şirketler, savaşın başında Avrupa’daki müttefiklere kredi ve malzeme sağladı. Bu ülkeler, tarihteki en büyük orduları donatmak için kendi sanayi kapasitelerine sahip değillerdi: İngiltere’nin 8,9 milyon, Fransa’nın 8,4 milyon, İtalya’nın 5,2 milyon, Rusya’nın 5 milyon, Sırbistan’ın 700 bin ve Belçika’nın 267 bin askeri vardı.

Ancak ABD’li kapitalistler düşmanlara, yani 13,2 milyon askeri olan Almanya’ya ve 9 milyon askeri olan Avusturya-Macaristan’a da kredi ve malzeme sağladı. Bu durum, ABD’nin Nisan 1917’de Almanya’ya ve Aralık 1917’de Avusturya-Macaristan’a savaş ilan ettiği, savaşın bitiminden bir yıl öncesine kadar süren savaşın ilk üç yılı

boyunca (1914-1917) böyleydi.

Carnegie Steel, US Steel, DuPont (cephane), Guggenheim (hammaddeler), General Electric ve Westinghouse (elektrik ürünleri), Grace (kimyasallar), International Nickel, Standard Oil, Anaconda (bakır), Armour (konserve et), Goodyear ve Firestone (kauçuk lastikler) ve AT&T (telefon, kablolar); diğer birçok ABD şirketi de gemi, uçak motoru, tahıl, ayakkabı ve üniforma gibi ürünler tedarik etti. Kredi koşullarına göre, Avrupalılar mümkün olduğunca çok şeyi ABD şirketlerinden almak zorundaydı.

Savaş 1917’de siper savaşına dönüştüğünde ve hiçbir taraf kazanamadığında, Wilson “zaferden yoksun barış”ı savundu: eğer savaş çıkmazda biterse, herkes için adalet ve kolektif güvenlikle bir barış antlaşması daha kolay elde edilebilir; eğer ABD şimdi müttefiklerine zafer kazanmaları için yardım ederse, ölümcül şiddet döngüsü devam edecekti: Özel çevrelerde Wilson buna “uygarlığa karşı bir suç” dedi.

Wall Street, ABD’yi Askeri Olarak da Savaşa Girmeye Zorluyor

Ancak bankalara ve şirketlere kredi geri ödemelerini ve kârlarını güvence altına almak için, Wall Street savaşın devam etmesini istedi: Birincisi, Müttefiklere malzeme tedarikine devam ederek; ikincisi, ABD’yi silahlandırarak; ve Avrupa savaşına askeri olarak da girerek. Böylece Wilson hızla fikrini değiştirdi ve “uygarlığa karşı suç” işledi.

Aynı zamanda, savaşa girmeye karşı çıkanlar, 1917’de çıkarılan Casusluk Yasası (Espionage Act) kapsamında düşman için casusluk yaptıkları gerekçesiyle tutuklandı. Sosyalist Parti’nin başkanlık seçimleri adayı Eugene Debs 10 yıl hapse

mahkûm edildi. 1918'de Ayaklanma Yasası (Sedition Act) eklendi: Yeni kurulan iki komünist partinin binlerce üyesi tutuklandı ve birçoğu sınırışı edildi. Yeni anti-kapitalist sendika Dünya Sanayi İşçileri Birliği'nin (IWW) 165 yetkilisi tutuklandı, çoğu mahkûm edildi. Sosyalist Parti'nin gazetesi yasaklandı, ancak önde gelen gazete New York Times hemen savaş moduna geçti (Zinn, 1999: 361).

2 Nisan 1917'de Başkan Wilson, Kongre'ye daha önce ilan ettiğinin tam tersini açıkladı: ABD tarafsız kalmayacak, aksine şimdi "barışsever demokrasilerin haçlı seferine" Tanrı'yı çağırarak önderlik edecekti: "Tanrı ABD'ye yardım etsin, başka türlü hareket edemez!"

Profesyonel Uydurma Haber Üretiminin Doğuşu

Wilson bu amaçla kitle propagandası da organize etti. Hükümet, eski sosyalistler, psikanalistler, gazeteciler ve siyaset bilimciler ile seçkin Harvard Üniversitesi mezunu Walter Lippmann da dahil olmak üzere, Halkla İlişkiler Komitesi'ni (CPI) kurdu.

Kısa sürede, ABD geneline 75.000 iyi ücretli ajitator gönderildi. Onlara dört dakikalık adamlar denildi: Standart dört dakikalık bir konuşma yapıyorlardı, ki bu konuşma Alman İmparatorluğu'nu şeytani bir canavar olarak tasvir ediyor ve ABD'nin savaşa girmesini teşvik ediyordu.

Hollywood, Alman imparatorunun "Berlin Canavarı" olarak tasvir edildiği filmler için çok para aldı; Alman askerleri bakirelere tecavüz eden kükreyen maymunlar olarak tasvir edildi.

CPI, modern, profesyonel olarak organize edilmiş, devlet-özel ABD uydurma haber üretiminin başlangıcı olarak kabul edilir.

Tükenmiş Avrupalılar Üzerinde Kolay Zafer

1918 yılının Mayıs ayına kadar Avrupa kıtasında tam teçhizatlı ve tam kadrolu olmayan sadece bir milyon askerle, ABD birkaç ay içinde tamamen tükenmiş düşmanlarına karşı galip geldiğini gösterebildi. Ateşkes 11 Kasım 1918'de imzalandı.

ABD ordusu Wall Street'in görevini yerine getirmişti: Bir suçlu ve bir kaybeden, yani bir ödemece vardı: Almanya.

Lenin'in Devrimi: En Büyük Demokratik Olay

I. Dünya Savaşı sonrası, ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından yönetilen Versay "barış" konferansı, barışa değil, "Bolşevik doktrinin Batı'ya ilerlemesi"ne karşı mücadelede ABD'nin "ulusal çıkarına" yönelikti. Aslında, "Bolşevik tehdidi"nin propaganda sahnesi, temelde demokrasinin dünya çapında ilerlemesine karşı yöneltmişti.

Örneğin, ABD'nin kapitalist, politik ve askeri seçkinleri, 1912'de Sun Yat-Sen tarafından kurulan Çin Cumhuriyeti'nin kuruluşunu bir tehdit olarak gördüler; bu durum 1920'lerde, faşist bir Hitler hayranı olan General Çan Kay-Şek'e, Cumhuriyet'i devirmek için altmış yılı aşkın süren kapsamlı ABD desteğinde kendini gösterdi.

Örneğin, Bolşevikler tarafından Kasım 1917'de Rusya'da düzenlenen Kurucu Meclis seçimleri, ABD'dekilerden çok daha demokratikti: "En az 44 milyon Rus sandığa gitti. O zamanlar bu, halk iradesinin şimdiye kadarki en büyük ifadesiydi. Kasım 1917 seçimlerine katılan Rus sayısı, 1916 başkanlık seçimlerine katılan Amerikalı sayısından üç kat fazlaydı." Rusya'da on iki parti seçime katıldı, devrim partileri oyların %80'ine yakınını aldı: bu o zamanlar "demokrasi tarihindeki en büyük olaydı" (Tooze, 2015: 111).

1918: ABD, Rusya'nın İşgaline Önderlik Ediyor

İşte bu yüzden ABD şimdi gerçek düşmanını açıkladı. Wilson'un Dışişleri Bakanı Robert Lansing, Sovyet hükümetinin, Çar'ın Yahudi karşıtı ve otokratik hükümetinden çok daha fazla korkulması gereken bir hükümet olduğunu ilan etti. Bu nedenle Sovyetler, "Amerika Birleşik Devletleri'nin doğal düşmanları olarak ortadan kaldırılmalıdır" (Tooze, 2015: 185).

Böylece 1918'de ABD, sosyalist hükümeti devirmek için, müttefiklerin askeri güçleriyle ve Japonya, Finlandiya, Romanya ve Baltık devletleri gibi otokratik devletlerle birlikte Rusya'yı işgal etti. ABD ayrıca daha önce vahşi bir canavar olarak

savaştığı Alman İmparatorluğu'nun Alman İmparatorluğu'nun ordusunu da yanına aldı. Bu, İngiliz Savaş Bakanı Winston Churchill'in "14 gücün seferi" hakkında coşkuyla konuşmasına olanak sağladı.

Bunun yanı sıra, ABD, Çarlık generalleri Denikin, Semyonov, Diterichs, Krasnov, Yudenich, Kaledin ve özellikle Kolçak'a para ve silah desteği sağladı. Beyaz Muhafızlar olarak, ülke genelinde oluşan Sovyetlere karşı Çarlık ordusunun kalıntılarıyla savaştılar.

Ancak sosyalist devrim için halk desteği çok güçlüydü. Batı destekli Çarlık generalleri acımasız savaş ağalarına dönüştüler. Aynı zamanda binlerce subay ve hatta general Kızıl Ordu'ya geçti; 1925'te Kızıl Ordu Genelkurmay Başkanı olan General

Woodrow Wilson, Paris'e giderken Londra'da birlikleri denetliyor
(Fotoğraf: The World War, t. y.).

Mihail Tuhachevski de bunlardan biriydi. On binlerce Beyaz Muhafız da taraf değiştirdi.

Böylece ABD önderliğindeki anti-komünist ittifak hızla çöktü ve demokrasi ve sosyalizme karşı yenildi.

Versay Barış Konferansı: Wilson ile Bir Sonraki Savaşa

Ancak ABD'li kapitalistler ve müttefikleri hedeflerinden vazgeçemediler. Rusya'dan çekildikten sonra Wilson, 1919'da Versay "barış" konferansına başkanlık etti. Orada, bir sonraki savaşa hazırlandı - elbette açıktan veya bilinçli olarak değil, ancak Müttefiklerle aldığı kararlar ve almadığı kararların ardındaki mantıkla.

Batı kapitalist demokrasilerinde, özellikle ABD'de, özel bankalar ve şirketler tarafından desteklenen politikacılar, eylemlerini ve bunların sonuçlarını açıkça açıklamamalı, açıklamak istememeli ve açıklayamamalıdır - bu onların işidir. Halka demokrasi, barış ve refah vaat ederler, ancak gerçek önlemleriyle bu vaatleri baltalarlar. Bu genellikle nüfusun çoğunluğu tarafından yavaş yavaş ve çok daha sonra fark edilir. 1919'daki Versay'dan II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar 20 yıl geçti, ancak bu süreçte birçok ara adım vardı. Gerçek demokratlar ve Marksistler bunu o zaman hemen fark ettiler, ancak onlara karşı savaşıldı ve hatta öldürüldüler. Hitler gibileri ise, buradan yola çıkarak demagogilerini geliştirdiler ve bu demagogiler, I. Dünya Savaşı'nı büyük bir savaş haline getiren ve II. Dünya Savaşı'na yol açanların yardımıyla gerçeğe dönüştü. Bu kişiler, savaşın hazırlık aşamasında bile büyük karlar elde edeceklerdi. Almanya Versay'da dışlandı. Müttefik delegasyonları, Wall Street avukatı John Foster Dulles ve banker Jean Monnet gibi sermaye temsilcileri tarafından

yönlendirildi: Sonraki on yıllarda Dulles, Hitler'i desteklemek dahil olmak üzere ABD kurumsal ve savaş çıkarlarını temsil etti (Kinzer, 2013: 49). II. Dünya Savaşı sırasında, Fransız kökenli ABD bankacısı Monnet, Fransa'nın faşist işbirlikçi hükümetini (Vichy hükümeti) temsil etti ve aynı zamanda ABD hükümetinde çalıştı; savaş sonrasında da "Avrupa'nın kurucu babası" oldu. Yani, daha sonra "Avrupa Birliği" olarak da bilinen ABD önderliğindeki sermaye bürokrasisinin (Rügemer, 2020: 64).

Savaş Nedenleri Devam Ediyor

Almanya savaşın sorumlusu ilan edildi ve teorik olarak Müttefik Devletlere savaş zararları için tazminat ödemekle yükümlü kılındı. Ancak bu, Versay Antlaşması'nda (Madde 231) bağlayıcı hale getirilmedi - ABD, Fransa, İngiltere ve İtalya'yı anlaşmaya zorladı ve daha sonra bunu kendi başına uygulama hakkını saklı tuttu.

Wilson, Ocak 1918'de yayınladığı 14 maddelik büyük barış bildirisinde, tüm uluslar için demokratik kendi kaderini tayin hakkı ve eşit haklar, küresel silahsızlanma ve Milletler Cemiyeti'nin kurulmasını talep etmişti - ancak Wilson yalan söylemişti: ABD, Latin Amerikadaki "arka bahçesinde" Porto Riko'yu ve Asya'daki Filipinler'i sivilleri katlederek ele geçirmişti. Bu bölgelere devlet statüsü tanınmadı, diktatörlükle yönetildiler ve "bağımlı bölgeler" olarak yağmalandılar. Bu nedenle, Wilson'un 14 maddelik bildirisinde vaat ettiklerinin tam tersi, Wilson'un liderliğinde Versay'da başlatıldı (Baker, 1923):

*Sadece Almanya silahsızlanmak zorunda kaldı.

*Wilson, Ho Chi Minh'in temsil ettiği Vietnam kurtuluş hareketinin tüm destek taleplerini reddetti.

*Kendisi de bir (neo)sömürge gücü olan ABD, Avrupa Müttefiklerinin sömürgeciliğini de güçlendirdi: tüm koloniler Alman İmparatorluğu'ndan alındı, ancak devam eden koloniler olarak Fransa, İngiltere ve Japonya gibi diğer sömürge güçlerine tahsis edildi. 1895'te Çin'in Formosa (Tayvan) adasını ele geçirmiş olan yeni sömürgeci güç Japonya, böylece Çin'deki eski Alman kolonisi Kiautschou'yu aldı ve orada daha fazla sömürgeci fetihler yapmaya teşvik edildi.

*Klasik sömürge modelini izleyen Fransız-İngiliz Sykes-Picot Anlaşması, yeni sınırlarla Filistin'i istikrarsızlaştırdı ve Filistin'in işgaliyle Batı'nın etkisi altındaki çatışma durumlarına yol açarak, 2025'te ABD'nin vekil savaşçısı İsrail tarafından gerçekleştirilen soykırımı sonuçlandı.

*ABD, Milletler Cemiyeti'ni kurdu, ancak hiçbir zaman bu cemiyete katılmadı. Bunun yerine, 1921'den itibaren çeşitli savaşan taraflarla bireysel anlaşmalar imzaladı. Böylece, Berlin Antlaşması ile ABD, Almanya'ya daha fazla ilerlemesini düzenledi: Müttefiklere tazminat ödemesi için Alman İmparatorluğu'na krediler, Berlinde ABD gözetiminde yeniden yapılanma için krediler, ABD şirketlerinin şubelerinin kurulması ve diğer nüfuz biçimleri.

ABD, Avrupa'daki Tüm Faşist Diktatörlükleri Destekliyor

Böylece, savaştan sonra ABD'nin Avrupa'ya erişimi, yatırımlar ile birlikte yalanlarla imal edilen "Bolşevik tehdidi"ne karşı mücadelede devam etti. ABD, işçi hareketlerini ve demokrasiyi yok ettikleri ve ücretleri düşük tuttıkları için tüm faşist diktatörleri destekledi. Her şeyden önce, Almanya'daki diktatörlük siyasi, ekonomik, teknolojik olarak ve medya aracılığıyla desteklendi.

Bu da, Hitler'in ABD kapitalistleri adına Sovyetler Birliği'ne karşı yürüttüğü vekalet savaşı da dahil olmak üzere, kârlı bir II. Dünya Savaşı'nın önünü açtı.

İtalya 1922: Mussolini

Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi, İtalya'daki işçiler de 1917'den beri savaşa karşı grev yapıyor ve işçi konseyleri kuruyorlardı. 1920'de bir milyon işçi fabrikalarını işgal etti. Antonio Gramsci önderliğindeki Komünist Parti hızla etkili oldu.

Ancak eski sosyalistten dönüşmüş Benito Mussolini'nin faşist Siyah Gömleli mangaları genel grevi vahşice bastırdı. 1922'de Mussolini, Katolik kilisesi ve Vatikan'ın kutsamasıyla Kral Emanuele III tarafından hükümet başkanlığına tahta çıkarıldı.

"Duce" (lider) Mussolini, ABD'li kapitalistler tarafından önde gelen bir Avrupalı figür olarak kutlandı. Çelik şirketi US Steel'in kurucusu Elbert Gary, bankerler John P. Morgan ve Andrew Carnegie ile birlikte 1923'te tşöyle bir talebi gündeme getirdi: "Bizim de bir Mussolini'ye ihtiyacımız var." *Time*, *Fortune* ve *Life* dergilerinin yayıncısı Henry Luce, Duce'yi "günümüzün en önemli siyasi lideri" olarak sundu. İtalya'daki ABD büyükelçisi Washburn Child, Faşist Parti'ye katılarak tüm diplomatik teamülleri çiğnedi. Gramsci ise hapse atıldı ve hapishanede öldü (Behnen, 1999).

ABD finansal seçkinleri, "Bolşevik tehdidi"nin sona erdiğine dair memnuniyetlerini ifade ettiler. ABD, İtalya'nın savaş borçlarının %80'ini affetti. 1923'te Uluslararası Ticaret Odası'nın ikinci toplantısı ABD önderliğinde Roma'da gösterişli bir şekilde yapıldı; 1.000 iş adamı katıldı; en büyük ve en önde gelen heyet, 200 üyesiyle ABD'den geldi.

ABD bankaları ve şirketleri, FIAT (otomobil),

Pirelli (oto lastikleri) ve Montecatini (kimyasallar) gibi büyük şirketlerden hisse satın aldılar. Ford bir fabrika açtı. Bank of America, Chase National Bank ve National City Bank gibi ABD bankaları şubeler açtı ve altyapı inşaatı ve yeniden silahlanma için kredi sağladı.

1935'te İtalya, Etiyopya kolonisindeki bir ayaklanmaya karşı savaş açtı. "Habeşistan Savaşı", ABD'nin Ford, General Motors (GM) ve Standard Oil'den askeri araçlar ve yakıt yardımıyla, şimdiye kadarki en motorize savaş ve "ilk faşist imha savaşı" oldu (Asserate & Mattioli, 2006).

Portekiz: Salazar

Portekiz'de, 1910'da devrim monarşiyi ortadan kaldırdı ve bir cumhuriyet kuruldu. Bir darbeden sonra, Katolik Kilisesi tarafından desteklenen ekonomi profesörü Antonio Salazar, 1928'de Maliye Bakanı olarak atandı ve 1932'den itibaren Mussolini'nin örneğini takip ederek diktatör olarak hüküm sürdü: "Portekiz'i komünizmden kurtarın!"

New York'taki Fordham Üniversitesi, Salazar'a 1938'de fahri doktora verdi. 1940'ta Life dergisi, "şimdiye kadarki en iyi diktatör, Henry Navigator'dan beri en büyük Portekizli" hakkında coşkuyla yazdı (Life, 1940).

Portekiz, diğer askeri olarak tarafsız devletler İspanya, İsveç ve İsviçre gibi, II. Dünya Savaşı sırasında ABD ile Nazi Almanyası arasındaki ilişkiler için önemli bir yer olacaktır.

İspanya: Franco

General Franco, soylu bir toprak sahibinin varisiyle evli olarak kendisini "caudillo" (lider) olarak kutlattı. 1936'dan itibaren cumhuriyete

karşı savaşı organize etti. Hitler asker, silah, para ve uçak yardımıyla onu destekledi.

ABD Kongresi'nin ilan ettiği tarafsızlığa rağmen, DuPont bombalar tedarik etti. Ford, Studebaker ve GM 12.000 askeri araç sağladı. Texas Oil ve Standard Oil yakıt sağladı. 1939'da Roosevelt yönetimi, Hitler'in Almanyası ve Vatikan ile birlikte faşist Franco hükümetini hemen tanıdı.

II. Dünya Savaşı sırasında Franco'nun İspanyası, ABD büyükelçisinin gözetimi altında Hitler'in Almanyasına önemli bir ekonomik destekçi olarak hizmet etti. Ayrıca AT&T ve Firestone gibi ABD şirketleri, İspanya'daki şubeleri aracılığıyla Alman ordusunu tedarik ettiler (Hayes, 1946).

Fransa: General Pétain

1940'ta, Hitler'in Fransa'daki yıldırım savaşından hemen sonra, ABD Başkanı Roosevelt, General Pétain'in faşist işbirlikçi hükümetini tanıdı.

Böylece, İngiltere'den sonra Fransa en önemli ABD müttefikti kaldı. Aynı zamanda Paris'teki ABD bankalarının şubeleri, Alman işgal güçleriyle işbirliği yaparak, Yahudilerden çalınan hisseleri Nazilere teslim etti; önde gelen Fransız bankası Crédit Lyonnais de aynısını yaptı. Renault ve Citroen gibi Fransız şirketleri de Sovyetler Birliği'ne karşı savaş sırasında Alman Wehrmacht'ına malzeme tedarik ettiler.

1943 yılında, Kuzey Afrika'daki Fransız kolonilerinin ABD Yüksek Komiseri Jean Monnet, Roosevelt yönetimine, anti-faşist direniş hareketiyle işbirliği yapmamasını ve ulusal bilince sahip General Charles de Gaulle'ü "yok etmesini" istedi, çünkü o, savaş sonrası ABD'nin önderlik edeceği "Avrupa'nın yeniden inşası"nın düşmanıydı (De Villiers, 2019: 112).

Çin: Çan Kay-Şek

1925'te, 1912'de kurulan Çin Cumhuriyeti'nin öncüsü Sun Yat-sen'in ölümünden sonra, eski feodal oligarşik klanlar hakim oldu. Onların lideri Hitler hayranı Çan Kay-Şek'ti: "Çin'in en çok ihtiyacı olan şey faşizmdir."

ABD, diktatörü danışmanlar, para ve silahlarla destekledi; Hitler'in Almanya'sı da danışmanlar, para ve silahlar göndererek destek verdi. 1943'te Roosevelt ve Churchill, Çan Kay-Şek'i ve lüks maiyetini Kahire'ye davet etti (Manthorpe, 2009: 182).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, ABD, oligarşik Çan Kay-Şek klanını Formosa adasına çekerek kurtaracak; orada 1987'ye kadar "Bolşevik tehdidine" karşı savaşçılar olarak sıkı yönetim altında koruyup finanse edecektir—hatta BM'nin adanın Çin'e ait olduğuna dair kararına karşı bile.

1922'den İtibaren: Adolf Hitler İçin Ford

Henry Ford, I. Dünya Savaşı'ndan sonra en başarılı ABD girişimcisiydi. 1919'dan itibaren Avrupa'da şubeler kurdu: İrlanda, Danimarka, İspanya, Fransa'da, 1922'de Mussolini'nin İtalya'sında, 1924'te Hollanda ve İsveç'te, 1925 ve 1930'da Almanya'da.

Ataerkil ve Yahudi karşıtı otokrat Ford, sendikalarından ve "Bolşevik tehdidinden" nefret ediyordu; Adolf Hitler'i Mussolini ile birlikte erken keşfetti ve Hitler de Ford'u keşfetmişti. *New York Times*'den bir muhabir 1922'de Hitler'i Münih'te ziyaret etti ve masasındaki Ford'un fotoğrafı ve Yahudi karşıtı kitabı *The International Jew (Uluslararası Yahudi)* hakkında haber yaptı (The New York Times, 1922).

Ford, kapitalist öncü olarak, 1923'teki darbe girişimini destekledi ve yılda 50.000 dolar bağış yaptı. Almanya, İsviçre ve Hollanda'dan kapitalistler daha sonra sponsor olarak katıldılar.

ABD, Hitler'i Destekliyor ve Wehrmacht'ı Silahlandırıyor

ABD şirketleri, savaş sonrası Avrupada 1.300 şube kurdu, büyük şirketler satın aldı ve ABD malları için pazarlar açtı. Bu, kısmen 1924 Dawes Planı ve 1930 Young Planı kredi programları sayesinde özellikle Almanya'da geçerliydi.

Sonuç olarak, 1930'ların başında Almanya'da yaklaşık 400 ABD şirketi bulunuyordu; bunlar arasında Ford, General Motors (GM), Otis Elevator, Remington, Goodyear, DuPont, Coca-Cola, IBM, ITT, Texaco, United Fruit, American Metal, John Deere, International Harvester, Standard Oil ve Singer vardı. General Electric (GE), önde gelen Alman elektrik mühendisliği şirketi AEG'nin büyük hissedarıydı. General Motors, Alman otomobil üreticisi Opel'i satın almıştı. 1933'te Hitler hükümetinin iktidara gelmesiyle işler katlanarak büyüdü (Wilkins, 1974: 155).

Hollywood, Hitler'i Destekledi

Hollywood şirketi 20th Century Fox'un Alman yan kuruluşu Fox Tönende Wochenschau, 1933'ten önce Hitler'in seçim kampanyaları için "Der Führer" ve "Hitler'in Almanya İçin Mücadelesi" gibi başlıklarla propaganda filmleri üretmeye başlamıştı.

Nazi Almanyası, Hollywood filmlerinin en büyük alıcısı oldu: Hollywood'daki Nazi konsolosu film senaryolarını kontrol ediyordu ve Hollywo-

"1935'te başlayan yeniden silahlanmayla, Ford ve GM nihayetinde Wehrmacht için sırasıyla 90.000 ve 130.000 askeri araç üretti" (Çizim: Rick Nobles, Chronicle/Sfgate, 2007).

od yapımcıları sansüre razı oldular. Propaganda Bakanı Goebbels, Leni Riefenstahl gibi yönetmenleri öğrenmek için Hollywood'a gönderdi. Faşizmin, nüfusun çoğunluğu iyi eğlendirildiğinde ve apolitik kaldığında iktidarda kalacağına ikna olmuştu (Urwand, 2013).

Alman-Amerikan Petrol Şirketi (DAPG, daha sonra Esso), Standard Oil'in tamamına sahip olduğu yan kuruluştu. DAPG patronu Emil Helfferich, 1933'te hemen Reichsführer SS'nin Arka daşları, yani Himmler Çevresi'ne katıldı.

Hitler Almanya'sının Yeniden Silahlanması

1935'te başlayan yeniden silahlanmayla, Ford ve GM nihayetinde Wehrmacht için sırasıyla 90.000 ve 130.000 askeri araç üretti. Kısım, bunlar dört tekerlekten çeşitli ve paletli olarak geniş-

letildi. Avrupa'nın en büyük otomobil üreticisi olan GM, aynı zamanda bombardıman uçakları ve savaş uçakları için tahrik sistemleri ve Alman denizaltıları için torpidolar da üretti. En yüksek üretim hacmi 1944'te gerçekleşti ve üretim 1945'teki savaşın son aylarına kadar devam etti.

Alcoa (Alüminyum), Texaco ve Standard Oil, örneğin İspanya'daki şubeleri aracılığıyla teslimat yaptı. Dow Chemical tutumlarını şöyle açıkladı: "Ürünlerimizle ne yapıldığını sormuyoruz; sadece satışlarla ilgileniyoruz." Pratt & Whitney ve Boeing, Alman otomobil üreticisi BMW ile birlikte roket ve uçak motorları üretti. ITT, Focke-Wulf uçakları da dahil olmak üzere savaş uçaklarının imalatına katıldı ve radar parçaları ve Alman bombaları için patlayıcılar üretti. Bendix otomatik pilot sistemleri tedarik etti. Dikiş makinesi üreticisi Singer, makineli tüfek üretimine geçti.

Böylece Nazi ordusu, ABD şirketlerinin yüksek teknik standartlarından ve seri üretim kapasitelerinden faydalandı. Yıldırım savaşlarından sonra bu durum, Nazilerin Sovyetler Birliği'ne karşı savaşını da uzatacak ve aynı zamanda ABD şirketleri, hem ABD'nin ulusal yeniden silahlanma programı hem de İngiltere ve Fransa gibi müttefiklere ve Sovyetler Birliği'ne yapılan ödünç verme ve kiralama teslimatları için ABD hükümetinden aldıkları siparişler sayesinde işlerini genişleteceklerdi (Pauwels, 2013: 235 ve 266).

ABD Şirketleri: "Yahudilerden Arındık"

ABD yan kuruluşları, 1933'ten sonra Yahudilerin ayrımcılığa tabi tutulmasına da katıldı. Ford, 1936'da "sadece Ari personelle çalışacağım" ilan etti. GM, Yahudi tedarikçilerle bağlarını kesti. Sportpalast'ta Goebbels'in propaganda konuşmaları sırasında "Coca-Cola buz gibi" pankartları gamalı haçın yanında asılıydı. Coca-Cola kamyonları Hitler Gençliği yürüyüşlerine eşlik etti. Coca-Cola, devlet radyosunda, parti gazetelerinde, popüler dergilerde ve önde gelen Yahudi karşıtı gazete Der Stürmer'de reklam verdi. Coca-Cola, Hitler devletin bir parçası olarak hareket etti ve aynı zamanda ABD devletinin de bir parçasıydı.

IBM, 1925'te Alman veri şirketi Dehomag'ı satın almıştı. Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte Almanyadaki satışlar fırladı. 1934'te açılan IBM fabrikasının başı, "Alman ulusal bedenini parçalara ayırıyoruz" dedi.

ABD Şirket Yöneticileri İçin Hitler'in Nişanı

1937'de Hitler, Alman İmparatorluğu'na olağanüstü hizmet eden yabancıları onurlandırmak için Alman Kartalı Nişanı (DAO) kurdu. IBM patronu Thomas Watson, bunu ilk alanlardan biriydi:

42 ülkeden 2.500 delegenin katıldığı, Almanya parlamentosu Reichstag'da gamalı haç bayrakları altında 1937 yıllık Uluslararası Ticaret Odası toplantısını düzenlemişti. Henry Ford, nişanı 1938'de 75. doğum gününde aldı. GM başkan yardımcısı James Mooney, o yıl nişanı aldı.

ABD, 1936 Olimpiyatlarını Berlin İçin Kurtardı

1931'de Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), 1936 Olimpiyatlarını Almanya'ya verdi. Ancak 1933'ten itibaren Hitler'in Almanyasında Yahudiler spor kulüplerinden atıldı. Bu, Oyunların Almanya'da yapılmasına karşı dünya çapında protestolara yol açtı. Ancak Amerikan Olimpiyat Komitesi (AOC) başkanı Avery Brundage, karşı hareketi organize etti: Chicago'lu emlak yatırımcısı, kendini açıkça Yahudi karşıtı olarak tanımlıyordu: "Chicago'daki kulübüme de Yahudiler giremez." Boykot hareketini bir "Yahudi-Komünist komplosu" olarak gördü.

IOC Başkan Yardımcısı Sigfrid Edström buna katılanlardandı: İsveçli elektrik mühendisliği şirketi ASEA'nın başı, Hitler'in Almanya'sıyla iyi iş yapıyordu. Faşist eksen güçleri İtalya ve Japonya ve Güney Afrika'daki ırkçılık rejimi de Berlin'i destekledi. Oyunlar muhteşem bir başarıydı: 1932'deki Los Angeles Olimpiyatları, özenle hazırlanmış kitle gösterisi için model olarak hizmet etti. Brundage, sırayla yükseldi ve 1952'de IOC başkanı oldu. 1971'de hâlâ şöyle diyordu: "Berlin Oyunları, modern zamanların en güzeliydi."

Nazilere Mesafeli ABD Büyükelçisi, Hitler Hayranı Tarafından Değiştirildi

1933'te Roosevelt, William Dodd'ı Almanya'ya yeni büyükelçi olarak atadı. Keskin liberal, Nazi Almanya'sını eleştirdi; bu da ABD şirketlerini, Wall

Eski Başkan Hoover, 8 Mart 1938'de Reich Şansölyeliği'nde Şansölye Adolf Hitler ve Hugh Wilson ile birlikte (Fotoğraf: National Archives, 2017).

Street'i ve Dışişleri Bakanlığı'nı onun görevden alınması için zorladı. Dodd, 1937'de Hitler hayranını Hugh Wilson tarafından değiştirildi (Dodd & Dodd, 1941: 174). Wilson, Hitler'i "Almanya'yı komünist etkilerine karşı dirençli hale getirdiği ve işçilerin daha yüksek ücret taleplerini bastırdığı için" övdü. Wilson daha sonra Fransız ve İngiliz büyükelçilerinin yanında resmen Hitler'in NSDAP parti konferanslarına katıldı.

Sovyetler Birliği'ne Karşı Hitler'i Finanse Etmek

Faşist rejimlerin desteğiyle, ABD'li kapitalistler Dış İlişkiler Konseyi (CFR) yardımıyla anti-komünist küresel stratejilerini daha da geliştirdiler; CFR, I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra kurulan önde

gelen özel ABD dış politika düşünce kuruluşuydu. 1939'da, savaş hedefi açıkça "Amerikan Yüzyılı!" ve "Amerikan Emperyalizmi!" olarak belirtildi (Panitch & Gindin, 2013).

Bunu başarmak için, mevcut en önemli tarihsel faktör olan "uluslararası proletaryanın ayaklanması"yla mücadele edilmeliydi. Böylece CFR, Başkan Wilson ve Wall Street danışmanlarının Versay'da zaten izlediği stratejiyi güncelledi. Almanya, Japonya ve İtalya'nın üç faşist hükümeti, "Bolşevik tehdidine" ve Sovyetler Birliği'ne karşı Anti-Komintern Paktı'nı oluşturdular. 1939'dan itibaren Macaristan, Franco'nun İspanyası, Danimarka, Finlandiya, Hırvatistan, Slovakya, Bulgaristan ve Çan Kay-Şek'in Çin'i de Pakt'a katıldı.

Sonuç olarak ABD kapitalist seçkinleri, burada faşist Anti-Komintern Paktı ile aynı hedefe sahipti.

Hitler'in Wall Street Önderliğindeki Avrupa Savaş Bankası

1930 yılında Wall Street, Uluslararası Ödemeler Bankası'nı (BIS) kurdu. ABD, (ABD'nin neden olduğu) "küresel ekonomik kriz" nedeniyle Alman Reich'in tazminat ödemelerini askıya almıştı. Ancak BIS, devam eden alacaklara ilişkin talebi kurumsallaştırdı ve ödeme süresini 1986'ya kadar uzattı. ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Japonya ve İsviçre merkez bankaları BIS'te hisseye sahipti. Sovyetler Birliği 1945 yılına kadar ve sonrasında bu kurumdan dışlandı (Trepp, 2013; Smith, 1989; Lebor, 2013).

BIS, merkez bankaları için ilk uluslararası banka idi, ancak bir devlet kurumu değil, tamamen özel bir bankaydı. Finans cenneti İsviçre'de bulunuyordu ve İsviçre hükümeti ile İsviçre özel bankaları tarafından destekleniyordu. BIS, sınır ötesi statüye sahipti ve İsviçre bankacılık denetimine tabi değildi. İlk direktörü Gates McGarrah, hem New York Federal Rezerv Bankası'nın hem de özel şirketlerin direktörüydü. ABD hükümeti BIS'in tamamen özel bir tüzel kişilik olarak kurulmasını yasakladığında, J.P. Morgan gibi Wall Street bankaları özel kuruluşunu destekledi ve McGarrah'ı BIS'teki temsilcisi ve başkanı olarak atadı. McGarrah, BIS'i "herhangi bir hükümet veya siyasi kontrolünden tamamen bağımsız" olması nedeniyle övüyordu.

Özel Bir Merkez Bankası-ve Ayrıca Antisemit

Wall Street'ten sonra, Hitler'in Almanya'sı üst yönetimin çoğunu sağladı. 1933'te Alman bankacı Carl Melchior, Yahudi kökenli olduğu için yönetim kurulundan ihraç edildi. Böylece BIS, Wall Street'in liderliğinde, Başkan Roosevelt ve Yahudi Hazine Bakanı Henry Morgenthau'ya karşı çıkan

Hitler'in savaş bankası haline geldi. 1938'den itibaren BIS, Hitler'in Wehrmacht'ının yıldırım savaşlarına katıldı: Avusturya merkez bankasının altınlarını Alman Reich'ine, ardından 1939'da işgal altındaki Çekoslovakya'nın altınlarını ve son olarak da Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, üç Baltık ülkesi ve Norveç'in altınlarını transfer etti. 1940 yılında, Harvard mezunu ve anti-Semist Thomas McKittrick yönetimi devraldı. McKittrick, ABD'li Lee Higginson bankasından gelmişti. Savaşın tüm tarafların merkez bankaları, faşist Anti-Komintern Paketi'nin üç üye ülkesi olan Almanya, İtalya ve Japonya ile Hitler'in işgal ettiği ülkeler de dahil olmak üzere BIS'in üyesi oldu.

Nazi Almanya'sı İçin Çalınan Altın ve Hisselerin Aklanması

BIS, yağmalanan altın ve hisseleri yabancı paraya çevirerek Nazi rejiminin yurtdışında savaş çabası için gerekli malları satın almasını sağladı, örneğin:

*Portekiz'de çelik sertleştirme için tungsten,

*tarafsız İspanya'daki Standard Oil, Texaco, Westinghouse, Chrysler ve Singer yan kuruluşlarından tungsten ve ürünler,

*İsviçre'de toprak, cephaneye, takım tezgahları ve elektronik, ayrıca Ford'un İsviçre yan kuruluşundan,

*tarafsız İsveç'te yüksek kaliteli demir veya çelik, hammaddeler, bakır, elektronik ve bilyalı rulmanlar,

*Almanya'daki ABD şirketlerinin ürünleri

*tarafsız Türkiye'de krom ve kobalt,

*Polonya, Avusturya ve Güney Amerika'daki diğer ürünlerden demir.

BIS, Yahudi mülklerinin Aryanlaştırılmasına da katıldı. Örneğin, BIS, Chase Bank (Rockefeller) ve J.P. Morgan'ın Paris hesaplarından elde edilen Ar-

yanlaştırma kârlarını Reichsbank'a aktardı. Chase, Nazi yetkilileriyle yakın işbirliği içinde, yalnızca Paris'te zengin Yahudi hissedarlara ait yaklaşık 100 hesabı dondurdu. BIS, İsviçre ve ABD dahil olmak üzere katılımcı ülkelerin özel ve merkez bankalarında hesaplar tuttu. Altının çoğu New York'taki ABD merkez bankasına, bir kısmı ise Londra'daki İngiltere Merkez Bankası'na aktarıldı. Merkez bankaları – Alman Reichsbank da dahil – BIS kârlarından temettü aldı.

Zorla ve Köle Emekleriyle ABD Üretimi

Toplama kampı mahkumlarının kullanılması Ford ve GM için olağan bir durumdu (Billstein vd., 2004). Uçak üreticisi Focke-Wulf ve AEG'nin ana hissedarları olan ITT ve GE de Coca-Cola ve Kodak gibi köle işçileri çalıştıran şirketler arasındaydı. 40'tan fazla ABD şirketi zorla çalıştırma uyguladı (Kahn, 2000). IBM, Avrupa'daki savaş ve mahkum nakilleri ile toplama kampı mahkumlarının kayıtlarına ilişkin veriler sağladı (Black, 2001).

ABD Bankalarının Gizli Servisi

“Tarafsız” İsviçre, aynı zamanda ABD savaş istihbarat ajansı Stratejik Hizmetler Ofisi'nin (OSS) Avrupa karargahına da ev sahipliği yaptı. OSS, iki önde gelen Wall Street avukatı William Donovan ve Allen Dulles tarafından kuruldu ve yönetildi. Onlar, yine bir Wall Street avukatı olan John Foster Dulles ile birlikte, savaş sırasında BIS'i ve ABD şirketlerinin Avrupa'daki gizli anlaşmalarını korudular, hatta onları Roosevelt yönetimine karşı temsil ettiler.

OSS, BIS'in üst yönetimi, özellikle McKittrick ve Per Jacobssen, İsveç Merkez Bankası temsilcisi ve Wallenberg klanına ait İsveç şirketleri ve ban-

kalarıyla yakın ilişkiler sürdürdü: Enskilda ve SEB (bankalar), SKF (Çelik), Ericsson (elektronik) ve Atlas Copco (kompresörler). Bunlar, ABD ve İsviçre'den sonra Hitler Almanyası'nın en önemli tedarikçileri arasındaydı. Jacobssen, McGarrah gibi, ulusal ve küresel düzeyde faaliyet göstermesi ve devletler tarafından düzenlenmemesi gereken “serbest ekonomi”nin fundamentalist bir savunucusuydu. Bu nedenle, 1931'den 1956'ya kadar tamamen özel bir kuruluş olan BIS'in baş ekonomisti olarak görev yaptı ve yönetim ekibinin en uzun süre görev yapan üyesi oldu (Sweden and Jewish Assets, 1999).

OSS ve BIS de Yahudilerin yok edildiğini çok iyi biliyorlardı. Yine de bunu önemsizmiş gibi gösterdiler (Petersen, 1996: 570), böylece Dışişleri Bakanlığı da bunu Yahudi propagandası olarak önemsizleştirdi. Böylece ABD, Holokost'un tamamlanmasına kasten izin verdi ve yeterli varlığa sahip olduğunu kanıtlayabilen ve bu nedenle ABD'ye göç etmesine izin verilen sadece birkaç Yahudiyi korudu.

Alman ve ABD Silah Fabrikalarının Bombalanmaması!

ABD ve İngiltere, savaş sonunda Almanya'daki 131 şehri bombaladı, ancak esas olarak şehir merkezlerini. Yarım milyon sivil öldürüldü—silah fabrikaları, hem ABD hem de Alman, bombalanmadı (United States Strategic Bombing Survey, 1945).

Wehrmacht, ilerleyen Kızıl Ordu'yla savaşmak için iyi donanımlı olmalıydı. Bu, Şubat 1945'teki savaşın sonunda Dresden şehrinin bombalanmasında da görüldü: İngiliz ve ABD bombardıman uçakları ölümcül yüklerini sadece meskun şehir merkezine, ABD bombardıman uçaklarının Hiroşima ve Nagazaki'de birkaç ay sonra yaptığı gibi attılar.

1942'den İtibaren: Sovyetler Birliği İçin de Kısa ve Küçük Yardım

1920'lerden itibaren, çeşitli ABD'li aktörler Hitler'e finansal, siyasi ve medyada destek vermişlerdi. 1935'ten itibaren ABD şirketleri askeri ve teknolojik yardım sağlamıştı. Sonuç olarak, 1941'e gelindiğinde Wehrmacht, doğuda (Avusturya, Polonya, Çekoslovakya), batıda (Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) ve kuzeyde (İskandinavya) yaptığı yıldırım savaşları ve baskınlarda zafer kazanmıştı. Ardından Yunanistan ve Balkanlar'ı işgal etmişti. 22 Haziran 1941'de ana savaş çabası başladı: Sovyetler Birliği'ne karşı yok etme ve soykırım savaşı. Karşılıklı savaş ilanı Aralık 1941'e kadar yürürlüğe girmediğinden, ABD şirketleri Hitler'in ordusuna açıkça yardım sağlamaya devam etti.

Stalin, Temmuz 1941'de Roosevelt'e gerekli yardım malzemelerinin bir listesini göndermişti. 1941'in sonunda, ABD Kongresi Lend-Lease Yasası'nı kabul etti. Ancak, Kızıl Ordu 1942 sonu/1943 başında Stalingrad'da Wehrmacht'ı durdurana kadar ciddi teslimatlar başlamadı: makineli tüfekler, yakıt, tanklar, gemiler, uçaklar, alüminyum, ilaçlar, gıda, sert ödeme karşılığında. Ancak 1943'te Roosevelt ve Churchill, Sovyetler Birliği'ne askeri destek olarak Avrupa'da ordularının ilerlemesi anlamına gelen "ikinci cephe"nin açılmasını yine reddettiler (Harriman & Abel, 1975: 74 ve 215). Böylece ABD, bu "ikinci cepheyi", yani Fransa'ya askerlerini çıkarmayı, I. Dünya Savaşı'nın sonunda olduğu gibi, mümkün olduğunca geç, Haziran 1944'te, savaşın bitmesinden kısa bir süre önce açtı.

Savaş Sonrası: Ana Düşman Yine Sovyetler Birliği

Böylece Büyük Britanya toplamda 41 milyar dolar yardım alırken, Sovyetler Birliği sadece 11 mil-

yar dolar, yani bu miktarın dörtte birini aldı (Schlauch, 1985: 149 ve 155). Böylece ABD hükümeti, savaş sonrası Ocak 1945'te Stalin'in yardım talebini reddetti. Sovyetler Birliği sadece yaklaşık 3 yıl boyunca müttefikti ve taktiksel, ikincil bir müttefikti. Avrupadaki tüm anti-komünist faşist diktatörlere destek, çok daha uzun sürdü. Ve özellikle aksine, Hitler'in Almanya'sına verilen destek, her şeyden önce, siyasi, ekonomik, teknolojik ve medya açısından çok daha kapsamlıydı, ayrıca kapsam, etki ve son olarak süre açısından da. Bu yüzden savaştan kısa süre sonra, Roosevelt'in halefi Harry Truman yönetimindeki ABD hükümeti, Sovyetler Birliği'ni 1918'den beri olduğu gibi sistemin temel düşmanı olarak yine ilan etti. Böylece ABD, savaştan sonra Hitler döneminden Almanya'nın anti-komünist potansiyelinin ve personelinin yaklaşık %98'ini cezasız bırakacak ve onları Sovyetler Birliği'ne karşı anti-komünist hedefleri için kullanmaya devam edecekti.

Ve ABD sadece bu Alman personeliyle bu şekilde ilgilenmeyecekti, başlangıçta ABD'nin varoluşunu zorladığı yeni ayrı devlet, Batı Federal Cumhuriyeti'nin yardımıyla. Ayrıca, Nazi dönemiyle işbirliği yapan ve bundan kâr elde eden ABD aktörleri de cezasız kaldı. Nuremberg'deki, 1945'ten 1949'a kadar süren, ABD tarafından organize edilen kapsamlı Ceza Mahkemesi'nde bile adları geçmedi— yağmalanmış altın, yağmalanmış hisseler, Yahudi bankalarının ve şirketlerinin Aryanlaştırılması— Nuremberg'de hiç konu olmadı! Aynı durum, Nazi müttefiklerinin ve Hitler Almanyası tarafından işgal edilen ülkelerin ve işbirlikçi hükümetlerinin anti-komünist personeli için de geçerliydi. Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre ve benzeri ülkeler gibi – hepsi ortak düşmana, işçi hareketine, sömürge karşıtı kurtuluş hareketlerine, Çin Halk Cumhuriyeti'ne ve benzeri ülkelere karşı – ve özellikle Sovyetler Birliği'ne karşıydılar.

1945: Anti-Komünist Savaş Bankasının Devamı

İşte bu yüzden ABD, Marshall Planı ve NATO yardımıyla, sadece Nazilerin halefi Federal Cumhuriyet'te değil, aynı zamanda ABD'de ve Batı, Kuzey ve Güney Avrupa ülkelerinde, faşist rejimlerden kâr elde eden ve onlarla işbirliği yapanların ezici çoğunluğunu cezadan korudu: Onlar şirketlerde, bankalarda, yargıda, medyada, orduda, gizli servislerde, bilimlerde ve bazı istisnalarla ve yeni partilerin kurulmasıyla siyasette de lider pozisyonlarında onaylandılar veya yeniden göreve getirildiler (Rügemer, 2020: 64). BIS, OSS ve lider personeli ile işbirliği içinde—BIS'ten direktör McKittrick ve baş ekonomist Jacobssen, OSS'ten Allen Dulles ve John Foster Dulles—savaş sırasında ABD kılavuzluğunda Avrupa'nın savaş sonrası yeniden yapılanmasını hazırlamıştı. Böylece, 1944'te ABD önderliğinde kurulan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) karşısında Hitler'in transatlantik savaş bankası feshedilmedi; bu kuruluşlar ABD Hazine Bakanı Morgenthau ve Fransız ve Sovyet delegasyonlarının taleplerine karşı kurulmuştu. Ancak ünlü İngiliz ekonomist John M. Keynes bile BIS'in devam etmesinden yanaydı.

BIS ve Marshall Planı

Jacobssen, 1956'ya kadar BIS'in baş ekonomisti olarak kaldı: Böylece, NATO'nun ekonomik ikizi olan anti-komünist Marshall Planı, 1947'den itibaren BIS aracılığıyla uygulandı. Sovyetler Birliği dışlandı. Marshall Planı parası, sadece alıcı ülkelerin hükümetlerinden Fransa'da General Charles de Gaulle gibi tüm sol kanat ve milliyetçi bilinçli temsilciler çıkarıldıktan sonra serbest bırakıldı. Yunanistan'da ABD ordusu, zaferin eşliğinde olan

faşizm karşıtı direniş hareketini önce mağlup etti. 1948 ile 1952 arasında on binlerce komünist ve faşizm karşıtı hapse atıldı ve 1.500'den fazlası idam edildi. Sadece monarşi yeniden kurulduktan ve eski Nazi işbirlikçilerinden oluşan bir hükümet kurulduktan sonra Marshall Planı fonları akmaya başladı (Rügemer, 2020: 46).

Belli Başlı Nazi İşbirlikçilerinin Korunması

BIS aynı zamanda 1951'de kurulan ve "Montanunion" olarak da bilinen Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na (AKÇT) da kredi verdi: Almanya ve işgal edilen Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya devletlerindeki 150 kadar şirketi, Nazi rejimiyle kârlı bir şekilde işbirliği yapan kömür ve çelik sanayi şirketlerini bir araya getirdi. Böylece, o zamanlar güçlü olan faşizm karşıtı partiler ve hareketlerin talep ettiği ceza, dağılma ve kamulaştırma kaderinden kurtuldular. AKÇT'nin ilk Yüksek Komiseri, OSS ve BIS ile ve her iki Dulles ve Jacobssen ile Avrupa'nın savaş sonrası planlamasına katılan ABD bankacısı Jean Monnet oldu. Böylece o "Avrupa'nın kurucu babası" oldu (Rousel, 1996: 517 ve 708).

Savaş Sonrası BIS Kuryeleri

Jean Monnet gibi, BIS'in önde gelen kişilikleri savaş sonrası ABD önderliğindeki "yeniden yapılanmanın" aktivistleri oldu:

1946'da McKittrick, Chase Bank'ın başkan yardımcısı olarak Wall Street'e döndü; bu banka, Bank of Manhattan ile birleşerek en büyük ABD bankası oldu.

Allen Dulles, OSS'in halefi CIA'nın başı oldu ve "Bolşevik tehdidine" karşı mücadeleye devam etti.

Aynı düşmanla mücadele eden John Foster Dulles, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın başı oldu.

BIS yönetim kurulu üyesi olan Alman Karl Blessing, ABD tarafından dayatılan geçici ayrı devlet Batı Federal Cumhuriyeti'nin merkez bankasının başı oldu.

BIS baş ekonomisti Jacobssen, 1956'da BIS'ten ayrılarak Washington'daki Uluslararası Para Fonu'nun direktörü oldu; bu görevi 1963'te ölene kadar sürdürdü.

BIS Geleneği Günümüze Kadar: Ekonomideki Yeni Nobel Ödülü

1968 yılında, BIS'in kurucu üyesi olan ve Jacobssen tarafından temsil edilen İsveç Merkez Bankası (Riksbank), İsveçli mucit ve iş adamı Alfred Nobel'in anısına Nobel Barış Ödülü başta olmak üzere Nobel Ödülleri'ne eklenen Nobel Ekonomi Ödülü'nü başlattı. Ancak bu referans yanıltır, sahte bir bilgidir. 19. yüzyılda yaşamış olan Nobel, neoliberal bir düşünür değildi.

Bu yeni Nobel Ödülü, BIS ve baş ekonomisti Jacobssen tarafından uygulanan doktrinin uzun vadeli bir takdir olarak görülebilir. Ödül, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de ("Chicago Boys") "neoliberal" olarak adlandırılan bu ekonomik doktrinin yükselişine koşut olarak ortaya çıktı. Ayrıca, devletin üzerinde sermayenin özgürlüğüne öncelik verdi. Neoliberal doktrinin "bilimsel" olarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmasının temelleri, 1938 yılında ABD'li ideolog Walter Lippmann tarafından Paris'te düzenlenen toplantıda atılmıştır: 1917 yılında, ABD'nin Wall Street, Standard Oil, Dupont ve United Steel'in sermaye kazançlarını güvence altına almak için Avrupa savaşı'na müdahale etmesi gerektiğine dair ABD Başkanı Wilson için kamuoyuna yönelik gerekçeyi formüle etmişti. 1938'de Paris'te Roger Auboin de öncü bir rol oynadı: Auboin, Fransız merkez bankasının başkanı ve aynı zamanda BIS'in başkanıydı (Rügemer, 2025: 229).

Böylece, yeni Nobel Ekonomi Ödülü, öncelikle kapitalist yanlısı, neoliberal doktrinin temsilcilerine, örneğin Richard Nixon ve Ronald Reagan yönetimlerine ve diğerlerinin yanı sıra Şili'deki General Pinochet'nin faşist diktatörlüğüne danışmanlık yapan Friedrich von Hayek ve Milton Friedman'a verildi (Valdés, 1995).

Sonuç

Bu makale, ABD'nin 1918'den itibaren sürdürdüğü anti-komünist strateji çerçevesinde Hitler'i ve Nazi Almanyası'nı sistematik olarak desteklediğini göstermektedir. Wall Street bankaları ve çok uluslu şirketler (Ford, GM, IBM, Standard Oil vb.), Wehrmacht'ı silahlandırmanın ötesinde, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) aracılığıyla Nazi savaş ekonomisinin finansmanını sağlamış, yağmalanan altınların ve Yahudi mallarının aklanmasına katkıda bulunmuş, hatta köle işçi kullanımına ortak olmuştur. Sözde tarafsızlık döneminde ve savaş sırasında süren bu işbirliği, ABD'nin asıl hedefinin faşizmi değil, Sovyetler Birliği'ni yok etmek olduğunu; bu nedenle Hitler'i bir vekil olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Stalingrad sonrası sınırlı Lend-Lease yardımı ve ikinci cephenin kasıtlı geciktirilmesi bu stratejiyi pekiştirmiştir. Savaş sonrasında ABD, Nazi işbirlikçilerini cezazır bırakmış, BIS'i Marshall Planı'yla entegre etmiş ve emperyal hegemonyasını sürdürmüştür. Böylece Hitler'in imha savaşı, ABD için bir vekalet savaşı niteliğinde olup, Washington'un Avrupadaki egemenliğini pekiştirmesine hizmet etmiştir.

Notlar

¹ Bu makalenin konusu hakkında daha ayrıntılı bilgi ve kaynaklar için bkz: Rügemer, W. (2025). Fatal Friendship: How the USA Conquered Euro-

pe, First Phase: From World War I to World War II. London: Canut Press International. (ayrıca Almanca: Verhängnisvolle Freundschaft, Köln 2023; Fransızca: Amitié fatale; Hamburg 2024; İspanyolca: Una Amistad condenada, Hamburg 2025; Yunanca ve Çince baskı 2026).

Kaynakça

- Asserate, A. W., & Mattioli, A. (Eds.). (2006). *Der erste faschistische Vernichtungskrieg: Die italienische Aggression gegen Äthiopien 1935–1941*. Cologne: SH-Verlag.
- Behnen, M. (1999). *Dollars für Mussolini – amerikanischer Corporate Liberalism und Faschismus 1922–1933 (Working Paper No. 120/1999)*. Berlin: Freie Universität Berlin, John F. Kennedy-Institut für NordAmerikastudien.
- Billstein, R., Fings, K., Kugler, A., & Levis, N. (Eds.). (2004). *Working for the Enemy: Ford, GM and Forced Labour in Germany during the Second World War*. New York: Berghahn Books.
- Black, E. (2001). *IBM and the Holocaust: The Strategic Alliance between Nazi Germany and America's Most Powerful Corporation*. New York: Crown Publishers.
- De Villiers, P. (2019). *J'ai tiré sur le fil du mensonge et tout est venu*. Paris: Fayard.
- Dodd, W. E. Jr. & Dodd, M. (Eds.). (1941). *Ambassador Dodds' Diary, 1933-1938*. New York: Harcourt, Brace & Co.
- Hayes, C. J. H. (1946). *Wartime Mission in Spain, 1942–1945*. New York: Macmillan Company.
- Kahn, J. (2000). A fund is planned by U.S. companies for Nazis' victims. *The New York Times*. (April 29).
- Kinzer, S. (2013). *The Brothers: John Foster Dulles, Allen Dulles, and Their Secret World War*. New York: Times Books.
- Lebor, A. (2013). *Tower of Basel: The Shadowy History of the Secret Bank that Runs the World*. New York: PublicAffairs.
- Life Magazine. (1940). Portugal: The War has made it Europe's Front Door. (29 July).
- Manthorpe, J. (2005). *Forbidden Nation: A History of Taiwan*. New York: Palgrave Macmillan.
- Panitch, L., & Gindin, S. (2013). *The Making of Global Capitalism: The Political Economy of American Empire*. London: Verso.
- Pauwels, J. (2013). *Big Business avec Hitler*. Bruxelles: Éditions Aden.
- Petersen, N. (Ed.). (1996). *From Hitler's Doorstep: The Wartime Intelligence Reports of Allen Dulles, 1942–1945*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- Baker, R. S. (1923). *Woodrow Wilson Memoiren und Dokumente über den Vertrag zu Versailles*. Leipzig: Paul List Verlag.
- Roussel, E. (1996). *Jean Monnet: 1888–1979*. Paris: Fayard.
- Rügemer, W. (2020). *Imperium EU: ArbeitsUnrecht, Krise, neue Gegenwehr*. Hamburg: VSA Verlag.
- Rügemer, W. (2025). *Fatal Friendship: How the USA Conquered Europe from World War I to World War II*. Canut Int. Publishers.
- Schlauch, W. (1985). *Rüstungshilfe der USA 1939–1945*. Koblenz: Bernard & Graefe.
- Smith, A. (1989). *Hitler's gold: The story of the Nazi war loot*. London, UK: Bloomsbury.
- Sweden and Jewish Assets. (1999). Final Report from the Commission on Jewish Assets in Sweden at the Time of the Second World War. Stockholm. (Sverige och Judarnas tillgångar, sou 1999).
- The New York Times. (1922). Berlin hears Ford is backing Hitler; Bavarian anti-Semitic Chief has American's portrait and book in his office. (December 20).
- Tooze, A. (2015). *Sintflut. Die Neuordnung der Welt 1916 – 1931*. München: Siedler Verlag
- United States Strategic Bombing Survey. (1945). *The Effects of Strategic Bombing on the German War Economy*. Washington, DC: Overall Economic Effects Division.
- Trepp, G. (1993). *Bankgeschäfte mit dem Feind: Die Bank für Internationalen Zahlungsausgleich im Zweiten Weltkrieg: Von Hitlers Europabank zum Instrument des Marshallplans*. Zürich: Rotpunktverlag.
- Urwand, B. (2013). *The collaboration: Hollywood's pact with Hitler*. Harvard University Press.
- Valdés, J. G. (1995). *Pinochet's Economists: The Chicago School in Chile*. Cambridge University Press.
- Wilkins, M. (1974). *The Maturing of Multinational Enterprise: American Business Abroad from 1914 to 1970*. Harvard University Press.
- Zinn, H. (1999). *A People's History of the United States (20th anniversary ed.)*. New York: Harper Collins.

Japonya'daki ABD İşgaline Karşı “Sağ” ve “Sol” Arasında Olası İttifak

---

HIROSHI ONISHI*

Emeritus Profesör
Keio Üniversitesi ve Kyoto Üniversitesi, Japonya

---

*Hiroshi Onishi 1956 yılında Kyoto'da doğdu. Kyoto Üniversitesi Ekonomi Fakültesi'nde doktora derecesini tamamladı. 21 yıl Kyoto Üniversitesi'nde, 13 yıl Keio Üniversitesi'nde profesör olarak görev yaptı. Halen her iki üniversitenin de emeritus profesörüdür. Ayrıca Dünya Politik Ekonomi Derneği (WAPE) başkan yardımcısı ve Temel Ekonomi Bilimleri Enstitüsü (Institute of Fundamental Economic Science) ile Kuzeydoğu Asya Araştırmaları Derneği'nin (Northeast Asian Studies Association) eski başkanıdır. Ana araştırma alanı Marksist formal ekonomidir. Marksist Ekonomi: Yeni Bir Japon Geleneği (Pluto Press, Londra, 2023); Marxian Economics (3. baskı) (Keio University Press, Tokyo, 2020); Marxian Formal Economics on Politics (Keio University Press, 2021) ve “Zero Population” and Capital (Kodansya, 2023) adlı eserlerin de aralarında olduğu 20'den fazla kitabı yayımlanmıştır.

ORCID: 0009-0009-0475-3193

e-posta: ohnishi@f6.dion.ne.jp

Geliş Tarihi: 22.09.2025

Kabul Tarihi: 15.01.2026

Atf: Onishi, H. (2026). Japonya'daki ABD işgaline karşı “sağ” ve “sol” arasında olası ittifak. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(2), 239-246.

ÖZ

Japonya'da 20 Temmuz 2025'te yapılan üst meclis seçimlerinde Sanseito Partisi büyük bir başarı elde etti. Sanseito Partisi'nin popülist amaçları Komünist Parti ile ittifak kurmak için hiçbir neden sunmadığı için, bir zorluk daha bulunmaktadır. Almanya, Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi diğer ülkelerde de durum aynıdır. Yeni ortaya çıkan "aşırı sağ partilerin" dışlayıcı tutumu, komünistler tarafından paylaşılamaz. Komünist partiler bu partilerle ittifak kurmak isterlerse, birçok destekçilerini kaybedeceklerdir. Ancak, Trump'ın "Önce Amerika" stratejisi ışığında, JKP'nin anti-ABD özelliklerini güçlendirmek gibi objektif bir rolü vardır. Sanseito Partisi'nin yükseliş dalgasına yansıyan Japon sosyal çelişkilerinin nasıl çözülmesi gerektiği ve anti-ABD sloganlarının nasıl ele alınması gerektiği konusunda bir anlayışa varmak son derece önemlidir. Batı ülkelerinde görülen siyasi durumla benzerlikleri ve farklılıkları belirleyerek, izlememiz gereken yönü araştırmalıyız.

Anahtar Kelimeler: ABD, dışlayıcılık, Japonya Komünist Partisi, Japonya'da sağ ve sol, Sanseito Partisi.

Possible Alliance Between "Right Wing" and "Left Wing" Against the US Occupation in Japan

ABSTRACT

In the election for the upper house on July 20, 2025, the Sanseito Party achieved a significant success in Japan. There is one more difficulty on the side of the Sanseito Party, as its populist purpose provides no reason to ally with the Communist Party. The same applies to other countries, such as Germany, France, England, and the Netherlands, among others. Exclusionism of the newly emerging "far-right parties" cannot be shared by the communists. If the communist parties want to form an alliance with them, they will lose many of their supporters. However, under the situation of Trump's America First strategy, JCP has an objective role to strengthen its anti-US characteristics. In this case, JCP and the Sanseito Party will compete with each other to be more against the US. By identifying the similarities and differences with the political situation seen in Western countries, we must explore the direction we should take.

Keywords: exclusionism, Japanese Communist Party, right wing and left wing in Japan, Sanseito Party, US.

Giriş

JAPONYA'DA 20 TEMMUZ 2025'TE YAPILAN üst meclis seçimlerinde Sanseito Partisi büyük bir başarı elde etti. Üç yıl önce sadece üç sandalye kazanmışken, bu sefer on dört sandalye kazandı. Temsili seçim bölgelerindeki oy sayısı açısından, bu sayı iktidardaki büyük parti olan Liberal Demokrat Parti'nin ardından ikinci sıradaydı¹. Bu nedenle, bu fenomenin nasıl anlaşılacağı konusu şu anda Japonya'daki neredeyse tüm medyada önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu, benim konuyla ilgili tartışmanın başlangıç noktasıdır: Japonya'daki ABD işgaline karşı "sağ" ve "sol" arasında olası ittifak. Çünkü bu parti, tüketim vergisi oranları, aşı sorunu ve enflasyon sorunu gibi diğer iç meselelerden farklı olarak, diplomatik meseleyi öncelikli olarak ele almıştır.

Bu makale, Japonya'da dikkat çeken meseleyi ele almakta ve benim kışkırtıcı fikrimi sunmaktadır.²

Sanseito Partisi'nin Yükselişini Anlamak

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu partinin "önce Japonlar" sloganı Almanyadaki AfD gibi yeni bir tür dışlayıcı tutum olarak görüldüğü için, özellikle liberal medyada büyük tepkiler çok olumsuz ve bu da makul. Ancak, benim görüşüme göre, bu tutumun Japonya'da çok fazla askeri üssü³ bulunan ve şu anda askeri harcamaların artırılması ve ABD ile ticaret fazlasının azaltılması konusunda güçlü baskı uygulayan ABD'ye karşı da bir anlamı olabilir. Böyle bir ABD tutumu Japon halkı için kabul edilemez.

Ancak, anlaşılması zor olan şey, yeni ortaya çıkan partinin özelliği, yani ana dış hedeflerinin ABD değil, Çin ve diğer ülkelerin işçileri ve

turistleri olmasıdır. Bu nokta, Japonlar arasında dışlayıcılığa yönelik irrasyonel bir coşkuya neden olduğu için en önemli popülist politika haline gelmiştir. Bu tür önemli siyasi değişikliklerin 2014'te Tayvan'da ve 2019'da Hong Kong'da da gözlemlenebileceğine inanıyorum. Tayvan'ın Cam Çatı Hareketi, 2014 yılında büyük bir dalga yaratmıştı, çünkü "Ayçiçeği Hareketi" Çin anakarasıyla yapılan yatırım ve hizmet anlaşmasına karşı yeni bir hedef seçmişti. Hong Kong'daki öğrenci hareketi de 2019 yılında, anakarada suç işleyen hain kapitalistlerle ittifak kurarak, suçluların iadesi ile ilgili düzenlemelere karşı önemli bir dalga yaratmıştır. Oysa 2014 yılında "gerçek genel oy hakkı sistemi" talep eden hareketleri, kapitalistlere karşı bir sınıf mücadelesi biçimindedeydi. Bu iki dışlayıcı hareket, son derece zorlu ekonomik koşullar karşısında halkın coşkusuyla ateşleme potansiyeline sahipti.⁴

Japonya, Çin ile uzun bir birlikte yaşama geçişine sahiptir ve Budizm, Konfüçyüsçülük, siyasi sistemler ve daha birçok Çin özelliği gibi Çin'den çok sayıda kültürel geleneği benimsemiştir. Bu anlamda, zeki insanlar Çin'e saygı duyar ve birçok iş adamı da bu ülkeyle iyi ilişkiler sürdürmek ister. Ancak, Çin'in modernleşmesi Qing hanedanlığının dışlayıcı politikası nedeniyle gecikmişken, Japonya en yakın emperyalist güç haline gelmiş ve Çin'i işgal etmiştir. Buna ek olarak, savaş sonrası dönemde Japonya'nın Çin'e karşı ekonomik üstünlüğü, Japon halkının üstünlüğüne dair algıyı ateşlemiştir. Bu, özellikle Çin'in ekonomik gücü Japonya'ninkini aştıkça, Çin'e karşı Japon dışlayıcılığına dönüşmüştür. Bu, bir tür "kompleks" duygusunun sonucudur. Bunun, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Yahudilere ve şimdi de Müslümanlara karşı Avrupa'nın duyduğu kompleksle çok benzer olduğunu düşünüyorum.

29 Aralık 2024 tarihinde çekilen hava fotoğrafında, Okinawa'daki ABD'nin Japonya Kuvvetleri'nin Makiminato Hizmet Alanı ve Futenma Hava Üssü görülüyor (Fotoğraf: CGTN, 2025).

Komünist Partinin Özgün Duruşu

Ancak, Sanseito Partisinin kurucularından biri olan Joichiro Shinohara⁵, Komünist Parti'nin üyesiydi ve bu partiyi kurmasının amaçlarından biri ABD işgaline karşı çıkmaktı. Bu anlamda, Sanseito Partisi'nin yeni anayasa önerisi, ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'nın feshini ifade eden "Japonya'yı tüm yabancı üslerden kurtarın" sloganını içermektedir. Bu noktaya odaklanırsak, bunun gerçekten devrimci bir öneri olduğunu görebiliriz. Bu sloganı sadece iki siyasi parti savunmaktadır: Sanseito Partisi ve Japon Komünist Partisi (JKP).

Yukarıda da belirttiğim gibi, Japon Komünist Partisi, 1960 yılında anti-ABD büyük kampanyasının hemen ardından, Japonya'daki iki temel düşmanı, yani Japon tekelci sermayesini ve ABD

emperyalizmini belirleyerek, bu tür bir anti-ABD sloganını Japon devriminin temel görevi olarak ilan etti ve Joichiro Shinohara da komünist üyeyken bu sloganı öğrendi. Elbette, Japonya'daki gerçek durum nedeniyle ben de bunu öğrendim ve tüm kalbimle kabul ettim.

Ancak, Japon Komünist Partisi'nin asıl odak noktası, bu slogandan, Japon halkının yaygın kamuoyu görüşlerine dayalı olarak, barış anayasasını, özellikle de savaşı reddeden ve askeri güçlerin bulundurulmasını yasaklayan 9. maddeyi korumak sloganına kaymıştır. Ancak, 9. madde ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'nın bir parçası olduğu için bir sorun teşkil ediyordu. ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması, Japonya'nın askeri harcamalarını kısmasına neden olmuştur ve bu nedenle, 9. Madde'nin birçok destekçisi aynı zamanda ABD-Japonya Güvenlik Anlaşmasının da destekçisi olmuştur.

Şekil: JKP'nin A-B bloğundan A-C bloğuna stratejik geçişi

	hafif silahlanma	Ağır silahlanma
Bağımsızlık	A	B
Bağımlılık	C	D

(Şekil: Onishi, 2026)

Japon Komünist Partisi 2004 yılında “9. Madde Derneği”ni kurdu ve derneğin kurucularından biri, ABD yanlısı 9. Madde savunucusu olarak tanınan eski başbakan Takeo Miki'nin eşi idi. Bu, hafif silahlanma bağımsızlık grubu ile hafif silahlanma bağımlılık grubu arasında bir tür ittifak idi ve ABD'ye olan mevcut bağımlılığı kabul ediyordu.

Bu bakış açısı, bağımsız öz savunma gücüne izin veren ancak ABD işgaline karşı çıkan Japon Komünist Partisi'nin özgün pozisyonundan farklıdır. Bu tür stratejik değişim aşağıdaki şekilde gösterilmektedir. Japon Komünist Partisi'nin stratejisi A-B bloğundan A-C bloğuna kaymıştır.

Elbette, böyle bir değişim gerçek politikada da belirli bir nedeni vardı, çünkü ABD'nin stratejik teorisi “şişe kapağı teorisi”nden “yük paylaşımı teorisi”ne dönüştü ve bu ikinci teorinin gerçek anlamı Japonya'nın yeniden silahlanmasını hızlandırmaktı. Bu nedenle Japon Komünist Partisi stratejisini A-C olarak değiştirdi. Ağır silahlanmaya karşı ana akım hareket C değil, A haline gelmişti. Bu anlamda, bu değişimi anlamamız gerekir.

Ancak, daha iyi anlamamız gereken şey, Trump yönetimi altında ABD'nin taleplerinin önemli ölçüde daha radikal hale geldiği ve Trump'ın da ABD ordusunu Doğu Küre'den çekmek istediğidir. Dahası, Çin ordusunun bu kadar hızlı büyüdüğü ve artık ABD'nin baskısından kaynaklanan

herhangi bir “şişe kapağı”na ihtiyaç duymadığı yeni koşullar altında. Bu nedenle, Japonya, ABD-Japonya ittifakının feshinden sonra bağımsız olarak askeri genişlemesini hızlandırmak istese bile, tek başına Çin ile savaş başlatamaz. Bu anlamda, Doğu Asya barışı için en önemli görev, Japonya'nın askeri genişlemesini engelleyen 9. madde değil, ABD-Japonya ittifakının feshi haline gelmiştir. Başka bir deyişle, Donald Trump'ın yürekten istediği ABD'nin geri çekilmesi.

JKP'nin Eski Stratejiye Bağlı Kalmasının Nedenleri

Bu nedenle, bilmemiz gereken şey, barış stratejimizi eskisinden yenisine değiştirmemiz gerektiğidir. Bu, A-C stratejisinden A-B stratejisine geçiştir ve Sanseito Partisi, son Senato seçimlerinde anti-ABD deklarasyonu net olmasa da, bu ihtiyacı bir dereceye kadar yansıtmaktadır.

Ancak, benim görüşüme göre, bu değişim -aslında eski stratejiye geri dönüş olsa da- Japon Komünist Partisi için çok zordur, çünkü partinin temel teorik duruşu komünizmden liberalizme değişmiştir. Başka bir deyişle, gerçek ve fiili destekçiler, komünist ideolojilerle yetişmiş kişilerden, sadece insan hakları ve demokrasiye odaklanan liberalist fikirlere güvenen kişilere dönüşmüştür. Bu temel değişim, 1990

civarında yaşanan sözde "sosyalizmin başarısızlığı" tarafından tetiklenmiştir.

Elbette, her bir liberal fikir tek başına bir sorun teşkil etmez, çünkü şiddetli kapitalist sömürü ve emperyalist baskıların sonuçları liberal fikirlerin tümünü ihlal etmektedir ve bu anlamda bu fikirler mücadelemizin aracı haline gelebilir. Aslında, şu anda genel seçimlerde ABD-Japonya ilişkilerini reforme etmesi için liberal bir Demokratı güçlü bir şekilde destekliyorum. Bu, Japonya'nın yeni diplomasisi için gerçekten gereklidir.

Liberalizm sadece "insan hakları" ve demokrasi değerlerine odaklandığı için, insanların gerçek yaşam koşullarını dikkate almaz. "Size oy kullanma hakkı verdik. Bu nedenle, hükümet politikalarının sonuçları bizi ilgilendirmiyor. Bu sizin kendi sorumluluğunuzdur" derler. Bu düşünce tarzı, gerçek yaşamın "sonucu" olarak ölüm veya yaşam meselesine odaklanan Marksist fikirlerin tam tersidir.

Ancak, bu "reform"la yetinemeyiz, çok zorlu koşullar altında "devrim"e doğru ilerlemeliyiz. Örneğin, Japon halkı neredeyse her ay şiddet suçlarına maruz kalıyor, özellikle de Japonya'daki ABD askeri güçlerinin yüzde 70'inin yoğunlaştığı Okinawa adalarında. Tecavüz

suçlarının dörtte üçü, ABD askerlerinin bir tür sınır ötesi dokunulmazlığı nedeniyle yargılanmıyor. Bu oran, yani dörtte üç, kurbanların bu tür olayları bildirmek istememesi nedeniyle olduğundan daha düşük olabilir. Bu nedenle, şu anda ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'nın feshine ihtiyacımız var ve bu konuda sadece iki parti var: Komünist Parti ve Sanseito Partisi, ancak ikincisinin son seçim kampanyasında bu konudaki iddiası net değildi.

Aslında, biz Japon komünistlerin ABD üslerinin önünde "Yankee go home!" sloganını attığımızı itiraf etmeliyim ve bu slogan dışlayıcı bir slogan gibi geliyor. Evet, biz de Sanseito Partisi gibi dışlayıcıydık, tek farkımız bizim hedefimizin ABD olmasıydı, oysa Sanseito Partisi'nin asıl odak noktası, en azından görünüşte, Çin'di.

Liberalizmin neden olduğu bir başka sorun da, Batı değerlerine yönelik ve sosyalist fikirlerle karşı yarattığı ideolojik önyargıdır. Örneğin, liberalizm sadece "insan hakları" ve demokrasi değerlerine odaklandığı için, insanların gerçek yaşam koşullarını dikkate almaz. "Size oy kullanma hakkı verdik. Bu nedenle, hükümet politikalarının sonuçları bizi ilgilendirmiyor. Bu sizin kendi sorumluluğunuzdur" derler. Bu düşünce tarzı, gerçek yaşamın "sonucu" olarak ölüm veya yaşam meselesine odaklanan Marksist fikirlerin tam tersidir. Başka bir deyişle, Marksist insan hakları kavramı liberalizmden önemli ölçüde farklıdır ve bu amaçla, daha önemli olan süreç değil sonuç olduğu için siyasi haklar bazen kısıtlanır.⁶ Bence ikinci felsefe insanlar için daha iyidir, ancak Marksizm'deki bu tür bir avantajı anlayamazsak, insanlar Batı liberalizmini destekleme eğiliminde olurlar. Bu, birçok insanın Batı ülkeleriyle dost olmak istemesi ve sosyalist ülkelerden nefret etmesinin nedenidir.

Japon Komünist Partisi, enternasyonalist yapısı nedeniyle herhangi bir etnik önyargıya sahip değildir ve birçok üyesi, Japon işgalinin modern tarihine ilişkin derin anlayışları nedeniyle Çin'e sempati duymaktadır. Bu doğrudur. Ancak liberal önyargının etkisi altına girdiğinde, Batı ülkelerinin bir üyesi olma eğiliminde olur ve Çin, Küba ve Vietnam gibi komünist ülkelerden uzak durur. Bu durumda, ABD'ye karşı iddiaları çok zayıf hale gelirken, Çin'e karşı iddiaları çok güçlü hale gelir. Bu nedenle Japon Komünist Partisi'nin ABD karşıtı kampanyası çok zayıflamış ve sloganı Sanseito Partisi tarafından çalınmıştır.

JKP'nin Özgün İki Aşamalı Devrim Teorisi

Ayrıca, Sanseito Partisi'nin popülist amaçları Komünist Parti ile ittifak kurmak için hiçbir neden sunmadığı için, bu partinin tarafında bir zorluk daha bulunmaktadır. Almanya, Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi diğer ülkelerde de durum aynıdır. Yeni ortaya çıkan "aşırı sağ partilerin" dışlayıcı tutumu, komünistler tarafından paylaşılamaz. Komünist partiler bu partilerle ittifak kurmak isterlerse, birçok destekçilerini kaybedeceklerdir. Bu anlamda, bu makalenin başlığı fazla iyimser.

Ancak, yukarıda da belirttiğim gibi, Trump'ın "Önce Amerika" stratejisi koşullarında, JKP'nin

21 Mayıs 2023'te Japonya'nın Hiroşima kentinde G7 Zirvesi'ni protesto etmek için toplanan halk (Fotoğraf: Xinhua, 2023).

anti-ABD özelliklerini güçlendirmek gibi objektif bir rolü vardır. Bu durumda, JKP ve Sanseito Partisi, ABD'ye karşı daha fazla muhalefet etmek için birbirleriyle rekabet edeceklerdir. Japonya'nın en popüler iş gazetesi olan Nikkei Shimbun'un 15 Temmuz 2025 tarihli sayısında, Başkan Yardımcısı J. D. Vance ve Dışişleri Bakanı Marco Rubio'nun liderliğindeki, "Yeni Sağ" veya "Yeni Muhafazakarlar" olarak bilinen bir grubun, devlet öncülüğünde sanayi politikası, sendikalara önem verme, büyük şirketlere daha sıkı düzenlemeler getirme ve korumacı ticaret politikaları gibi bir zamanlar solun tekelinde olan politikaları benimsediğini bildirdi. Ayrıca, Mart ayında Senatör Bernie Sanders'a yakın olan Demokrat Senatör Cory Booker ile birlikte sendikaları güçlendirmek için bir yasa tasarısı sundular. Demokratlar içinde liberalleri değil, "demokratik sosyalist" denilenleri dost olarak seçebildiler.

Bu nedenle, bu iki Japon partisi işbirliği yapabilsin ya da yapamasın, anti-ABD tutumlarını keskinleştirmelidirler. JKP bunu yapmazsa değerini yitirecek, Sanseito Partisi de bunu yapmazsa yeni ortaya çıkan durumda popülaritesini kaybedecektir.

JKP'ye gelince, hatırlamamız gereken şey, iki aşamalı bir devrim teorisi olduğu: Önce demokratik devrim, sonra sosyalist devrim, ve ilk aşamanın en önemli noktalarından biri bağımsızlık için anti-ABD devrimiydi. Dahası, bu devrimlerin sırası Çin devrimiyle tamamen aynıdır. Önce bağımsızlık için anti-Japon devrimi, ardından iç kurtuluş için anti-feodal devrim. Bu durumda, Çin Komünist Partisi ilk aşamada milliyetçi parti ile ittifak kurdu. Bu bizim için bir ders olmalı.

Her halükarda, Sanseito Partisi'nin yükseliş dalgasına yansıyan Japon sosyal çelişkilerinin nasıl çözülmesi gerektiği ve anti-ABD slogan-

larının nasıl ele alınması gerektiği konusunda bir anlayışa varmak son derece önemlidir. Batı ülkelerinde görülen siyasi durumla benzerlikleri ve farklılıkları belirleyerek, izlememiz gereken yönü araştırmalıyız. 🌸

Notlar

¹ Sanseito Partisi'nin bu yükselişi hakkında birçok değerlendirme bulunmaktadır. Japon Komünist Partisi'nin değerlendirmesi Sawada (2025) adlı eserde okunabilir.

² Bu makalenin temel fikri ilk olarak Onishi (2025b)'de ifade edilmiştir.

³ Japonya'da yüzden fazla ABD askeri üssü bulunmaktadır ve bu üslerdeki askerler neredeyse her gün cinayet, hırsızlık ve tecavüz gibi suçlar işlemektedir. Dahası, bu askerler sınır ötesi yargı yetkisi altında oldukları için çoğu hakkında dava açılmakta ve suçlu bulunmaları halinde bile ABD'ye geri dönebilmektedirler.

⁴ Bu noktayı Onishi (2021) adlı eserimde ortaya koymuş bulunmaktayım.

⁵ Şimdi, Parti üyesi değildir.

⁶ Bu konuyu Onishi (2025a) adlı eserimde ele aldım.

Kaynakça

- Onishi, H. (2021). Worldly Expanding Exclusionism and HK's 'Democrats'; related to a similarity to the movement of ethnic minorities. *Study China, No.12*, in Japanese.
- Onishi, H. (2025a), How Liberalism Can Become Evil. *Journal of Socialism Theory, No.5*, in Japanese.
- Onishi, H. (2025b). 'Polarization' and 'Exclusionism' under the Deepening Social Contradictions. *Newsletter of the Japan Society of Socialism Theory, No. 92*, in Japanese.
- Sawada, K. (2025). Sanseito Party and Mass Media. *Zenei (Vanguard), No.1-58*, October 2025.

LI BAI *

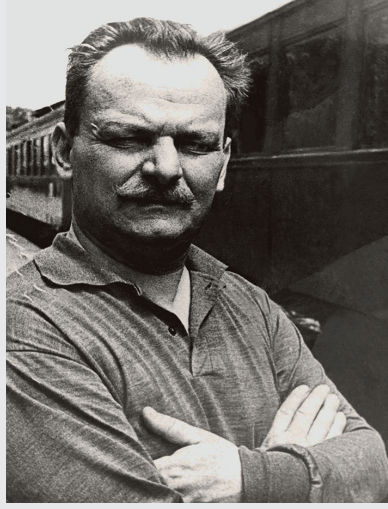
*Li Bai (Li Po) (701–762), Tang Hanedanı döneminin en büyük şairlerinden ve Çin edebiyatının simge isimlerinden biridir. “Ölümsüz Şair” unvanıyla anılan Li Bai, Çin kültüründe özgür ruhun, doğayla bütünleşmenin ve sezgisel bilgeliğin temsilcisi kabul edilir. Konfüçyüsçü düzen anlayışına mesafeli durarak Taoist düşünceden beslenmiş; şiirlerinde ay, dağlar, şarap, yolculuk ve yalnızlık imgeleriyle sınırsız bir evren kurmuştur. Klasik Çin şiirinin lüshi ve yuefu geleneklerini dönüştürerek, biçimsel kuralları içsel coşku lehine esnetmiş; bu yönüyle sonraki yüzyıllarda Çin şiirinin dilini ve imge dünyasını belirlemiştir. Tang sonrası şairler için hem estetik hem de ruhsal bir referans noktası olmuştur. Li Bai'nin etkisi Çin sınırlarını aşmıştır. Ezra Pound, Judith Gautier ve Arthur Waley gibi Batılı şair ve çevirmenler aracılığıyla modern dünya şiirine taşınmış; Doğu'nun lirik sezgisini Batı şiirine tanıtmıştır. Türkiye'de ise İlhan Berk ve Cemal Süreya gibi şairler onun imge özgürlüğünden ve kozmik duyarlılığından etkilenmiştir. Li Bai, bugün hâlâ Çin'in en çok ezberlenen ve şiirleri diğer dillere en çok çevrilen şairlerinden biridir.

Zor Yolculuk**

Altın fıçıda berrak şarap on bin kadehe bedel,
yeşim tabakta nadir yemekler on bin altına bedel.
Kadehi durdurur yemeği istemem,
kılıcı çeker etrafa bakarım içimde yoğun bir karmaşa
Sarı Nehri geçmek isterim buzla kaplanmış vadi,
tırmanırken karla kaplı Taihang Dağı.
Bir zamanlar nehirde oturup balık tutardık,
aniden bir tekneye binip güneşi hayal ederdik.
Zor yolculuk!
Zor yolculuk!
Çokça ayrılan yollar,
şimdi huzur nerede?
Kuvvetli rüzgârlarla dalgaları kırmanın vakti gelecek,
yelkenleri asıp denizlerde cesurca ilerlemenin.

MELİH CEVDET ANDAY*

*Melih Cevdet Anday veya asıl adıyla Muzaffer Melih (1915, Çanakkale – 28 Kasım 2002, İstanbul), şiir, roman, deneme, tiyatro ve çeviri gibi farklı türlerde birçok eser yazmış Türk yazar, şair, romancı, çevirmen ve gazetecidir. Lise mezuniyetinden sonra bir süre Hukuk Fakültesi'nde eğitim gördü. Daha sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne kaydoldu. Fakat Devlet Demiryolları'ndaki memuriyetinden ötürü eğitimini yarıda bırakmak zorunda kaldı. Çalıştığı kurum tarafından sosyoloji eğitimi alması için Belçika'ya gönderilen Anday'ın 1936 yılında Varlık Dergisi'nde Ukde adlı şiiri yayımlandı. Şiir ve yazıları, Ses, Yaprak, Yeditepe, Papirüs, Yeni Ufuklar, Yeni Dergi, Soyut, Ataç, Dönem, Yön, Saçak, 2000'e Doğru, Aydınlık, Tercüman, Yeni İstanbul, Vakıf, Ulus, Cumhuriyet gibi dergi ve gazetelerde yayınlandı. Orhan Veli ve Oktay Rifat ile birlikte 1941 yılında Garip akımını kurdular ve ilk ortak şiir kitabını çıkardılar. Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in önerisiyle, Milli Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü'nde memur olarak çalışmaya başladı. 1953-1955 yılları arasında Akşam Gazetesi'nin edebiyat ve sanat sayfasının editörlüğünü yaptı. 1956 yılında "Yan Yana" adlı şiir kitabı yayımlandı. Bu kitap soruşturmayla uğradı. 1979-1980'de ise UNESCO Genel Merkezi'nde Eğitim Müşaviri olarak çalıştı. Dilimize çok sayıda şiir çevirisi de yapmıştır. Kitaplarından bazıları şunlardır: Garip (1941, Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte), Sözcükler (1978), Ölümsüzlük Ardında Gilgamiş (1981), Tanıdık Dünya (1984), Güneşte (1989), Yağmurun Altında (1995).

Telgrafhane**

Uyuyamayacaksın
Memleketinin hâli
Seni seslerle uyandıracak
Oturup yazacaksın
Çünkü sen artık o eski sen değilsin
Sen şimdi ıssız bir telgrafhane gibisin
Durmadan sesler alacak
Sesler vereceksin
Uyuyamayacaksın
Düzelmeden memleketinin hâli
Düzelmeden dünyanın hâli
Gözüne uyku girmez ki
Uyumayacaksın
Bir sis çanı gibi gecenin içinde
Ta gün ışyınca kadar
Vakur metin sade
Çalacaksın.

ZHANG YAXIN*

Devrimci operalar

*Devrimci operalar veya model operalar, Çin Kültür Devrimi (1966-1976) sırasında tasarlanmış bir dizi gösteriydi. Devrimciydiler ve Halk Kurtuluş Ordusu'nu, halkın cesaretini ve Mao Zedong'u ve düşüncelerinin yanı sıra Çin'deki komünizmin zaferini yüceltmeyi amaçlıyorlardı. 1969-74 Yılları arasında Xinhua Haber Ajansı'ndan bir fotoğrafçı olan Zhang Yaxin, bugüne kadar yeni Çin sanatı için bir kıtas haline gelecek olan opera dizisini fotoğrafladı. Ve bizzat fotoğrafların kendileri de, aktörlerin tüm enerjisini ve zamanın ruhunu yansıtan başyapıtlar haline geldi.

Kaynak: visualhistory.livejournal.com/76487.html?ysclid=ml6eknrlos624962847

LIU CHUNHUA*

Anyuan'a Giderken Başkan Mao, 1967, tuval üzerine yağlıboya.

*Liu Chunhua'nın çalışması, berrak bir sabah ışıltısında, pitoresk tepelik bir manzara önünde yürüyen, bir ışıltıyla çevrili genç Mao'yu canlandırır. Hedefi, madencilerin grevine öncülük edeceği Anyuandır. Ölümsüz diyarlar ya da dağın sisli dumanlarıyla kaplı olağanüstü yerler, Çin resminde sıkça görülen manzara türleridir. Burada ise, modernliğin ipuçları bu dumanlı manzaraya özellikle yerleştirilmiş; kompozisyonun sol alt köşesinde bir telefon direği göze çarpar ve sağdaki bir barajdan su akar. Resim aynı zamanda yüzü, sıkılı yumruğu ve tüm duruşundaki azim ve kararlılığıyla Mao'nun ülkeyi devrime götürme kapasitesine sahip olduğunu gösteren etkileyici bir tasvirdir.

ŞANGHAY HALK GÜZEL SANATLAR YAYINEVİ PROPAGANDA AFİŞ GRUBU*

On bin hane, bir aile, bahar şehri doldurur (万户一家春满城), (1960 Mayıs).
105,5x75 + 106,5x76,5 cm.

*Şanghay Halk Güzel Sanatlar Yayınevi, 1952 yılında kurulmuş ulusal düzeyde profesyonel bir güzel sanatlar yayınevidir. Yayınevi, güzel sanatlar ve fotoğrafçılıkla ilgili resim albümleri, süreli yayınlar, çizgi romanlar, resimler, duvar takvimleri, yaşam kitapları, seyahat okuma materyalleri, kaynak kitapları ve yardımcı kitaplar yayınlamakta uzmanlaşmıştır. Yayınevi, yetmiş yılı aşkın süredir her zaman "bilgiyi yaymak ve kültürü biriktirmek" ilkesini benimsemiştir. Şanghay Halk Güzel Sanatlar Yayınevi, 30 binden fazla kitap yayınlamış ve yurt içinde ve yurt dışında yaklaşık 300 ödül almıştır.

Kaynak: <https://chineseposters.net/posters/pc-1960-l-001-2>

Bahar 2026

Mart-Nisan-Mayıs

Cilt 7 Sayı 2

Çin'e Özgü Sosyalizmin Ekonomi Politikası

"Çin Komünist Partisi önderliğinde Çin halkının sosyalizmi inşa sürecinde edindiği tarihsel tecrübe, bilimsel olarak incelenmesi gereken özgün ve benzersiz bir örnek sunmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri hâline gelen Çin, aynı zamanda hegemonik güçlerin küresel tahakkümünü sınırlayan bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, halkın yaşam standartlarını yükselten sosyalist sistemiyle, neoliberal küreselleşme anlayışına ve kapitalist serbest piyasa modeline karşı güçlü bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Çin'deki sistemin niteliğini belirleyen temel unsurları, özellikle politik ekonomi perspektifinden, önyargılardan ve dogmatik yaklaşımlardan uzak bir biçimde incelemek temel bir görev olarak karşımızda durmaktadır. BRIQ olarak, başta Türkiye olmak üzere dünya genelindeki politik ekonomistleri bu konuda çalışmalar üretmeye davet ediyor; bu alandaki nitelikli ve özgün araştırmalara dergimizin sayfalarını açıyoruz."

Genel Yayın Yönetmeni
FİKRET AKFIRAT